

ANTONII DE HAEN,
RATIO MEDENDI.

TOMUS QUARTUS
PARTEM VIII. COMPLECTENS.

ANTONIO DE HARO,

REAL CATEDRATICO DE

TOMUS QUARTUS

PARTEM IIII COMPLETENS

ANTONII DE HAEN,
S. C. R. A. MAJESTATIS,
CONSILIARII ET ARCHIATRI,
NEC NON MEDICINÆ IN UNIVERSITATE
VINDOBONENSI
PROFESSORIS PRIMARII,
RATIO MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO.
TOMUS QUARTUS,
PARTEM VIII. COMPLECTENS:

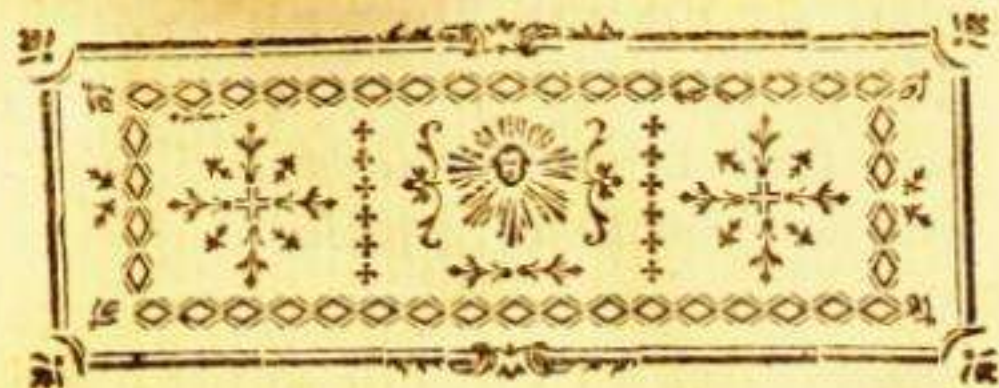
*Accessere ejusdem auctoris de Februm divisionibus
tractatus, & de Hemorrhoidibus libellus.*

PARISIIS,

Apud P. FR. DIDOT, Junioem, Bibliopolam, ad
Ripam Augustinianorum, propè Pontem Sancti
Michaëlis, sub Signo Sancti Augustini.

M. DCC. LXIV.
Cum Approbatione, & Privilegio Regis.

ANTONII DE HAEN
RATIO MEDENDI.
PARS OCTAVA.

CAPUT I.

VARIA DE SUDORIBUS IN MORBIS
ACUTIS.

§. I. Hippocratica tota nostra methodus est. §. II. Longus Hippocratis textus ex Progn. limitatur, & suis exceptionibus traditur, ex ipso Hippocrate. §. III. Morbi nomina exemplo Hippocratis quærenda. §. IV. Quæstio an sudor in ægra nostra septimo die contingens, criticus esset, necne, utrinque agitatur. Quandonam ante sudorem criticum rigor præcedat oportet? quandonam non? Licet sudores optimi sint prægressi, nihilominus in alios morbos incidere ægri, imò & in mortem, possunt. Eâ occasione exponuntur quidam textus Hippocratis & Galeni. §. V. Multi iterum textus

Tom. IV. A

Hippocratis de sudoribus continuis aut frequentibus explicantur, tristique confirmantur exemplo.

HIPPOCRATIS methodus ea nostri nosocomii est; Hippocratis est, quam ad lectos ægrorum sequimur, norma: non propriè quia ejus, sed quia purum est naturæ studium, nullis aut innixum, aut sociatum hypothesis. Uti ad hoc demonstrandum plura specimina toties dedi, sic etiamnum, quo Medicinæ studiosis hæc norma maneat altâ mente reposita, & quo promissis, tomo septimo de totius doctrinæ Hippocraticæ adornando compendio datis, stare incipiam, notabilia quædam referam.

§. II. De sudoribus ad lectos ægrorum frequens sermo est; qui, ut Hippocraticæ doctrinæ accommodandus, textum *Prognost. libri* ut basin agnoscit. » Sudores optimi quidem per omnes morbos acutos, qui diebus judicatoriis contingunt, & penitèsbre liberant. Boni verò quicumque toto corpore orti, ostendunt ægrum faciliùs ægritudinem ferre. Pessimi autem frigidi, quique circa caput tantummodo, faciemque, & cer-

» vicem , oriuntur. Ii namque eum
 » acuta febre mortem , cum mitiore
 » verò morbi longitudinem , præsigni-
 » ficant : qui & per totum corpus eo-
 » dem modo , quàm secundum caput ,
 » fluunt. Qui verò milii formam refe-
 » runt , & circa cervicem tantùm pravi ,
 » boni autem qui guttatim , & exha-
 » lantes , contingunt. Atque hoc in
 » totum de sudoribus animadverten-
 » dum est , quod nonnulli ex dissolu-
 » tione corporum , alii verò ex vehe-
 » mentia inflammationis oriantur. »
 Et *Coac.* n°. 572. » Sudor optimus sane,
 » qui febrem die judicatorio tollit ;
 » utilis autem & qui allevat ; malus
 » verò frigidus , & ubi caput duntaxat ,
 » & cervix insudat. Nam & temporis
 » diuturnitatem & periculum denun-
 » tiat. »

Dum ad hunc textum doctrinam cli-
 nicam accommodamus , semper me-
 mores sumus legis ejusdem nostri in
 arte dictatoris , qua naturæ aberratio-
 nes & exceptiones attendere cautè ju-
 beat , doceatque etiam bonis cum su-
 doribus morbos nonnunquam aut le-
 thales , aut longos , fieri ; tum & de-
 fectum sudorum bonorum ita aliundè
 suppleri , ut & citum sequatur , & tu-

tum iudicium. His cautelis progressi ; quousque artis præcepta indubitata, quousque dubia *Hippocrates* eadem tradiderit, intelleximus. En porrò exemplum.

Femina 26. annorum, febre continuâ acutâ, unâ cum repetentibus sæpè doloribus capitis, atque pectoris, decumbens, die morbi quinto ad nosocomium nostrum adducta est. Maculas subpurpureas paucas in pectore mox in illa deteximus, ad dorsum, in ventre. Sub dubitantibus Medicinæ studiosis num fortè pulicum morsus non forent, paulatim constitit ejuscemodi non esse : 1°. Quia sæpissimè in morsu pulicum punctulum distinctum rubicundius repetitur, lætior in ambitu rubedo. 2°. Quia sensim loca pallefcunt, ut paucis postmodum horis, saltem die alterâ, aut vix, aut nulla reperias vestigia. Nihil tale in hac ægra ; nam & maculæ hæ integrâ, quam occupabant, plagâ rubræ æquabiliter, & centro conspicuo carentes, nec ante diem morbi 12. evanidæ ; an ad petechias ergo referendæ ?

§. III. Quærebatur morbi nomen ? Acuta febris cum cephalalgia ad phrenitidem sæpè referenda est, præflagitve

fatem illam; eadem cum laterum dolore, ad pleuritidem. At verò utriusque loci dolor, nec perseverans, neque explens pleuritidis aut phrenitidis definitionem, relinquebat nobis acuti solam febris ideam. Igitur morbum vocavimus febrim continuam putridam, imitati magistrum, qui *Epid. I.* historiam *Cleonaëtidis* sic infit: » *Cleonaëtidem*, qui supra *Heraclium* decumbebat, ignis, id est, febris ardens, vehemens ordine vagoprehendit: dolebat autem ab initio capite & sinistro latere. » Quemadmodum igitur ille morbo, quem vagi capitis laterisque dolores ab initio comitabantur, nomen febris ardentis fervaverat, ita & nos nomen synochi putridæ.

Secundum indicationem, in simili morbo formandam, bis ipsi vena secta est, data alimenta, potulenta, medicamenta, qualia ejusmodi ægris *tomo I. Ration. Med.* nos dare solere descripsi. Sudor eam die septimâprehendit,isque calidus, universus, copiosus, sex horarum spatio, tam insigni cum morbi levamine, ut post placidam noctem, sola superesset capitis gravitas die octavo; febre pror-

6 RATIONIS MEDENDI.
sùm cum cæteris exulante symptoma-
tibus.

§. IV. Quærebatur essetne judica-
ta ægra δια τέλειος?

Utique dies criticus erat, & qui
pro crisi sudor optimus. *Aphor. 4-36.*
Morbi autem conditio hæc erat: cru-
ditatis signa urina habebat, alvusque,
usque ad initium sudoris: interim
ipsa febris post ultimam missionem
sanguinis cujusdam coctionis signa tu-
lerat, perque illud ipsum remissionis
tempus somnus inquietior, subdeli-
rium, levis nausea, criticam quam-
dam perturbationem subinsinuare po-
tuerant, maximè quum brevi post su-
dor tantus, tantoque cum levamine,
sequeretur.

Verùm defuerat rigor ante sudo-
rem. Rigorem autem sudores criticos
præcedere oportere, *Hippocrates, lib. I.*
Epid. in Cleonaëtidis historia, in qua
admirando laconismo suo sylvam ob-
servationum integram comprehendit,
nos docuit. Simulque retulit, eo quod
rigor ante sudorem defuisset *mulieri,*
quæ in littore habitabat, licet ipsa post
sudorem febre omninò vacaret, tamen
quinto febris ardentis die symptomata
rediisse cruditatis, nec sanatam ægram,

nisi ad undecimam obrigescens, novâ febre corripereetur, ab eaque tandem die decimo quarto judicaretur vomendo, sudando. Quare eodem *lib. I. Epid. pag. 915. edit. Foës.* » Plerique » ægrotantium circa crisin rigeabant ; » ac præcipuè ii, quibus non fluebat » de naribus sanguis : rigeabant autem » hi, & sudabant. «

Hinc in *Zoili historia pag. 1023.* » Nescio, *inquit*, quomodo ille sine » rigore judicaretur. « Et dein sudores non decernentes enarrans, subjungit : » Absque rigore est die 14. judicatus. « Ostendit tamen postea, quàm imperfecta ejusdem judicatio fuerit.

Itaque defectus rigoris de sudoris jubebat dubitare bonitate, ad crisin sufficiente ; ab altera parte consulenda erat, quam de sua ipsa regula fecerat *Hippocrates*, exceptio. Quippe refert *Epid. 4. pag. 1131.* » *Menandri vini-* » *torem*, non esse, ut quidem foro- » rem *Timenæi*, rigores passum, quam- » vis judicatione absolveretur, eo » quod alvum perturbatam, ac liqui- » dam, ab initio morbi habuisset. «

Ad hanc exceptionem explicandam juvat decimus, isque obscurior, textus *lib. VI. Epid.* cum *Galen*i explica-

tione. Textus sic habet : » Ante rigorem, urinarum suppressiones; si cum bonis signis processerint, & alvus dejecerit, somnique affuerint. « In quem *Galenus* dum historiam *Menandri* elucidat: » Igitur si alvus plura dejecerit, urinæ suppressæ fidere non convenit ad futurum rigorem præsentendum: at si alvus fluxa non sit, proximamque esse morbi judicationem prænoveris, ægrotum rigere, sudareque, necesse est. «

Quum igitur ægra nostra, quemadmodum *vinitor Menandri*, perturbatam aliquomodo ac liquidam habuisset ab initio alvum, judicatio æquè bona & perfecta, quàm illa *vinitoris*, censeretur poterat. Verùm ita censendo non fuisset mentem *Hippocratis* ritè assequuti. Crebritate enim observationum ille didicerat haud modo, qui horrore præcedente caruissent, verùm etiam qui illum præcedentem habuissent, sudores, incertæ prognoseos esse; donec status insequens judicationis confirmares certitudinem: quippe integrè judicari quandoque ægros sudorum horum alterutro, unicâ; sæpe alios repetitâ vice; imò non semper indè ne à morte quidem ægrum præ-

fervari: Ita *Charion*, ex potûs abusu in febrem ardentem lapsus, licet die 7. post rigorem acutè febricitans, diffusoque per totum corpus sudore manans, certo quodam modo judicatus videretur, nihilominùs die nono novum insultum passus est; & graviozem die 14. cum sudore; aliumque die 17. novo cum rigore, febre, sudore; ac tamen non nisi 20. die (quo demùm modo non narrat,) absolutè judicatus est. Et *Dromeadæ* uxor, licet ter sudorem cum rigore experta, nihilominùs 6. die periit.

Igitur toties horum omnium exempla auditoribus in nosocomio demonstrata, in pronuntianda sententia cunctari omninò jubebat. Docuitque eventus haud inanem fuisse cautelam. *Ægra* nostra die 8. 9. 10. calido balneo crurum insidens, vomuit. Urinam hypostaticam die nono miserat. Die undecimo alvum coctam, biliosam. Die 13. vix vestigia macularum. Die 14. optimè ac blandè purgabatur ab unciis quatuor *Aq. Lax. Vienn.* noctemque dato paregorico transegit tranquillissimam. At verò die 15. febre invadebatur tanti caloris, ut 104. gradum therm. *Fahrehn.* æquaret; qualem febris in

illa necdum attigerat. Die 16. mane calor 106. vespere 109. gradus notabat. Vomitus interea, dura alvus, urina jumentosa. Die 17. febris cum cephalalgia, vomitu flavo, flavâ alvo, ac pultaceâ, quater missâ. An tandem vomitu judicata alvoque? Ferè quidem: integrè autem nondum. Etenim diebus insequentibus cum urina hypostatica vires rediere, pulchrèque restitutæ sunt functiones; caput autem vertiginosum mansit, & hebes, & grave. Undè purgans cum paregorico repetitum: nihilominus à die 23. vagi observabantur colici dolores, noctu quàm diu graviores, vomitusque frequentes. Et hinc, & quod oculorum album id innueret, & quod brevi ante ægritudinem vermes bis ore expulsisset, haud immeritò vermium nata suspicio est. Datis ideò cum antihelminthicis, tum purgantibus, demùm sanitatem integram 34. die adepta est.

§. V. Atque hæc de sudore critico; de eodem verò aut continuo, aut frequenti, paucis videamus. Sudores frequentes aut continuos, vi productos morbi, nunquàm in nosocomio salutavimus salutare, sed vel in mortem, aliosve in morbos tendentes, vel de-

mum, hisce cessantibus sudoribus, animadvertimus aut per alias vias, aut per bonum sudorem, febres judicatas.

Confirmatam proinde ubiquè Hippocraticam veritatem conspeximus. *Epid. 1. Erasino*, qui 5. die morbi sui periit, febres aderant ad mortem usque cum sudoribus. Et *Epid. 3. ægr. 4.* Phreniticus homo primo die habuit sudorem copiosum, assiduum, toto corpore dimanantem; ita & die altero, & tertio, cum symptomatibus gravibus, quarto verò periit. Cur *Euxeni* uxor, *Epid. 7. pag. 1224.* septimo post remissionem die obiit? Sudores affuerant ab initio per totum corpus; iterumque morbo medium agente cursum. Cur *Nicolai* filius die 7. mortuus? Quia præter alia symptomata prava notat *Hippocrates Epid. 7. pag. 1234.* illum per morbi crudum statum bis sudasse. Cur *Philiscus*, *Epid. 1. pag. 966.* die 6. cum sudoribus frigidis extinctus? primo ac tertio crudi morbi die sudaverat.

Sic viri immortalis doctrinam intelligimus, quam diversis operum suorum docuit locis. *Prorrh. 1. text. 58.*
 » Sudor in febritus acutis copiosus
 » malus est. α Et mox initio 2. *Epid.*

» In ficcis caloribus magnis, febres ut
 » plurimum citra sudorem; sin verò
 » ipsis durantibus leviter ac gutta-
 » tim pluere ceperit, febres eadem
 » jam ab initio sudores copiosiores,
 » difficilioremque crisin, quàm alias,
 » habent: licet tamen haud ita diffi-
 » cilem, quàm si à morbi ipsius ratio-
 » ne, aut naturâ, profluerent. » In
Phrenitico, in *Euxini* conjuge, in filio
Nicolai, in *Philisco*, veritas consti-
 tit effati Hippocratici *Coacar.* n°. 574.
 » Qui unà cum febre incidit sudor,
 » malus est. » Et quidni? Τὰ κρίσιμα ἐς
 βελτίον μὴ αὐτῆκα ἐπιφαινέσθω, dixerat
Epid. 2. sect. 2. » Haud ilicò cum mor-
 » bo appareant ea, quæ in melius ju-
 » dicent. « Et quare non debent hæc
 ab initio apparere? Respondet ibidem,
pag. 999. Τὰ προκρινόμενα ἦν ὡμῶς κριθῆ,
 ὑποτροφαι ἦν δὲ μὴ, ἀκρισίαι. » Quæ in
 » cruditate præmaturè judicant, mor-
 » borum recidivas faciunt & non has,
 » tunc crises aut malas, aut nullas: quin
 » & si copiosiora, perniciofa sunt. «

Ex quibus liquet quantopere &
Hippocratis, & nostræ experientiæ,
 illorum Medicorum adverteatur metho-
 dus, quæ ab initio ad excretiones quas-
 cumque, potissimumque sudoris, vi-

res intendat omnes; methodus, inquam, quam optimus *Boerhaave* aded damnavit *Aph.* §. 715. 716. » Sudor, » *inquit*, in initio acutæ febris cujus » causa paulo pertinacior..... si pe- » rennat, orbat sanguinem liquido » diluente, reliquum inspissat obstru- » ctiones facit lethales; sanguine po- » stea vix diluentibus, vel resolven- » tibus auscultante; unde omne ferè » acutorum genus produci potest. « Longus forem, omnia, quæ in hosce binos textus *Boerhaavii*, ut & in 610. ac 698. illustrissimus commentator habet, referendo: sufficiet monuisse cuncta eo collineare, ut penitùs condemnet cum *Boerhaavio* lecti, conclavis, aëris, medicamenti, calorem, in communibus, quorum causa pertinacior est, acutis; & ut multis, potissimùmque tribus diversis in locis, resumat æternas *Sydenhami* laudes » quem, *ait*, » generosè, animosè, ausu generoso, » se solum ferè, primumque, com- » muni torrenti opposuisse. «

Triste hujus exemplum vidit nosocomium quondam. Italus homo à primo, ad quintum diem febris putridæ acutæ, potu theano copiosissimo, lectoque ac cubiculo calido, profusissi-

14 RATIONIS MEDENDI.

mos sibi elicuerat sudores, à quibus vehementer debilitatus, meam demùm implorabat opem. Pergente sudore die 6. & 7. nauseas passus est, ventrisque dolores, die octavo copiosissimam alvum, ab 8. die ad 10. qua mortuus est, perpetuus sudores. Malâ utique arte infelix homo per primos quinque morbi dies crudam moverat materiem, sanguinemque exsiccârat; undè die 6, criticorum infidissimo, ad ventriculum & intestina materiæ morbosæ perturbatio nata; octavo die, non critico, evacuatio quidem alvi flava ac copiosa, sed cæterum sanguis adeò spissus, ut tranare per minima non potuerit, debilitasque observaretur tanta, ut nec movere artus, nec in lecto se erigere, citra animi deliquium, posset; ac præterea, ab octavo die ad mortem usque, sudor à sanguine sic condensato, ut aquosa epota haud ultrà secum commiscere posset, perpetuus manaret. An palpabiliore testimonio doctrinam datam possumus confirmatam videre? Caput tertium funesta exempla plura suppeditabit.

CAPUT II.

VARIA DE CRISI MORBORUM.

§. I. *Observationes Hippocratis de morbis sine crisi determinantibus ; ad resolutionem benignam minime referendis.* §. II. *Ejusdem observationes de crisi perfecta* §. III. *De crisi imperfecta cum recidiva.* §. IV, *Ejus mos agnoscendi crises, quæ alios in morbos tendant, imò quæ in mortem : Regulæ ejus de criseos bonitate & perfectione judicandi.* §. V. *Perfectæ crises, quæ imperfectæ videbantur, & versâ vice. Crises cum perniciosis symptomatibus bonæ. Eâ occasione differitur de urinis nigris, quæ per se lethales, nonnunquam tamen cum bona crisi apparuere. Attamen, unâ ægrâ exceptâ, quotquot post urinas nigras convaluere, non nisi post plures ærumnas convaluere. Galeni, & multorum cum illo, de urina nigra errores hypothetici. Et in chronicis urinam nigram laudamus, factâ bonâ crisi, formidamus faciendâ. Pisonis textus & casus non docent contrarium.* §. VI. *Crises bonæ & perfectæ cum pravis, alio modo,*

urinis, pravis sputis, &c. Crises malæ, imò mortes, bonis cum sudoribus, cum bonâ, imò hypostaticâ urinâ. §. VII. Ad firmam prognosin tamen urinæ bonæ passim requiruntur, ad easque Hippocrates attendit cum maximè. §. VIII. Bonæ ac pravæ urinæ solæ prognosin non formant: jungenda illis semper signa reliqua. Bonæ, insolitæ licet, crises. Ad generalium regularum exceptiones perpetuò attendendum, eâ verò lege, ut haud ita exceptiones consideremus, ac si regulam generalem auferrent. Pulcherrimum Hippocratis in hisce exemplum. §. IX. Solæne urinæ morbos judicent? Probat. §. X. Difficile sæpè exordium determinare acutorum: quò hinc se gesserit Hippocrates? §. XI. Agitatur quæstio, num, crisi bonâ contingente, prædici possit fore eam perfectam, aut non perfectam? Regulæ Hippocratis omnem hinc nobis prudentiam suadent. Morbi sive lethales, sive periculosi, nonnunquam formantur insciis ægris, inscio medico. Historia ægrotantis adjungitur, quæ multa confirmat dictorum.

§. I. EX Hippocrate, Galeno, Aretæo Cappadoce, cæterisque subsequentiis

Medicinæ coryphæis, summus in arte *Boerhaavius* dedit nobis succinctam descriptionem cruditatis, coctionis, crifeos, evacuationisque criticæ, in morbis acutis, *Inst.* §. 922, 925, 926, 928, & à 931 ad 940. His, ut per se perspicuis, non immorabor, recensurus duntaxat quas ipse *Hippocrates*, quas nos post illum, exceptiones in norma generali observandas deteximus.

Atque ut ab *Hippocrate* ordiar, observavit ille 1°. morborum finem citra crisin, *lib. I. Epid. pag. 944.* tradens illam, quam in Thalo observaverat, constitutionem morborum, 20, 40, 80. die judicatorum: » Erant etiam, » *subjungit*, quibus ne quidem sic, » sed errabundè, & nullâ observatâ » judicatione, febres desinerent. « Eademque in urbe grassantibus postmodum febribus continuis remittentibus, tritaiophyis dictis, notat » ægro- » tantium plerisque febres absque ju- » dicatione desisse. « Praxi medicâ in 29. annum occupatus, necdum potui casum aut observare talem, aut demonstrare.

Quum simile quid, rarò tamen, post *Hippocratem* unus notare alterve po-

tuerit, *Boerhaave* prudenter, *Inst.* §. 931.
 » In morbis acutis, ait, qui in humo-
 » ribus consistunt, disponitur, ut plu-
 » rimum, certo tempore, materies
 » morbi ita, ut fiat subita mutatio mor-
 » bi in sanizatem, vel, &c. « Quæri
 potest num morbi, qui citra crisin
 finiebantur apud *Hippocratem*, ad sa-
 nationem per *benignam resolutionem*
 referendi sint? Verùm quum in resolu-
 tione benigna inter cætera requiratur
 benigna morbi materies, & in histo-
 ria data ab *Hippocrate* materiei per-
 quàm malignæ signa obtinuerint,
ἀκρίσιμοι illi *Hippocratis* morbi per
 benignam resolutionem non explican-
 tur. Effetne hæc variarum rationum
 una, cur *Hippocrates* dixerit *Aph.* 2-
 19. » Acutorum morborum ἔ παμπαν,
 » non omninò, non absolutè, non ci-
 » tra ullam exceptionem, tutæ sunt
 » prædictiones sive mortis, sive sanita-
 » tis? « Etenim si nihil critici in morbi
 sanatione observatur, etiam nihil certi
 Medicus ad præsentem futurumve
 morbi statum, pronuntiare potest.

§ II. Ut morbos descripserat *ἀκρίσι-
 μος*, ita descripsit multos *διὰ τέλους*,
δι' ὄλης, integrè, judicatos. Sæpè adhuc
 addit: » Neque morbi est facta rever-

» fio. « Fatendum tamen est neque unum neque alterum sæpè adjuxisse morbis, quos simpliciter judicatos tradidit, licet & perfectè, integrèque, & citra morbi reversionem, essent judicati. Crises tales perfectas nosocomium exhibuit multas.

§. III. Descripsit judicationes cum reversionibus, quæ frequentes admodum ipsi visæ; ita quidem ut *Epid. 1. pag. 956. 957.* integram viderit constitutionem, in qua nullus fervaretur, nisi post recidivam, reconvalescerentque quotquot relapsum passi essent. Ut *Hippocrates*, ut omnes Medici, ita & in nosocomio nos frequentes relapsus cernimus. Est alia ratio cur *Hippocrates* in laudato mox aphorismo fassus sit, acutorum morborum haud esse tutas citrà ullam exceptionem prædictiones. Sæpè sæpiùs cernimus crisin omnibus numeris absolutam, integramque post eandem brevi redeuntem sanitatem, dum interea primo, altero, tertio, quaternatio dierum elapso, morbus idem, aut similis, aut prorsùm alienus, redeat. Contingitque subindè, ut de qua crisi, num perfectam dicas, valdè dubitares, eandem perfectissimam salutes; quam-

que arbitratus perfectissimam esses ; hanc doleas fallentem. Ad talia in nosocomio data exempla ipsum hunc aphorismum adplicare soleo , & unà cum Medicinæ auditoribus prudentiam disco in danda prognosi.

§. IV. Judicatos *Hippocrates* vocat , quibus varia tamen incommoda , eademque sæpè gravia , post crisin acciderint , imò quorum nonnullos mors abstulerit. *Libr. 1. Epid. pag. 956.* judicatos appellat , quibus parotides postliminio suboriebantur ; iisque nec dimittentibus , nec suppurantibus , vel diarrhœa biliosa nascebatur , vel dysenteria , vel crassarum hypostasis urinarum. *Metonem , Epid. 1. pag. 983.* judicatum die 5. pronuntiat , cui nihilominus post judicationem pervigilium ac delirium leve nonnunquam affuit , à quibus non nisi crebriore narium hæmorrhagiâ est liberatus. *Ibidem pag. 986.* *Clazomenium* nobis refert die 20. iudicio liberatum , qui tamen ad diem 40. multa passus , demum mansit amblyops. *Pag. 958.* inter judicatione absolutos retulerat *Scymni fullonis ancillam* , & *Cratistonaetam* , quos , licet parotidibus suis criticè suppuratos , mors dira abstulit. Sic

etiam videmus apud ipsum morbi crisin in mortem describi. Et *Epid.* 3. pag. 1073. *Euryanactis filiam* narrat 6. die judicatam, quæ postea, & ut videtur circa 19. diem, legitur obiisse. Sane si ad constantes judicationes perpetuò addidisset suum *per totum*, suum *omniò*, aut *perfectè*; si ad imperfectas vel nihil addidisset, vel, ut *Epid.* 1. pag. 973. morbus judicatus quidem, sed *intermisit* tantùm; historias morborum suorum accuratiùs traditas *fortè* gauderemus.

Haud verò id *Hippocrati* ita visum; idque meritò, est. Exemplo hoc ipso suo prudentem cautelam docuit posteritatem. Dixerat *Aphor* 2-12. & *quinq̄* *in Epidemicis* repetiverat: » Quæ » in morbis post crisin relinquuntur, » recidivas facere solent. « Porro recidivas aliquando lethales esse demonstraverat. Hinc mos illi perpetuus invigilandi post crisin ægrotis. Crisin esse perfectam ex aliis non noverat signis, nisi rerum post eandem eventum. Hinc toties addidit *ἐν ὑπέσσει*. Debuit ergo suos in ægros perpetuò attentus fuisse, ut vel integra vel imperfecta ægrorum in sanitatem illibatam constantemque restitutio, vel mutatio in

alium morbum, vel recidiva nonnunquam lethalis, sibi primò innotescerent, antequàm, quam jam criseos nomine donaverat, vel veram, vel personatam duntaxat fuisse, asseveraret.

§. V. Dixeram superiùs crises, quæ numeris omnibus videantur absolutæ, sæpè minime absolutas esse, & quæ imperfectæ admodum adparerent, has integras fuisse rerum constare eventu. Quum id in nosocomio toties visum, operæ pretium erit altiùs, ac præcipuè ex *Hippocrate* repetere.

Cum urinis planè nigris & subnigris, seu tenuibus, seu cum contentis quoque nigris, crises acutorum morborum observamus bonas.

Attamen nihil in praxi medica certius ac testatius est summâ nigrarum urinarum pernicie.

Consulamus hunc in scopum universam Medicinam.

Hippocrates in *progn.* » Viris, mulieribusque, omnium pessimæ urinæ » nigræ, sicut pueris aquosæ. Et *Coac.* n°. 580. » Pestifera autem est inter » urinas & quæ hypostasim habet nigram, & quæ ipsa quoque est nigra: sed pueris pestifera est magis » aquosa. α

Undè *Hippocrates* describens febres ardentès *lib. I. Epid. 1. pag. 954.* à quibus plerique omnes moriebantur « addit: » Urinæ his erant nigrae, tenues, & paucæ. « Exemplis præterea urinarum nigrarum pravitatem demonstrat. *Pythio in Thaso*, post urinas primò subnigras, deindè nigras, 10. die mortuus legitur, *Epid. 3. pag. 1098.* *Mulier in Cyzico* cum urinis nigris tenuibus, deindè oleosis, 17. die periit, *ibid. pag. 1114.* *Mulier in Thaso ad frigidam decumbens*, 80. die interiit, notante sic *Hippocrate.* » Urinæ huic perpetuò nigrae, tenues, » & aquosæ fuerunt « *ibid. pag. 1096.* *Adolescens in Foro Mendacium* post urinas subnigras obiit 7. die, *ibid. pag. 1076.* *Femina in febre ardente post puerperium* 7. die expiravit, urinis 5 & 6. die paucis, tenuibus, subnigris, *ibid. 1079.* *Philiscus* habet die 3, 4 & 6. urinas nigras, 6. die moritur, *Epid. 1. pag. 966.* *Erasinum* mors die 5. abripit post urinas nigras. *Epid. 1. pag. 984.* *Abderæ*, *Apollonius* in mortem incidit 34. die cum urinis, quas *Hippocrates* scribit, ex quo ipsum in morbo viderit, fuisse nigras. *Epid. 3. p. 1111.* *Silenus* morbi sui die 11. extingui-

tur, quum toties nigras urinas aliquando cum hypostasi nigra reddidisset.

Hinc *Galenus libr. I. de Cris. cap. 12. Charter. tom. 8. pag. 395.* » Pessima » igitur est omnis urina denigrata, » adeò ut neminem unquam servatum » viderim ex iis, qui talem urinam » minxerunt: » Exceptiones quasdam adjungit, sed quæ ad rem non faciant; agit enim *Hippocrates* in his ægris, non de urinarum contentis, sed de ipsa urina subnigra nigraque. Hinc quod *Galenus*, hoc textu, quod *liber Galeno adscriptus de urinis, cap. 20. quod liber de urinis ex Hippocrate, Galeno, aliisque subjunxere:* » Minus » verò perniciofa est si solum id, quod » subsidet, nigrum fuit; atque adhuc » minus, si solum enæorema; ac multo minus etiam, si nebula: « hæ, inquam, exceptiones locum hîc non habent, quandoquidem de ipsa urina nigra sermonem facit *Hippocrates*, non de contentis.

Equidem negavit omninò *Galenus* urinam nigram existere posse, quæ simul tenuis esset: negârunt idem cum *Galeno Auctor libri de urinis Galeno adscripti, liber de urina ex Hippocrate, Galeno*

Galeno, aliisque, ut & Theophilus Iatrosophista, libr. de urinis; qui omnes libri apud Charterium, tom. 8. inveniuntur. Et cur negârunt? Quia causam nigredinis urinarum hypothesis illorum ab atra bile deducebat; quæ quum crassa esset, non posset urinam nigram simulque tenuem exhibere.

Miror Galeni aliorumque errorem, miror eorum erga Hippocratem irreverentiam. Error est crassum liquorem nigrum non posse aquæ limpidæ copiosæ conciliare nigredinem sic, ut aqua hæc cum nigredine sit tenuis: atramenti enim crassamentum exiguum nigram reddit copiosam aquam, haud ablatâ ejus tenuitate. Hic tamen adeò palpabilis error seducere hos auctores eo potuit usque, ut, quod tot locis vidisse se testetur Hippocrates, non suspiciant, imò se simulent ignorare. Undè rectè Ludovicus Mercatus, vol 1. lib. 2. pag. 254. asserit illos omnes urinam nigram posse tenuem esse oscitanter negâsse, toties nigram ac tenuem demonstrante Hippocrate.

Duretus, pag. 504. in verba Hippocratis: Pestifera autem est inter urinas, quæ & hypostasim habet nigram, & ipsa quoque est nigra: „ Pestifera est
Tom. IV. B

» inter urinas, de qua sperabilis nulla
 » curatio est febris acutæ, cujus ar-
 » dore talis meiendo emittitur. «

Quamvis igitur omnium testimonio
 urina verè nigra lethalis sit, idque
 tot confirmârit *Hippocrates* exemplis,
 videmus tamen & cum iisdem serva-
 tos ægros, & unâ cum illis crifim
 bonam factam.

1°. *Metoni* ad 5. diem iudicato
 urinæ subnigræ erant, tam ante, quàm
 post crifim. Haud omninò rectè *Hip-
 pocratem* intellexisse *Foësius* videtur,
 dum de *Metone* scribit: » urinæ istæ
 » nigricantes, etfi taceat *Galenus*, non
 » sine magnæ naturæ efficacitate, po-
 » tuerunt esse salutare, ut in acutis
 » morbis contingit, qui per urinas
 » iudicantur, ut multas pleuritides ju-
 » dicatas scimus per urinas nigras,
 » crassas tamen: & quæ solent urinæ
 » nigræ salutare esse, ferè crassæ sunt;
 » tenues lethales. « Etenim subnigras
 urinas, earumque subnigrum enæore-
 ma *Hippocrates* refert ante crifim fuisse,
 ergo non crassas, utpote in quibus
 enæorema non apparet: post crifim verò
 urinarum cum tenuitate nigricantium
 disertè meminit.

Epid. 3. pag. 1108. Mulier in Thaso

austera & aspera habuit ad diem tertium urinas nigras ac tenues, cum enæoremate valdè rotundo ; eademque nocte perfectè judicata sudoribus est, & catameniis.

Epid. 1. pag. 974. Herophon, post nigras tenuesque urinas, est judicatus imperfectè die 9. perfectè autem 17.

Epid. 3. pag. 1106. Heropytus urinas nigras habuit, & tandem convaluit.

Epid. 1. pag. 979. Epicratis uxor judicata est post urinas tenues, ac subnigras.

Epid. 3. pag. 1108. Nicodemus 24. die, integrâ judicatione absolutus est, post urinas tenues ac nigras.

Igitur sex exempla apud *Hippocratem* prostant servatorum ægrorum, quibus urinæ aut subnigræ aut nigræ fuere : & quod ipse, idem alii magni practici observârunt.

Si *Galenum* per seipsum explicare debemus, etiam sic censuisse reputandus est. Ipse enim, qui dixerat, ut vidimus, eorum, qui in acutis nigram urinam minxissent, se servatum vidisse neminem, ille ad causam *mulieris austerae & asperæ*, ait : » Urina licet esset nigra, nihil attulit periculosi : quod retenti menses essent magis

» melancholici. » Imò *in comm. ad mulierem quæ ad frig. aq. in Thaso decumbebat.* » Quamdam novi, inquit, » quæ talibus (nigris) urinis magnâ » copiâ evacuatis, ἀφελήθεισαν, opem » perceperit. «

Prosper Alpinus, lib. 7. cap. 14. de Præfag. non malas urinas esse nigras judicat, si cum copiosa hæmorrhagia narium, ut in *Metone*; aut cum largis catameniis, ut in *muliere austerâ*, observantur.

Ludovicus Mercatus laudato mox loco : » Tamen ad salutem, (inquit,) » aut ad mortem prædicendam, non » est solum nigra urina consideranda, » sed alia signa salutaria, aut deleteria, » adjungere oportet, & inspicere an benè exeant, vel malè. Nam- » que diffidendum non est interim » dum virtus constat, ut statuit *Avicenna*; quantumvis ab omnibus urina nigra lethalis habeatur. «

Prosper Martianus in Coac. n°. 580. commentatus, *Mercati* sequitur sententiam. *Vide pag. 606. edit. Rom. 1626.*

Hinc *Cl. Rega, Diss. de urinis ut signo* » in æstate anni 1727. (ait,) » di ego hîc *Lovanii* duorum ægrorum, » qui adhuc superstites sunt, urinam

» per plures dies atram valdè, cum
 » sedimento quoque nigro. « Non
 addendo autem utrum acutè an chro-
 nicè hi laborârint, minùs fortè pro-
 bant bina ejus exempla, ut patebit
 mox.

Sed *Plempius, fund. lib. 5. sect. cap. 5.*
 in acutis malignis nigram urinam
 quandoque criticam salutat.

Porrò inquirendum est, cur uno
 tempore omnis denigrata urina abso-
 lutè lethalis habita fuerit, alio tempo-
 re minùs fuerit?

Hippocrates rarò ratiocinando, sed
 simpliciter passim phænomena enar-
 rando, parùm quoque hîc explicat;
 nisi quod in febre ardente epidemica,
 de qua suprâ actum, narret & pleròs-
 que in ea febre urinas nigras habuisse,
 & pleròsque periisse: tum in historiis
 variorum ægrorum suorum, qui nigra
 minxerint, aut labores nimios, aut
 calores ardentés, aut victum pravum
 aut bacchum, veneremve, morbi in-
 ter causas recenseri oportere: denique
 in nonnullis humores melancholicos
 esse considerandos.

Numquid hinc celebris illa nata
 distinctio, quam post *Galenum* omnes
 magni scriptores practici foverunt,

qua causas urinarum nigrarum partim deducerent à cruore per violentiam febrium exusto, partim ab ipso humore atrabiliario, qui quidem ante morbum existeret, vi autem morbi validâ moveretur, miscereturque humoribus? Saltem eo collineant omnes, ut nigram urinam semper quidem periculofam valdè existiment, longè verò perniciosiorem illam, quæ à corrupto, & exaflato per ardores sanguine, quàm quæ ab humore melancholico orta fit, pronuntient: & quum menstruum sanguinem retentum folerent melancholicum fieri credere, hinc *Galenus* in *Comm. ad Mulierem morofam* fupponit, ipfi urinas nigras minùs noxias fuiſſe; quale quid cum ipſo cenſet *Duretus*, edit. *Lugd. Bat.* pag. 498.

Attamen motu humoris atrabiliarii in acutis *Hippocrati* nihil pernicioſius viſum. Paſſim in *Coacis*, in *Prorrh.* in *Aphor.* id videre eſt. *Vid. Aph.* 4-22, 23, 24.

Sane ſi videamus eorum qui, narante *Hippocrate*, ſervati ſunt, hiftorias, exceptâ muliere aſperâ & morofâ, habuere omnes poſt criſin aut perfectam aut imperfectam, prava ſympto-

mata varia, crises perfectiores, nigrarum urinarum in colorem meliorem mutationes, alias excretiones salutares. Undè etiam *Hippocrates*, *Coac.* 577. & in *Progn.* vel solas nigras lividasque urinarum nubeculas damnavit; & *Prorrhët.* I. n°. 4. inter alia phrenitidem ex urina decolori cum nigro enæoremate præfagiit; dein *Coac.* n°. 581. lethale pleuriticis dixit sedimen nigrum in urina porracea, & demùm *Coac.* 582. „ In errantibus febribus nigræ nubeculæ quartanam denuntiant; decolores urinæ enæorema nigrum habentes, cum pervigilio, & perturbatione, phrenitidem; urinæ cineritiæ verò cum dyspnœa, hydropem prænuntiant. “

Undè quod *Prosp. Alpinus*, quod *F. Plempius*, aliique, ejusmodi urinas nonnunquàm criticas appellârint, id secundum *Hippocratem* & celeberrimos ejusdem commentatores, haud aliter capimus, intelligimusque, quàm quod in his ægris, criseos tempore, unà cum nigris urinis, apparuerint hæmorrhagiæ narium uterive, sudores, &c. qui morbum aut integrè, aut imperfectiùs judicantes, simul indomabile illud, & vix coctile, lethiferum-

que per sese, de corpore expulerint: pari profectò ratione, qua petechiæ & miliaria, dum cum aliis evacuationibus prorumpunt, critica quibusdam vocantur.

Exceptionem quidem auctores petunt chronicis in morbis, dum hepar, lien, aliæve adominis partes, suâ atrâ bile, criseos in mortem, exonerent sese, vel dum melancholicorum intermittentes febres nigris judicentur urinis. Fateor & tales formidandas me crises vidisse, optâsse verò ne viderem unquam. Qui historiam bilis atræ ex *Hippocrate* benè possidet, propriâque praxi demonstratam tenet, ille demùm novit quid non timendum sæpè ab atra bile mota, & quod etsi aliqui fortunatiores emergant, post ejusdem expulsionem validam, vomitu, alvo, urinis; ejusdem motus nihilominùs sit perpetuò formidandus. Ideò *Hippocrates*, & cum flore practi-
corum, *Boerhaavius*, adeò anxie ac sollicitè inculcârunt nobis, ut de movendâ bile atrâ ne cogitâremus quidem, donec eamdem sic primò immutâssemus, ut talis haud ampliùs esset, neve unquam prodiret foras, nisi sic mutata, mitigata, soluta, attenuata, di-

lutaque foret, ut antiquæ naturæ plurimum deposuiffet. Verbo repetam, fi in melancholicâ quartanâ febre urina nigra critica dicenda fit, crifin hanc infidam fic gaudent practici prægreffam, ut formident futuram; eamque ob caufam quartanam talem cortice, cæterum contrario, moderentur fic, ne bilis atra in motum ducta occidat.

Difficultatem contra hanc fententiam movere quis poffet ex observ. *C. Pifonis, lib. de Coll. fer. feñt. 3. cap. 9.* Agens hic auctor de colica pictonum, & de ea colica nephritica, quæ pictonicæ perquam fimilis, bonas fe narrat observâffe urinas, quæ fic atræ effent, ut ni quis attentè confpexiffet, à nigro fanguine tinctas credidiffet, tumque fubjungit: » Ejusmodi urinæ atræ mihi » fanè olim fuere in autumno fami- » liares, & per plusculos dies, vel » etiã quindecim, affidux: fed ferè » iis poft aliquot dies dolor nephriti- » cus, à me defcriptus, fuffeffit. Alias » quum nullam aliam injuriam iis fuc- » cedentem expertus effem, plurimum » ægrorum deinceps poftea querelas » fuper iis compofui, & animi anxie- » tatem, earum occasione obortam, » longè faceffere juffi. « Hinc quis-

quam fortè concluderet urinas nigras tam pestiferæ naturæ minime esse, quàm hucusque descriptæ sint.

Sed rehero 1°. summas easque multiplices auctoritates pro sententiâ de harum pravitate urinarum laudatas, unicâ hac observatione *Pisonianâ*; eâque omninò extraordinariâ, non elidi. 2°. Ex ipso *Pisonis* textu ambiguum fieri an verè nigra ejus urina fuerit? Et an non potiùs sic nigredinem retulerit, qualem toties in chronicè nephriticis contuemur, quæ à sanguine commixto penitùs videatur nigrescere, quamvis non ea, de qua hîc agitur, urina nigra sit. Calefacta urina differentiam demonstrat. 3°. In renibus ac vesicâ urinariâ, ut & in omnibus sive naturaliter cavis, sive præternaturaliter excavatis, corporis partibus, ejusmodi humorum aut solidorum degeneres mutationes ut consistentiâ, & formâ, ita & colore, nos experiri, cujusmodi circulatio humorum non toleraret, sed à quibus extingueretur: nihilominùs degeneres has conditiones longo sæpè tempore tolerari, quia extra circulationis veluti territorium sunt. Hoc modi vidi in chronica nephritide, vidi in dysuria,

ſic alkalinam prodeuntem urinam, ut miſtionis momento vehementer efferveſceret cum aceto. Sic *Piſonis* nephritici urina, non atra de ſanguine ſecreta, ſed corruptum atque atrum tranſeuns antrum, atra reddi potuit.

Ergo, quo ad theſin propoſitam redeamus, criſin quandoque fieri bonam cum urinis, & *Hippocratis* & auctorum practicoꝝ penè univerſoꝝum teſtimonio, vel abſolutè per ſe lethalibus, vel ſaltem ſummopere periculofis, diſcimus.

§. VI. Quod de urinis nigris vidimus, idem innumeris in ægris noſocomii noſtri obſervamus de urinis tenuibus, de urinis foetidis, de urinis bonam nunquam gerentibus hypoftaſin. Cernere è contrario datur in ſumma acutorum cruditate vel alvum quæ naturalis ſit, aut etiam quæ flava ac pultacea conditione critica dici queat; vel urinas perpetuò hypofstaticas, interea dum capit morbus augmentum, immò dum tendit in mortem; vel in inflammatoriis morbis pectoris ſputa cruda, cum alvo urinaque adeo coctis, ut morbus indè judicatione integrâ abſolvatur; vel reſpirationem bonam, cum perpetua morbi cruditate, vice-

que versâ signa quævis coctionis cum respiratione ferè desperata.

In hisce difficultatibus pro mare ad *Hippocratem*, ceu ad sacram anchoram, confugere, antequàm diagnosin ac prognosin formemus, solemus, examinaturi quid circa hæc observaverit ille, quî in hisce se gesserit?

Epid. 7. pag. 1208. 1209. in historia *pueri Eratolai* dysenterici miramur terribilia tot symptomata, graphicè ibidem descripta, unico in homine posse contingere, ab homine posse tolerari, posse post tot tantaque eundem sanescere hominem. Ast in media enarratione *Hippocrates*, interrumpens filum orationis, jubet attendamus ad id, quod πνεῦμα ὁποῖον ὑγιαίνοντι, respiratio haud aliter ipsi, quàm sano homini solet, contigisset.

Ibid. pag. 1212. 1213. *Cydis* sive *Cydios* filium legimus morbo terrifico, diuturno, affectum, & (quia neque de morte, neque de alio morbo ulla mentio,) sanitati restitutum. In tanta calamitatum pravitate unicum notat memorabile : » πνεῦμα δὲ ἐπιείκως διὰ » παντὸς μέτριον : Respiratio per omnia, » ferè semper, erat moderata.

Dixerat in *Prognosticis*, sæpiùsque

repetiverat : » Oportet considerare res-
 » pirationem vim habere magnam in
 » cunctis morbis acutis. « Undè adeò
 sollicitus fuit respirationis modum ple-
 rorumque ægrorum suorum , ac pravæ
 maximè in lethalibus , enarrare. Hinc
 quandiu bonam respirationem cerni-
 mus ægrotantium , concludimus spem
 vitæ magnam superesse , quod aut illi-
 bata , aut perpaucùm læsa tantùm ,
 innumera organa esse oporteat , à qui-
 bus vitæ dependeat perennitas , quod-
 que cruditatis etiam summæ coquen-
 dæ spes bona affulgeat. Hinc nunquàm
 desperabundi ? Nunquàmne tristis est
 facienda prognosis ? Non tristis , sed
 utcumque dubia tamen. Vel enim no-
 bilis hæc functio perennando univer-
 sam morbi cruditatem emendatura ,
 coctura , expulsura est , sanitatemque
 redditura ; vel , copiâ ac malignitate
 crudorum humorum auctâ , functio
 bonæ respirationis lædetur , ac delebi-
 tur , undè mors : quandiu verò bona
 manet , bonam spem format.

Hipp. Prorrh. n°. 102. » Qui sopore
 » oppressi , circa initia tenuiter exlu-
 » dantes cum urinis coctis (*ὄυροισι πέποισι*)
 » ardentes , citra iudicium perfriges-
 » centes , rursùm ex brevibus inter-

„ vallis peruruntur , torpidi , soporosi ,
 „ convulsi , perniciem habent. “

Galenus , qui bonis urinis nimiùm ubique fudit , voluit pro τὸ ἕρον πέπρον , legere ἐπίπρονον : sed 1°. omnes ferè auctores hïc se *Galeno* opponunt , dicentes lectionem esse genuinam τὸ πέπρον ; addunt quidam , ut *Jacotius* , se in moribundis coctam , imò hypostaticam , vidisse. 2°. Quod *Hippocrates* hïc , idem significat *Coac.* 180. verbis iisdem , & convenit cum sensu *Coac.* 579.

Quod *Hippocrates* in hoc loco notat de bonitate urinarum in summâ morbi pravitate ; quod *Jacotius* in pessimo morbo de urina hypostatica observat ; idem in juvencula brevi ante mortem cum pessimis morbi symptomatibus per plures dies observavi.

Epid. 2. pag. 1015. *Bion* eodem tempore & crudas habuit urinas multas , & criticam naris sinistrae in splenitide hæmorrhagiam ; relapsum licet deinceps passus , servatus est.

Vidit *Hippocrates* , *Coac.* 582. diuturno tempore crudas urinas , cum cæteris omnibus signis salutaribus , tam frequenter , ut ausus fuerit regulam inde condere crisin per abscessum prædicendi.

§. VII. Attamen ab alia parte ad firmam prognosin, certamque salutem urinas cum cæteris bonis signis bonas passim requiri ab *Hippocrate* est certo certius.

Pro parte id jam vidimus in tot hominibus, qui post urinas nigras, subnigrasve, perierint; pro parte id docebunt sequentia: *Coac. n°. 575.*
 » Urina in febribus album & leve
 » sedimen habens, celerem liberatio-
 » nem denuntiat. « Prosequitur dein-
 » dè reliquas bonas urinæ conditiones in
 » acutis requisitas; maximè verò fortu-
 » natam acutorum curam præfagit ex va-
 » ria urinarum bonitate in magno textu
libr. Progn. pag. 40. Undè ad mortem
Hermocratis, Epid. 3. pag. 1062. addi-
 » dit. » Huic ad usque finem & surditas
 » permanebat, & urinæ prodibant
 » vel turbidæ, rubræ, non subsiden-
 » tes, vel albæ, non coloratæ, nec
 » enæorema habentes. « Quæ ibidem,
pag. 1076. mortua legitur *iliaca mulier*,
 hanc notat paucas habuisse tenuesque
 urinas. Idemque, *pag. 1077.* in *mulieris*
post abortum febricitantis, deinde mor-
 tuæ, historia advertit. *Epid. 3. pag.*
1080. *Mulier in foro Mendacium*, quæ
 die 14. mortua est, minxit die 8. mul-

tum crassumque inscia, die 10. manere multum ac nihil subsidens. Et *pag.* 1083. in grassante morbo, quæ multos sternebat, lotium perturbatum fuit, multum atque pravum. *Pag.* 1085. in pessimo genere febris ardentis, ac phrenitidis: » Urinæ co- » piofæ, tenues, nec critici quid, » aut levantis, habentes. « Et paulò post: » Vel enim densæ erant, vel » nullo modo habentes aut coctiones, » aut utiles purgationes. *Pag.* 1001. » *Homini calvo*, ad 4. diem mortuo, » copia urinarum prodiit, nunquam » bonarum. « *Pag.* 1100. Illius qui 4. die phrenitide perierat, » urinæ te- » nues fuerant, parva enæoremata ha- » bentes, *διεσπασμένα*, divulsæ, non » subsidentes. « *Pag.* 1093. *Pario* ad 120. diem mortuo urinæ fuerant perpetuò malæ.

Memorable quoque magnum virum, *lib. I. Epid. pag.* 953. suspicari ne *Bioni*, *Cratiæ*, *Aretonis puero*, & *Mnesistrati uxori*, idè post prægressam judicationem dysenteria fuerit suborta, quod post judicationem urinas reddidissent dilutas multas, liquidas, ac tenues.

§. VIII. Porro hæc ita, quemadmo-

dum jam monui supra, non sunt intelligenda, ac si ob solius urinæ pravitatem, sedimentique defectum, *Hippocrates* desperatas credidisset ægrorum res; verùm propriè tunc, quando, unà cum urinæ vitiis, cruditatis notabilioris indicia in excretionibus reliquis, & præprimis in vitalibus aderant functionibus: erat enim perpetua sibi & inviolabilis lex haud judicandi unquàm ex unico signo, sed ex multorum collectione, ut patet ubique. Hanc Coi immortalis legem & nos observantes, nunquàm boni quid ad lectos ægrorum præfagimus, si multa alia prava signa pravas comitentur urinas: nunquàm spem sinu fovimus, si unà cum optimâ urinâ, & quidem constanter hypostaticâ, alia signa perniciofa, functionum potissimùm vitalium læsarum, animadvertantur. Quod autem de urinis, hoc quoque de aliis quibuscumque signis sive cruditatis, sive coctionis, dictum velim. Et è contrario quotiescumque in laterum pulmonumve inflammatione cum sputis aut nullis, aut pravis, aut paucis, bona alvus seu sola, seu bonis sociata urinis, levaret pulmonem, viresque repararet collapsas, nunquàm progno-

fin infaustam formavi, lætique mecum Medicinæ studiosi plurimos pectore inflammatos vel sine ullis bonis sputis, vel cum bonis duntaxat post crisin prodeuntibus, egregiè curatos salutârunt. Sed bona alvus, & probè hypostatica urina nunquàm inani spe animos lætaverunt nostros, quando partes alias, easdemque nobiliores, cruditate notabiliore laborare cernebamus. Pariter egimus ad insolita: haud parciùs enim laudavimus illa, modo prodesse, quàm si consuetas suas observaret Natura leges. Præiverat exemplo *Hippocrates* suo. *Epid. I. pag. 951.* Noverat consuetâ lege febres arden-tes solvi sudore, alvo, urinis, hæmorrhagiis; ast didicit tamen postea eos qui urinas aut nihil aut parum modo hypostaticas, & plerumque dilutas admodum reddidissent, modo insolito dysenteria curari. Rarior sane pleuritidis per sudores judicatio; *Anaxionem* tamen, *libr. I. Epid.* licet 27. die cocta sputa ejiceret, legimus nihilominùs perfectâ judicatione non fuisse absolutum, nisi largis, qui de toto corpore, ad 34. morbi diem profluerent, sudoribus.

Equidem *Carolus Piso* de *Coll. ser.*

sect. 3. *cap.* 9. putavit haud infuetum esse ut sudores pleuritidem judicent, idque se in pleuritico cive *Pontano* observasse, quin imò *Hippocratis* id se auctoritate confirmare posse. Verùm legitimam hanc *Pontani* civis pleuritidem fuisse & ipse postea, *pag.* 254. dubitavit, & nos dubitamus cum illo; deindè quem laudat *Coacarum* 393. textum, is haud videtur nobis id, quod ipsi, significare, nisi alio sensu & modo. » In his igitur, ait *Hippocrates* ibidem, & omnibus qui » pulmonum affliguntur morbis, bonum quidam est facilè morbum sustinere, dolore defungi, sputum promptè expuere, facilè spirare, siti esse vacuum, reliquum corpus æqualiter incalescere, ac molle esse. Ad hæc somnos, sudores, urinæ educationem, laudabiliter fieri; quibus contraria mala sunt. Quandocumque ergo bona hæc omnia huic sputo (quod mox ante descripserat optimum) adfuerint, homo servabitur. « Clarum est sudores hîc ab *Hippocrate* laudari, & alvum bonam, bonasque urinas, sed tamen sic, ut sputa morbum præcipuè judicent, id quod non ita in *Anaxione*; licet laudabilia sputa

ad 27. diem ejecisset, eguit tamen ad
judicationem absolutionem sudore 36.
diei.

Hæc nobis animo præsentia, multa
utique dubia levant, multa etiam quæ
certa credideramus, dubia reddunt,
artisque genuinos observare terminos
docent; quæ tantummodo verè certa
pro certis, pro incertis ac dubiis dubia
trahit. Sic scilicet hæc nos docent plu-
res exceptiones, seu naturæ à consue-
to tramite aberrationes, ut muniti
quidem simus, dum occurrunt nobis,
ast nihilominus ad consuetas ejusdem
leges nos indefinenter conferamus,
nisi nos illa, vi phenomenon aliorum,
cogat exceptionem à regula sua gene-
rali agnoscere.

Suo iterum exemplo id docuerat ad-
mirabilis per omnia *Hippocrates*. Ecquis
viri in arte certitudinem & fiduciam
non stupeat, dum animo meditantem
super consuetas naturæ vias, *Epid. 7.*
pag. 1229, illum cernit! *Fullo in Syro*,
præter alia prava symptomata, urinas
posuit citra sedimen limpidas, & ci-
tra evacuationes criticas ullas; & ad
diem 18. certè non criticum, judica-
tur. Stupefactus primo titubabat *Hippo-
crates*, & quî demùm hoc portentum

PARS OCTAVA. CAP. II. 45
explicit, anxio animo volvit. Eâ occasione *Nicoxeni* recordatus, qui quoque citra sudores aliasve evacuationes, die 7, sic judicatus esset, ut bellè fumeret suas forbitiones, suum vinum, suas uvas insolatas, sed quem 17. die deprehenderit in pessimâ post crisin tam infidam recidivâ, ut ab ea illum non nisi magnos post labores die 20. servâisset, & sanâisset; intelligit ejusmodi criseos perfidiam, eaque probè confirmatam videt perpetuam suam experientiam: sed eo minùs, cur *Fullo* in sanitate perseveret, capit. Tandem incidit ipsi in mentem, quod *Fulloni* enema ex *thapsia* paratum injectum sit; rogatque num forsitan paradoxo causa lateat in eo, quod alvus enemate sæpiùs mota, morbi eduxerit materiem? sicque febris citra ullas evacuationes alias, rariore cæterum diei minime critici exemplo, judicata sit? Alvum non videtur conspexisse, firmiorem sententiam alioqui prolaturus.

Quod porrò *Coüs*, non nisi ejusmodi conjecturâ arreptâ, hoc problema solvere se credit posse, nos convincit de ejus observationum certitudine inconcussâ, doctrinæque æternitate. Simulque fateor, inter tot naturalium

legum exceptiones, me nunquam in acutis, in quibus resolutionis benignæ spes nulla esset, neque in privata praxi, neque in publica, quemquam sine quapiam evacuatione judicatum vidisse; eamque ob causam semper & prædixisse, & eventu confirmasse, aut recidivas, aut alios morbos, aut mortem, si casus talis observaretur.

§. IX. An idem judicandum, ac metuendum, si morbus acutus citra ulla evacuationes, præter eam hypostaticarum urinarum, judicatus esset? An verò, etiam cæteris evacuationum criticarum feriantibus organis, solæ urinæ sic omnem morbi materiem criticè eliminare queant, ut tuta sequatur integraque judicatio?

Profectò rariores sunt casus, in quibus morbi acuti per unicam modo excretionis viam planè judicentur; adeoque, quemadmodum frequenter non contingit, ut cæterarum evacuationum unica duntaxat totam morbi materiem eliminet, ægrumque perfectâ judicatione absolvat; ita quoque frequens ea urinarum non erit. Veram tamen crisin acuti morbi ut olim in praxi, ita in nosocomio vidi; sic quidem ut cæteræ excretiones aut na-

turales omninò essent, aut plus minus cruditatem redolerent; urinis verò hypostaticis constanter emissis morbus levaretur, reliquæ excretiones emendarentur, & perfecta sequeretur judicatio.

Hoc idem *Hippocrati* sic visum esse ejus opera arguunt. *Epid. I. pag. 955.*
 » Atque in hoc statu (febris ardentis)
 » ex quatuor maximè signis servaban-
 » tur hi, quibus aut ex naribus san-
 » guis profluxisset, aut copiosæ urinæ,
 » quæ multam eandemque pulchram
 » hypostasim haberent, per vesicam
 » exivissent, aut qui per alvum tur-
 » bulenta biliosa tempestivè demitte-
 » rent, aut qui fierent dysenterici.
 » Multisque contigit ut non ab uno
 » horum descriptorum signorum judi-
 » carentur, sed ut plurimi per omnia
 » decurrerent, graviusque habere vi-
 » derentur. Sed hi omnes, quibus ista
 » contingerent, incolumes evaserunt.
 » Mulieribus etiam & virginibus con-
 » tingebant quidem hæc præscripta
 » signa omnia; quibus autem horum
 » quidquam benè fieret, vel mulie-
 » bria liberaliter apparerent, per hæc
 » servabantur & hæc judicabant. Nec
 » periisse ullam novi, quibus horum

» quid benè successisset. Nam *Philonis*
 » *filia*, quum liberaliter sanguis de
 » naribus fluxisset, ideò mortua est,
 » quod 7. die, (quo judicabatur,)
 » intempestivè utique, cænâisset. «

Epid. 2. pag. 1027. Metastases ex
 imperfecta crisi futuras expectat, nisi
 urinæ eruperint. Ergo credidit morbi
 materiem, quæ in corpore restitaverat,
 criticè excerni urinis posse.

Ibidem in *Scopi* acuto morbo, ut
 etiam *pag. 1085 & 1056.* vocat urinæ
 hypostases corporis in morbis purgatio-
 nes. » ἕως καθαρσις πολλή, inquit κ̄
 » πληθει, κ̄ ὑπόστασει. Urinarum purga-
 » tio multa erat, tum cupiâ, tum
 » subsidentiâ. « Damnatque urinas » nec
 » coctiones, nec probas purgationes
 » habentes « laudat illas, quæ probæ
 » essent per vesicam expurgationes. «

Epid. 1. pag. 956. » Quibus febre
 » judicatoriè desinente parotides, in
 » febribus cum dolore subortæ, neque
 » conquiescunt, neque suppurantur,
 » eos diarrhœa biliosa, vel dysenteria,
 » vel crassarum urinarum hypostasis li-
 » berat: quale quid *Hermippo Clazome-*
 » *nio* evenit. « Videmus iterùm urinas
 hypostaticas dignitate & præstantiâ cri-
 ticâ certare cum alvi criticis evacua-
 tionibus.

Epid. 4.

Epid. 4. pag. 1121. » Hæmorrhagiæ erant, & per urinas purgatio & crisis. Αἱμόρροοι, καὶ ἔροισιν ἢ κάθαρσις, καὶ ἡ κρίσις. »

Ibid. pag. 1131. » disertè affirmat » *Menandri vinitori*, cui alvus circa » initia liquida fluxerat, nunc verb » substiterat, per solam urinam judi- » cationem contigisse. Καὶ τὸ ἔρον ἐκρίθη. »

Epid. 3. pag. 1083. describens malignum in febribus erysipelas, in pessimos artuum pudendorumque abscessus abeuns, » illud verò ipsis inerat, *inquit*, » ut quæcumque abscessum facerent ad » suppurandum, si vel tempestitiva, » opportuna, alvi perturbatio, vel » probarum urinarum transmissio fieret, » per ea ipsa solutio procederet. »

Undè & *Aphor. 4. 74.* statuit à futuris alioquin in morbo abscessibus ægros urinam, quæ crassa reddatur albaque, liberare; liberationem verò hanc citiùs contingere, quando abscessuum futurorum materies duplici viâ eliminetur, narium hæmorrhagiâ & urinâ. Igitur pari passu urina procedit hîc cum hæmorrhagia, ut paulo ante cum criticâ alvo.

Coacarum 575. » Urina subrubra, » habensque subrubram hypostasim, »
Tom. IV. C

» atque lævem, si quidem ante fe-
 » ptimum diem fuit hujusmodi, septi-
 » mo die (aut septimam febrem)
 » solvit: *ἑβδομαῖον ἀπολύει.* «

Aphor. 7-54. crisin iterum certam declarat urinis dicendo: » His per
 » venas in vesicam pituita versa, mor-
 » bi fit solutio: « Hunc aphorismum *Duretus* vocat gravissimum super uri-
 næ materie, & super crisi per eam suscepta & edita.

Coac. n°. 207. » Ex acutis morbis,
 » in febribus ardentibus maximè tu-
 » bercula ad aures exoriuntur, ac,
 » nisi criticè solvantur, & mature-
 » scant, aut sanguis ex naribus pro-
 » fluxerit, aut urinæ crassam hyposta-
 » sin acceperint, ægros interimunt. «
 In quem textum *Prosper Martianus* advertit *Hippocratem* in *Prognosticis* laudare in acutis mitioribus urinam hypostaticam per omne morbi tempus, non qua signum coctionis, sed qua signum mitissimi morbi, & materie benignioris, unde morbi solutio evenit per solam ejusdem urinæ excretionem: Criticas deindè urinas non differre ab ea libri prognosticorum, nam eos referens *Hippocrates* modos, per quos febres solvuntur, urinam concoctam

apposuit, inferens solam urinæ co-
 ctionem *absque alia evacuatione*, ad
 morbi solutionem facere. Et quid cla-
 riùs in hanc rem dici potest, quàm
 dixit *Hollerius, lib. 3. sect. 3. Coac.*
pag. 1047. » Atque aliquando judicari
 » pleuritides multâ urina & biliosâ
 » miçtâ scripsit *Hippocrates*. Et nos vi-
 » dimus pleuritides graves dissolutas
 » urinis multis, crassis, & nigris;
 » conversâ, *ut senex scripsit*, deorsum
 » materie: quod certè minùs mirum
 » videri debet, quàm peripneumonias
 » urinis solvi. « Et *pag. 824.* » Pus in
 » pulmone effusum, à natura attenua-
 » tum, transmittitur in venas, & ar-
 » terias; atque hinc modò ad renes,
 » modò ad intestina, dimittitur: mi-
 » rabili naturæ providentiâ, omnia
 » moliente, ut salutem ægro quærat. «

Eundemque in locum *Jacotius*: » Ex
 » quo fit, ut per urinas pulmonis vo-
 » micæ criticè expurgari possint. «

Et *Prosp. Alpinus, lib. 6. cap. 16.*
 » Per urinas plures acutorum mor-
 » borum fuisse judicatos & nos vidi-
 » mus, & *Hippocrates* in *Epid.* se vi-
 » disse scripsit. « Addit deindè ex *Ga-
 leno* signa, quibus crisis per urinam
 futura prænoſcatur, si nempe defunt

signa omnis cujusque aliûs evacuationis futuræ ; postea signa à se observata adjungit, ubi præter signa *Galenii* ponit morbum non admodum esse vehementem, hypogastrium grave ac dolens, & in vesica veluti inflationis perceptionem.

Undè rectè *Jacotius*, in *libr. IV. Comm. Coac. pag. 240.* urinam sic criticam considerat in sua natura, ut ipsa sputa pulmone ejecta.

Et *Boerhaave*, §. 1016. *Instit.* ubi n°. 1. quamdam hypostaticam urinam toto morbi tempore emissam consideraverat, veluti indicium optimumque morbi præsagium; deinde n°. 2. » Urina multa, ait, alba, stranguriosa, » cum sedimento copioso alboque critico tempore emissa, sanat, & » abscessus tollit. « Etiam §. 938. omnes criticas evacuationes recensens; sputa, alvi fluorem, urinam, hæmorrhagias, &c. urinam iterùm ut pariter ad crisin efficaciam & dignitatis, quàm sputa, quàm alvi fluorem, quàm hæmorrhagias, considerat.

Jure igitur concludere videmur; existente inter ægros nostros eo quandoque casu, ut præter urinam criticam nulla prorsum alia evacuatio con-

tingat, non minùs faustam prognosin dandam esse, cæteris paribus, quàm si in aliis, aut per solum sudorem, per solam hæmorrhagiam, aut sola sputa, aut alvum, morbi expellatur materies.

§. X. Quum ex omnibus hucusque dictis pateat, quod ad crisin bonam determinandam oporteat dies morbi accuratè notare, adeòque morbi principium exactè definire; haud citra difficultatem id efficere sæpè non possumus. Non rarò namque apud multos, potissimùm plebeios, contingit, ut, seu ingenio, seu morbo, stupidi, ignorent qua die, qua diei horâ, primum morbi experirentur insultum, & ut quotiescumque de integro examinentur, vacillent. Ubi nunc ab eorum consanguineis, necessariisve, id rescire non datur, res dubia manet. Hi tamen numero sunt pauciores. Dantur autem numero plures, quæ initia morbi exactè teneant, sed ubi dubites utrum cum incommodis principio perceptis acuta, qua laborent, febris una occeperit, an verò accesserit postmodum. Lassitudines spontaneæ passim adfuere; sed hæ, *Aphor. 2-5.* æquè morbos futuros denuntiant, quàm

præsentes. Dolores capitis artuumque, inappetentiam, nauseam, haud minùs acutos morbos præcedere, quàm comitari, docent nos ægri, qui ab ipso nos convocantes principio, hæc symptomata sæpè ante primum febris insultum patiuntur. Ambigui itaque sæpè hærentes in nosocomio, oraculum pro more consulimus.

Epid. 3. pag. 1106. Herophytus rectus incedens, ὀρθὸς ἀδιν, & obambulans, capite autem dolens, videtur jam à principio febricitans ab *Hippocrate* credi, ex symptomatum, quæ à principio cephalalgiam concomitabantur, syndrome.

Sed *ibidem pag. 1111. Apollonius* videtur diutiùs ante febrim malè habuisse, erectus licet & obambulans; acutæ autem febris initium non habuisse, arbitro *Hippocrate*, nisi quando per intempestivum potum, intempestivumque carnis bubulæ esum, inciperet incallescere.

Mulier in Thaso morosa & aspera (*Epid. 3. pag. 1108.*) die primâ incommodi percepti, licet erecta & obambulans, ejusmodi symptomata habuit, ex quibus *Hippocrates* febris inchoamentum cum prima symptomatum origine notaverit.

Qui post cœnam in somno horrore correptus, (*Epid.* 7. pag. 1230.) surrexit mane capite gravis, horruit, vomuit, gravitas capitis perseveravit, sub noctem remisit, ad usque secundi diei meridiem. Rursus inhorruit tum, noctemque tulit molestant. Haud tamen ante tertium diem symptomatum horum, cepit *Hippocrates* febris acutæ notare initium, quæ demùm, ut videtur, ad 14 diem morte terminata est. Facile nos in historia ægri febrim initio jam adfuisse suspicaremur, sed *Hippocrates* ex signis quæ hîc non memorat, v. g. ex defectu caloris, expulso, certus fuit, quod hominem non sit, nisi tertio die, aggressus.

Epid. 7. pag. 1231. Anamnesin refert *Anaxenoris*, quod lienosus scilicet & pravi esset coloris, quodque obortus sinistro in femore tumor repente evanisset. Datâ hac anamnesi, morbum præsentem sic infit: „ Neque „ multis post diebus ad lienis regio- „ nem exorta est illi per initia veluti „ epinyctis, insuperque tumor, ac du- „ ra rubedo. Post quartum autem diem „ febris ardens suborta est, & in am- „ bitu omnia livida apparuere, ac ve- „ luti putrida. Mortuus est leviter an-

» tea purgatus, mentisque compos. «
 Vel ægrotum ante quartum diem vidisse *Hippocratem* oportuit, vel ex *Theffalo*, *Polybio*, *Draconte*, aliisque, historiam morbi aded accuratè tenuisse, ut epinyctidi, rubroque tumori febrim defuisse, eamque haud nisi post quartum diem accessisse, statuerit.

Epid. VII. pag. 1238. Epicharmi puer primo die necdum febricitasse videtur, sed a pepsiam contraxisse, id est, cruditatem ex deambulatione, qua excalesfactus supponitur fuisse, & ex potu, quo frigidus æstuantem ex motu sanguinem condensaverit, omnemque perspirationem suppresserit. Ab introversa transpiratione ad ventriculum nausea orta vomitusque. Altero die anxietatem passus emeticum sumit ex aqua cum aceto & sale. Post pituitæ vomitum, rigor primùm ac febris accessit. Tertio die febris major. Quarto die morbi totius, scilicet tertio die febris, mors.

Epid. 3. pag. 1070. Philistes in Thaso diu capite doluerat, & soporosus ante morbum acutum decubuerat: Morbi verò acuti, cujus die 5. obiit, initium *Hippocrates* notavit duntaxat ex quo in morbo abusus potibus esset.

Hiſce, ſimilibuſque muniti obſervatis, dum minime ſtupidi ægri ſunt, probèque exiſtunt memores antegeſtorum, exactè, opinor, determinare novimus, utrum cum iſtis primis perceptis incommodis, an verò poſtliminio ortus ſit, quo laborant, morbus acutus. Febris enim indicia, majore calore, cæterisque ſymptomatibus ſociata, hîc juvant; licet plures pauperum ſuos, quibus victum quæritent, labores, per unum, plureſve dies, adhuc continuârint. Diſſitendum tamen non eſt, dubium ſuperelle nonnunquàm tale, ut incertitudo per totum morbi decurſum perſeeveret, nec morbus ad demonſtrationem regularum Hippocraticarum ullo modo ſit accomodandus.

Quæ ſi ita ſe habent, an non capimus, quàm iniquè nonnulli Hippocraticarum legum de diebus criticis inconcuſſam negent veritatem & conſtantiam? Si primò non utantur prudentiâ Hippocratis in determinandis acutorum initiis; ſi ſecundò non abſtinent ab applicandis hiſce regulis ad caſus incertos; ſi tertio, ut benè notat optimus Balivi, contra leges Hippocraticas naturam præpoſterâ medi-

catione interturbent ; habebunt undè perpetuò in *Hippocratem* invehantur , dum in se solos invehi illos oporteret , dumque suis invectionibus falsis *Hippocratem* magnis confirment , quàm oppugnent.

§. XI. An , crisi bonâ contingente , certò determinare possimus , utrum ægri perfectâ judicatione absoluti sint , an verò recidivam timendam habeant , aliosve morbos ?

Ne absolutè unquam hîc determinent , auditoribus meis auctor perpetuò sum. Exceptis enim casibus , ubi epidemiæ natura talis est , ut omnes ferè recidivent , qualem *Hippocrates* sic describit , *Epid. 1. pag. 956. 957.*
 » Haud scio an eorum cuiquam , qui
 » superfuerunt , ritè factæ recidivæ
 » non recurrerint , omnesque , quod
 » sciam , servabantur , quibus hoc re-
 » cidivæ genus contigerit : « exceptis
 » observatis epidemiæ , in qua vix reci-
 » divæ apparent , qualem *Hippocrates*
 » describit , *Epid. 2. pag. 1020. aiendo ;*
 » Nec nisi admodum paucis recidivæ
 » contingebant : « hisce , inquam ,
 » exceptis , innumeræ causæ existunt ,
 » quæ recidivam morbi ejusdem , quæ
 » morbos ex acuto alios , quæ demùm

tum optima crisi mortem inferre queant ; adeòque summam in præsa- giendo nobis inculcent prudentiam. Causæ hæ ab ipso morbo petendæ sunt , ab ægro , ab assistentibus ipsi , à Me- dico , ab errore Pharmacopæi , &c.

Primò. Ab ipso morbo vel corpore morbofo pendere ejusmodi casus , do- cent nos quotidiana observata. Novi ex regulis criticis requiri criticæ eva- cuationis eam constantiam , ut omnis morbi materies de corpore expellatur : Quis porrò Medicum certiozem reddet fore ut , quam laudet , qua gaudeat , critica evacuatio , ejus sit constantiæ ? Ex causis nobis ignotis ; ex non suffi- ciente virium expultricium robore ; ex facili recessu materiæ per circulatio- nem motæ in nobiliora loca ; ex an- gustia finium minimorum canalium , quos permeare criticè motus , expel- lendusque humor , debeat ; optima crisis quæ gaudia excitaverat , in lu- ctum vertit. Ne longus sim , qui histo- rias ægrorum apud *Hippocratem* attentè revolvit , pluries has similesque bonæ , sed non perennantis , criseos reperiet causas.

Secundò. Ipsi ægri vix judicati , animi passionibus , errore regiminis , diætæ ,

imaginatione venereâ , &c. , bonæ
 suæ perdunt judicationis effectum. Cur
Philonis filia , quo ipso die optimè
 judicata erat , periit ? Intempestivè
 cœnando debilem obruerat naturam ,
 vasaque debilitata sua copiosiore chylo
 infarciverat , quàm illa essent trans-
 mittendo. Quare *Moscho* die 14. ut
 debebat , benè judicatio , tam pessima
 recidiva ? ἀμαρτάδεις βρωμάτων ἐγένοντο :
 Die 17. errata in ciborum ratione
 contigerant. Cur *Scopus* , *Epid.* 2.
pag. 1028. post crisin fynanches inci-
 derit in alvi segnitiam , febrimque
 continuam ? φλαύρως διαιτηθέντι respon-
 det *Hippocrates* : improbâ utebatur
 diætâ. Si aëre nimis libero utantur ,
 dum v. g. crisis per sudores fit , con-
 tinuat , imò aliquando , ut *Sydenham*
 in quodam morbo advertit , 24. horis
 perseverare debet , aër frigidior im-
 prudenter admissus omnem nostram
 spem ilicò fallit. Præterquàm quod
 aëris mutatio spontanea morbos mutet ,
 eorumque symptomata. Fuerat *Perin-
 thi* , *Epid.* 2. *pag.* 1020. aër in epide-
 micis morbis siccus diu calidusque ;
 ast citò mutatur in humidum à copiosâ
 minutissimâque pluvîâ : tanta hinc in
 acutis mutatio , ut qui iis non nisi ad

finem contigerant, sudores, jam ægros ab initio invaderent. Ponamus tale quidquam contingere dum v. g. nunc fit critica per alvum aut urinam evacuatio: mollitudo cutis aëre calido humente nata, allicit motam per circulationem morbosam materiem, quæ fortè, apta quidem ut systemate mesenterico, aut renali excerneretur; minùs apta erit, quæ per cutaneos evacuetur poros, crisimque sic turbatam monstret.

Tertiò. Ab iis, qui ægro adsint, interserviant, adeant, turbari critica evacuatio potest. In irato ob uxoris morositatem viro, in alio quem uxoris cum alio viro adstantis zelotypia torquebat, visitantium hominum importunâ multitudine, vidi anxietates ortas, crisesque turbatas. Nec desunt, qui res eo tempore haud concedendas ad manducandum aut bibendum suadeant, obtrudant; id quod, ne Medico subolliat, sæpè religiosè cavent; sique ille quid suspicatus, interrogaverit, præfractè negant, culpamque turbatæ naturæ in Medicum impudenter refundunt. Quum à tot tantisque rebus fortunata judicatio morbi turbari queat, quis non videat, quàm

plena dubiæ aleæ sit, quàmque circumspectum esse oporteat in prognosi?

Quartò. Ad evacuationes criticas, à Medico medicamenta, quæ eò usque data fuerant, incautè continuata, imprudenter ablata aut mutata; evacuatio critica, quod nimia crederetur, suppressa, imminutave, vel quod minor falso supponeretur, imperitè aucta; nimia Medici in usu alimenti aut potûs, indulgentia, virium intentione restaurandarum, ut ad laborem sustinendum æger sufficiat; aut diæta continuata, quæ in vigore morbi bona, jam insufficientis est; famulorum Pharmacopolæ fortè errores in parandâ apportandâve medicinâ, & millena id genus alia, criticam evacuationem turbare, minuere, augere, sufflaminare possunt.

Quintò. Quid quod crises sint, quæ videantur perfectæ, nec tamen sint? Quæ sanitatem reparâsse appareant, nec reparaverint tamen? Intereaque temporis homines quid vitii in corpore alere minime credantur, & nihilominùs alant? Hoc genus vitia nonnunquàm à bona natura sic coqui, alvoque, aut urinâ, aut perspirationis organis, tam blandè eliminari, ut

æger prorsùm ignoret, credibile omninò est; sed sæpiùs post simulatam aliquantisper sanitatem, varios in morbos erumpere, testatissimum est. Desumatur à variolis exemplum. Hisce sic defuncti, ut perfectâ valetudine frui videantur, si vena tundatur, fundunt æmulum pleuriticorum sanguinem. Quum omnibus propemodum variolosis meis, *Sydenhamo* docente, semel, bis, ter, à curatis variolis sanguinem detraxerim, potero centenis confirmare, quod hîc assero, exemplis. Porrò ejusmodi cruor in corpore circumductus, videtur in multis sic sensim subigi, ut attenuatus insensibiliter eliminetur, aut etiam sic, ut diathesin phlogisticam amittat; attamen, quod dolemus toties, potest subitaneis in cute tumoribus furunculos generare, abscessus ad articulos, ad oculos inflammationes, suffusiones, cataractam, amaurosin; ad aures βαρυνκοίαν, surditatem; ad pulmones aut vomicas, aut puris continua sputa, variaque ad viscera & partes, alia atque alia, formidandos morbos creare. Haud eger confirmatione thesis, quam, heu nimiùm! demonstratam mecum dolent omnes practici, si post

variolas venæ sectiones negligantur. Multi quidem inter variolarum curationem & erupturos postea morbos, languent; verùm non defunt plures, qui, ut monebam mox, ferant hanc diathesin insensibiles, inscii, usque ad tempus, quo alius indè erumpat morbus.

Sanè miri casus, quos suppeditat praxis, millies mihi in memoriam revocant sententiam *Hippocratis*, quam inexperti rident, experti mecum verissimam agnoscunt. *Lib. I. de Morbis, pag. 456.* de abscessibus agens, qui multis in pulmone, sæpè lethales, nascuntur, addidit » esse, qui ob bonum corporis habitum eosdem in » se fieri, ne sentiant quidem. « Binos memorabo quos hac æstate habui casus. Vir nobilissimus in Moravia, totus torosus ac sanus, vomicarum ingentium in thorace latitantium prorsum ignarus vixit, donec in prandio ab officulo aviculæ imprudenter quidem, sed feliciter, deglutito, maximas pateretur angustias, & sub conaminibus extrahendi officulum excitatâ tussiculâ, subito pus expueret, horrende foetidum, ad plures libras; post aliquot dierum quietem denuò plures

libras, atque sic per 7. 8. vices, ut, vix ausim describere, dolium, quod pure plenum eo tempore evacuâsse se æger affirmet. Norunt mecum casum bini celebrandi in arte viri, qui ægrum tractantes, mecum super eo sæpiùs consulere, doctissimus *Sagar* physicus, meritissimus *Circuli Iglaviensis*, botanices simul ac historiæ naturalis eximius cultor; & doctissimus dominus *Magh*, Archiater nobilissimæ & excellentissimæ Comitiss viduæ de *Liechtenstein*, in praxi medica colenda & promovenda eminens: & quod magis mirabar, bimestri spatio vix inde exacto, vidi nobilissimum Comitem in prædio meo suburbano me visitantem, adeò sanum, & torosum, ut quid in ejus valetudine culparem, invenirem prorsùs nihil. In curatione ejus lac, aqua Selterana, mel, opium, cortex peruvianus, primas tenuerunt.

Dixeram diathesin phlogisticam longo tempore in corpore circumlatam, haud rarò, absque formato primùm sacco, ex sanguine videri immediatè transsudare, dilatata vasa pulmonalia, aut bronchialia, atque purulentorum sputorum formâ expui, ut incautis vomicæ pulmonalis videatur evacuatio.

esse, idque ideò præcipuè quod longiore sæpè tempore hæc continet sputorum ejectione. Casus plures variis in *Rationis Medendi* tomis anatome demonstratos, communicavi; dabo alium confirmatum sanitate. Nobilissimus vir ex rheumatismo dimidii anni, ex morbillis deindè, & anginâ, incidit, anni abhinc spatium, in magnam debilitatem, & in induratum valdè hepar, deindè in febrim tertianam. Solvente ac deobstruente remedio, succis herbarum potissimùm, curata febris fuit; iisdemque remediis, aquâ Selteranâ, atque continuato cataplasmate ad durum epigastrium, hepar denuò molle factum est, vires rediere, somnus, appetitus; ut demùm declinante æstate munere suo publico fungi æger, itinera quotidiana curru, aut equo, sanitatis ergo, peragere potuerit, & exceptis flatibus sæpè torquentibus, integram videretur sanitatem adeptus. Ast subito, ineunte Septembri, raucus fit, moxque tussiendo pus coctum album copiosum commodè, unicâ tussiculâ expuere cepit, & toto mense Septembri & Octobri continuavit, sanitate interim, liberrimoque semper pulmone, perseverante. In excellentissimo Co-

mite priore latuit omnes enormis copia puris, vomitis contenta pulmonis; in posteriore, diathesis purulenta sanguinis magna & copiosa, non nisi numerosissimis innotuit sputis.

Ergo dubia prognosis danda semper est, bona quamvis fiat evacuatio critica, & nunquam post eandem, dum videtur absoluta esse, nimiâ indulgentiâ erga ægrum utendum: ne nostrâ culpâ, quod forte insensibiliter exivisset, vel recidivam, vel novum morbum faciat; neve in ipsam Medicinam, aut Medicos, refundatur recidivæ, aut deterioris, causa.

Addere juvat historiam ægrotantis lethalem, quæ tum per se singularis est, tum egregiam facit plerorumque hucusque dictorum ἀνακεφαλαίωσιν.

Femina 27. annorum, quæ veris variolis bis se laborâsse asseverabat, leviolemque dabat virulentæ gonorrhœæ suspicionem, morbos acutos plures perpessa, menses suos aliquando interruptos, semper irregulares tempore, copiâ autem paucos, habens, tandem 15. Augusti proximè elapsi horrore ac frigore, spatium 5. horarum corripitur, magno succedente calore. Tristi necessitate coacta, lassum suum ac dedola-

tum corpus ad hortenses labores iterum admovit, superstitè ad prandium & cœnam aliquo appetitu. Die alterâ laborem hortensem eâdem difficultate profecuta, tandem die tertio ingravescente morbo lecto surgere non potuit, æstu laborans ingenti, siti intensâ, cephalalgîâ, ἀποσιτία, artuum omnium dolore, vigiliis, &c. Pulverem quo sudâret, sumsit, modicè sudavit. Die quarto maculis rubris sibi cutem tingi advertit, vespere evanescentibus. Die quinto maculæ renatæ; pedes, manus, venter, pauculùm intumuerunt. Die sexto eadem. Huc usque & alvum quotidie habuerat, & nunquam dormiverat ferè. Die septimo inchoante, mox ubi ad nosocomium SS. Trinitatis adducta esset, ad nos adferebatur.

Femina hæc quamvis primis morbi diebus labores suos profecuta esset, *erecta & obambulans*, ἰσθὸς ἄδην, ex regulis tamen à pag. 73. ad 80 datis judicabatur à nobis acutè ab ipso initio laborâsse, adeòque acuti ac maligni morbi diem nunc septimum agere. Quum in summo æstu, notante thermometro Fahrenheit. in umbra gradum 81. caloris, febriente corpore laborans validè sub dio, tenuiora hu-

morum suorum dissipâisset, increffâisset reliqua, dein sine auxilio bono, cum intempestivo sudorifero, jacuisset, mirum minime est petechias accessisse, morbumque evasisse malignum.

Symptomata porrò, die 7. inchoante, hæc invenimus; cephalalgiam, artuum gravitatem, vehementem sitim, cutem aridam & urentem, aridam linguam, respirationem difficilem, fortem ac celerem pulsum, ventrem tumidulum, dolorem attactu auctum, in latere dextro eoque inferiore thoracis, petechias tandem, & ad femora vibices, quæ tamen ex aliquot horis coloris intensitatem multum dimiserant.

In toto morbo, undique examinato, nihil non crudum. Petechiæ, & errore natæ, &, quod morbus in dies ingravesceret, verè symptomaticæ; ergo tutò, *Sorbaitii* consilio, negligendæ, ac si non adessent; & febris acuta, tanquàm planè cruda tractanda. Undè vena secta est, diluentia, nitrosa, expectorantia remedia præscripta, cataplasma dolentibus adplicitum locis. Post venæ sectionem respiratio paullo facilior fuit; petechiæ, quæ jam illi ad nos intranti minuebantur, plus dif-

paruere, vespere verò, quamvis in parvo somno leviozem sudorem, humidamque postea ac calidam cutem haberet, vix ultrà nisi ex vestigiis relictis cognoscebantur.

Vespere cum calore 102. graduum cephalalgia ingens, & fermè suffocans respiratio, alteram venæ sectionem suaserunt. Symptomatum indè remissio.

Inchoante die octavo, licet calor 100. gradum thermometri non transcenderet, febris tamen magna fuit, pulsu minùs, quàm pridie, suppresso. Perseverantibus ventris utcumque doloribus, continuatum cataplasma est, & injectum emolliens enema, quod copiosa stercora solvit, eduxit.

Suffocans respiratio, quæ die 7. ad meridiem, & ad seram vesperam affuerat, hoc die octavo ad 9. matutinam minùs violentè, ad 2. pomeridianam post levem horrorem violentissimè ingruit, ita ut, ne suffocaretur penitùs ægra, tertiam venæ sectionem tentaremus: verùm vix fluente sanguine, & imminente animi deliquio, sub stragulis reposita est, & aceti frigidi aspersione ac frictione sic recreata, ut faciliùs respiraret. Ca

lorem notabat tunc eo, pridie, majorem; graduum scil. 104., percipere se affirmabat sub sterno corpus veluti durum, ac dolens, quod in paroxysmo auctum respirare prohiberet.

Ex his phænomenis suspicati, ne præter acutum morbum, spasmodici quid respiratorios afficeret nervos, dedimus inter remedia dicta nonnunquam lene neuroticum, spiritum cornu cervi succinatum, mistum cum tantillo diacodii, & admovimus vesicantia. Nihilominus ad mediam septimam subdelirare cepit, valdè febricitavit, vehementer sitivit, & cum cute primum jam humida sudare cepit ad octavam, sudore per totum corpus professo, cum somno perturbato. Urinam tunc reddidit, quæ boni coloris enæorema suspensum habuit. Nox valdè inquieta, quietior ad auroram somnus parùm modo læsam respirationem ostendebat. Mane febris minor, & calor tantùm 100. gr. vesicantia operabantur.

Signa bona plura hîc aderant. Sudor, post horrorem, universus, symptomatum emendatio, somnus tranquillior, febris sedatior, calor minor, bonus vesicantium effectus, urina bona.

Verùm contigerant hæc media octavâ morbi die, quæ non critica: coctionis signa ante sudorem non adparuerant, & dies 9. continuis omni horâ variantibus anxietatibus pectoris, & febribus, transacta est. Ergo nihil critici in sudore prægresso. Porrò hoc 9. die observavimus dormienti, quàm vigilianti, respirationem liberiores, quod acuto morbo spasmodum adjunctorum confirmavit suspicionem. Interim hoc toto die pulchrè fluxere vesicantia, bonique fuit urina coloris, calor 101. grandum tantùm notavit. Nox insequens molesta, sudor frequens.

Die 10. inchoante, pulsus fortis ac celer, ad meridiem moderatus; cephalalgia continua toto morbo, sudor indefinens, ἀποσιτία. Post meridiem permutationes perpetuæ respirationis ac febris, cum somno, ut videbatur, placidiore, aliquoties capto. Enema alvum copiosam, stercoream, eduxit.

Subnascebatur interim suspicio num febris hæc referenda non foret ad speciem illam, quam *libro de Febrium divisione capite 9.* descripsi, quam postea vidit, accuratissimè descripsit, feliciter curavit,

curavit, egregius *Lautter*; qualis si foret, cortex peruvianus ilicò præscribendus esset.

Verùm species illa febrium ad intermittentes urinis, ac maximè pulsu, referendam se esse docet; nostra febris erat continua remittens utroque hoc signo. An verò etiam in continuis remittentibus, si malignitatem redolerent, non dedimus sæpiùs summo cum effectu corticem? Utique daturus fuissèm, nisi bonæ eousque & naturales urinæ circa tertiam matutinam, mox instante 11. die in verè hypostaticas pulchrè mutatæ, jussissent paulisper expectare eventum morbi.

Die igitur 11. verè critico, post hypostaticas urinas, placidus somnus, facilior respiratio, multus isque universus sudor, sputa pauca glutinosa. Hocque die quinquies missæ urinæ, habebant omnes sedimen album, læve, æquale, copiosum. Febris moderata sic, ut post meridiem vix ultrà perciperetur.

Igitur habebamus hîc plurima bona signa, quæ bonæ crîseos criticæque evacuationis, certitudinem ad salutem indicabant; sive evacuationes sudorum & urinarum, primumque ap-

parentium sputorum indicium, sive insignem morbi, ejusque symptomatum, emendationem, intuearis.

Principiis verò imbuti Hippocraticis, (*vid. pag. 59. n°. 1.*) cavimus à certitudine prognoseos, visuri num bonorum signorum gauderemus constantiâ. Prudenter sane: nam ad 8. vespertinam reversio anxietatis in respirando; quæ ad 10. remissior, tandem ad 2. adeò vehemens, ut intra horam vitam unâ ademerit.

An malum, postremos sudores prægresso caruisse horrore? Sed alvus per totum morbum libera fuit. *Vide à pag. 6. ad 9.* An spasmi motam, & criticè probè excernendam, naturâ tamen suâ crassiorem, materiem morbosam, sic in angustiis pulmonum compresserint, ut tota simul substiterit circulatio? Numquid, simili casu denuò se offerente, cortex peruvianus non foret audacter ab initio exhibendus, tanquàm antispasmodicorum princeps? Si optimè hypostaticæ urinæ formidolosas se ostendant aliquando, ut hîc, ut & ex *Hippocrate, pag. 35. & seq.* patuit, an non imprudenter imitemur *Galenum*, tantopere bonis fidentem urinis, ut ex iis solis prognosin credat posse formari?

CAPUT III.

DE MORBIS ACUTIS CUM PETECHIIS,
AUT MILIARIBUS.

§. I. *Petechiæ & miliaria rarissimè, si unquam, critica sunt; frequentissimè symptomatica; symptomaticorum verò plurima factitia: quod quamvis demonstratum pluries, nec dum animis patrium evellere errorem potuit.* §. II. *Hinc natæ tironum objectiones, & scrupuli, contra demonstrata. Objectiones 1. de aphthis est. Ostenditur hanc ipsam objectionem evincere tum miliaria factitia esse, tum brevi occidua fore. 2. Obiectio ponit si, quæ de calida methodo, ut miliaria generante, dixerim, vera essent, miliaria & antiquiora, & universaliora esse oportere: Respondetur argumento à pari, quo obiectio refutetur. 3. Obiectio supponit, quamvis Viennæ calida methodus vix in usu sit, tamen & in urbe, suburbiisque, & in omnibus nosocomiis, etiamque in meo, miliaria frequentissima esse: adeòque falsum esse, quod eadem generet calida methodus. Respondetur, salvo honore*

multorum præstantissimorum Viennæ
 Medicorum, multos medicos, ipsamve
 plebem, vel utrosque, aut calida me-
 dicamenta, aut calidum regimen, aut
 utrumque, vehementer amare: deinde
 præterquam à calida methodo, etiam
 pluribus aliis de causis illa generari:
 Falsò accusari meum nosocomium, de-
 monstrari diariis hîc communicatis;
 utpote quæ & rarissima in illo miliaria,
 & semper symptomatica fuisse, do-
 ceant. Animadversio in imperitos,
 qui maculas rubras, & sudamina,
 cum petechiis & miliaribus ineptè con-
 fundunt. 4. Objectio statuens exan-
 thema hoc, ob regulare oriundi,
 crescendi, decrescendique tempus,
 criticum dicendum esse, nihil probat:
 id textu Hipocratis, plura alia ad-
 huc docentis ostenditur. 5. Objectio
 supponit idèd critica esse miliaria,
 quod eadem moderari, mutare, mi-
 nuere non liceat, ut quidem id, quod
 verè symptomaticum: Respondetur
 summo ægrorum emolumento, & lice-
 re, & oportere. 6. Objectio comparat
 illa cum variolis & morbillis, ponit-
 que malè à me negari, quod ut hi illis,
 sic illæ his, superveniant: respon-
 detur paucis exceptionibus regulas uni-

versales non destrui : adeòque jure me negâsse. 7. Objectio me ipsum ut idiopathica descripsisse : Respondetur negando. 8. Objectio condemnat meam in miliari febre methodum, venæ sectionem, educationem ægrorum ex lecto, vesicantia, &c. Respondetur demonstrando venæ sectionem necessitatem apud Germanos, deindè Sydenhami exemplo, à Boerhaavio & illustrissimo Præside laudato, meam methodum commendari. Vesicantia id non facere, quod supponit objectio, demonstratur observatis; verus demùm illorum usus & effectus ostenditur. Objectio nititur testimonium Fratrum Misericordiæ annihilare; probatur non modo verum fuisse, sed novis constare & firmari experimentis : 10. Objectio agit de omisso maximam partem in latino Lautteri textu gallicè reddendo. Respondetur quod incuriâ fecerim, idem vitium in eodem textu gallicè reddendo paulo inferius commissum esse ab iis, qui ob id me carpant. 11. Objectio spectat contradictiones notatas in libro doctissimi domini Hazenohrl : Responsio demonstrat, aut imaginarias has objectiones esse, aut malevolas. Objectio 12. De

usu candelæ ad detegenda miliaria, & responsio. Objectio 13. supponit me perperam Hoffmannum, Fuchsiū, in meas partes laudasse; Respondetur laudari in meam sententiam debuisse, eo quo laudavi sensu, non verò in eo sensu, quo adversarii velint, & qui meus non fuerit. §. III. Epilogus hujus capituli necessaria.

EX quo Medicinam, idque *Viennæ* potissimum, feci, per observationes, quas in nosocomio meo, & apud ægros in urbe atque suburbiis in consilium vocatus, plurimas habui, dudum didici duo hæc: 1°. clarissimum meum in cathedra Viennensi antecessorem, & augustissimæ Imperatricis *ELEONORÆ Archiatrum, Paulum de Sorbait*, ante 100. ferè abhinc annos, verissimè *de petechiis*, extra pestem contingentibus, scripsisse *Univ. Med. pag. 541.* quod essent motus noxius ac symptomaticus; & *pag. 545.* expulsio symptomatica, cujus tam parùm noxia esset retardatio, ut extantibus iisdem venæ sectio tutò institueretur. 2°. Incomparabilem *Sydenhamum* 80. abhinc elapsis annis in *Schedula monitoria* justissimè non modò similia de petechiis, de

maculis purpureis, & de miliaribus, testatum esse, verum etiam raro à natura, sæpius malâ arte extorqueri, luxisse.

Hinc elapsis propemodum quatuor annis in dedicatione thesium de *Divisione Februm* ad auditores meos hæc dixi: » Dantur exanthemata petechialia, & miliaria critica; dantur merè » symptomatica; dantur denique acci- » dentia, aut accidentalia, ut vocant, » pravâ arte producta. Pestilentiosis » temporibus critica frequenter, fre- » quentiùs symptomatica, describun- » tur auctoribus: tempore autem mi- » nime pestifero, exanthemata hæc » tum critica, tum symptomatica, » rariora sunt, accidentia verò, fa- » tali scilicet arte genita, frequen- » tissima. «

Post editum hunc librum, magis convictus fui, magisque de tanta utriusque exanthematis, veluti critici, raritate; ita ut vix critica dari, sponteque generatorum exanthematum pleraque, ac ferè omnia symptomatica esse; cæterum symptomaticorum in *Germania* numerosissimorum pleraque esse factitia, audacter statuam.

Hinc in omnibus ferè quæ edidi

opusculis medicis ; hanc veritatem proposui , statuminavi , unguibus defendi rostrisque : ut demùm omnes , qui Medicinæ addiscendæ causâ ad inclytam hanc Universitatem confluunt , dictis convicti factisque , ad extinguendum hoc pessimum , ac sæpè lethale symptoma , animum admoveant , dum ipsi per sese praxin exercebunt.

Sed altiores egit radices patrius error , quàm ut exantlatis hucusque laboribus evellatur animo. Id me docent ipsi Medicinæ tirones , quos conversatio cum vetustioribus medicis , quos malè relata exempla , quos horror omnis ejus quod novum dicitur , licet sit præjudicatâ opinione antiquius , ita præoccupavit , ut sylvam objectionum collectam mihi sæpè objiciant , ad quas toties responsa ipsis dedi , quibus videbantur convicti recedere ; haud ita tamen , quin convictionis obliti , sæpius ad me redirent , crambem recurrentes antiquam.

Quum porrò salus publica suprema lex sit , & quum nosocomii nostri diariorum collectiones , quas opuscula *de Ratione Medendi* referre solent , in usum studiosorum præcipuè evulgen-

PARS OCTAVA. CAP. III. Si
tur; operæ pretium erit, in hoc octavo
ejusdem operis tomo, easdem tum am-
plius evulgare, tum elucidatiùs ex-
ponere, ut demùm omnis de illorum
animis auferatur hæsitatio. Quo autem
utilius atque efficacius id exequi possim,
putavi nihil ad id accommodatius fo-
re, quàm recensionem earumdem ob-
jectionum, quas mihi contra meam
sententiam opposuerunt, & ad quas
responfa, quæ dudùm dederam, non-
dum ritè intellexisse eosdem deprehen-
do. Nosocomii observata simul ad ob-
jectiones easdem dirigam, & appli-
cabo.

I. Objiciunt mihi sæpè problema;
quod ill. Med. Præses L. B. *van Swie-
ten*, capite de *Aphthis*, Medicis pro-
posuit illis, quibus occasio rem propius
examinandi, quàm sibi, ut archiatro-
rum Comiti, liceret, frequentissima
adesset; *utrum scilicet miliarem morbum
inter, & aphthas, tanta intercederet
affinitas, ut quod apud Belgas aphthæ,
id miliaria apud Germanos essent; undè
concludunt non posse miliaria dici facti-
tia, quia factitiæ non sunt aphthæ.*

Quidquid ex problemate concludi-
tur, æquè problematicum manet,

quàm problema ipsum. Verùm demas non esse problema, sed demonstratio- nem; quid indè? Profectò miliarium in *Germania* ruinam necessariò præ- fatur.

Belga natus, & spatio 19. annorum luculentâ ibidem praxi exercitatus, certi quidquam & novi de aphthis pro- ferre potui; utpote qui pluribus annis posterior magni *Boerhaavii* in Coll. Pract. auditor fuerim, quàm ill. Præ- fes; & qui integris novem annis post ill. viri abitum praxim ibidem exer- cuerim.

Aphtharum nomine quid intelliga- tur propriè, ex definitione *Boerhaavii*, & commentario ill. Præsidis cuique notum est. Antiquitùs videmus eo no- mine potissimùm intelligi puerorum morbum, & etiam exedentia adulto- rum ulcera, quæ cancri aquatici, vel ulceris *nomæ* nomine, nunc describi- mus; minime verò aliquod sympto- ma, vel evacuationem criticam, quæ in acutis creberrima conspiceretur, ut quidem postea. *Forestus* in *Belgio* po- tissimùm sic de aphthis agit, ut dixi: addit verò *libr. 14. in scholio ad Obs. 22.*: " Ast aphthæ quæ in febribus &

» in morbis acutis, & in pestilentia,
 » & quæ frequentius in periculosis fe-
 » bribus apparent, ex flagrantibus ex-
 » halationibus etiam in peripneumoni-
 » cis, ut sæpè vidimus, rarò non diro
 » augurio spectantur. Sennertus in
Germania prax. lib. 2. part. 1. cap. 18.
 ut infantum morbum describit; sin ve-
 rò adultos occupat, ad malignitatem
 morborum acutorum refert.

Ex quo verò regimen & medica-
 menta calida *Belgis* per integrum ferè
 sæculum acceptissima fuere, aphtha-
 rum frequentia tanta ibidem fuit, ut
 gauderent Medici & ægri acutum mor-
 bum quandoque sine aphthis curari.
 Luxerat quidem diù infamem ob illas
 patriam suam *Boerhaavius*; verùm
 triennio ante sua fata vidi, audivique,
 venerabilem senem gloriantem, & ex-
 sultantem, quod in dies saphtharum
 crebitas minueretur, spemque sui in-
 teritus daret, ex quo Hippocraticæ
 methodo, multitudine suorum disci-
 pulorum sensim inductæ, inciperet,
 pergeretque cedere error antiquus.

Hoc adeò verum, ut ipse ego, ul-
 timis *Batavæ* meæ praxeos annis, ce-
 lebresque mecum in patria practici,

testarentur, vix bis ter in anno aphthas se in adulatorum acutis cernere morbis; læti ob id inprimis, quod inciperemus hoc modo carere ejusmodi in acutis symptomate, quod criticæ evacuationis honestâ appellatione vix esset recensendum. Equidem *Boerhaave*, *Instit.* §. 938. & *Aphorism. cap. de Aphthis*, ad crisin eas retulerat; sed ad qualem? Ad difficilem, laboriosam, periculo plenam, ac sæpè lethalem; rarò scilicet ortam à natura febris, sed, *aph.* 991. *probl. 3. maxime si medicamenta, victus, regimen, calefacientia (aut adstringentia) initio hujus morbi data;* Agnovit eas absque calefacientibus nasci, sed simul ab iisdem nasci *maximè* asseverat. Ergo agnovit quoque aphthas *factitias*. Hinc minimè in collegiis mirabamur, quod magnus ille vir, *Sydenhamum* imitatus, nobis tam feridè inculcasset, ut in initio ejusmodi febris, quæ adjunctam diarrhœam & dysenteriam haberet, & in quarum fine alioqui essent adparituræ aphthæ, purgans daremus, quo ejusmodi aphthas præcaveremus. *ibid. probl. 4.* Si autem jussit nos aphthas, ne nascerentur, præcavere, agnovit aphthas negligenter

tiâ Medici factitias ; aphthas, inquam, quæ in fine morbi haud affuissent, si Medici in morbi principio suas partes explevissent. Eodem prorsus modo hîc *Boerhaave* egit, quo ante 100. ferè annos *Sydenhamus* agebat, dum bubones, parotides, antraces, periculosas sepè febris pestilentialis crises, tam salutariter sudore 24. horarum, ac purgante, præcaveret, ut omnes indè feliciter emergerent ; interea dum aliorum plurimi, quibus hæc Medici non præcavissent, desiderarentur. *Vid. de Febr. pestil. & peste ann. 1665. 1666.* Eodem denique modo, *Sydenhamii* ac *Boerhaavii* sapiens exemplis, *cl. Allionius*, miliaria, in febre ad illa dispositâ, ne erumperent, præcaveri docuit, binâ ternâque venæ sectione, totidemque purgantibus ; quam methodum ut saluberrimam toties expertus, vehementer laudat.

Itaque quo magis urgent advesariî problema hocce, eò magis statuminant & roborant sententiam nostram.

II. Si regimen, & calida medicamenta, miliaribus producendis, apta nata forent, utique ad 16. sæculi initium,

quo Sylviana methodus fflore incepit, necesse est tunc illa adparuisse, & ex eo tempore ubique, siquidem calida methodus exinde universalis fuit.

Transeundo errorem in epocha Sylviana commissum, siquidem initium 16. sæculi, imò vix illud 17. nec dum Sylvii videre natales, virique opera prima ante 1664. lucem non viderunt; dicam calidam methodum dudum ante epocham illam in Germaniâ viguisse. Sed his transmissis argumentum argumento opponam, quo ejusdem imbecillitas patefcatur. Si congressus veneris posset luem veneream, ac gonorrhœam, creare, hanc & illam creâisset jam ante numerosa sæcula, siquidem semper obtinuit ejusmodi congressus. Atqui ante finem sæculi 15. nullibi Europæorum locorum morbus hic notus fuit. Ergo eundem producere congressus veneris non potuit. Est quidem ridiculum argumentum; sed quo objectionis ridiculitatem demonstraret, necessarium. Utriusque autem facti, argumento utroque contenti, rationem rogatus, fateor respondi nihil me invenire, quàm, quemadmodum finiente sæculo 15. morbi veneri, ab impuro congressu contracti,

primò in regno Neapolitano apparuere, & deindè reliquos ordine Europæos invasere, prout infectorum commercio succedente ordine utebantur; à qua tamen causa, licet antea millionesies & millionesies posita, lues venerea nunquam orta esset; sic post elapsi sæculi principium (eam enim epocham figere Riveriana suadent,) nata miliaria esse ex regimine calido, à calidis medicamentis, ab aëre aut non, aut non sufficienter, renovato, ab eodem multorum hominum exhalationibus inquinato, ab interna corruptione humorum, illi simili, quàm calida dicta generent, & fortè ab aliis nonnullis causis; à quibus tamen causis nunquam antea generata essent. Mera observatio est, cujus causam neque in purpura, neque in lue venerea, ingenio assequimur, naturæ utriusque corruptionis ignari.

III. *Frequentissima sunt miliaria Viennæ in omnibus nosocomiis, & in privatis adibus, etiam quandoque reperiunda in meo nosocomio. Atqui Viennenses Medici calidâ methodo tam parùm utuntur, ut qui eosdem de illa accusaverit, videatur de lana caprina dispu-*

tâsse, neque ego certe calidis uxor in nosocomio. Ergo non est verum, quod ea calida methodus pariat.

Reservando mihi responsum ad ea, quæ de omnibus nosocomiis objiciuntur, admitto majorem, & ad minorem, salvo semper honore plurimum Viennensium Medicorum, qui egregiam methodum curandi adhibere solent, morbosque acutos, in quibus exanthema prodit, sic curant, quasi illud non adesset, id quod mihi testati sunt sæpiùs; *Respondeo* 1°. formulas multorum medicorum adeptum, certò me nosse, & in nosocomiis, & in urbe, suburbiisque, plurimos reperiri medicos, qui calidis alexipharmacis, copioso præprimis croco, ipso acutorum principio, perque universum eorundem decursum, utantur, & hanc suam methodum publicè laudare non vereantur, ut virus, quemadmodum *Hoffmannus* Medicis pravis exprobrabat, de corde pel'ant. Extant innumeræ formulæ Hofmannianæ dictæ misturæ cum bona croci dosi; formulæ linctuum pro tussi catarrhali, quibus suspicione aut latentis, aut factam futuri exanthematis, crocus est admistus. Præsens in consultatione

vidi celebrem Medicum, animadverso, ut postea patuit, culicum morfu, cardiaca calida ad exanthema, ut aiebat foras ejiciendum, jam dedisse: methodo tamen a me, binisque aliis collegis, in rationabilem mutatâ, æger absque vel minimo exanthemate brevi integrèque convaluit. Advocatus ad consultationes, aërem nedum ægris, verum nec sanis, calore tolerabilem, sæpius deprehendo. Quin & animis adeò altè insitum calidi aëris præjudicium offendi, ut horâ consultationis is, ne conquerer, moderaretur, moxque, abeunte me, incenderetur; quam fraudem, aliquando maturior interpellans, detexi. Plures etiam boni Medici apud me conquesti sunt, quod, quantâcumque deligentia aëris commendarent, curarentque temperaturam, tamen vulgus æquè nobile, quàm ignobile, calidum perpetuò aëra, se abeuntibus, concilient ægris. An ergo falsum non est, quod, qui de hisce conqueratur, de lanâ cavillet caprinâ? An miremur, quod exanthemate infamem se Regia *Vienna* lugeat?

Respondeo 2°. ut pravâ arte miliaria, alioqui defutura produci, sæpè

conquestus sum, ita luce clarius evici aliis occasionibus, haud sic calida medicamenta requiri, ac si, citra illa, petechia aut purpura gigneretur nunquam. Equidem etiam sine medicamentis calidis aptum aëra esse, qui illa producat, calidiorem: adeoque à Medicis, temperatam medelam dantibus, miliaria millies creari, dum aut studio imperent, aut conniventia tolerent, acutè laborantes calido in aëre foveri perpetuò. Demonstravi pluries quoque purpuram eorum sub cura produci, qui calidi remedii, calidique aëris ofores, vano interim metu ægros lecto sæpiùs eximere, eorundemque propriis inquinamentis in lecto fœdatam atmosphæram sufficienter mutare, ac lustrare, religioni habeant. Generari forsitan eadem faciliùs, dum in ægris, lecto vix mutatis, venæ sectiones fuerint omissæ; sive præ defectu necessariæ distinctionis veram inter imaginariamque debilitatem, sive præ generaliore, quàm par est, persuasione insequuturi cujusquam nocumenti, si ægris acutorum principio vena secetur, quando aut impetus humorum vehemens non sit, aut cutanæ sperentur, expectenturve, eruptiones.

Præterea docuit experientia toties, absque calidis remediis, abs calido aëre, miliaria & petechias produci, quando plures ægri, eodem in loco collocati, atmosphærâ mutuâ, aut non mutatâ, aut saltem haud sufficienter, ut in bellis toties visum, vesci cogantur: Quin etiam omnibus sic à Medico directis, ut nullatenus exanthema gigni debeat, gigni nihilominus idem, dum qui jam prius istud vel in miasmate alibi concepissent, vel aliis explicitis de causis sibi comparâssent, curandi susciperentur. Tandem spontaneam acutis in ægris humorum corruptionem, spontanea exanthemata, penitus tamen symptomatica, & perniciofa, generare nonnunquam.

Quum ergo tot existant causæ, quarum vel unica hæc exanthemata citra naturæ operam produci queant, nonne iniqua prorsum argumentatione concludere velint, exanthema ideò datis de causis non gigni, si earum vel unica desit? Eodem planè modo concluderet quis febrim ardentem gigni posse nunquam. Optimus *Boerhaave*, *Aphor. 140.* » *Causa, inquit, (febris ardentis) labor nimius, iter longum,*

» æstus solis, fitis diù tolerata, usus
 » calefacientium, fermentatorum, aro-
 » maticorum, acrium, veneris nimix,
 » delassatio immodica, maximè æsta-
 » te, &c. « Sex igitur septemve varias,
 seorsimque subsistentes, febris arden-
 tis causas enumerante *Boerhaavio*, li-
 cebitne negare hujus febris præsen-
 tiam, eò quod eandem præsentem
 sistendam ex his septem defuerit una,
 duæ, tres? Ut febris ardens non gi-
 gneretur, deesse oportuisset causas
 omnes: data autem earum vel unica,
 generari potuit.

Sic unà responsum habetur ad ob-
 jectionem, petitam à viso quoque
 exanthemate in nosocomio nostro.
 Numquid ideò apud nos, citra bonæ
 naturæ operam comparere haud po-
 tis est, non porrectis licet medica-
 mentis calidis? Ordine adplicentur
 exanthematum recensitæ causæ omnes
 ad ægros, qui eadem apud nos acqui-
 siverint, & capiet facilè quisque,
 quod aut à degeneribus prorsùm hu-
 moribus, aut proprio neglectu, aut
 suscepto antea contagio, subindè de-
 buerint nasci.

Dedi in variis *Rationis Medendi* to-
 mis catalogum horum, & omnium,

qui unquam exanthematibus apud nos laborârunt ; ex quibus antequàm demonstrationem formem , recentiora nonnulla priùs enarrabo. Anno 1762. feminam cum miliaribus in nostro nosocomio acquisitis ægram habui, idque hunc in modum : Per decem dies acutæ febris labore agitata femina , demùm ad nos confertur. Die 15. non critico, miliaria prodeunt notabili cum incremento morbi. Die 19. non critico, abundantior purpura. Die 21. non critico, post ingentem horrorem calor, sudor, copiosiora miliaria ; quæ & pauciora ante, & copiosiora post, auditoribus demonstravi ; eaque demùm sic, ut die 24. moriente ægrâ, tum essent copiosissima, tum aliquantisper morte, adhuc benè prostarent.

Anno currente, ad 8. Augusti juvenculam suscepimus, quæ cum continuâ febre ædibus expulsa, ad feminam pauperrimam sibi notam se contulerat, ibidemque citra ullum auxilium ad medium tertium diem jacuerat. Indè in quoddam noscomium, in quo exanthematicorum legio, delata, sex horis citra auxilium, tantummodo plurimùm tecta, ac probè sudans, mansit ; indè ad nos fellâ por-

tatili bene clausâ conducta est, maculis petechialibus hinc indè jam conspicuis, pectore anxia & tussiculosa. Die 4. & 5. morbi alvus cocta biliosa, naturalis urina, sudor levis, febris pauca. Ad meridiem diei quinti febris admodum magna, valido cum sinistri lateris ventrisque dolore. Post factam sanguinis missionem obdormivit, ac sudore toto pomeridiano tempore diffluit, maculis petechialibus indè non promotis, sed ita sensim obscurantibus sese, ut ad 9. morbi diem ulla vix relinquerentur vestigia. Quod autem notandum, post venæ sectionem die morbi 5. factam, crisis facta videbatur sudoribus & alvo, ita quidem, ut bonâ in dies perseverante alvo, cum urina existente passim naturali, semelque hypostaticâ, ad 10. diem inchoantem nullam prorsus febrem ultra deprehenderemus.

At verò 16. die mensis, morbi die 12. non critica, notavimus alba quædam, eademque parva admodum miliaria in pectore, at ita circumstantia, ut nunc conspicua, horâ vix elapsâ, evanida, pauloque post iterum visibilia essent. Idem morbi 13. die; perseverante interim, quæ ante milia-

ria affuerat, fanitate. Die morbi 14 & 15. benè conspicua, sed minutissima. die 16. 17. 18. 19. 20. mane quidem pauca, post meridiem verò plura. Die 21. mane plura, post meridiem pauciora. Die 22. vix visibilia. 23. nulla. Quum puella hæc post crisin sana vixisset, ita ut quovis die ambulans, & sedens extra lectum, nec ante eruptionem, nec sub, nec post illam, vel minimum ægrotâisset, templum 1. Septembris adivit, silentio supprimens levem ventris dolorem. E templo rediit, vomuit, quæ comederat, ferè tam integra, quàm in mensâ fuerant. Levem indè experta febrim, sudavit nocte multùm, & sana surrexit, mansitque.

Dedi jam, *cap. I. hujus tomi*, historiam feminæ, quæ sub idem tempus, ad diem sui morbi 5. purpureis maculis extantibus, ad nos allata fuerat; septimoque die judicari visa, ingens posthac negotium nobis facefferat; & *cap. 2. aliûs*, quæ à triduo petechiis tinctâ, ad 7. diem ad nos conductâ, & ad 11. mortua est.

Ex cunctorum recensione decem homines, spatio decem ferè annorum numeramus, qui alterutrum exanthe-

ma, aut utrumque, in nostro nosocomio acquisiverunt. Horum porrò decem, tres in nosocomiis exanthemate infectis, aliquantisper decubuerant; unus negligentiam petechias sibi comparavit. Quinta ad peripneumoniam neglectam, extra aedes nostras, habuit scarlatinam ac miliaria, in nosocomio verò variolas & petechias, à degeneratione humorum subtilissimorum summam. Sexta ex morbo maximè maligno, cum mictu cruento ferè desperato, petechias contraxit. In reliquis, morbus acutus per 4. 6. 8. 10. dies neglectus, jam motu, calore, labore, sudore, in multos loci versus errores, malignitatem jam contraxerat.

Cum exanthematibus jam conspicuis quatuordecim ad nos allata sunt ex nosocomiis aliis, privativè aedibus.

Igitur spatio decem ferè annorum 24. homines exanthematici in nosocomio nostro fuere: Octo scilicet exanthemate petechiali, quos inter cum variolis unam; undecim solo miliarium: quinque utroque, eosque inter unam cum pessimis variolis, affecti.

Horum quatuor diem eruptionis reliquere incertum; novem quidem die aliquo critico habuere eruptionem,

novem

novem verò die non critico, duo in restituta post morbum sanitate: verùm in horum nemine criticæ evacuationis notam sustinuerunt: aut enim in morborum acutorum incremento prodire; aut si in statu, decrementove, cum symptomatibus pravis; ita ut inde perierint nonnulli, copioso licet exanthemate tecti, pluresque sive cortice peruviano, sive criticis evacuationibus aliis, sive utrisque, servati fuerint: aut judicato, curatoque jam morbo, supervenere miliaria, absque ullo præeunte, concomitante, subsequente, symptomate.

Hiscæ igitur maturè consideratis, rapient facile studiosi nostri cur morbus hic à natura rarò, ab arte vel casu ut plurimum genitus, etiam nostro in nosocomio compareat? compareat autem aded rarissimus, ut utroque exanthemate simul sumpto, vix quinquies inibi biennali advertatur spatium? & si numeremus eos modo, qui illud in nosocomio acquisiverint, unicus modò singulo detur anno? Præterquam quod in hac enumeratione liberalem juniorum quorundam Medicorum in numerando modum de industria imitatus simus, ne quid cavillent; haud verò,

ut eandem approbemus. Si enim pauculas illas maculas rubras, vel purpureas, quas *Sydenham* passim, quas *Boerhaave* pluribus in locis, à petechiis distinguendo ad pessimam humorum corruptionem referunt; si præterea quasvis pustulas miliaceas, sudore genitas, quas patres Græci ἰδρωα vocarunt, Latini *sudamina*, *papulas sudorum*, quales ut sano in æstivis sudoribus, sic sudantibus ægrotis sæpè obveniunt; si, inquam, hæc omnia ad petechias, & miliaria relegemus, tunc ab orbe condito, per universas mundi plagas, petechiæ & miliaria sunt ἐπιδημώτατα. Hoc autem negatur ab omnibus. Quàm incongruè ergo miliaceis illis sudaminibus, in sudore critico nonnunquàm prodeuntibus, crisin morbi clamitent per miliaria fieri! sed novâ datâ occasione, de hisce latius: dives enim differendi seges mihi adest. Capiant quoque quantopere præter veritatem mihi objecerint, quod miliaria soleant, etiam fatentibus nobis, & diebus prodire criticis, & morbi afferre, omniumque symptomatum, insigne levamen Contrarium prorsus ex allatis vident exemplis. Si præterea videant, quæ in hoc ipsum notârint

viri, eruditione aut praxi aut utroque clari, *Pourchon*, *Trumphius*, *Fuchsius*, *Kleinus*, *Hazenôhrl*, *Lautter*, erunt de iis, quæ profero, convicti. Et qui multitudine observationum cæteros antecellit *cl. Allionius*, qui iplus ex professo de miliaribus, tanquàm naturaliter genitis, differuerat, nonne disertis scripsit verbis hæc: » Tertio aut » quarto die, (ambobus criticis) » exeunt pustulæ, septimo, & octavo, » plerumque lethales: minùs funestæ, » quas dies sexta (criticorum infidissima) affert. Et per manipulos & cohortes, incertâ die ac horâ, fit hujus » exanthematis expulsio. «

Jurene ergo, an injuriâ, discipulû mei ex *pag. 60. Thes. de Febr. Divis.* colligant criticum me pronuntiâsse miliare exanthema? Conqueror pluries objectiones, quas refutandas susceperam, aut jam refutaveram, nihilominùs tamen veluti meam propriam sententiam laudari; pari, ni fallor, injustitiâ, qua quis *Sydenhamum*, toties calidam methodum refutandam assumentem, veluti calidæ methodi celebraret patronum: qua quis assereret *Davidem Regem in Psalmis 13 & 51.* Dei negare existentiam, quando impiorum senten-

tiam oppugnaturus, referret quid ipsi in corde suo dicerent.

IV. *Crisin miliaria referunt*, inquit mihi studiosorum nonnulli, *regulariter procedendo, certamque efflorescentiæ, exsiccationis, ac desquamationis servando periodum.*

Sat superque responsum, quod ad tertiam objectionem dedi, hanc quartam diluit, ut insalutatam hanc præterire possim. Verùm quum discipulis meis nihil non debeo, dabo illis & aliquam hujus objectionis refutationem peculiariorem. Nescire me fateor quid in mentem venerit ipsis, quod allatis de causis miliaria critica vocent? *Hippocrates* saltem tale quid, propter has causas, criticum non vocasset. Graßlabatur populariter *Perinthi, Epid. 2. pag. 1020.* febris ardens, quæ ut plurimum die 14. judicabatur sudoribus, at verò in ipsa ætate sudores jam à principio comites habebat; prætereaque die 7. (critico) die 8. (non critico) die 9. (critico.) » Τριχύσματα ἐν » τῷ χρώτι κεγχρώδεα, τοῖσιν ὑπὸ κωνώπων » γινόμενοις μάλιστα ἴκελα ἀναδήγασιν, » ἔ πανὺ κνησμώδεα. *Aspredines* in cute » miliacæ, culicum morsibus maximè » similes, oboriebantur, haud multum

» tamen prurientes. Ταῦτα διετέλει μέχρι
 » κρίσεως : hæc ad usque crisin perseve-
 » rabant. » Ergo erat symptoma pe-
 culiare in hac febre ardente, quod &
 diebus criticis, & non criticis efflores-
 cens, perdurans diù, & periodum
 disparendi fervans, morbum nedum
 judicabat, verùm ad morbi crisin,
 nempè sudorem, disparebat. Ergo
 exanthemata regulariter procedentia,
 certamque efflorescentiæ, exsiccatio-
 nis, desquamationis, periodum obser-
 vantia, nec *Hippocrates* nec ulli in hunc
Hippocratis locum comme tatores, ad
 criseos naturam & genium eâ de causâ
 retulere.

Plura sane hoc in textu nos *Hippo-
 crates* docet. Ac primò quidem, ut
 jam dictum, regulas crescendi evanes-
 cendique servantem efflorescentiam,
 minime tanquàm criticam, sed tan-
 quàm merè symptomaticam, confide-
 ravit. Secundò crisin neutiquàm huic
 tribuit, ast sudoribus diei 14. Tertid,
 in hac ardente febre, quæ tam be-
 nigna, ut ipse testetur illam nihil ha-
 buisse maligni; & ut, licet ab initio
 sudores perperam adessent, tamen
 pauci indè morerentur; in hac, in-
 quam, febre, adeò benignâ, agnovit

excretiones dari symptomáticas; contra illorum sententiam, qui ideò negent symptomática posse miliaria haberi, quod sæpè in benignis acutis contingant, ut quibus illi credunt tantam humorum non dari degeneratiõnem. Et morbum benignum salutavit *Hippocrates*, & in benigno morbo exanthemata descripsit symptomática.

Dum igitur accusamur quod crisi acutæ febris non miliaribus, sed aliis, aut simul, aut postmodum contingentibus evacuationibus adscribimus, auctore id facimus *Hippocrate*. Ut enim ille agebat in descripto exanthemate, ita nos symptomaticam petechiam ac purpuram habemus, eo quod utraque die erumpat & critico, & non critico; quod eruptio in die critico pejor sæpè demonstratur, quàm in non critico; quod cum eruptione, postque eandem, morbus sæpè ingravescat, morbique symptomata; quodque, etiamsi morbus in melius vertatur, tamen ea in meliorem conversio minime exanthemati symptomáticos, sed aliis criticis perturbationibus & evacuationibus potius adscribunda sit, quæ morbosam eliminantes materiem, simul illud symptomaticum crudumque exanthe-

ma, quod secundum *Allionium* pag. 44. coctionem non patitur, pellant foràs.

V. Attamen instant: *Symptomata* dici hæc exanthemata nequeunt, eo quod *symptomata*, si modum excedant, suppressere, minuere saltem, liceat, oporteatque: nunquam verò miliaria; ni mortem velis, pejorare morte creare *symptomata*.

Profectò ut *symptomatos* in acutis sudores, ut *Sydenham* & collegæ sui petechias, ita *Allionius*, nosque cum ipso, ægrorum è lecto exemptione, venæ sectione, enematis, cortice peruviano, *symptomatos* hosce motus moderamur cum bonis ægri rebus, totosque auferimus. Ergo sunt *symptomata* exanthemata.

VI. Comparant *Medicinæ* tirones *miliaria* ac *petechias* cum *variolis* & *morbillis*, naturali ortu, progressu, effectu; id me perperam negasse arbitrati, quando scripsi *variolas* & *morbillos* non supervenire *miliaribus* ac *petechiis*, sic ut penitus prodeant, crescantque, quemadmodum quidem hæc illis; contrarium nempe ex *Camerario* & *Albrechto*, -*N. C. sodalibus*, demonstrari.

Quum tironibus multæ ineptiæ condonandæ sint, & ad has respondebo,

Primò ex quinque rationibus, ob quas
 comparationem, *libr. de Febr. divis.*
 negaveram, quatuor suppressere, ac,
 veluti illas quatuor non adduxissem,
 unicam quintam arripuerunt. Attamen
 arripiundæ erant omnes quinque, ut
 stringeret causa negati. *Secundò* etiam
 hanc, quam memorantur unicam,
 mutilârunt. *In Febr. div. pag. 60* sic
 scripseram » Variolæ & morbilli non
 » superveniunt miliaribus & petechiis,
 » sic ut penitùs prædeant, & crescant,
 » sicut quidem hæ illis, sed tantum
 » eo, quo *pag. 26.* dictum est, mo-
 » do. » Porro *pag. illâ 26* dixeram:
 » Miliaribus enim, aut variolis, aut
 » morbillis, aut scarlatinis, petechiæ
 » superveniunt; & vice versâ variolæ,
 » morbilli, miliares, ad petechias ac-
 » cedunt, vix elevantes se, mortem-
 » que denunciante propinquam. «
 Communem observationem sic me
 exposuisse crediderim. Rogo enim pra-
 cticos quosvis, num eandem utrimque
 consuetudinem observent sic, ut eo
 modo variolæ miliaribus & petechiis
 superveniant, quemadmodum hæ am-
 bæ illis? Num, quo in loco miliares
 & petechiæ frequentissimæ sunt, sic in
 illis Medici expectant variolas & mor-

billos, quemadmodum in variolis ac morbillis, petechias aut miliares? Si igitur nudo, quo scripsi, sensu verba mea intelligantur, eam referre sententiam censeo, quam tenent mecum Medici omnes. Verumtamen exempla prostant variolarum petechiis ac miliaribus supervenientium. Admitto utique illa; utpote qui simile elapso jam sexennio protulerim. Sed num rariores exceptiones subvertant communes naturæ leges? Tunc nullas leges Medicina haberet, nullas Physica tota, nullas alia quælibet Ars; semper enim aliquid est, quod extra easdem divaget.

VII. *Sed ipsemet ego, pergunt, in Febr. Div. pag. 32. Miliarem morbum velut idiopathicum, & gravissimum quidem, descripsi, cujus illa esset proprietas, ut morbosam materiem ad corporis deferret superficiem.*

Numquid, qui sic fantur, mea voverunt attentè? Videant ergo revolviendo me morbum nunquam idiopathicum vocasse, sed descripsisse talem, qualem natura rarissimè, causæ aliæ numerosæ passim, generent. Minusne factitia lues venerea est, quod auctores syphilici eam describant tanquam

morbum gravissimum, cujus illa proprietas sit, ut solida æquè quàm fluida corrumpat? An inde sequitur luem veneream morbum esse, in quem unufcuique ex communibus vulgariis morborum causis incidere queat?

VIII. Aiunt mihi Medicinæ tiro-nes se Medicos, veteris opinionis te-naces, advertere *acriter invectos*, & *quotidie invehi, in methodum, quam in exanthematicis tractandis observem: ægrè illos ferre me venam secare, me ægros lecto eximere quotidie, & si ferant, per aliquot horas in sedili collocare erectos: me vesicantia admovere, quæ longè acriùs solida fluidaque humani corporis agitent, stimulentque, quàm, de quibus conquere-rar, calida stimulantia: interea Medi-cos se frequentare, quibus quotannis innumeri exanthematici curandi commit-tantur, qui tamen in febre simpliciter miliari venam non tundant; qui Eithmul-leri consilio ægros hosce compluribus die-bus lecto haud eximant, qui vesicantia nunquàm, nisi efflorescentiâ retrocedente, ac debilitato vehementer indè ægro, ad-moveant.*

Medicinæ tiro-nes, qui his visis au-ditisque in data ipsis doctrina vacillant, manifestè docent se nec ad ea, quæ

apud alios viderint, nec ad illa quæ in nosocomio nostro sibi demonstrata sint, accuratè satis attendisse; nec sufficienter se utriusque methodi consequentias & effectus ponderasse.

Profectò in initiis acutorum venam secantem non viderunt me unquam quando vires verâ debilitate prosternebantur, neque in scholâ Medica didicerunt. At verò observare potuerunt in natione Germanicâ, quæ fluxui hæmorrhoidum sive naturali sive factitio, quæ frequenti admodum venæ sectioni, plus justo assueta est, quæ vorax præterea, vinoque indulgens ac cerevisiæ est, venæ sectionem in acutorum principio, si nihil vetat, egregiè conducere: neglectu venæ sectionis ex benignis malignos, eosdemque exanthematicos morbos, esse exortos; sic quidem ut notare potuerint ægros, neglectu jam exanthematicos, institutâ ut repetitâ sanguinis non dissoluti, sed verè pleuritici, missione, è mortis ereptos fuisse faucibus. Obliti penitùs videntur confirmatæ toties apud nos observationis *Sydenhamianæ*, de ea apparente debilitate in febribus, cujus cardiacum venæ sectio esset. Ut dubio procul inter causas frequentioris

alibi exanthematis missio sanguinis; acutorum principio neglecta, recensenda veniat.

Deindè causam, cur rarius apud nos exanthema, evidentem semper habui, & indefessus docui, esse quotidianam lecti refectionem: intra quod tempus ægri debiliores alium in lectum transferuntur; qui minùs debiles per horæ quadrantem, horam, horasve complures, & si ferunt, bis die, in majore ac commodiore sedili collocantur. Hinc toties videre mecum auditores, plures ægros, quibus omnia symptomata, futuri exanthematis præfaga, adessent, febrim duntaxat acutam, minime exanthematicam, sed sæpè benignam, esse perpeffos. Viderunt mecum alios, erumpente exanthemate ad nos allatos, tolerabiliter valdè morbum hac methodo tulisse, nec quemquam quid detrimenti indè unquam passum esse. Ita ut longè alia & penitùs contraria à nostra methodo observaverimus, quàm apud alios divulgatur.

Nec insolita hæc nostra ratio, nec nova est. Summorum in Medicina virorum est celebratissima. Docuerat nos eandem dictis factisque immortalis

Sydenhamus. Tempore febris contagiosæ variolosæ, adeò abhorrebat ab ægris suis lecto addicendis, *ut ejusdem addictionis effectus compararet cum in-tempeſtiva cardiacorum eodem in ſtadio exhibitione.* Sufficiebat ipſi, nec, ubi rerum arbiter erat, unquam aliter conceſſit, ut ægri cubiculi ambitu ſe continerent, à lectulo, æquè quàm à cardiacis, abſtinentes: quarto verò die lecto adjudicabat: porrò ſi benignæ ac discretæ eſſent variolæ, & calida tempeſtas, quotidie per aliquot horas lecto exemptos detineri curabat. Quo demùm effectum, ut feliciter morbi progreſſus ac maturatio fieret, ægrique longè minore cum tœdio morbum perferrent. Sin verò aut frigidior anni tempeſtas, aut eruptio copioſior id minùs concederet, lecto quidem eodem detinebat, verùm & moderatè tectos, & foco in camino mediocriter, biſque die duntaxat, accenſo, quando hyems ſcilicet ingrueret, locum in lecto sæpè mutare jubebat, ne ad pernicioſos hîc ſemper ſudores cogerentur.

Sed *Sydenhamo* objiciebant, quod nunc mihi; multos methodo prorsùm contrariâ tractatos nihilominùs con-

TIO RATIONIS MEDENDI.

valescere. Respondebat vir candidus negari tamen non posse, quin quoque plurimi illâ contrariâ methodo interirent, pluresque adhuc interituros, nisi vel à frigidiorè tempestate, in quam fors inciderit morbus, vel à phlebotomia, fervarentur: tumque notabile hoc addit: » Ex dictis, ut » obiter attingam, facile erit vulgare » illud problema solvere, quî fiat sci- » licet, ut perpauca adeò è plebe hoc » morbo pereant, si ad eos comparen- » tur, qui inter divites eodem *truci-* » *dantur*? Quod quidem vix ad aliam » causam potest referri, quàm quod » ob rem domi angustiorè, & agre- » ste vivendi genus, vix fiat illis copia » sibi nocendi, regimine magis accu- » rato, ac delicatiorè. «

Quando nunc *Sydenham* in valdè confluentibus ægros lecto addicebat, veniam concedebat ab hac in illam lecti partem corpus pro arbitrio suo transferendi, eosque, febre matura- toriâ adpetente, ad id serio monebat, imò per alios curabat illos in lecto versari. Si autem facies in discretis ad 8. diem flaccesceret, ac palleceret, sudorque bonus eo tempore cessaret, & phrenitis oriretur, præter venæ se-

tionem, & paregorica, asseverat sæpè se ægros ab imminente morte præservâsse liberiores auram illis conciliando; quo ut ritè fruèrentur, illos lecto aliquantisper surgere jubebat. Confirmat autem experientiam suam exemplis phreniticorum, qui post sedulitatem irrisam custodum externo aëri frigido, eique nocturno, se exponendo, servati sint; & exemplo juvenis, quem in variolis mortuum nunc a phrenitide habitum, lectoque exemptum, & in mensa, ut cadavera solent, positum, aër frigidior in vitam quasi revocaret. Coma variolosum eadem ratione tractans, *eadem sanguinis contemperatione*, inquit, *& maculas purpureas vidi sublatas*. Urinæ suppressionem in variolis, acutisque aliis, ægrum lecto eximendo meliùs, quàm per omnia alia remedia, curabat. Conqueritur alio loco vir præstantissimus, incautioribus quibusdam necesse videri, ut ægri in variolis lecto affingantur, eo quod sudores, in quos illi proclives, tum faciliùs indè manarent, tum æstum moderarentur febrilem; ubi tamen sole evidentius esset, quod exsiccato hinc corpore ad diem undecimam quamplurimi vitam cum morte

transmutarent. In malignis variolis, non ductus opinione, sed experientiâ firmatus, asserebat » nec venæ sectionem, nec medicamenta diluentia, & » refrigerantia, per se periculum auferre; plus verò expectari oportere » ab aëre moderato ac renovato: sic » quidem ut non, nisi nocte, lecto » committendi essent, quibus confluentes illæ anomalæ variolæ eruptionis præviderentur. Et in genere confluentium semper usque in tertium » & quartum eruptionis diem vix, » nisi nocte, lectum ægris concessit; » sexto autem morbi die, scilicet tertio aut quarto eruptionis, quum » ægri præ debilitate abstinere lecto » de die vix poterant, eosdem, & » ob virium defectum, & ob sufficientem pustularum copiam, lecto » addicebat; eâ tamen lege, ut non » plus tegerentur, quàm sani consueverant, & in lecto se verterent sæpiùs, verterenturque, ne sudores, » hîc adeò noxii, prolicerentur. Quare » & ipsos infantes cunis sæpè eximi curabat. »

Patet igitur evidenter *Sydenhamum* haud solos eos condemnâsse, qui aëre ac stragulis in lecto calefacerent, ve-

rùm etiam hos, qui ægros in lecto simpliciter detinerent. Hoc porrò inculcavit, ac repetivit, urfitque, sincerus ille & candidus vir, toties, ut hujus articuli necessitatis ipsum oportuerit penitùs convictum fuisse. Hoc ipsum tanti fecit, ut judicaverit non modo frustraneam sine eo esse reliquam antiphlogisticam curam, verùm etiam ut descripturus in *Schedulâ monitoriâ* singularem epidemicam febrim, in qua *malâ passim arte* gigni observabantur petechiæ, maculæ purpureæ, miliaria rubra » quæ licet sponte suâ » nonnunquam ingruant, sæpiùs tamen lecti calore & cardiacis extorquentur « hæc summè notanda verba adjungat: *Æger jugem in lecto decubitus, quantumvis levissimis stragulis coopertus sit, non sine magno suo periculo experitur.*

Hæc porrò incomparabilis ille veteranus multiplici annorum ferie, non ex ludicrâ cerebri phantasiâ, sed naturâ duce, didicerat, innumerabiliterque viderat confirmata. Quicumque deinceps naturam imitati in mendo, *Sydenhamiana* verissima invenerunt. Et quod luculentius testimonium *Boerhaaviano*? *Variolarum aded*

accurata Sydenhami descriptio, ut decies legi merenti, pauca modo addenda habeam. Aphor. 1379. Quicumque Medici in schola Boerhaaviana Medicinam edocti, & cum Boerhaavio Sydenhamum secuti, nihil non exactè verum ibidem deprehenderunt. Boerhaavii jam senescentis discipulus, cum publico communicavi in tomo 2. Rationis Medendi, cap. 3. & in tractatibus quos de variolarum insitione conscripsi, propriam meam annorum multorum in variolis praxin, quæ Sydenhamianis, & ad hæc adjectis Boerhaavianis, ad utraque autem additis propriis observatis innixa, felicitate curandi demonstrat, quàm tutò ac proficuè hâc viâ eatur. Pediluvia bis die per universum morbi tempus à Boerhaavio ad methodum Sydenhami addita, quum eo tempore ægri in lecti crepidine, si debiliores; in sedili, si firmiores, erecti collocentur, adeòque atmosphæram adhuc frequentius mutant, hæc, inquam, utilitate suâ magnopere se commendaverunt.

Quid quod etiam hæc praxis à multis illorum confirmetur, ac laudetur, qui oppugnent eamdem? Obruta Europa fuit dissertationibus de inoculan-

di variolas præstantiâ, eo præter alios sine summo opere commendandâ, & ubique introducendâ, quod sedeant, quod ambulent, quod ludant, quod cursitent suo in cubiculo inoculati, tam in febre contagiosa, quàm post plenam eruptionem; sic ut ne ægrotare quidem videantur, neve metus retropulsionis adsit ullus. Provoco ad complures scriptores, qui hujusmodi narratiunculis suos delectârunt lectores. Quid igitur metuatur ne benigna miliaria, quibuscum ægri, ut aiunt, vix ægrotent sæpè, retrocedant, retrocedendoque necent? quid metuant ne erupturum quod creditur exanthema, extra lectum haud satis pellantur foràs? An quod, ut suo jam tempore dolebat & conquerebatur *Hoffmannus*, exanthema miliare *factitium* ex facili retrocedat & necet? hoc aliquando contingere cum *Hoffmanno* & *Sydenhamo* arbitror in petechiis ac miliaribus factitiis, nec non in variolis atque morbillis, quos copiâ ac malignitate methodus prava auxerit; cæterum quod *Sydenham* testatur, id plures mecum videre Medici, variolas, petechias, miliaria, copiosissima in denatis confertissimaque extare; sic ut mors eo-

rum retropulsioni tribuenda non esset.

Dolendum interea est, quod exultans olim de excusso hoc pulvere Medicina, *Sydenhami* potissimum ac *Boerhaavii* laboribus, nunc denuò eodem conspergi contegique sic videatur, ac si nunquam fuisset excussus. Olim honori ducebatur magnorum horum virorum inhærere vestigiis; ab illis verò discrepare in gravioribus rebus, dedecori. Summâ cum voluptate horum vituperia, illorum encomia, legimus apud ill. *Hallerum in Comm. super Methodum Studendi Boerhaavianam*. Nec horum solummodo, sed & illorum, qui, antequàm Medicina hoc inclytum virorum par venerabunda suspiceret, vel ob communem cum iisdem sententiam humano generi profuerant, vel ob contrariam nocuerant. » Ab eo » viro, (*Helmontio*) in *Sylvium*, » aliosque Medicos, amor transiit antacidorum, quibus innumeræ malæ, » in Germaniâ imprimis, curationes » peractæ sunt. « *Hall. pag. 888. De J. D. Horstio Prof. Magdenb.* Extant » etiam practica, & non mala aliqua, » ut calidæ curationis in variolis refutatio. « *Pag. 891. Et » Franciscus » de le Boe Sylvius, Hanoviensis*

» egregius.... auctor, tot laudes cor-
 » ruperit novâ ad Helmontianam natâ
 » theoriâ, quo omnes ferè morbos,
 » & acutos omnes imprimis, ab acido
 » deduxit, alkalinis verò, & quidem
 » volatilibus, sanare voluit; negle-
 » ctâ interim, aut non satis laudatâ
 » venæ sectione atque refrigerante
 » diætâ. « *Pag. 894.* » *Thomas Syden-*
 » *ham* meruit post *Hippocratem* primo
 » loco recenseri, non à grata sola poste-
 » ritate, sed dum inter vivos fuit. Eam
 » laudem sibi peperit, quod *ab omni*
 » *hypothesi purus*, omnem laborem
 » suum unicè observandis morbis im-
 » penderit, eorumque curationem ab
 » ipsa per felices eventus, imprimis
 » præeunte naturâ edoctus, proposue-
 » rit; febres autem, rejectâ inani ve-
 » neni specifici aut acidi hostilis theo-
 » riâ, in universum per acida atque
 » refrigerantia ex ugnare docuerit. «
Pag. 895. » *G. H. Welsch*..... in praxi
 » secutus est vulgarem sui ævi metho-
 » dum. Calida & bezoardica dedit in
 » febribus. « *Pag. 897.* » *J. Michaëlis*,
 » Professor Lipsiensis de chemica secta,
 » magnus medicamentorum composi-
 » torum calidorum & sudoriferorum
 » inventor, & ex eo ipso patriæ non

» utilissimus, quæ his alioquin nimis
 » indulget. « *Pag. 897.* » *Casp. Theophi-*
 » *lus Bierling*, parùm latinus homo,
 » & deditus formulis, quarum vim
 » non mediocrem sub finem subjecit,
 » non tamen absque iudicio fuit, quî
 » præter sæculi moram, in *Germania*
 » imprimis raro exemplo venam in va-
 » riolis secuerit, calidam curationem
 » rejecerit. » *Pag. 901.*

Et quid volupe magis, quàm ea en-
 comia legere, quibus *Sydenhamum* se-
 quacesque ejus, infatigabiliter extulit
 ill. noster præses? Videatur ad §. 715
 & 716. *Aph. Boerh.* ubi, postquam in
 sudorum in acutis expulsionem, usum-
 que croci, aliorumque calidorum re-
 mediorum, acriter animadvertisset,
 hæc demùm addidit: » Legi merentur
 » de hac re illa, quæ passim in suis
 » operibus habet *Sydenhamus*, qui ge-
 » neroso ausu primus, & solus ferè
 » se huic torrenti opposuit, & PERNI-
 » CIOSAM HANC MEDENDI METHODUM
 » GRAVISSIMIS ARGUMENTIS DEBEL-
 » LAVIT, ILLIQUE CONTRARIAM FE-
 » LICI, IN PERICULOSISSIMIS ETIAM
 » MORBIS, EVENTU STABILIVIT. » Et
 ad problema *Boerhaavii* §. 698. *Cur lecti,*
aëris clausi, victus, medicamentorum

calor, aded hęc noceat? » Perver-
 » sa hęc methodus, inquit præses,
 » inprimis invaluit, quia Medici
 » quondam fuerunt in hac opinione,
 » per sudores tutissimè febrilem ma-
 » teriem de corpore eliminari posse;
 » atque ided, tepore lecti, corporis om-
 » nem superficiem fovendam semper
 » voluerunt. Verùm uti optimè de-
 » monstravit *Sydenhamus*, in fine mor-
 » bi, cocta & subacta morbi materies
 » sic quandoque expellitur: in morbo-
 » rum verò initiis, importunâ arte sic
 » expressis sudoribus, liquidissima pars
 » sanguinis difflatur, & MORBI SEM-
 » PER IN PEJUS RUUNT. Undè huic
 » torrenti se generosè opposuit magnus
 » ille vir, solus tunc ferè. « Et ad §.
 610. ubi *Boerhaave* scribit: *Si itaque*
exorbitare deprehenditur circulatio, mo-
deramen fit abstinentiâ, victu tenui,
potu aquæ, aëre frigidiusculo . . . me-
dicamentis blandis refrigerantibus; sic
 ill. commentator habet: » Elapso sæ-
 » culo Medici ferè omnes erant in illa
 » opinione omnes febres tutissimè &
 » citissimâ sanari posse per diaphoresin.
 » Hinc in calidissimo aëre ægros deti-
 » nebant, stragulis tegebant, imò
 » obruebant, ut nempè fota corporis

» superficies hoc calore, sudoribus
 » emittendis foret aptior. Verùm ma-
 » gno ægrorum damno sic ignes ignibus
 » addebantur, & enormiter exacer-
 » babatur febrium impetus. Omnium
 » maximè verò huic methodo insistebant
 » in illis morbis, quos cutaneæ erup-
 » tiones comitabantur, quales sunt
 » variolæ, morbilli, &c. Primus ferè
 » se huic torrenti animosè opposuit
 » *Sydenhamus*, atque passim in suis
 » operibus indicavit nihil perniciosius
 » esse. «

Et quid miremur illustriss. viros
B. van Swieten, & *Hallerum*, in
Sydenhamo celebrando adeò fuisse pro-
 fusos? Laudes viri antea paucis verbis
 omnes inclytus comprehenderat *Boer-
 haavius*, in *Orat. de Commend. Stud.
 Hipp.* dum primùm conquestus quod
 inter recentiores de *Medicinæ usu* scri-
 ptores, pauci, si ulli essent, verè
 perfectionem attigissent, quum tamen
 priscos in cæteris artis nostræ partibus
 longè superâssent, in hæc verba erum-
 pit: Unum eximium habeo *Tho-
 » mam Sydenham*, Angliæ lumen, artis
 » Phœbum, cujus ego nomen sine ho-
 » norifica præfatione memorare eru-
 » bescerem: quem quoties contemplan-
 tur,

» tur, occurrit animo vera Hippocra-
 » tici viri species; de cujus erga Rem-
 » publicam Medicam meritis nunquam
 » ita magnificè dicam, quin ejus id sit
 » superatura dignitas. «.

At quorsum hæc, fortè inquierent,
 de *Sydenhami* laudibus aberratio! Ut
 miremur hodiernam praxin eo iterùm
 ruere præcipitem, undè *Sydenhamus*,
 virique post illum in praxi summi,
 eandem tam fortunatè eripuissent;
 hodiernam, inquam, praxin sic tra-
 di, colique, ac si ingentes illi, quos
 laudavi, viri, ejusdem regulas, na-
 turâ duce inventas, nunquam poste-
 ris tradidissent; venerandaque eorum
 nomina in tradenda praxi vix ampliùs
 resonare. Doleo artis fata! Interim
 probè noscant genuini omnes artis fi-
 lli, dum alienam à laudatissimis his
 viris praxin coli cernant, ex mea sal-
 tem schola petitam non esse; ut qui
 primùm in mandatis habeam *Boerhaa-*
vianum, id est *Sydenhamianum*, id
 est *Hippocraticum* puræ naturæ stu-
 dium, unicè tradere cum theoreticè,
 tum practicè; secundò, ut qui, etiam
 citra tale mandatum, nunquam aliam
 doctrinam traditurus essem, quàm
 eam, de cujus usu & certitudine tan-

torum annorum praxis certissimum me reddiderit. Undè etiam nunquam me defuturum polliceor, quin masculam hanc medicinam tuear voce, & calamo, contra quoscumque.

Ut autem difficultatem hanc VIII. demùm absolvam, debeo adhuc *vesicantia* tueri in acutis. Postquàm *Areæus Cappadox* fortè primus iisdem Medicus usus est, Medici plerique eadem magni fecerunt; quum verò, quemadmodum cum cunctis medicamentis comparatum est, haud omnibus ex æquo prodeslent, *Caji*, *Massariæ*, *H. de Saxonia*, *Terilli*, *Baglivii*, *Hoffmanni*, *Veratti* operâ, usum abusumque illorum ritè intelleximus, observatione practicâ propriâ ad eas clariss. horum virorum adjectâ, constat mihi evidenter, vesicantia prodesse, ubi vis vitæ debilior, quàm ut morbum coquat; deindè, quando intentio est certam corporis partem irritare sic, ut in eandem major calor, rubor, dolor, humorumque advocetur & acceleretur affluxus; quo demùm, quæ pars à morbo præcipuè afficiebatur, ea minùs humorum accipiat, multaue vis morbi ex reliquis corporis partibus in unam veluti derive-

tur: præterea quando topicus dolor, cæteris immoriger auxiliis, irritandus eo fine est, ut, qua doleat, materies attenuetur, discutiatur, pellaturve foràs: forsitan quoque quando in nervis aut motus tumultuarius, attenuatâ ac dispulsâ agitante eisdem materie, moderandus; aut sufflaminatus, stimulo agitandus est. An evacuationibus aliis sufficienter institutis, dissolvant quoque cruorem phlogisticum? Sapientioribus hoc determinandum relinquo, id modo testatus, quotiescumque dolorem pleuriticum, ad phlebotomias iteratas, cæteraque auxilia immorigerum, vesicante brevi sustulimus; quando vesicans mihi in pleuroperipneumonia omnem brevi sedavit dolorem, febrim non modò non intensiorem, sed moderatiorem fuisse, multòque faciliora sputa prodiisse. Proximè autem ad vesicantia qui accedant, dropaces, phœnigmi, sinapismi, hùc quoque referendi sunt. Vesicantia præprimis in parte quam rubefaciunt, solutis epidermidis cum dermate vinculis, vesiculas excitant, quæ, maligniores si exceperis acutos, laticem, qui ad ignem concrefcit, continent.

Ex phænomenis enarratis destruuntur

tur ratiocinia praxeos vacua, quasi calorem in corpore præparato excitarent, eo, qui à calidis alexipharmacis excitatur, formidabiliorem. Undè in præparatis, ut semper requiro, corporibus, ad intolerabiles capitis dolores, ad coma utrumque, ad deliria, ad pungentes dolores pleuriticos, ischiadicos, &c. salubriter adhibentur, humorum minime indè aucto motu. Et dum *Sydenham* in variolis consuesceret allium pedibus adhibere, dum nos aut idem aut simile admovemus, sic calorem dolorem, & metuendam adeò in variolis phrenitidem, minui observamus, ut eandem ob causam febris ipsa adpareat moderatior. Quare & per totum variolarum decursum hæc salubriter adhibentur. Itaque si quis rogâsset *Sydenhamum*, quid sibi vellet *execrationibus* suis in alexipharmaca, quæ tam parcè dentur, ut qui in eadem invehatur, de lana disputet caprina; ubi ordiri debuisset ab execratione vesicantium? Utique solitâ modestiâ suâ vir candidus respondisset, se à calida methodo experiri in febribus caloris augmentum, à vesicantibus autem & epispasticis, post requisitas evacuationes admotis, haud mo-

dò non auctum, sed imminutum calorem; hîc cessare oportere ratiocinia; hîc solam consulendam esse, quæ jugis ac sedula ad lectos ægrorum, & minime in musæo, comparetur, experientiam.

IX. Quædam supersunt minoris momenti in discipulorum objectionibus, ad quæ tamen & ipsorum, & veri amore, respondendum est. Ac primò quidem referunt mihi à multis falsam haberi, quam ad corroborandam sententiam meam à R. R. Fratibus Misericordiæ mutuaveram, observationem: vigere quippè apud ipsos eodem semper modo ut olim, & olim ut nunc, exanthematicos morbos.

Quæ de raritate miliarium in nosocomio monasterii horum fratrum in *Traçt. de Febr. Divis.* cum publico communicavi, hæc ex diariis depromferam, quæ suos in usus sibi exaraverat rev. frater *Bertrandus*, noster collega expertissimus, confirmata testimonio reliquorum fratrum. Conser-vavi hæc mihi, ut cui lubet ostendere ea possim. Qui verò dubitet de diariorum illorum fide, me imitetur, olim subdubitantem; & ut ego tunc, & postea, & haud ita pridem, ita

ipse monasterium intret, examinetque ægros; inter 140. 150. quorum plerique acutè degunt, sæpè 1. 2. 3. sæpè nullum, quem miliaria tegant, inventurus, idemque ab expertissimo viro, dignissimo illius nosocomii physico *Guarin*, cunctisque confirmari fratribus, auditurus: qui & id addent, quos paucos exanthematicos habeant, iis dudùm domi aut neglectis, aut pravè tractatis, exanthema jam paratum, expulsūve fuisse, antequàm ad ipsorum deferrentur nosocomium.

Ergo resumo, quam olim feceram, conclusionem: Si non à causis peculiaribus, quas toties jam memoravi, verùm à causa cunctis communi miliaria orientur, fratres Misericordiæ iisdem, æque ac alia nosocomia quædam, scaterent: atqui sæpè raros, sæpè nullos, in tanta acutorum ægrorum turba habent eisdem affectos. Ergo.

Inquisivi sæpiùs in methodum ipsorum, & tractatu de *Febrium Divisione* plurima dixi. Id modo & exp. physicus, & fratres, addunt, quod nulla dies sit, in qua ægrorum lecti non bis penitùs reficiantur, nisi vires id omninò vetent. Quantum id ad avertendos cutaneos morbos in acutis conferre debeat, de-

monstravit supra Sydenhamus ; demonstrat experientia quotidiana.

X. Objiciunt studiosi à me in Gallicâ ad amicum epistolâ minùs fideliter ex lingua Latina in Gallicam versum esse textum Lautteri ; siquidem illo maximam partem miliarium factitiam scribente , ego illud pro maximâ parte in transferendo omiserim.

Fateor illud pro maxima parte omisum esse , sed negligentiam , non verò peculiari intentione : quum enim tantum hoc probandum suscepissem , quod miliaria pro maxima parte factitia essent , non indigebam Lautterianâ experientiam , nisi quatenus idem , quod ego , probaret. Demonstraturus quippè quod idem ille , quod ego , diceret , frustrâ plus dicentem induxissem. Sed ridiculum est nugis ejusmodi inhærere. Oporteret alioquin rogare num is , qui in eodem textu Lautteriano Gallicè vertendo , ubi in Latino est , *ad incitas ferè redactus* , redderet *déjà réduit à l'extrémité* , omittendo *presque* , an , inquam , talis homo aut aliâ editione operis Lautteriani usus esset , aut malitiosius illud fere omisisset ?

XI. Laudantem me ore scriptisque egregii Hazenohrli opus super hac ma-

teria mirantur studiosi, quum videatur ipsis hic auctor sibi minime constare. Primò quod scripserit anno 1760. pauca sibi obligisse miliaria, dum interim ipsi studiosi Hispanicum nosocomium frequentantes, copiosam mihi miliarem repererint. 2º. Miliaria in nosocomio eodem studiosi viderunt & benigna, & morbi cum emendatione, ut capere proinde nequeant cur Medicus ille eadem critica esse neget. 3º. Eundem qui scripserat anno 1760. pauca exanthema se vidisse, mox asserere quod multoties, quod sæpiùs, emicuisse viderit. 4º. Illa saltem exanthemata factitia appellari nequam posse, quæ nec ipsi auctori ibidem physico, nec ejus Chirurgo, pepererint.

Ut paucis multa comprehendam, an me mecum dissentientem sincerus homo suspicabitur, dum in cathedra v. g. dico pauca miliaria mihi in nosocomio obtingere, & dum paulò post auditoribus assero me in urbe, ac suburbiis, eadem sæpè, multoties, pluries, emicantia observare? Ita nullam in libro egregii hujus Medici contradictionem infert, quod pauca miliaria viderit in suo nosocomio, quod plura viderit alibi, sive in alte-

ra sui nosocomii parte, cui non præerat ipse, sive in sua privata praxi. Quin quod eadem in *multis* non critica, *multoties* cum morbi gravamine contingentia asserat, an id eodem ipso anno, & non potius multorum serie didicerit annorum? Quod verò sæpius studiosi miliaria apud ipsum viderint, quod viderint etiam *benigna*, nemo inficias ibit, qui noverit quoties turmatim milites ad ipsum deferrentur, quibus exanthema jam erupisset, aut in procinctu staret; haud verò multa ipsi apud eum videre tunc, quando pauca haberet. Quod Chirurgus ejus gravi exanthemate anno 1760. decubuerit, quid mirentur? Debuerat is etiam alteri nosocomii Hispanici parti prospicere, ubi exanthema erat *epidemicum*, ut publica scripta testantur. Qui igitur inter exanthematicos diu noctuque versabatur, numquid eundem demùm exanthematicum mirari oportet? sed an conclusio legitima est; quia ille Chirurgus in parte ea nosocomii Hispanici, ubi exanthema *epidemicum*, etiam exanthema contraxit; ideò etiam exanthema plurimum fuit in qua parte nosocomii *dominus Hazenohrl* Medicinam facie-

bat? An quod eruditissimus ille nosocomii physicus anno 1757. diu noctuque inter exanthemata versatus, demùm contagione iisdem quoque gravissimè corriperetur, concludere possint exanthema etiam frequens apud ipsum triennio post animadverti oportuisse? Aut quod illi bini ex contagio in exanthematicos morbos inciderint, ideò non esse verum quod factitia exanthemata dentur? Nescio demùm, quid sibi velint.

Quod autem clarus idem vir miliaria, unà cum aliis evacuationibus coctis erumpentia, neget critica esse, nec his, sed evacuationibus illis aliis, criseos concedat prærogativam; id ideò fecit, quia aliter facere Medicus rationabilis non potest. Sat superque probatum est miliaria & petechias nunquam critica, semper verò esse symptomatica: demonstrationes pluries attuli. Quid ergo de iisdem, unà cum aliis bonis evacuationibus conspicuis cogitandum, nisi quid pravum, quid indomabile, bonitate naturæ simul expelli de corpore, dum cocta expelluntur. *Hippocratis* alumni, dum ad sudores criticos, urina tenuis nigra; dum ad hæmorrhagias criticas,

gangrænosa alvus ; dum ad alvum criticam , sputa ichorosa simul compareant ; criticam evacuationem salutamus , non pessimam quamque crudam , sed verè coctam ; unà gaudentes naturæ robur tale , ut , cum optimâ evacuatione , simul corrupta & nocitura eliminentur.

Sed offendit illos hæc explicatio ; eo quod apud exp. virum hunc viderint miliaria admodum benigna ; adeòque non ea , quæ cum urinis nigris , cum gangrænosa alvo , cum sputis comparentur ichorosis.

Profectò videre benigna talia , sed etiam viderunt , benignis copiosiora , maligna. Quid ergo ex illis paucis benignis concludant oportet , nisi , quemadmodum apud me pluries alvum criticam , cum pravo sputo , in pectoris inflammationibus sic viderint , ut aliquando valde mitis morbus appareret , facilèque alvo judicatus & urinis ; ita miliaria , quantumvis mala & symptomatica , citra ulla malignitatis indicia adesse posse , & morbum aliis criticis evacuationibus benignè solvi ac judicari ?

Rogant me an saltem illa miliaria , quæ , crisi jam jam factâ , & doctiss.

Hazenohrl, & ego, vidisse nos testamur, non sint verè critica, aut metacritica; qualia plura *Hippocrates* descripserit, quando à priore crisi morbi materies haud fuisset eliminata sufficienter?

Quod toties demonstratum est criticum dici minime posse, non potest iterùm assumi, ut criticum: adeoque inanis tota hæc quæstio est. Sed undenam ergo illa miliaria, iudicatio penitus morbi? Fortè à contagio. Si homo levi venereo contagio, nec dum se manifestante, affectus, in morbum acutum inciderit, morboque absolutè iudicato, prodeuntem gonorrhœam aut bubonem percipiat, utique non vocabimus gonorrhœam aut bubonem morbi acuti, jam iudicati, crisin, sed effectum contagionis ante morbum contractæ.

Contagium porrò miliarium in urbe, quæ iisdem adeò scatet, contrahere facile est; quandiù verò in corpore latere possit, antequàm effectum edat, incertum. Sufficiat contagia alia nosse, quæ diù lateant. Rabidi canis, insitarum variolarum, veneris impuræ, contagia sæpè brevi, aliquando multo latuisse tempore, antequàm in

nervum erumperent , practica observata demonstrant.

An miliaria tamen talia prodire ; post crisin acuti morbi absolutam , sic possent , ut nulla ægritudo observaretur , nullave febris ?

Profectò possent , quum describantur apud auctores miliaria dicta chronica , quæ vel in sanitate illibata , vel perfecta morbi crisi , homines sic adorientur , ut sæpè non ægrotent. Provoco ad testimonia publica. Inducor ferè ut credam chronica miliaria , quæ in aliis cum nonnullis incommodis , sine febre ; in aliis sine febre , aut ulla molestia , ut v. g. scabies , sæpè efflorescunt , plurimum deberi ejusmodi contagio , quod diutiùs breviùsque latens , demùm chronicè efflorescat , ut *Hazenohrlus* , ut ego , post absolutam acutorum crisin aliquoties observavimus.

Sed nondùm finis objectionum. Vehementer Medicinæ tironibus displicent hæc ejusdem auctoris verba :
 » Sed vidi *multoties* illos , qui confer-
 » to exanthemate scatebant , graviùs
 » longè ægrotâsse iis , qui pauco ma-
 » cularentur : « Rogant me an ejus-
 modi ratiocinium non sit practiceis

contrarium observationibus? Multoties, inquit mihi, vidimus, qui copiosa sputa redderent in morbis pulmonicis, gravius longè ægrotare iis, qui pauca expuerent: Vidimus, aiunt, *multoties* homines febre ardente detentos, qui in die critico egregiè sudantes, gravius longè ægrotarent iis, qui parùm tantùm. Numquid indè justè quis concludat nec sputa, nec sudores, criticè morbos judicare?

Benignè ferant Medicinæ tirones, me respondentem, si ad acutorum crises in nosocomio meo attentiozem animum adplicuissent, si Hippocraticæ doctrinæ vel levissimam conservâssent memoriam; se talem objectionem mihi facturos non fuisse. Etenim dum die critico bonæ contingunt, copiosæque evacuationes, v. g. sputorum in inflammatione pectoris, sudoris in febre ardente, solent omnes, quotquot talia fiunt, se meliùs habere iis, qui parùm aut expuant, aut sudant. Ab una enim parte evacuatio critica magnitudini morbi respondeat oportet; unde priscorum axioma: *Nihil paucum criticum*: ab altera parte emendatio morbi, ejusque symptomatum, in signis bonæ criseos haud infimum

locum tenet. Ita ut studiosorum ob-
jectio duplex supponat falsum. Sin ve-
rò rariore casu, (nequaquam autem
multoties, id enim falsum,) post ejus-
modi sputa, sudoresve copiosos, ægri
graviùs longè ægrotarent iis, qui modò
paucos haberent, referendæ hæ eva-
cuationes forent ad *κρίσιμα μὴ κρίνενται*,
& infidæ cum *Hippocrate*, perniciosæ-
que, declarandæ.

Sed superfluum, & inane est, ad
similia argumenta attendere; quum
enim sat superque demonstratum sit
petechias & miliaria ne vel umbram
criseos habere, refutat se ipsum om-
ne argumentum quod critica eadem
falsa supponit.

XII. *Quum videant studiosorum sim-
pliciores quomodo Medici alii apud ægros
suos accensâ utantur candelâ examina-
turi num pectus, collumque exanthema
ferat; dubitant an fors idèd nosocomium
nostrum pauciora non exhibeat exanthema-
mata, quod candelâ haud semper lu-
stremur.*

Crudum dubium, crudâ solutione
dignum. An quod cœnaturus luce can-
delarum indigeam, quo ferculis pa-
tinisque distinguendis sim etiam can-
delam pransurus petam? cura nostra

est acutos maximè ægros iis in lectis collocare, qui, cortinis apertis, plenum lucis jubar admittant, adeoque exanthemata vel minima actutum revelent. Imò ægros lecto exemptos plenâ die mecum studiosi solent, num efflorescant, examinare. Sin verò loci angustia, & major ægrorum numerus, nec non si insignis debilitas ægri in lucem vetat eum adducere, aut dies in hyeme tenebricosior sit, candelâ utimur accensâ. Quapropter dum dies plena plus candelulâ illuminet, & è contrario ægri alibi passim sic locentur, ut Medicus eos lustraturus candelâ egeat, arbitramur nos in exanthematum detegendâ præsentia esse cæteris certiores. Minutulorum artifice crassiora opera ad candelæ lucem, ad plenam diem subtiliora, reservant. Addiderim exp. dominum *Guarin*, & omnes *Misericordiæ fratres*, ob plerorumque ægrotantium situm candelâ uti, nec tamen ideò invenire exanthemata.

XIII. Tandem proposuerunt mihi studiosi dubium circa *clariss. Hoffmanni*, *Fuchsi*, ac *Triumphii* allatam *libr. de Febr. Divis.* auctoritatem; & quidem sic, ut *cl. Hoffmannus*, statuens exan-

thematicos hosce morbos cum spontè genitos, tum verè criticos esse; ut Fuchsius, miram de curâ uterini sphaceli per remedia externa theoriam proponendo suspensus, deindè exanthema violentè extortum cum euphoriâ procedere, quod impossibile, docens; ac præterea exanthemata puerperis uteri inflammatione laborantibus, ante nonum puerperii diem salutaria esse contra me statuens; tandem Triumphus, qui haudquaquam de sudoribus ut miliarium genitoribus, verùm ut miliarium comitibus, differuerit, ac datis deditâ operâ calidissimis bezoardicis & miliaria expectaverit, & eadem indè nata salutaria esse pronuntiaverit; ut hi, inquam, tres admodum inidoneè à me ad confirmandam meam sententiam adhiberi ipsis videantur.

Si tres hosce auctores ideò laudâssem, quod mecum censerent rarò sponte naturæ miliaria & petechias gigni; utique malè laudâssem: si hosce viros ideò celebrâssem, quod calida in exanthematicis morbis non commendarent; falsò eosdem celebrâssem: quum verò eam ob causam illos laudaverim, quod amarè de iis Medicis conquesti sint, qui vel exanthemata producerent, ubi cæteroqui futura non

fuiſſent, vel qui regimine calido uterentur in morbis, quibus exanthemata ſupervenire poſſent; tunc juſto titulo hos omnes in meam ſententiam citare potui & debui. Relegant ergo diſcipuli mei & quid probare voluerim, & quid allati dixerint auctores; pudeatque ipſos ſe, omnia tumultuariò commiſcendo, mihi intentiones varias imputaſſe, quas nec cogitare quidem potuerim.

§. III. Trifte ſanè ac tœdioſum eſt, temporumque notat iniquitatem, toties dicta repetere oportere, cogique ad reſpondendum objectionibus, quas, ſi non malevolus animus, ſaltem defectus attentionis in audiendo, legendo, reminiſcendoque, pepererit. Aſt verò publici ego ſervus, publicæ amator promotorque ſalutis, elucidare hanc diſputationem debui; qua demùm à tironum mentibus quævis hæſitationis nebulæ diſpellerentur? Inter eſt *Auſtriæ*, totius intereſt *Germaniæ*, tam clarâ in luce Sydenhamianam collocari Boerhavianamque doctrinam, ut cujus miſerandæ peſtis, ſive in dies ſæviùs graſſaturæ, ſive maximam partem propulſandæ, arbitri ſint, ſeriò jubeant exulem de finibus agere ſuis.

Est mihi cordi hoc negotium, nec plane ingratos meos cineres *Germanis* fore hariolor, quando ab hac funesta plaga penè immunes, me adjuvante & urgente, se redditos esse recordabuntur. Feliciora vivimus tempora, diesque gratiores, quàm ut publicam salutem nationis erroribus immolaremus.

Interim animos juniorum Medicorum ad sanam doctrinam amplectendam ea eriget experientia, quam complures, qui mecum sentiant, frequentem habuerunt. Egregius *Klein*, cujus opus honorificâ præfatione exornandum esse *ill. Haller* censuit, seprehendisse declarat » Exanthemata simplex accidens esse, & symptoma; » nec critici quid, nec salutis spem facere. « *cl. Allionius* Taurinensis Professor eadem in acutis, summo cum ægrorum emolumento, prævenienda esse, speciali tractatu evicit. Celeberrimus *Valcarengi*, in Regia *Ticinensi* Universitate Prof. primarius, in *Specul. Pract. Cremonæ* 1761. edito in-4°. apertè evicit nec ea miliaria, quæ in febribus suppuratoriis, nec ea, quæ in veris acutis adpareant, critica esse; hinc cum laudato *Allionio* omnem curam eo dirigi oportere, ut in hisce

dictis morbis non prodeant : meamque denique , de miliaribus & petechiis factitiis sententiam , sua confirmat experientia. Egregius *Glas* , *Comm. 7. de Febr.* multus est in demonstrandâ miliarium artificiosâ generatione , & nocumento. Eximiorum virorum *Hazenohrl* & *Lauter* tractatus , eadem propriâ experientiâ confirman-tes , jam laudati sunt toties. Plures Medicorum , qui in ultimo truculento bello militibus curandis operam navarunt , serîo mihi testati sunt , miliaria & petechias invenisse sese copiosas aliquoties , quo loco alii , sive calido regimine , sive aëre haud satis renovato usi , præcessissent ; pauca verò , ac sæpè nulla in nosocomiis , quibus præfuis- sent ab initio. Laudabilissimus studii Naturalis , Botanices , ac Medicinæ cultor *Cramer* , dignissimus *Pontis ad Leytham* physicus , pluries mihi narravit , dum plura millia *Borussorum* captivorum anno 1757. & 1758. suæ curæ demandati essent , inter 300. eodem tempore , acatè ut plurimùm , laborantes , vix quatuor aut quinque exanthemata passos esse ; illos verò quatuor vel quinque , aut nimium tectos , aut arctè conclusos se reperisse ,

antequam sibi demandarentur : Leucâ autem à se distante pago ubi ab initio morbi calida methodus in usu erat , vix ægrotâsse quosquam , qui exanthemate non macularentur ; à militibus in incolas contagium transiisse ; pluresque unâ cum Medico suo , exanthematum genitore , mortem occubuisse.

Quando igitur Medicinæ studiosi ; & Medici juniores , qui in nosocomio meo demonstratam veritatem viderunt , seriò hæc dicta revolvunt animo , an non gravis molestia , quæ ægros sub calido regimine premat ; an non periclitans adstantium sanorum salus ; an non formidabile discrimen , quod in calido regimine à minimo , eoque ferè inevitabili , frigore exurgat ; an non tot ægrorum perditio , qui vix priori morbo sustinendo pares , altero , eoque sæpè calamitiosiore , torqueantur ; an non acutorum , inflammatoriorumque morborum dubia , propter imaginariam exanthematum curam , alea ; an non præsens ipsorum Medicorum periculum contagionis & mortis ; an non demùm omni velamento denudatus patrius error ; adhortari , incitare , animare ,

cogereque ipsos debeant, ut in acutis morbis curandis inclytum Sydenhamum, admirentur, sequantur?

Præter insignia hæc emolumenta, quæ, exanthemata haud ultra faciendo, universo generi humano conciliabunt ilicò, etiam eidem supremum hoc beneficium præstabunt, ut contagio sensim imminuto, dira tandem plaga cesset, nec ultra, nisi in summa humorum corruptione, appareat.

C A P U T IV.

PROBLEMATATA DE SCORBUTO.

§. I. *Cur nobis scorbutus, quàm antiquis, notior? Quosnam potissimum affligit? Scorbutus alkalinus, muriaticus, acidus, differt ab acrimonia spontanea alkalina, muriatica, acida* §. II. *Daturne talis triplex scorbutus? an autem unicum modo esse nonnulli recentiorum verè demonstrarunt? Quum plura ad id observata requirantur, quàm illi attulere, ut lis dirimatur, testimonia plura examinantur, & varia diaria marina consuluntur; ac 1°. quidem Jacobi Quartier. 2°. J. van Linschoten. 3°. Duo-*

PARS OCTAVA. CAP. IV. 143
decim nautarum, qui soli de naufragio, & hybernatione in Nova Zembla superstites, post varios errores in patriam redierunt. 4°. Guill. Corn. Schouten. 5°. Classis Nassovicæ. 6°. Laurentii F. Haan. 7°. Friderici Maartens. 8°. Trium navium missarum ad novas terras australes detegendas. 9°. Navis dictæ Barneveld. 10°. Guillelmi Dampier. 11°. J. Egede. §. III. Putridus scorbutus esse marinus evincitur, idemque cum terrestri; quæritur porrò, quum terricolis mitior redditus sit, an eadem causæ etiam mitigare eundem maricolis possint? Hinc cognoscendæ marini scorbuti causæ forent. Causæ sufficientes non sunt aut marinus aër respirationi adversus, non humidus, non sal, nec vegetabilium succulentorum defectus. Cur vulgus marinum frequentissimè, rariùs navium proceres, afficiuntur? Machina Suttoni ventilatoria aëris humiditatem noxiam sæpè non tollit. Concluditur ex combinatis pluribus causis scorbuto classarios affici, quæ causæ navis proceres, tangere nequeunt. §. IV. Scorbutus marinus & alkalinus esse unicè adparet; & tamen remedio æquè calido, quàm fri-

gido, sed semper ex vegetabilibus succulentis, persanatur. Quæritur undè hoc? Pringleana experimenta an id explicent? Quid in nautarum salutem suadendum supremæ potestati? Curaretne morbum aër purus? §. V. Parsimonia nostra in dandis medicamentis, nautarumque in iisdem devorandis aviditas, efficere videntur, ut longè citiùs efficaciusque nobis illi curantur.

§. I. **S**corbutus, morbus pro parte antiquis notus, ast verò, quia rarior, minùs accuratè, quàm quidem posterioribus ævis, descriptus. Quum enim in longis, tædiosisque navigationibus potissimùm contrahatur, utique rarior fuerit morbus necesse est, quando naves littora duntaxat lambendo, novis ubique alimentis, novâ ubique rescillarentur aquâ; frequentior verò, ex quo sævum mutandis mercibus æquor arando, diuturno sæpè tempore per immensa maria fluctuantes, commercium agunt. Ergo & in navibus jam multò numerosioribus, plebeque onerantioribus, dictâ de causâ scorbutici longè plures quàm olim; & in continente quoque copiosiores, quod innu-

meri

meri ex navibus in terram deportentur; quo tam scorbuticorum in regione numerum augeant, & morbum veteribus curatiùs cognoscendi occasionem exhibeant Medico.

Observatur scorbutus quoque frequentior populis septentrionalibus, maris quippe plurimum accolis, 1°. Quod ibidem atmosphæra sit, ob fluxum refluxumque maris, heterogenea ac putrescentia in littore relinquentis, impurior. 2°. Quod frigidiora incolent humidioraque loca. 3°. Quod borealium gentium complures magnam vitæ partem in nave transigant, scorbutoque affecti suos repetant lares. 4°. Quod protractiore ibidem hyeme, vegetabilibus diutiùs careant. Quippè generaliter loquendo (exceptiones enim res habet, ut patebit,) in scorbutum cæteris proniores sunt, qui vegetabilibus diutiùs carent, ut *Bachstrom*, ut *Anglorum* plures, demonstrârunt: ita ut v. g. in urbe diù arctéque obsessa, cives, copiæque præsidiariæ, scorbutum patiantur; interea dum, qui obsident, scorbuto immunes vivant vegetabilium abundantia, quam liber ad exercitum aditus, ipsique horti suburbani, suppeditant.

Dum vegetabilia dico, intelligo succulenta: habentibus enim urbibus obsessis, & navibus, abundantiam cerealium, pisorum, fabarum, nihilominus scorbutus in illis sæpè sævit. *Viennensis* inclyta Facultas Medica doctissimo *Cramero*, ipsam de scorbuto Hungarico pessimo consulenti, antiscorbuticas herbas siccatas, hyems enim erat, & antiscorbutica destillata miserat; dolens autem respondet *Cramerus* nullum morbi levamen ab iis se consecutum esse. Patebit postea spiritus quosvis antiscorbuticos semper inutiles fuisse nautis.

Causa proxima ponitur esse sanguis rubrâ quidem parte crassus, serosæ verò partis una portio, mucosa; altera, acris; acris autem specificè: muriatica scilicet, acida, alkalina.

An porrò similis acrimonia acida, muriatica, alkalina, in scorbuto, quàm in humorum acrimonia spontanea, in qua etiam hæc triplex notatur acrimonia? Schola medica multam utriusque notat disparitatem. In spontanea acrimonia, cujuscumque speciei sit, haud notatur putredo atque exulceratio gingivarum: non illa dentium vacillatio; non dolor ille im-

mobilitasque in genu, sæpè cum tendinum cruris flexorum contractione; imò ne illa quidem matutina lassitudo: in sola spontanea acrimonia alkalina apud *Boerh. Inst.* §. 912. notatur quidem putredo; in muriatica §. 914. rigiditas totius corporis: attamen conferenti has §. §. cum capite de scorbuto *Boerh.* ingens apparet inter utrumque differentia. Describitur, in spontanea acrimonia alkalina, sanguis dissolutus; in scorbutica, sanguis parte rubrà crassus; in spontaneæ alkalinæ sero, nulla mucositatis mentio; in scorbuticæ acrimoniæ alkalinæ sero pars mucosa una est, acris altera. Sed in singula spontaneæ acrimoniæ specie sanguis omnibus in partibus, pro specifica acrimonia, peculiari modo peccat; ut hinc acrimoniam ab acrimonia characteristicè distinguas: in scorbuticâ verò singulæ speciei sanguis idem crassus; serum partim crassum, partim acre: acre autem illud speciem à specie unicè discriminat. Febris adest, abest, sic ut in scorbuti definitione non contineatur, quamvis quædam detur scorbuticorum nonnullorum peculiaris febris. Quam doctiss. *Murray* in suæ navis scorbuticis numerosioribus epide-

micam petechialem, eandemque funestissimam descripsit, hæc contagio maligni morbi, non scorbuti, tribuenda erat.

§. II. Estne igitur diversa scorbuti species? Estne singula specificis suis curanda remediis? Gravissimi auctores post *Eugalenum*, & *Sennertum*, sic docuerunt; egregii autem Medici non defuere, qui acrimoniam quidem specificam agnoverint, curam verò indiscriminatim tentârint calidioribus dictis antiscorbuticis, & acidis; sæpè etiam inter sese commistis. Videntur igitur hi suâ curandi methodo indicâsse, quod specificam hanc in scorbuto acrimoniam minùs admitterent. Quin etiam dum historias navales accuratius examinemus, & consulamus, ferè in paradoxam opinionem incidimus, ac si unicam scorbuti speciem duntaxat esse stupendæ arguissent curationes.

Sed priusquàm concludamus, expediet consuluisse eos, qui omnium optimam morbum noscendi & curandi occasionem nacti, nobis sua reliquerint observata.

Occasionem de scholarum doctrina circa scorbutum dubitandi, sup.

peditavit nobis opus tam utilitate ,
 quàm amoenitate , commendabile ,
 doctissimi Medici , *Richardi Walter* ,
 quo iter præclari Architalassi *Anson*
 per orbis ambitum , testis oculatus
 complexus est. In hoc erudito opere
 invenimus innumeris exemplis , quo-
 rum quodque centenos homines unà
 capit , quæ proindè simul plures mille-
 nas sanationes referunt , hanc senten-
 tiam , veluti axioma positum , quod
 scorbutus navalis sit alkalinus , sit pu-
 tridus , sit qui vocetur calidus ; de
 quo innumeræ historiæ nullum dubium
 reliquum fecerunt : quodque hic ipse
 scorbutus putridus tutissimè , ac citif-
 simè curetur , tam copiosis antiscor-
 buticis calidis , quàm frigidis ; ita ut
 nautarum saluti æquè conduceret co-
 piosus cochleariæ ceparum &c. usus ,
 quàm immensa aurantium ac limo-
 niorum pomorum copia. Mox nos in
 limine offendit tale paradoxon axio-
 ma , quum scholæ subvertat doctrinam ;
 undè memores præceptoris monitûs
 μηδ' ἐν εἰκῇ , μηδ' ἐν ὑπεροχῇ consulamus
 prius alios scriptores marinos , exami-
 naturi num idem , vel contrarium , il-
 li experti sint , antequàm Walterianum
 axioma , aut amplectemur , aut repu-
 diemus.

Quod mihi primum occurrit, est diarium *Jacobi Quartier*, qui jussu Regis Christianissimi *Francisci I.* anno 1535. Americam Septentrionalem lustrans, hybernare cogebatur ad ripam fluvii *Canadæ*, prope locum nunc dictum *S. Crucem*; nautarum ingentem stragem hîc scorbutus fecit, universalem brevi facturus, nisi incolæ ipsis indicâssent arborem *Anedda*, cujus & cortice & foliis plurimi reconvaluere. Doctus scriptor *A. Montanus*, qui nobis hujus diarii copiam fecit, in suâ *Americæ Borealis Historiâ*, nihil attulit lucis, ut cognoscamus arborem: nec licuit apud *R. P. Hennepin*, apud *Denis*, apud *Martiniere*, aliosque, qui regionem illam peragrârunt, aliquam ejus descriptionem invenire. Nec in doctissimi ac nobilissimi Consilarii & Professoris, *Nicolai Jacquin*, *Historia Stirp. Amer.* aliquid habetur, quum ad eam in America latitudinem non pervenerit. Hinc ad alios, qui nobis nota magis antiscorbutica suppeditârint, nos conferamus.

In pluribus diariis variarum classium navalium, quas sub finem sæculi 16. sive Respublica Batava, sive urbium Batavarum nonnullæ, sive deni-

que cives ditissimi, miserunt ad viam tentandam, juxta *Muscovicam* ac *Tartaricam* oram, in *Chinam* ac *Japoniam*, strages nobis occurrunt, quas edidit scorbutus miserandas; eo quod expeditione qualibet infortunatò admodum succedente, vel complures naves inter perpetuas atque insuperabiles glacies, montesque glaciales, naufragarentur; vel nautæ itineris tœdio, longitudine, periculo confecti, proprios demùm lares repeterent; vel in *Nova Zembla*, aut alibi, hybernare coacti, unâ vice ad unum usque perirent omnes, aliâ vice ex *Nova Zembla* in binis apertis scaphis, ex nave majore, glacie confractâ, compositis, iter 400. milliarium in pelago errantes conficerent, donec demùm ad extremam *Russiæ* oram appellentes, indè in patriam, ex toto numero duodeni, redirent. Non immorabor aliis diariis, quàm his, quæ ad scopum faciant.

J. van Lenschoten in *Itinerario* anni 1594. refert se appulisse in locum, quem *Waygat* appellant, alii *Nassovicum fretum*, mensis Junii 27. ibidemque detexisse inter gramina, aliasque herbas, *cochleariam* copiosissimam,

scorbuticorum illuc appellentium tur-
tissimam refectioem.

Diarium duodecim illorum, quos
retuli, post hybernationem in *Nova
Zembla*, in patriam rediisse, refert
illos anno 1597. in insulam ignotam
conscendentes, præ gaudio exclamâsse
ad visam primò cochleariam, eo-
quod ferè cunctos scorbutus reddi-
disset penè immobiles; indè non co-
medendo, sed continuò vorando, se
percepisse, non modò veras esse, quæ
cochleariæ in patria laudes darentur,
verùm etiam omni illam laude supe-
riorem; quandoquidem celerem adeò
mutationem perciperent, ut, paucis
post diebus, panem biscoctum denuò
masticare, quod dolentes gingivæ,
dentesque vacillantes, ante nequivis-
sent, commodè inciperent.

Data hæc exempla monstrant scor-
butum curatum cochleariâ: undè for-
san quis suspicabitur scorbutum fri-
gidum, sive acidum fuisse, hincque
herbâ alkalescente & calidâ sublatum;
talem verò, si acida & aciescentia an-
tiscorbutica regio dedisset, non modo
non curatum, sed in pejus versum,
imò lethalem fuisse redditum.

Respondebunt nautæ iidem. Scor-

butus redierat dum promontorium *Wardhus* petituri, multum in fluctibus aberrâssent. Appulere demùm ad extrema borealia *Lapponiæ* in portum *Cola* vocatum, intimiùsque se penetrantes, baccas rubi copiosissimas deprehendere, quibus affatim comestis à scorbuto convaluere omnes.

Fructus acido - dulces copiosissimè comedentes, curantur à scorbuto iidem ipsissimi homines, quos antea eodem in itinere, eodem in climate, eodem cum victu, cochlearia curaverat. Quid ergo de natura scorbuti statuendum? Acida & alkalina curârunt saltem eandem scorbuti speciem.

Rubi copia ingens, ingens & cochleariæ per boreales omnes regiones, in omnibus itinerariis utrumque describitur, & ad scorbutum ex æquo laudatur. *Denis*, quo tempore in *Canada* habitabat, rubum ubique invenit tam copiosum, ac fertilem, ut qui suis de pratis eradicare vellent, non possent.

Anno 1615. 1616. 1617. *Guillelmus Cornelii Schouten*, Hoornanus, quo novas, transvecto freto *Magellánico*, terras detegeret, australem orbis partem circum navigans, refert cum

tædiosi itineris longitudine, tum diversi generis com meatûs, aquæ bonæ potissimum, penuriâ, potio rem nautarum partem scorbuto affectam esse; tentasse se dudum hinc inde insulam ut detegeret, & in continentem descensionem faceret ægrotantium; sed frustra. Scaphâ demum littus aliquod attingente, nautas herbam detexisse nasturtio hortensi similem, eamque dein adhuc copiosiore in insula dicta *aquosa* ad 12. gr. lat. aust. Coctis inde pultibus abundanter comestis, scorbuticum nautam adeò levatum se percepisse, ut herbæ vires haud potuerint satis mirari.

In diario classis navalis dictæ *Nassovicæ*, quæ undecim navibus constans, Archithalasso *Jacobo Eremitâ*, ab anno 1623. usque ad 1626. vecta circum orbem est, nullas in principio detegimus scorbuti querelas; causa videtur limoniorum abundantia fuisse, quæ tanta nonnunquam, ut abuterentur, & ut classis primo anno numeraret 42. suorum dysentericos inde periisse. Postmodum verò, ut in longis solet tædiosisque itineribus, scorbuto aliam post aliam navem petente, deviando continentem quærere decretum fuit in procerum consilio, limonio-

rum quærendorum , aliûsve remedii antiscorbutici gratiâ : at verò nullâ insulâ detectâ , de fervanda classe ob scorbuti immanitatem desperatum est. Detegunt tandem insulâm *Annabon* ad gr. 111. lat. austr. Nautæ , & in insula , aurantiorum pomorum copiâ incredibili repleverunt sese , & bis centum millia eorumdem secum in naves induxere. Ex eo tempore nulla scorbuti in diario mentio fit.

Scorbutus igitur natus in plaga mundi australi , curatur antiscorbutico calido , nasturtio hortensi ; curatur antiscorbutico frigido , pomis aurantiorum & limoniorum ; eodem prorsùm modo quo antea vidimus scorbutum borealem integrè curari calidis cochleariis , & frigidis rubis.

L. F. Haan , in *Historia Freti Davidis* , plagam occidentalem in *America Boreali* notat , ut in qua crescat species rubi , humi repentis , fragorum sapore grati , copiosissimi. Deindè totam regionem describens , arbores ferre eam nullas ait , sed aliquas frutices , & baccas cœruleas , similes juniperi in *Norvegia* baccis : tum & copiosissimam lactucam , quam ibidem *Groenlandicum acetarium* , vocant , &

Acetosam. Hæc lactuca & acetosa pro incomparabili antiscorbutico habentur, ut refert; ita ut iisdem plurimum vescentes, incredibile quàm citò, & integrè, convalescant.

F. Maartens, Chirurgus navis *Hamburgensis*, in diario sui itineris in *Spitzbergen*, & *Groenlandiam* suscepti, inter cæteras plantas meminit cochleariæ quam ibidem pro scorbuto, copiosissimam, & sapore gratiorem, & in acetariis vehementer amatam, notat.

Joannes Egede, Danicus per 16. annos Missionarius in *veteri Groenlandia*, refert *cap. 3.* » præstantissimam » viribus cochleariam, incomparabile » adversus scorbutum remedium, copiosam ubique ad oras maritimas » reperiri, sapore autem haud acrem » ita, amaramque, quàm in regionibus temperatioribus. Stupendas » cæterùm per eandem se curas vidisse. «

Anno 1721. à Societate Indiæ Occidentalis Batavæ missæ tres naves, ut novas regiones ad gradum lat. austr. 56. quærerent, eruditum habent hujus expeditionis diarium, cujus in capite 7. hæc de scorbuto leguntur. » Aprilis 27. altitudinem attigeramus gra-

» duum 23. min. 2. lat. austr. Hic
 » demùm incommoda, diù observari
 » cœpta, quæ illos, qui longa itinera
 » mari conficiunt, insequi solent, nos
 » graviùs premebant. Quantus enim
 » cumque commeatus nobis datus esset,
 » minuebatur tamen, ita ut quotidia-
 » næ portiones, ne tandem deficerent
 » penitùs, in dies parciùs dispensa-
 » rentur. Quin & panem, cum com-
 » munem, tum biscoctum, situs cor-
 » ruperat, quemadmodum & reli-
 » quum, qui insuper vermibus sca-
 » tebat, commeatum. Percepta quo-
 » que & aquæ sensim crescens penu-
 » ria; quare & parciùs illa nautis cœpta
 » dari. Tandem & ipsa fætida ac ver-
 » minosa, non ultra fuit ad sitim
 » idona, nec ad humectanda cor-
 » pora, quæ enormis calor exsiccave-
 » rat, apta, nec utilis ad deperditas
 » illorum vires restaurandas. «

Præter cæteros morbos, scorbutum
 indè deduxit, nasci scilicet illum
 oportere ratus, eo quod sicca esset
 ac suffocans in mari atmosphæra, quod
 salita alimenta corrumperentur, quod
 potabilis lymphæ deficeret, noctes-
 que præprimis gelarent. » Signa, scri-
 » bitur in diario, morbi prima mani-

» festantur ad gingivas, haud tumi-
 » das duntaxat, sed & nigras ac pu-
 » tridas; hinc foetens anima, hinc
 » corrupti dentes vacillantesque adeò,
 » ut nedum navalem, verùm etiam
 » nec alium quemcumque cibum,
 » manducare queant. Indè porrò per
 » universum corpus morbus vagatur.
 » Ad crura, ad brachia, ad alias par-
 » tes, maximè verò ad genu, patel-
 » lam, maculae visuntur, pulicum mor-
 » sibus similes, rubrae, purpureae, li-
 » vidae, nigrae, unà cum articulorum
 » doloribus. Posthac brachia, coxae,
 » femora, hinc indè tument; livida
 » sic aut nigra, quemadmodum alias
 » à contusione fit. Palata videre est,
 » quibus frustra veluti crassae corruptae-
 » que carnis adhæreant, die à chirur-
 » gica ablatione altero renascentia.
 » Multorum cernas horridè tumidos
 » vultus. Accedunt demùm tremor,
 » palpitatio cordis, tensio ventris, mi-
 » seranda artuum contractura, vehe-
 » mens sæpè dolor, & morbo peni-
 » tūs irradicato, mors: non ita qui-
 » dem ut omnia hæc symptomata
 » eundem hominem impetant; nam
 » ad interimendum sufficiunt pau-
 » ciora. «

Remedia deindè prosequutus, cochleariam quidem præstantem esse censeat, sed recentum tantummodò, haud verò in spiritum evectam; quum is, inquit, calidior existens, tenuiora dissipet, figat crassiora. Cæterùm in longis itineribus nihil reperiri præstantius, quàm in continentem descendere; quo ægri ferentiore aurâ aliquantisper vescantur.

» Vix fari datur, *inquit*, quantum
 » marinum hunc morbum aër mutet
 » emendetque campestris; ac quan-
 » topere simplices herbæ pratenses,
 » ipsumque vile adeò habitum gra-
 » men, vires exerceant curandi va-
 » lentiores illis omnibus, quæ ut de-
 » cantata remedia laudentur. Miror
 » sane Medicos illos, qui naves, quæ
 » sua consilia observent, à scorbuto
 » immunes fore obfirmatâ fronte asse-
 » verent. Etenim quæ eorum remedia
 » ad efficaciter præservandum alia,
 » quàm illa *quæ ipsissima in longis de-*
 » *ficiant itineribus?* «

Inter medias has miserias insulam detegunt ad gr. 15. lat. austr. cujus nigri incolæ insulæ afferunt producta; nuces scilicet *kokos*, & quamdam herbam abundantissimam, amarescen-

tem, similem per omnia nasturtio hortensi. Incredibile, ait, quantopere indè reficerentur omnes; ita quidem ut, licet lapidibus ferè obruti ab insularibus fuissent, ni fugam capessissent, *insulam* tamen *refectionis* appellerent; quo nomine eandem posthac in geographicis mappis decoratam deprehendimus. Est in eadem ferè altitudine cum insula suprà dicta, ob inventas à nautis aquas *aquosa* vocata, in qua eadem herba & copiosissima deprehensa est, & mirificè antiscorbutica.

Anno 1719. navis *Barneveld*, post infortunatos per immensum pelagus errores, appellens tandem ad amplissimam insulam *Madagascar*, ad oram *Africae* occidentalem, nautarum 120. scorbuticos in littus duxit, sub tentoriis locavit, & post 14. dies plerosque iterùm sanos in carniam recepit, nullo adhibito remedio præter speciem nymphææ, quam in aqua copiosissimam invenientes, tum juribus incoxere, tum more acetariorum comederunt.

In itinere circum orbem universum *Guilliemi Dampier* legimus, qua ipse vehebatur, navem deposuisse ad pro-

promontorium *bonæ spei* suos scorbuticos, eo quod ibidem quocumque fructuum olerumque genere plerique brevi soleant convalescere. Non addidit auctor numerum scorbuticorum, qui in hoc promontorium depositi fuerant; sed convaluisse refert omnes, quatuor duntaxat, qui omnium pessimè in nave habuerant, exceptis.

Famosissima scorbuti curâ est insula *Sanctæ Helenæ*, inter 15. & 16. lat. austr. gradum. » Rarò fit, inquit *Dampier*, quin scorbutici hîc amissam dudùm recuperent sanitatem. Fert insula hæc herbas optimas, undè balneis per insulanos adernatis rigiditas immobilitasve cruris percuretur: à suo autem scorbuto fructibus, oleribus, recentioribus alimentis, citò liberantur; ita quidem, ut qui pensili lecto ex navi in continentem ducti fuerant, elapso octiduo pedibus incedant, imò saltent: juvat verò aura serena. «

In tædioso itinere ex *Nova Hollandia* ad idem promontorium, homines scorbuticos primùm 20. perdiderunt; deindè verò morbo aucto, auctis itineris tædiosi laboribus, putridâque existente ad bibendum aquâ, miserè

omninò cum nautis agi cœptum. Interim navis præfectus, magnam in navi possidens tamarindorum copiam, jussit definitam cuique ad prandium portionem cum oryza dare; id quod omnes multum reficiebat.

» Porrò ita commune omnibus, ait;
 » malum erat, ut vix existeret, quem
 » immunem diceremus; malum sub-
 » dolè sic obrepens, ut ipsi nos vix
 » perciperemus ægrotantes, vixque
 » dolentes; sed debiles quidem &
 » inappetentes: subdolè, inquam,
 » sic, ut plurimis eorum, qui morti
 » adpropinquarent, vix suaderi posset
 » suo manerent in pensili lecto, donec
 » demùm immobiles redderentur:
 » quando verò se lecto immobilitate
 » affixos cernebant, condebant testa-
 » mentum, haud ultra biduum, tri-
 » duumve, calamitates protracturos se
 » certi. «

§. III. Ubique quæ de ipsa morbi descriptione & symptomatibus diaria habebant, in mea relatione collegi, ut constaret marinum illum scorbutum, in nonnullis symptomatibus, alia atque alia in nave, differentem, tamen præcipuis in rebus sic convenientem esse, ut scorbutum putridum verè

referat ; conveniatque omninò cum eo scorbuto , quem terricolæ habent : ita ut idem prorsùm morbus esse appareat terrâ marique.

Subdolum hunc morbum læviùs gentem borealem afficere observamus , ex quo tellus multis in locis sit reddita ficcior ; aggeribus sic adornatis , ut externæ aquæ secludantur , liber internis concedatur effluxus : ex quo ædes sic suas construxerint , ut minùs humescant intùs , ac liberiore perfrentur aère : ex quo durioribus alimentis plura cœperint molliora interponere , sic ut dies nulla transeat , in qua variis lactucis , oleribus , fructibus , non vescantur ; crudis , coctis , elixis , tostis : ex quo Asiatici aliàs noxii , potus ; sic saltem *Boerhavi* sententia erat ; corpora ab acrioribus , diluendo , magis liberârint : ex quo tandem se contra cæli inclementiam firmioribus vestibus muniverint. Quin & cæteris paribus , vita laboriosa admodum , in eadem regione boreali , sub eodem victu & aère , immunes omninò à scorbuto , aut leviùs saltem affectos , præstat aratores , fabros ferrarios , lignarios , &c. interea dum textores , sartores , sutores , pictores , phrygiones ,

viri litterati, gravissimè afficiuntur.

Examinandum est undenam scorbutus in navibus? ut pateat num vel hæc, quæ terricolis mitiorem reddiderint, vel adhuc alia, maricolarum quoque mitigare tollereve scorbutum queant?

An igitur 1°. ab aëre marino, ita ut ex mari quidquam exhalaret, quod aëri commistum, ipsum sæpè redderet respirationi ineptum, & ad scorbutum generandum aptum, ut quorundam opinio fert?

An 2°. ab humidioris semper atmosphæra?

An 3°. à salitis?

An 4°. à penuria vegetabilium?

Ut primò generalem responsionem ad hæc omnia, deindè ad singula propriam, adornem, dico has quatuor causas ita universales esse, ut ex æquo omnes in nave afficiant, gubernatores majores, minores, & classarios vulgares. Constitit verò universali observatione *Ansonianæ*, aliorumque, nautas potissimùm scorbuticos esse, minùs esse præpositos minoris ordinis, adhuc minùs præpositos majoris ordinis, omninò nihil ferè præfectos supremos. Quum igitur

quatuor hæ causæ omnes ex æquo afficientes, non omnibus ex æquo scorbutum creent, haud videntur ejus causæ appellari posse.

Doctissimus *Lind*, qui de scorbuto tractatum historico-dogmaticum eruditè & practicè scripsit, dum examinat an salita scorbutum creent? egregiè respondet non videri, quum primò sal à putredine ea præservet, quæ cæteroqui in putredinem procliva sint: quum secundò diuturniore tempore aqua marina, dirâ necessitate cogente, pota, scorbuticis haud nocuerit: quod tertio salita visa sint homines ab eodem præservâsse.

Observatum quippe fuisse, dum naves *Anglicanæ* cum *Batavis* conjunctæ, stationem diù peragerent, ne portu solveret *Gallica* classis, *Anglos* scorbutum corripuisse, non corripuisse *Batavos*: causa quæsita, constitisse id, quod classariis *Batavis* bis in septimana ex brassica sale condita pararetur prandium, *Anglis* verò minimè; cæterum in omnibus idem utrisque regimen contingere.

Pergit doct. *Lind* docere non esse, qui scorbutum faciat, salem marinum. Scorbuto affici cœptis, inquit, mox

omnia salita auferuntur ; attamen morbos pergit , & furit. Præterea scorbutum natum ostendit , non nisi recentibus carnibus vescente nautâ. Sic *Ansonii* classi , *Mexico* recedenti , inter medias recentes carnes morbum natum : *Cæsarias* legiones , cl. *Cramero* notante , cum carniū recentium abundantia ; *Russicum* exercitum , referente *Nitschio* , salitis carentem , in turpes incidisse scorbutos.

In quæstione porrò de vegetabilibus , meritò occinit doctissimo *Bachstrom* , in eo , quod & ad præueniendum , & ad curandum , sint egregia : id urbes obsessas , id *Hollandorum* brassicam confirmare lubens fatetur : attamen censet etiam hanc *Bachstromii* esse limitandam sententiam.

Quod enim 1°. de urbibus obsessis constitit , id in multis aliis obsidionibus , ubi similes causæ existerent , non ita constitisse. 2°. In media vegetabilium abundantia scorbuticos effectos esse classarios.

Exemplum terribile affert , quod egregius *Huxham* confirmat. Dum classis navalis Archithalassi *Martin* in freto Gallicano diù observabat classem Gallorum , in summa abundantia ve-

vegetabilium omnium & optimarum aquarum, tanto afficitur scorbuto, ut inter 4000. classiarios, 400. numerarentur miserimè affecti: sic ut doctiss. *Huxham* cernens redeuntem in *Pley-muti* portum classem, graphicè ac lamentabiliter conditionem descripserit ægrorum. Unde *cl. Lind.* defectum vegetabilium, scorbuti feracem, non nisi causæ occasionalis vice fungi putat.

Sed ut certius, quid se scorbuto proferatur, quid causæ est, quod plebs navalis infima hoc morbo maximè laboret? minùs, aut vix proceres? 1°. Proceres navis & præpositi nautarum habent mutatorias vestes, ut madefactas exuere, siccas induere queant. 2°. Lectos suos pellibus animalium munitiores adversus frigora, quàm plebei, habent. 3°. Omnes suas vestes habent præpositi, quàm classiarii, crassiores, arcendo frigori aptiores. 4°. Habent navium gubernatores, & supremi ministri, tamarindos, aurantiorum ac limoniorum genera muria condita, succum limoniorum qui in doliis, & melius adhuc in lagenis diù servari possit, conditas sale brassicas, rapas, phaseolos,

endiviam, &c. vina, cerevifias lupulatas, &c. hæc omnia fimul fumta & non vegetabilia fola, concurrere videntur, quo minùs navium proceres hoc morbo affligantur.

Vita laboriofa nautarum an non deberet illos eximere potiùs à fcorbuto, ita ut minùs eo, quàm proceres, laborarent?

Si folus labor exercitus fcorbutum præcaveret, labor neglectus conciliaret, utique naturæ effent ab eo proceribus navis exemptiores; fed ut, non obftante fuâ vitâ laboriofâ, magis tamen fcorbutum contrahant, plures inevitabiles ipsis caufæ, evitabiles proceribus, efficiunt; ut jam vidimus.

An machina *Suttoniana* apta non eft, ad fcorbutum præcavendum in navibus?

Juvat ad aëra puriorem reddendum, ac renovandum; in eoque fanè egregia nautis eft: fi autem humiditate diuturnâ peccet aër, nil machina juvat; quum pluviofâ tempeftate expulsum aëra humidum, humidus fequitur. Undè graviffimus *Anfonio* fcorbutus, *Mexico* redeunti, & omni genere abundantium vegetabilium. Pluviis faturo aëre explente naves, nulla dies
ferena

serena illuxit, qui navem permetteret ficcari. Venti interim & procellæ spumantes undas in naves invehebant, nautas reddebant madidos & frigidos. Quum nunc inter causas occasionales nulla sit aëre humido ac frigido peior, quum is diuturniore tunc obtineret tempore, scorbutum pessimum nasci oportuit.

Ex cunctis liquet victum corruptum, aëra humidum ac frigidum, vestes tenues & humidas, humidos tenuisque lectos, vegetabilium succulentorum defectum, animi mœrores ac tædia longi itineris, unâ concurrere ad scorbutum generandum; aëra humidum ac frigidum, cum vestibus & lectis nautarum frigidioribus, scorbutum creare posse in media vegetabilium opulentia; vegetabilium defectum solum sine humiditate & frigore & mœroribus, vix creare scorbutum, ut optimus *Lind* in *Scotiæ* montanis incolis, & in *Finnis* evicit.

§. IV. Ex mirandarum curarum collectione constat illas peractas esse herbis calidis, & frigidis; alkalescentibus, & acidis: *cochleariâ*, *nasturtio*, *brassicâ*, *capis*, *nymphæâ*, *la-
lucâ*, *acetosâ*, *rubi baccis*, *fructibus*

tamarindorum aliisque, maxumè pomis *aurantiis*, *citreis*, ac *limoniis*: quovis *graminum* genere; nec non quibusvis succulentis *vegetabilibus*: *vino*, *cerevisiâ*, *aceto*.

Quamvis remedia, quæ morbum curaverint, oppositæ sint naturæ, scorbutus tamen navalis, symptomatibus descriptus suis, unius modo speciei fuisse apparet; maxumè id concludere licet ex curatione eorundem hominum primò per cochleariam, deindè per rubi baccas; ut suprâ constitit.

An verò cl. viri *Pringle* experimenta, acescentis cochleariæ, dum chemicis quibusdam operationibus eandem exponebat, præcipuam difficultatem haud tollant, docendo unicum scorbuti genus unico medicamento genere curatum esse?

Si hæc experimenta aliis clarioribus elucidentur, lubens viri doctissimi sententiam amplectar: verùm ne huc usque amplexus sim, me alia experimenta remorantur. De acore in ipsius experimentis ex cochlearia percepto, ideò non concludo acidum in cochlearia adesse, quia didici propriis experimentis, dum alkalina vegetabilia, dum ipsa jura carniùm, certum quem-

dam corruptionis gradum consequuta, quid acidi redoleant, id fugax acidum, licet syrupo violarum detectum, ideò non docere naturam rei acidam, quum brevi post totum abeat in alkalinum. Ergo vix video, cur, ob fugax tale acidum, credamus & alkalescentia vegetabilia, & jura carniùm, in corpore humano ut acida agere? Equidem in experimentis clarissimi viri alkali volatile cochleariæ avolavit multum, indèque natura herbæ alkalina vehementer mutata est; sed an mutata tota? An mirandæ curationes putridi scorbuti, ægris armentorum instar, crudam de pratis herbam vorantibus factæ, præsens non habuere alkali, idque copiosum? Deindè in Pringleanis sufficiens distinctio inter fermentationem & putrefactionem desiderari mihi videtur. Desiderari etiam arbitror debitam distinctionem putrida inter & alkalina. Putrida multa cum acidis non effervescent, donec certum adipiscantur putredinis gradum, quo fiant alkalina. Necdum etiam mea experimenta me convicere de vera putredine, etiam nondùm alkalina, in vivente corpore animali. In tot morbis putridis, etiam conclamatis, cum

sanguis venâ tuâ eductus, aut aliundè affluens, examinatus est, nunquàm, ne in pessimis quidem variolis, putredinis signa vel minima mihi dedit. *Mortono* putridus sanguis de vena exiliens descriptus, ob raritatem hîc vix memorandus est. Et demùm non datur in totâ chemiâ machina, quæ utcumque machinæ humanæ similis sit: comparentur alimenta & potulenta cum excretis secretisque omnis generis, an huic similem possideat chemia machinam? Undè donec clari, quem veneror, semperque venerabor, auctoris, experimenta elucidentur, cochleariam, nasturtium, allium, &c. vocabo calida alkalescentia, imo alkalina antiscorbutica.

Numquid ergo in vegetabilibus, præter prædominans acre, aliquid aliud est, quo sic operentur, ut acre illud nihil obsit, & illud aliud, quidcumque demum sit, curam scorbuti peragat totam? Foretne vis eorum saponacea? an aliquid aliud?

An non his, qui salutis publicæ vimuneris coguntur invigilare, incumbit ut supremæ potestati ea indicent, quibus horrendus hic morbus præveniatur? Et an inter hæc consilia etiam

hoc salutare non suadendum, ut loco tantorum vegetabilium siccorum, parentur in doliis succulenta vegetabilia omnis ferè generis sale condita, ut nunc pauca modo parari solent? Si viri clarissimi *Poissonnier* aquas marinas levi negotio potabiles reddendi succedat conatus, laudes merebitur æternas.

An ad stupendas & celeres scorbuti curas plurimum non contulit aura ferena, in quam ex navi deducti scorbutici inducerentur, & qua compluribus fruerentur diebus?

Purus, siccus, tepens aër, partem medicinæ in his expleverit necesse est, dum humidus frigidusque aër symbolam adeò magnam morbo generando contulisset: sed absoluta talis puri sicci tepentisque aëris necessitas non demonstratur ex eo, 1°. quod ægri sæpè jacuerint in littore sub tentoriis, ubi certò & humidus aër, & frigidus sæpè est: 2°. quod plures tales celeres curæ peractæ sint, ægris in continentem non expositis, verùm nave detentis. Curam verò fortunatiorem ac celeriore bono cum aëre expectare oportet.

§. V. Quid demùm causæ, quod

marini scorbuti, ejusque pessimi, læpè tam celeris, atque perfecta cura fuerit; quodque terricolarum scorbutus curam nostram toties diuturnam, laboriosam, ac sæpè impossibilem arguat? An dosis esset medicamento- rum, quam ad guttulas, ad cochlearia, ad vascula aliquot nocthemeri spatium evacuanda, præscribimus; interea dum historia marina homines curatos ostendit illos, qui vegetabilia cruda integris manipulis, qui poma aurantia & limonia denario numero, qui præterea herbas & fructus, coctos, elixos, assos, juraque eorum, ad victum sic adhibebant, ut nullâ re aliâ vescerentur?

CAPUT V.

DE MACHINA AD CURANDUM ILEUM DESPERATUM.

- §. I. *Communicantur duæ epistolæ agentes de machina, nuper in Italia excogitata, qua tres homines, ileo desperato laborantes, integræ sanitati brevi restituti sunt; referentes quoque facta in canibus cum eâdem experimenta.*
- §. II. *Traduntur novem mea experi-*

PARS OCTAVA. CAP. V. 175
menta cum hac machina capta; quæ occasione etiam phænomena, quæ circa vermium in corpore animali domicilium, & circa vitales actiones, observabantur, noto. §. III. Quatuordecim corollaria tam theoretica, quàm practica, ex dictis deducta.

§. I. ERUDITISSIMUS ac solertissimus Medicus *Joannes de Videmar*, celeberrimus *Mediolanensis* practicus, ad promovendam Medicinam natus, jam pluries de ejusmodi machina ad me scripsit, quæ excogitata in *Italia*, ad desperatum ileum morbum, præsentem jam vomitu stercoreo, solvendum pluries admota, nonnullos homines mortis faucibus eripuisset, eosdemque spatio incredibiliter parvo reddidisset sanitati.

Primæ ejusdem literæ ad me datæ XII. Kal. Jan. 1762. sic se habent:
» Machinam, de qua aliàs sermo fuit,
» à domino physico *Molinari* huic nostro fabro *Laurentio Mazzoni* demandatam, istuc brevi deferendam intelligo; ita binas alias historias, ad eam spectantes, quæ bis fortunatum obtinere eventum, tibi communicatas volo; eaque simul in de-

» natis per me capta experimenta co-
 » ram Archiatro *Vandelli*, ut de ejus
 » usu certiores apud litteratum orbem
 » rationem reddere queamus. Et primò :
 » Rustice mulier torosa, quartum
 » agens lustrum, post magnam falsa-
 » menti, fructuumque horæorum,
 » ingurgitationem, quatuor miliarium
 » iter suscepit. Domum redux dolori-
 » bus ad ileum dextrum vexatur, cum
 » abdominis intumescencia, vomitu,
 » anxietatibus : nihil profuere ene-
 » mata sæpiùs applicita, nihil iteratæ
 » venæ sectiones, nihilque fodus emol-
 » lientes, & oleum lini magnâ satis
 » copiâ epotum ; ita ut ad octavam
 » diem increbescens, jamque mo-
 » rituram proclamantes, ut transfer-
 » retur machina, conscii suadeant
 » nonnulli : quâ applicatâ magna te-
 » pentis aquæ copia quatuor dierum
 » spatio, sed per intervalla, injecta,
 » mirum ! dextram abdominis intumes-
 » centiam se movere visum est, do-
 » loresque demulceri ceperunt, mul-
 » tisque brevi post dejectionibus libe-
 » rata fuit.

» *Frater Josephus Fidelis à Medio-*
 » *lano*, Capucinus, moribundis in
 » xenodochio adstans, quadragena-

„ rius, post diuturnam toleratam fe-
 „ brem vix reconvalescens, in vom-
 „ tum ferè continuum incidit, ma-
 „ teriei primò aquosæ, viridescentis,
 „ magnæ copię, singultibus indenti-
 „ dem comitantibus, nullisque trium
 „ dierum spatio sedibus. Omnibus in-
 „ cassum adhibitis, foetentes jam in-
 „ cipiebat vomere fœces. Re in angusto
 „ sic positâ, adstans Chirurgus &
 „ Lithotomus magni nominis *Domini-*
 „ *cus Ocelli*, machinam experiri solii-
 „ tus, ad eam confugiendam esse au-
 „ tumavit, motum peristalticum in-
 „ versum revocandi ergo. Manu operi
 „ admotâ, paulatim, sed repetito,
 „ injicitur tepida: paucæ, sed crebræ
 „ redduntur sedes, (qui effectus ma-
 „ chinæ hujus singularius & proprius
 „ alvum crebrò irritandi,) brevi ces-
 „ sat emesis, permanente adhuc sin-
 „ gultu; verùm analepticis recreatus,
 „ integrè convaluit, prout mihi retu-
 „ lit idem ægrotus.

„ Ad ea, quæ in denatis ipse ani-
 „ madverti coram testibus, nunc de-
 „ venio. Nudatis igitur intestinis,
 „ aqua per machinam injecta paulatim
 „ præterfluere omnes intestinorum con-
 „ volutiones, usque dum continuato

» per os exiret rivo, conspexi ; ne
 » guttula quidem in cavo abdominis
 » ejecta, intactis, etiamsi satis exten-
 » sis, intestinis ; neque tam impleta
 » ac distenta inveni, ut rupturæ peri-
 » culum minarentur, quin majori ex-
 » tensioni locus foret. Iterato periculo
 » in cadavere, cui ileum pone valvu-
 » lam apertum fuit, aquam vix ad
 » libram injectam per aperturæ locum
 » exire vidimus, nihil prorsum re-
 » sistente valvulâ, haud secus, ac si
 » nulla adesset : ex quo vera scripsisse
 » *Matthæum de Gradibus, Guainerium,*
 » aliosque, intelleximus, qui suppo-
 » sitoria in anum intrusa, abrupto vi-
 » filo, per os ejecisse ægrotantes nobis
 » tradiderunt ; quin imò digito im-
 » misso in colum, defursum versum
 » absque ulla resistantia in ileum tran-
 » sivisse animadvertimus.

» Nec per constructam machinam
 » istuc quantocyus translaturam experti
 » fuimus aliis duobus in cadaveribus ;
 » hinc pari modo injecta aqua ultra
 » valvulam præterlapsa non fuit ; ita
 » ut non semper æquè constructam,
 » neque in omnibus æquè validam esse
 » fateamur oporteat ; quemadmodum
 » & *Hales* in canibus, aliisque in ho-

» minum cadaveribus anatomici anno-
 » taverè. Horum duorum cadaverum
 » intestina ad spithamæ longitudinem,
 » supra & infra valvulam, de industria
 » dissecui, atque è corpore extraxi,
 » in diem sequentem periclitaturus,
 » quid indè esset. Injèctâ igitur in co-
 » lon aquâ, in ileum pertransiit; mi-
 » nimè miratus sum, eo quod partes
 » in situ quamdam habeant actionem,
 » quam non retinent divulsæ, quem-
 » admodum partium usus in denatis
 » valdè laceffitur.

» In vivo cane de industria parato
 » iterùm periculum fecimus, in eoque
 » facillimè tepidam omnes intestino-
 » rum anfractus, ad pylorum usque,
 » pervasisse vidimus. Ex quibus patet
 » instrumentum hoc nullum neque in
 » vivis conatum posse; eo magis, quia
 » dum satis est, injèctio de cessatione
 » admoneat, atque extracto tubulo
 » immediatè post rejiciat aquam. Hæc
 » de machina satis. «

In secunda epistola data *Mediolani*
 Sept. Kal. Jun. 1762. sic scripsit: » Ha-
 » bes hîc annexam delineationem, at-
 » que descriptionem machinæ, clyste-
 » ris vice adhibitæ. En casus! Mulier
 » ferè quinquagenaria, colicis dolori-

„ bus quatuordecim dierum spatio ve-
 „ xata , nihil prorsum per inferiora
 „ emittens , omnia evomebat ; in-
 „ cassum adhibitis clysteribus emollien-
 „ tibus , acribus , ipsoque tabaci fumo ,
 „ atque oleo amygdalino cum hydrar-
 „ gyro deglutito , nec repetitis venæ
 „ sectionibus ac balneis , levare potuit.
 „ Ipso momento , quo machinæ ope
 „ injecta fuit saccharata aqua , tot de-
 „ jecit prædura scybala , ut vix credi
 „ possit ; quibus exactè inspectis , præ-
 „ multi uvarum acini , jam multis
 „ mensibus retrò comesti , reperti sunt.

„ Verum quidem est , quod mulier
 „ hæc multos sustinuit labores in aquæ
 „ violentâ injectione , quemadmodum
 „ optimè notat exp. *Hales in Hæmast.*
 „ *Exp. 25* , ac parum affuit ne in animi
 „ deliquium laberetur in fœcum de-
 „ jectione ; ast analepticis roborata ,
 „ in diem sequentem injectione iteratâ ,
 „ iterumque interpositis aliquot diebus
 „ repetitâ , optimâ nunc fruitur vale-
 „ tudine , quæ iliaco morbo mori pro-
 „ ximè videbatur.

„ Haud absimilis ei hæc machina
 „ est , quæ ad extinguenda incendia
 „ apud *Martin* describitur , in *Gram-
 „ matica scientiarum*.

» Jam in cadavere machinam hanc
 » experti sumus, vidimusque aquam
 » ad pylorum usque adscendisse; ast
 » ignoro usque dum, an in omnibus
 » cadaveribus hoc eventurum sit? Re-
 » petitis experimentis te commonefa-
 » ciam. Dubium tamen est an, posito
 » quod æquè eveniant in omnibus de-
 » mortuis, in vivis pari modo even-
 » tura sint, (quemadmodum & tu no-
 » tas super *Halesiana* experimenta,)
 » majorem propter *Tulpianæ* valvulæ
 » vim in his, quàm in illis.

» Clarissimus *Hales* loco citato, &
 » tu quoque in capite de *Tympanide*
 » & *Ileo morbo*, Medicos admones ut
 » hujusmodi casibus enemata excogi-
 » tent tantarum virium, quæ intesti-
 » norum obices tollere possint. Hæc
 » tibi communicata historia satis evin-
 » cit, quantæ sit efficacix similis aquæ
 » injectio. «

His ita à dignissimo viro perceptis,
 curavi mihi juxta delineatam calamo
 effigiem machinam ejusmodi parari:
 quam tabulam lubenter communica-
 turus essem, si in actis *Bononiæ*, aliûs-
 ve *Italicæ* Eruditorum Societatis, non
 proflaret brevi; & nisi, ut ante mo-
 nitum est, ferè similis haberetur in
Martini Gram. Scient.

§. II. Die Martis 28. hujus anni, primum experimentum in nosocomio fecimus in cane vivâ, mediocris magnitudinis. Injecimus tribus iteratis vicibus in intestinum rectum libras medicas unciarum XII. propemodum sex aquæ tepidæ.

Post singulas injectiones canis incredibili impetu aquam cum stercoribus ad 4. 5. pedum distantiam expulit ano. Has tres injectiones spatio horæ quadrantis absolvimus.

Liberata canis per 3. 4. minuta spatiosum cubiculum circumvit, corpus posticum totum madidum ubique affricans. Postea cucurrit alacriter, benè dormivit, saltavit, manducavit eo & sequenti die.

Violenta hæc vis, qua injecta aqua ad tertiam usque vicem resiliret, nosque injectionem ter repetere cogeret, suspicionem dabat an valvula *Bauhiniana* transitum non denegasset.

Undè die 29. & 30. & 31. Martii eodem modo experimentum repetivimus, eundem an effectum editurum esset curiosi. Et phænomena injectionis eadem erant, & æquè bona canis post injectionem valetudo.

Undè 1. Aprilis experimentum sic

mutavimus, ut ano benè circum si-
phunculum clauso, & cane meliùs in-
tra manus firmatâ, sex ad minimum
libras continuatâ operâ injecerimus.
Porro dum libræ penè quatuor injectæ
erant, canis vomere cepit, primò
aquam, dein cibos, vermes tandem
teretes vivos. Iniectione interim per-
gente, vomitus rivi lati instar profiliit
ad distantiam 3. aut 4. pedum.

Vis ergo machinæ continuatior re-
sistentiam valvulæ superavit.

Animus erat ilicò interna examina-
re. Strangulavimus canem, & ape-
ruimus. Crassa intestina modicè, te-
nuia minùs, ventriculus immensè
distentus erat.

Apertis colo & ileo, oblongum in
valvula hiatum deprehendimus.

15. Aprilis sano ac vegeto canì
unicâ continuatâ vice, nisi quod se-
mel quidquam alvus resliret, injeci-
mus ultra octo libras vomere cœpit;
pluriesque vomitum exindè repetivit.
Paucis post minutis à sordibus canis
mundatus, ac linteo siccatus, hilaris
ac sanus fuit per plures dies; postea
dimissus adiit ilicòsuum in vicinia he-
rum, reditque adhuc sæpè nos blan-
dè salutaturus.

18. Aprilis in cadavere humano vires exploravimus machinæ Sexagenario major cum calculo in vesica in nosocomio obierat Vesicam cum calculo primùm eduxeramus, ne utilissima demonstratio, quam posthac communicabo, turbaretur. Injecimus tunc ope machinæ tepidam per anum, quæ ut faciliùs progredereetur, intestina plurium manibus molliter compressimus; sic tamen ut aquæ progressum levatis sæpè manibus benè contemplaremur. Vidimus intestina crassa citò impleri; nonnullam quidem nasci ad valvulam remoram, sed brevi sublatam; injectam aquam momento citiùs intestina tenuia permeare; non extendi ea notabiliter; ventriculum autem valdè turgidum fieri, oreque mox elabi aquam. Valvula hiabat; antequàm verò perscinderemus, ex colo aquam in ileum promovere satagebamus, haud æquè feliciter in quovis intestini situ: certus ac determinatus situs requirebatur, ut ex cæci sacco aqua in ileum transfiret.

3. Maii canem masculum 16. mensium, fortem, nacti, experimentum iteravimus. Validâ corporis contorsione & ejulatu tres primæ tepidæ libræ

vi expellebantur ano. Quo dein accuratiùs circum cannulam firmato, tres alias libras commodè, & non interturbatè, injecimus: aqua interim vomitu quidem valido, sed eo, qui in primo cane observatus, debiliore, ejectabatur, cum paucis cibis, & teretibus lumbricis, ad tertiam usque vicem.

Decreveramus etiam hunc exemplo aperire; sed quum indè minùs rectè, quàm priores canes, se videretur habere, pepercimus ejus vitæ, visuri an quid ab operatione infortunii observarii daretur. Ast horâ elapsâ canis per omnia se sanum esse demonstrabat. Quum haud illepidus cuiquam placeret, qui pro suo magno ac vetustiore cane libenter eum mutaret, dedimus illi nostrum, postquàm per novem dierum spatium certiores nos de ipsius perfectissima sanitate reddidissimus.

Canem ergo majorem illum 12. Maii ad experimentum ducentes, spatium binis minutis breviorè injecimus aquæ tepidæ 8. vel 9. libras, quæ incepere tunc violento saltu, minùs tamen violento, quàm in primo experimento, ore exsilire. Vomitus iterùm

ut in prioribus ter repetierat, isque singulâ vice copiosissimus. Materies ejecta partim aqua erat, partim copiosa caro, partim lumbrici teretes, digitum, sesquidigitum, longi, valdè graciles, partim copiosissima tænia, & gluten multum.

Apertis per longitudinem intestinis deteximus innumerabilium tæniarum copiam, sic ut catena cohærentium sibi cucurbitinorum vermium, sive ascaridum planorum, hinc indè, fortè per vim aquæ, fracta, plus vigesies iret, rediretque per totam tenuium intestinorum longitudinem glutine involuta copiosissimo. Lumbrici teretes tæniam concomitabantur ubique.

Peculiare in hoc cane fuit, quod colon in medio ventre sub umbilico originem haberet, rectaque descendens, mox rectum formaret; longitudinem igitur unâ cum toto recto 8. vel 9. pollices emensum duntaxat: quale quid & in homine *Dionis* se testatur observâsse. Ceterum breve hoc colon ab injecta aqua probè elutum erat, compactas modo fœces & in ortu suo, & in magno suo processu vermiculari, gerens.

Utrique cani, quem strangulave-

ramus, effectum machinæ contemplaturi, laxato post apertum abdomen & thoracem fune, vita pulcherrimè redibat. Quo animadverso, mox ad actiones vitales contemplandas, reliquo examine ad tempus dilato, nos accinximus. In priore cane, aperto pericardio, cor pulsabat uno tempore æquabiliter, alio inæqualiter: vitâ labascente, per vices quievit & palpavit. Levis digiti attactus momentaneam vitam reddebat. Attenti ad ultimum cordis motum, vidimus utrumque ejusdem ventriculum æquabilissimè agere, & æquè fortiter; idque etiam ubi post aliquantillam quietem, sive sponte, sive flatu, tactuve, suos redintegraret motus. Quo autem certiores hujus effemus, cor parùm invertebamus, ut cum sinu & auricula sua ventriculus sinister sub liberiolem conspectum caderet; undè sinistrum cor pulcherrimè agere cernebamus, ut antè videramus pro parte.

Quod autem diù, distinctèque, ac de industria, notabamus, vix cuspis dici poterat ad basin in systole multum accedere, idque etiam à principio, dum cordis validior motus existeret, notavimus. Dicendum potiùs est in

systole cuspidem, & latera ventriculorum, se simul leviter contrahere.

Arteria intercostalis percussa pulchrè ostendebat velociorem illum saltum, quem arteriosus sanguis ad singulam cordis contractionem edit.

Uterque cordis ventriculus apertus multum, sinister autem plus, sanguinis continebat.

In altero cane pericardium agrè à corde secedebat. Attenti ad omnia, vidimus clarè in systole cordis basin, æquè ac mucronem, & parietes, ad se invicem accedere, & cor facere se ipso minus: motus verò vitalis ad finem usque pergebat æqualiter in utroque thalamo, inverso corde, quemadmodum in cane priore, ut cordis sinistri motus aptè conspici posset. Tandem; quod non in cane priore, cessante motu vitali ventriculorum, auricula dextra quater vibrabat, quo tempore sinistra semel. Cor sinistrum cum sua auricula æquè plenum sanguine, quàm suâ cum auriculâ dextrum. In sinu dextro polypus magnus.

In utroque canum experimento dextrum cor non vixit sinistro diutiùs. An quod, corde in situ manente, cor sinistrum minùs conspicuum sub ulti-

mis vitæ scintillis mortem testari maturiorem videatur? Igiturne aliquâ cordis inversione opus, ut certi quid affirmemus, detegamusque errores?

In humanorum cadaverum examine cor sinistrum sæpè minùs quàm dextrum repletum inveni, sæpè æquè repletum, aliquando repletiùs. A methodo fecandi multùm pendet: qui cor dextrum priùs aperiunt, hi motu, pressione, evacuant cor sinistrum plus, quàm aliter; qui sinistrum priùs, eandem ob causam possunt dextrum inanire.

§. III. Finem capiti huic, & simul operi, imponam quibusdam corollariis & problematibus.

1°. Patet in canibus factâ machinæ operatione sic, ut aqua injecta bis, ter, cum fæcibus alvo expelleretur, vomitum non adfuisse.

2°. Canes post hanc operationem minimè ægrotâsse.

3°. Quod vomitus non successerit, violentèque ex ano fuerit expulsa aqua, id minùs videri valvulæ resistantiæ tribuendum, quàm quidem canis motui, contorsioni, clamori, elabendi conatibus.

4°. Id evidenter patuisse, quando,

cane prudentiùs firmato, injecta continuatim aqua vomitu repetito expulsa fuerit.

5°. Experimento eo usque producto, ut violentus, repetitusque sequeretur vomitus, unàque cum aqua cibus, gluten, multusque tum teres vermis, tum latus; igitur eo usque, ut vis valvulæ coli penitus superaretur, ut motus peristalticus naturalis sufflaminatus, & ut motus antiperistalticus esset præternaturaliter auctus; experimento, inquam, sic aucto, canes tamen nullam indè habuisse, imò ne à læpiùs quidem repetitâ eadem actione, sanitatis jacturam aut læsionem.

6°. Canibus stantibus, ac quatuor pedibus suis supra mensam detentis, quum injectionem fecerimus, quæritur utrum injecta aqua faciliorem hinc habuerit, an difficiliorem motum ad os usque? Et an saltem in homine iliaco, dextrum in latus pro more verso, injectione minùs succedente, situs non foret, qualem in canibus observavimus, consiliandus?

7°. Et in canibus, & in hominum cadaveribus, quæ clar. *Widemar*, quæ nos, aperuerimus, apertave contemplati fuerimus, omnia intestina mo-

dicè tantùm turgida inventa esse : videri hinc eam vim machinæ esse , ut omnes in via resistentias multo levio- re negotio superet , quàm ut per resistentes potentias suam viam amplifi- care cogatur. In vivis quidem intesti- norum vis contractilis juvare dici po- test ; in cadaveribus autem haud ita.

8°. Cur in iisdem experimentis (n°. 7.) ventriculus maximè expan- sus ? Replendus is erat donec vel fin- deretur , vel per orificia evacua- ret se sua : per orificium inferius si- ve dextrum non poterat , impellente fortiùs machinâ ; ergo per superius tantum , ubi primum sic repletus , ut capere ultra non potuerit.

9°. Haud in canibus duntaxat , ve- rum nec in hominibus , hucusque in- ventam esse per se lethalem eam , su- perna versus , *Tulpianæ* valvulæ aper- turam , ut aqua , ut stercora , ut ene- mata , ut etiam suppositoria , ex recto & colo ascendunt , & ore evoman- tur. Casus *Matthæi de Gradibus* , *Guai- nerii* , pueri , de quo *Rat. Med. tom. 3.* tandem & trium illorum , quibus , referente clar. *Widemario* , hec machina vitam servavit , apertè hoc evincunt.

10°. Casus dari ex observationi-

bus, quos machina hæc minimè curet: quales enim binos expertus sit *cl. Widemar* insuperabilitatis valvulæ, tales plures reperiundos fore. Jure proinde *Italos* Medicos & Chirurgos laudandos, qui in vivis hominibus, ne unâ vice nimiùm urgendo obessent lentè adèò & prudenter progessi sint.

II°. Meditationi pathologicæ multam materiem à vermibus in canibus repertis suppeditari. Ac 1°. quidem ope machinæ in binis canibus vermes teretes plures vomitu ejectos; in tertio magnam copiam teretium & latorum. 2°. In anatome canis posterioris tæniam copiosam, multosque illos teretes vermes, intestina ferè tota explevisse. 3°. Eisdem copiosissimo ac tenaci inhæsisse glutini. 4°. Cur tota hæc moles, aut cur saltem primo in ortu, motu peristaltico, & transeunte chylo, depulsa non fuerit, mirum videri; quum quo affigat sese, quove retineatur, nullibi appareat quidquam. 5°. Retinereturne hæc vermium ac glutinis moles à motu antiperistaltico naturali? Sed cur tunc chylus, cur incipientes non retineantur fœces? Numquid copiosi adeo vermes suo motu & reptatu non plus, quàm alia ibidem contenta, canalem

canalem intestinale[m] stimulent? & cur haud expellantur tamen? 7. Possiderentne vim sustinendi se, motui peristaltico resistendi, affigendi se, dum pelluntur, tuendique domicilium? 8. Ideone inefficax toties antihelminthici vis, quod tenaci glutini involuti vermes, tutique hæreant? 9. Visne antihelminthici ea præcipua sit, quæ gluten incidere, pellereque, sit potis? 10. An allium, asla foetida, fuligo cruda caminorum, &c. sæpiùs sumta, vermes in medio suo glutine sic afficerent, ut sede mutari cogerentur, & vel spontè fursùm deorsumve exitum quærerent, aut catharctico fortiore tunc facilè expellerentur? An verò hæc tantum in gluten destruendum potenter agendo insecta fugent?

12°. An indè fortè capiatur cur alvo nonnunquàm prodeant corpora ulnâ longiora, intestinum cavum longitudine, amplitudine, cavitate, referentia; quale quid stupenda eruditione clarus *Justus Lipsius*, teste Medico suo *Heurnio*, patre, excrevit? & quale præstantissimum collegam, variis portionibus, quas inter unam quatuor spithamarum, excrevisse vidi? Utique glutinis immensi, intestina op-

plentis copia, five genita cum vermibus, five aliundè, possetne aliquando inspissari, condensari, conglutinari cum cavo intestino, & post leienteriam, post atrophiam à tot obstructis lacteorum osculis, naturæ demùm bonitate sub hac exposita forma excerni?

13°. Si tandem, plurium iliacorum curatorum exemplis, cunctis meridiano sole clariùs constiterit *Tulpianam* valvulam à machina innocuè aperiri, totumque intestinale tubum se tutò per os evacuare; an tunc in difficillima cura vermium, cum maximè latorum, machina applicanda non foret vicibus repetitis, ut *Itali* fecerunt; quandoquidem viderimus ab unica applicatione, sed fortiore, & lumbricos multos, & copiosam, cum muco abundantissimo, expulsam tæniam? Animus est, si denuò canem tæniosum nactus fuero, singulo tertio quartove die experimentum toties repetere, donec ultra nihil de verme prodeat; incidere demùm canem, visurus num penitùs à vermibus immunis sit, necne?

14°. De experimentis, circa actiones vitales in vivo animali utroque

hîc captis, notandum id censeo, quod in omnibus canibus ac felibus, quos ad contemplandam hanc actionem unquam vivos contemplatus sum, rem non semper, ut hîc, invenerim; verum perpetuo cum mira in aliis atque aliis varietate: undè concludo 1°. illegitimam quamcumque regulam physiologicam fore, quam ex ejusmodi phænomenis, adeò inconstantibus, obtrudere quis vellet. 2°. Magis illegitimum esse actionem sani vegetique animalis sic exponere, & per ea explicare velle, quæ in eodem vulnerato, convulso, agitato, cum morte luctante, cum absentia resistantium potentiæ, quæ olim partes in debito situ detinebant, fulciebantque, observentur. 3°. Maxumè illegitimum vitalitatem humanam, sanam, explicare, & comparare cum phænomenis, quæ animal vulneratum, & cum morte luctans, insigni varietate & inconstantiâ offert contemplantibus.

Atque hîc tandem finem operi impono, solito jam protractiori, quàm ut notabiliores casus Chirurgicos & Anatomicos, quorum tamen scire interest, adjungam eidem: undè hos ad

196 RATIONIS MEDENDI
proximè subsequentem tomum re-
servabo.

Finis Partis octavæ Rationis Medendi.

De l'Imprimerie de P. ALEX. LE PRIEUR,
Imprimeur du Roi, rue S. Jacques, 1764.

ANTONII DE HAEN,

CONSILIARII ET ARCHIATRI

S. C. R. A. M A J E S T A T I S,

NEC NON MEDICINÆ PRACTICÆ

IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI

PROFESSORIS PRIMARI,

DE

FEBRIUM DIVISIONIBUS

TRACTATUS.

P A R I S I I S,

Apud P. F. DIDOT, Juniolem, Bibliopolam, ad
Ripam Augustinianorum, propè Pontem Sancti
Michaelis, sub Signo Sancti Augustini.

M. D C C. L X I V.

Cum Approbatione, & Privilegio Regis.

AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION

CONSTITUTIONAL AND BY-LAWS

ADOPTED AT THE ANNUAL MEETING

HELD AT CHICAGO, ILL., IN 1915

IN UNIFORM WITH THE

PROFESSIONAL SOCIETIES

OF THE UNITED STATES

AND TERRITORIES

AND POSSESSIONS

OF AMERICA

AND THE CANADIAN PROVINCES

AND TERRITORIES

OF NORTH AMERICA

AND THE ISLANDS

OF THE WEST INDIES

AND THE PHILIPPINE ISLANDS

AUDITORIBUS SUIS

S. P. D.

ANTONIUS DE HAEN.

EN Vobis de Februm Divisionibus Pertractationem ! Hanc fateor inde genitam , quòd Medicinæ Candidatis nonnunquam minùs adæquatè in Examine respondentibus , memet aliquando accusaverim ipse , quòd Pathologiam adeò latè patentem fortè minùs concinnâ Methodo traderem vobis , aut saltem breviori temporis spatio coarctatus , minùs exactè atque succinctè tradere valerem. Horum sive alterutrum , sive utrumque emendaturus hæc vobis Typis excusa dedico.

Cum porrò de genere Februm quocumque dicendum foret, etiam

Miliares ac Petechiales febres pertractandæ fuerunt. In his pertractandis difficillima se Quæstio obtulit; utrùm Exanthemata Milia-ria ac Petechialia salutaris Naturæ opus essent, an præposteræ Artis? Utrumque quidem assero, sed ita ut posterius longè frequentius priore definiam. Prævideo autem facilè, quemadmodum Criticum Naturæ opus intra arctiores coegisse cancellos multis videbor, ita etiam aliis vulgari opinioni nimium concessisse me visum iri. Ast verò quis in lubricâ viâ non aliquando vacillet? Æqui Verique unus me duxit amor; sed quis mortalium est, quem præceps animus, quem etiam præjudicia non abripiant subinde? Præterquam quòd omnibus ex æquo satisfacere arduum, ne dicam impossibile, fit. Ut autem quæ sincera mea intentio fuerit evidenter intelligatis, vobis dicendorum summam.

Dantur Exanthemata Petechialia & Miliaria, *Critica*; dantur merè *Symptomata*; dantur denique *Accidentia* aut *Accidentalialia*, ut vocant, pravâ arte producta. Pestilentiosis temporibus *Critica* frequenter, frequentius *Symptomata* describuntur Autoribus: tempore autem minimè pestifero Exanthemata hæc tum *Critica*, tum *Symptomata* rario-
ra sunt; *Accidentia* verò, fatali scilicet arte genita, frequentissima.

Hinc jure concludere videor Artem ejusmodi, Methodumve infau-
stam proscribendam esse, & temperatam necessariò inducendam unicèque nobis colendam; quæ ut universis morbis acutis conducit, ita etiam hisce Exanthematibus generandis adversa est; quæque, si aut *criticè*, aut *symptomaticè*, aliquando hæc Exanthemata prodeant, æquè proficua ac salutaris est; utpote, quæ in Variolis ac Morbillis, morbis scilicet à Naturâ genitis, tutissima

dudum ac præstantissima demonstrata fuerit.

Hæc igitur si ita intellexeritis, vestrâque in praxi sequutu fueritis, obtinuisse me reputabo id, quod hoc meo labore intendo. Ac primò quidem ut ægri longè minore cum molestiâ ægritudinem perferant; calidiore nec renovato aëre, tegumentisque ultra non suffocandi, medicamentis calidioribus haud ultra torquendi: secundò ut hominum ingens multitudo annuis deficiat Necrologiis. Insignem hanc utramque utilitatem, præterquam quòd extranei Autores docuerint, hic demonstratam invenietis, tum Clarorum in *Germaniâ* virorum observatis, tum propriis, quæ vel viditis ipsi, vel examinare potestis, experimentis. Faxit T. O. M. DEUS, cujus in honorem hæc prodeunt, ut Vestræ felicitati ac Publicæ Patriæ saluti conducant! valete!

Dabam 5. Martii 1760.

I N D E X.

D I V I S I O I.

Ratione periculi aut celerioris, aut lentioris, aut nullius. pag. 1

D I V I S I O II.

Rationem majoris minorisve numeri eorum qui eodem in loco tempore febre laborant. 2

D I V I S I O III.

Ratione Februm Naturæ, sive prædominantis in iisdem symptomatis. 3

D I V I S I O IV.

Ratione temporis quo febris perdurat, continuat, remittit, intermittit. 6

Divisionem hanc sex Scholia sequuntur.

D I V I S I O V.

Hæc quinta eas Febres continet, quæ aliquam internarum partium inflammationem comitem habent.

D I V I S I O VI.

Completitur eas febres, quas eruptio quæpiam in Cute comitatur. ibid.

Octo varias §. habet.

§. I. De Febre Erysipelatosa.	16
§. II. De Febre Scarlatinâ	18
§. III. De Febre Petechiali.	22
§. IV. De Febre Miliari.	32
§. V. De Febre Variolosa.	74
§. VI. De Febre Morbillosa.	84
§. VII. Additamentum ad priora ubi de igne sacro, seu igne S. Antonii	90

§. VIII. *Additamentum alterum de letali exanthemate quopiam.* 94

DIVISIO VII.

Septima Divisio eas continet febres, quæ non, ut Natura ipsarum indicare videtur, tractandæ sunt, verùm ut Febris Stationaria, eo tempore sive grassans, sive paulò ante grassata. 95

DIVISIO VIII.

Omnes febres continuæ putridæ, continuæ remittentes, etiamquæ Inflammatoriæ dividuntur in Malignas & Benignas. 103

DIVISIO IX.

Hæc eos spectat morbos, qui nihil minùs, quàm febrim redolentes, tamen reipsâ & febres sunt, & ut febres curandi sunt. 104

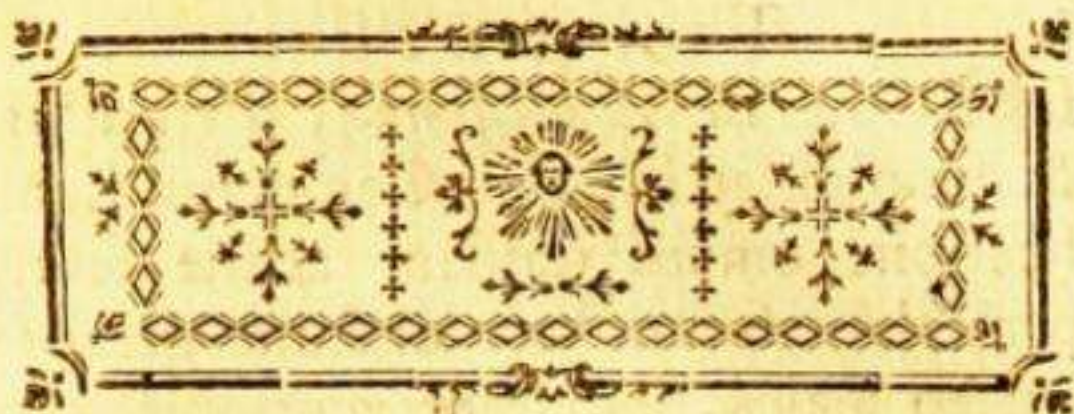
DIVISIO X.

Febres complectitur, quæ nullis toto in corpore signis, quæ febrim denotent, deprehensis, adeòque sano cum pulsu, citra ullam vel sitim, vel lassitudinem tamen in certâ quâdam corporis plagâ dolorem, pulsum frequentiore, ad determinatam horam habent, & periodicè redeunt.

DIVISIO XI. ET ULTIMA.

Continebit febres nonnullas, quas nec ad certam speciem referre, nec idoneo nomine appellare possum. 109

ANTONII

A N T O N I I

D E H A E N ,

T R A C T A T U S

D E F E B R I U M D I V I S I O N I B U S ,

C U M D I S S E R T A T I O N E D E M I L I A -

R I B U S , A C P E T E C H I I S C A E T E R I S Q U E

F E B R I L I B U S E X A N T H E M A T I B U S .

F *Febris nomine eum morbum intelligo*
cujus ideam pulsus solito velocior absol-
vit; sive idem pulsus naturali fortior
fit, sive debilior. Febris ita intelecta
variā subitū divisionem.

D I V I S I O I .

Ratione periculi, aut celerioris, aut len-
tioris, aut nullius.

Divio hæc febres considerat, ut
Acutas, & Chronicas. Acutas iterum

A

subdividit in *Acutissimas*, *Peracutas*, & simpliciter *Acutas*. Communi significatione omnes quidem acutæ febres periculum secum conjunctum gerunt, sed eo majus, quo sunt acutiores, omnium verò maximum acutissimæ. Communi significatione, ajo; non verò stricte loquendo: Dantur enim febres pleuriticæ, anginosæ, &c. quæ nec magno cum periculo inchoent, nec quartum ultra, septimumve diem, excurrant. Imo periculosiores sunt cæteris paribus variolæ confluentes, tempus acutorum explentes, quàm discretæ, quæ intra peracutorum spatium terminentur. *Chronicæ* sunt quæ vel nullum periculum importent, vel tardum.

DIVISIO II.

Ratione majoris minorisve numeri eorum, qui eodem in loco ac tempore febre laborent.

Hæc de causâ dividuntur in Febres *Epidemicas*, & *Sporadicæ*, seu, *Sporadas*. *Endemias* jam & *Stationarias*, ad priores jure referunt. Sed de hisce latius ad Divis. VII.

D I V I S I O I I I.

Ratione febrium Naturæ, sive prædominantis in iisdem symptomatis.

Varias admodum febres hæc tertia Divisio complectitur, quas ordine juvat recensere.

I. Ἠπιάλας dicta febris, quæ secundum Galenam Libr. de Febr. different. Cap. V. ad finem, Ea esset, in quâ homo omni febris tempore, ac quâvis corporis plagâ, & rigeret simul & caleret. Secundum Hippocratem autem Epid. IV. pag. 1127. edit. Foës. explicantibus ita Erotiano & Foëfio, frigus in hâc febre cum perpetuo rigore obtinet, adeoque hoc sensu pessimæ speciei febris est, haud longæ sanè moræ; cum jam homo eo in statu esse perseveret, quo febres præteritæque, ab internâ causâ ortæ, inchoari solent, & quo etiam intermittentes simpliciter dictæ, si quandoque letales sunt, hominem occidunt.

Rat. Med. Part. 2. pag. 202. dubius hærebam, num ægri in nosocomio nostro perpetuò algentis, & ad finem paroxysmi usque exhorrescentis,

febris ad ἡπιάλαν esset referenda? Quum ex eo tempore ejusmodi complures febres observari licuit, videtur omnino eo referenda esse; idque in utrâque tum *Galen*i, tum *Hippocratis*, significatione. Consulentes enim, & intuentes hos ægros, nil ex iisdem percepimus, nisi perpetuas frigoris, horrorisque, querelas: atque ita *Hippocratis* ἡπιάλας est: tangentes verò eosdem, haud ita frigescere, imo calefcere potius, deteximus, & sic *Galen*i epiala est, ubi ægri simul ubique & calent & frigent. Quod nobis, thermometro usis, eo manifestiùs comparuit, dum frigoris tempore gradus caloris naturali major esset. Thermometro ejusmodi febres longè frequentiores experti sumus, quàm vulgò creditur.

2. Λειπυρίας πυρετός, cunctis fatentibus ea est, de quâ *Hipp.* Aph. 4-48. & 7-72. agit, extremis algentibus, dum interna uruntur. Pessima in acutis conditio.

3. Ἀσώδης πυρετός, febris vel stomachi fastidio perpetuo nauseans, vel perpetuis jactationibus ægros exagitans. Ultimo sensu ἀσση significat δυσφορίαν, ἀλυσμὸν, ρίπτασμὸν.

4. Τυφώδης πυρετός. Thyphos stuporem quidem attonitum apud *Hipp.* sig-

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 5

nificat, attamen magis propriè eam febrim, in quâ æstus ingens, & à Bile motâ putredo humorum, & stupor adest. Vid. Ill. L. B. *van Swieten*, Comm. in Aph. *Boerh.* ad §. 730. *Hipp.* quintuplicem speciem febris typhodis recenset, Libr. de intern. affect. Edit. *Foës.* pag. 553.

5. Ἐκτιμα, aut ulcere, aut vomica, aut effuso in cava corporis pure, nata; tum resorpto pure accensa, hincque & solida, & fluida, colliquando, occidens.

6. Μαρασμώδης, febris humores consumendo, solida exsiccando, letalis.

7. Κάυσος, ob intolerabilem æstum sæpius τὸ πῦρ *Hippocrati* dictus: est propriè febris ardens.

8. Ἐιρημώδης febris, species Ardentis, cum erysipelate pulmonis. Vocatur etiam crymodes. *Forest.* Lib. 2.

9. Ἐλώδης sive Ἐλκώδης febris. Vid. *Galenus* Comm. in Aph. 7-42. ita attenuatis putredine humoribus, ut diuturnis sudoribus homo pereat. *Forest.* Lib. 2. Obi. 42.

10. Ὑδροπυρετός ferè similis priori; sanguine in aquam putrilaginosam ferè verso.

11. Φρικώδης febris, ubi medio in æstu subitum frigus; quod excepto cri-

feos ardentis tempore, pravum. Hoc nomine *Hipp.* adpellavit febrim *semi-tertianam*, quam describit *Epid. 1. Sect. 1. pag. 940.*

12. *Λυγγώδης πυρετός*, singultuosa febris, vocata etiam *λυμώδης*. Hoc à *λυμῖς*, illud à *λυγξ*, quod utrumque singultum denotat. Febris igitur in quâ à principio, ad crisin usque singultit æger. *Gal. Lib. de Diæt. acut. com. 4. Tilingius apud Bonet. Med. Sept. Tom. 2. Lib. 5. similem febrim in curâ habuit. Legendum hîc pulcrum Bonettis scholion ad hanc historiam. Bis in praxi meâ hanc febrim vidi.*

13. Febrim Oscitantem vidit *Olaus Borrichius* cum perpetuâ oscitatione. *Bonet. Med. Sept. Tom. 2. Lib. 5. pag. 194.*

DIVISIO IV.

Ratio temporis quo febris perdurat, continuat, remittit, intermittit.

Continet quatuor classes hæc divisio, quarum prima febres continuas non putridas habet. Sunt autem hæc:

1. Ἐφεμερῆ
2. Ἐφεμερῆ protracta.
3. Συνεχῆς non putrida.

Classis altera continet febres putridas acutas, non remittentes. Sunt,

1. Σύνοχος putrida ὁμάτονος, semper æqualiter decurrens.
- 2 ἀναβατική, seu επακμαστική, semper adscendens.
- 3 παρακμαστική, semper descendens.

Classis tertia continet febres συνεχείες, continuas remittentes; ut sunt:

1. Κάυσος sive febris ardens.
2. Ημιτρίταιος semitertiana.
3. Τρίταιος, priori similis, nisi quòd paulò mitior.

Classis quarta intermittentes habet, quæ sunt

1. Quotidiana, quo etiam *Hippocratis* diurnam & nocturnam referimus.
2. Tertiana simplex.
- 3 duplicata.
4. Quartana simplex.
- 5 duplicata.
- 6 triplicata.
7. Quintana, damnata *Hipp.* quòd in folis tabescentibus eam observasset.
8. Sextana, quæ non *Hippocrati*, sed aliis memoratur.
9. Septana, *Hippocrati* descripta.
10. Octana *Hipp.* non descripta.

existens tamen *Simon Schultzius* apud *Bonet. Med. Sept. Tom. 2. Lib. 5. pag. 194.* per sex paroxyismos; ego per quatuor graves insultus vidi.

11. Nonana, *Hippocrati* notata.

12. Menstrua, compluribus feminis, circa catamenia; viris, ante hæmorrhoidas; imò, notante *Sanctorio*, etiam citra hæmorrhoidas, familiaris.

13. Trimestris observata quibusdam. *Ballonius Lib. 1. consult. Med. N°. 48.* de se ipso scribit, quòd quovis tertio mense, circa magnas anni temporum mutationes Ephemeram pateretur, cum totius corporis gravitate, summâ inappetentiâ, &c.

14. Annua, quibusdam solennis. *Ballonius* loco citato duo hujus exempla refert. *Unicum simile in praxi observavi.*

Ad horum porrò intellectum Scholia quædam addenda sunt.

SCHOLIUM I.

Febres dictæ continuæ putridæ, five febres non remittentes exquisitè ita dici nequeunt; cum omnes, ratione mutatæ athmosphæræ, mutatæ diætæ aut medelæ mutatorum animi affectuum, ipsiusque adventantis noctis, symptomate

quopiam imminuto, auctove, plus minus remittant, aut intendant. Unde licet dicantur æquali semper passu progredi, licetque etiam considerentur ut à principio ad statum æquabiliter semper sive augescere, sive decrescere; id sanè eo, quo nunc dictum est modo, intelligendum est. His itaque ritè consideratis, id constanter verum manet, quòd æqualiter recurrant respectu *συνεχέων*, in quibus tanta adest vehementiæ tum remissio, tum exacerbatio, ut priores ab his, nisi continuæ non remittentes dicerentur, nullâ ratione interstingui potuissent.

SCHOLIUM II.

Etenim propriè dicta febris ardens *Κάυσος*, alternis diebus notabiles exacerbationes & remissiones habet: ut ipsa vel ejusmodi tertiana sit, quæ alternis diebus ingruens, ante subsequentem paroxysmum non desinat; vel ut componatur ex febre continuâ cum tertianâ. Vid. *Ill. Præf. Comm.* in §. 714. Insignem proinde à continuâ febre differentiam habet. Mutat tamen hunc suum typum nonnunquam, idque in magnum ægri detrimentum: sive quòd

tertiana protracta, si ipsa per se ardentem hanc constituat, suos ita contrahat proxymos, ut demum exacerbatio incidat in diem parem; sive quòd tertiana, unà cum continuâ morbum componens, sua tempora similiter sic antevertat, ut paribus diebus contingat exacerbatio. Cum nunc iudicium morbi quartâ exacerbatione fieri assollet, ideòque dies morbi septimus verus ejus criticus est, fit jam explicitis de causis iudicium die sexto. Ergo remissionis tempora, reparandis viribus destinata, breviora fuerunt, quam ut Natura certamini quarti paroxysmi sustinendo par esset. Unde constantissima est observatio infidi, sexto die contingentis, iudicii. Ita ut *Hippocrates* 25. iudicia 6. die facta recensens, 13. letalia numeret, & 11. validas recidivas; unicum verò bonum modò referat, quod utrum ad 6. an ad anteriorem, posterioremve, pertineat, in ambiguo est. saltem si *Virgo Larissæa* 6. die iudicata est. idque perfectè, tribuendum id potissimùm est mensibus criticis, qui ipsi tunc primò prodire, non modò illo sexto die, sed jam antea, vigente adhuc febre; & postea, crisi sextodie jam prægressâ.

SCHOLIUM III.

Ab hâc febre Ardente haud multùm abludit *ἡμιτρίταιν*, *semitertiana* Latinis vocata: calorem intensiorem, atque horroris absentiam, diebus ardentis febris imparibus, si exceperis.

Cum *Ill. Præside* in Comm. super Febr. Ard. triplicem *hemitritæam* Medicis describi agnoscimus.

1°. Tertianam, quæ paroxysmos adeò protractos habet, ut vel nulla, vel parva admodum ejus intermissio observari detur. Hæc *Celsi* *hemitritæa* vocatur. Vid. *Celsi*. Lib. 3. cap. 3. Sed hanc *Celsi* opinionem *Galenus*, *Agathinum* refutando, jam rejecerat; ut & deinceps *Robertus Constantinus*, vir summâ eruditione, sæculo 16. in *Galliâ* clarus, Editionis *Celsi* pulcherrimæ editor, & mendarum in eo optimus castigato. Obtinuit tamen in scholis hæc *Celsi* opinio. Ipsa ardens febris ideò ab his, qui eam à tertianâ productâ oriri autumant, ad hanc *Celsi* *hemitritæam* refertur; ut & illa continua remittens, quæ ex tertianæ duplicatæ productis admodum paroxysmis, orta censetur.

2^a. Species ea *Galenus* est, quæ ex

complicatione quotidianæ ferè continuæ & tertianæ intermittentis, componi creditur. Vid. *Gal.* de Morb. Temp. cap. 8. Legendus hîc quoque *P. Forestus*, Lib. 5. obs. 13. unâ cum scholio: ut etiam observationes omnes, à 14. ad 22.

3a. Ea est, quæ ex combinatione febris continuæ acutæ & tertianæ, conficitur.

SCHOLIUM IV.

Febres τριτᾶιοφύεις à *Galeno* separantur à specie mox expositâ: an verò in eo bene fecerit, mentemque *Hippocratis* ritè assequutus sit, liberum integrumque suis reliquit judicare Lectoribus. Nimirum rectè! nam si texus *Hipp.* de utrâque hâc febre agentes *Epid.* 1. pag. 940 & 945. ritè conferamus *Erotianique* ac *Foësi* sententiam super iisdem consulamus, differentiam vix ullam detegimus, nisi fortè secundum majus & minus. Ἔισι δὲ οἱ λεγόμενοι μικροὶ ὤμιτριτᾶιοι, ait *Erotianus*

SCHOLIUM V.

Semitertianæ hæ malignitate ita dictâ sæpe non carent. Plura viscera latenter

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 13
inflammant, inque gangrænam vertunt.
Baglivus & *Hoffmannus* mesenterium;
Sennertus, pluresque alii casuum Col-
lectores, universa penè viscera affecta
meminerunt. Hujus etiam *malignitatis*
Hippocrates meminit Coac. Prænot. n^o.
33. & 37. Imò Epid. Lib. I. pag.
961. asserit: Ἐν δὲ τῷ ἡμιτριταίῳ καλο-
μένῳ συμπίπτει καὶ ὄξεια νοσήματα γίνεσθαι
καὶ ἐς τῶν λοιπῶν ἕυτος θανατωδέστατος.

Porro qui super hâc febre egregiî
Mortoni, optimi *Torti*, in suâ Thera-
peutice speciali, & eruditi *Huxhami* in
suis annorum Constitutionibus, men-
tem bene assequutus est, letalitem
ferè omnem præscindit, si maturè ad-
vocatus vim diei imparis Cortice Pe-
ruviano prudenter retuderit.

SCHOLIUM VI.

Junioribus Medicis sequentia notan-
da sunt, ut morborum nunc enarra-
torum plures, quodammodò ambiguos;
vero suo nomine *baptizent*.

Febris ardens ab *hemitritæâ*, & *tri-
tæophyiâ*, internoscitur suo intensiore
æstu, omniumque intensitate sympto-
matum.

Febris terniana duplex ab *hemitritæâ*

distinguitur quâdam passim ἀπυρεξία, & semper quotidiano horroræ: *hemitritæa enim alterno modo die horrores habet.*

Febris quotidiana intermittens à tertianâ duplici interstinguitur, primò quòd admodum parum exhorrescentiæ habeat, & sibi quotidie similis sit: Tertiana enim rigorem, horrorem, frigus, intensiora habet, quàm quotidiana. Secundò, quòd tertiana duplex suos habeat dissimiles paroxysmos; ita ut paroxysmi dierum imparium inter sese conveniant, conveniantque iterum ii parium dierum; neutri tamen cum alteris.

Quartana triplex iterum à binis præcedentibus internoscitur, quòd paroxysmus diei primi, sit ut diei quarti, ut diei septimi, ut decimi; quòd paroxysmus diei secundi sit, ut diei quinti, octavi, undecimi; quòd paroxysmus diei tertii sit, ut diei sexti, noni, duodecimi &c. Ita quidem ut vel accessionis tempore, vel durationis, vel alio atque alio symptomate, singulorum quartorum dierum febris tum sibi similis sit, tum à reliquorum dierum febribus quodammodo dissimilis.

D I V I S I O V.

Hæc quinta divisio eas febres continet, quæ internarum partium aliquam inflammationem comitem habent.

Est itaque hujus Divisionis Febris Anginosa, Phrenitica, Peripneumonica, Mediastina, Pleuritica, Cardiaca, Paraphrenitica, Splenica, Gastrica, Hepatica, Pancreatica, Mesenterica, Enterica, Nephritica, Epiploïca, Peritonæalis: Hysterica, Arthritica, &c. Ast quâdam hîc cautelâ opus. Alio enim, quàm hîc, sensu Medicis nonnunquam memoratur febris v. g. Pleuritica vel Peripneumonica, vel alia; cujus explicatio ad Divis. 7. dabitur.

D I V I S I O VI.

Divisio hæc febres illas complectitur, quas Eruptio quæpiam in Cute comitatur.

Hinc febris vocatur Erysipelatosa; Scarlatina, Petechialis, Miliaris, Variolosa, Morbillofa, &c. Quare tot diversis Paragraphis hanc sextam divisionem pertractare necesse erit.

§. I.

DE ERYSIPELATOSA FEBRE.

Erysipelatosa febris primò maculas rubras facit, quæ brevi in latas vesiculas elevantur. Febris quippe per unum, duos, pluresve dies, præsens, tandem terminatur maculis rubris, subitò amplis, tum in omni quidem corporis parte, tum maximè in facie. Quandoque ab alterutrâ aure inchoant, doloremque ac ruborem in viciniâ excitant, densumque agmen minimarum pustularum producunt, quæ aucto morbo in vesiculas attolluntur, ichore repletæ: serpit dein Erysipelas, & reliquas occupat faciei partes; afficiens autem palpebras, eas ita tumefacit, ut oculi ægrè aperiri queant: per ipsam capillatam capitis cutem sæpe pergit novo impetu, interea dum priore in loco jam remittit.

Erysipelas Phlegmonodes Antiquitas vocavit, quando in tumorem inflammatorium partes attoleret; *Phlegmonen* verò *Erysipelatoden*, si cum insigni cutis rubore ac calore tumorem vix haberet.

Casus dantur ubi eruptione factâ febris acuta manet, ac sanguinem exhibet verè pleuriticum. Imò introvertitur nonnunquam materies, letalem phrenitidem, aliosve summè periculosos morbos, producens. Eo in casu summâ antiphlogisticâ curâ opus. Contingitque non rarò, ut sicca, terrea, plumbea remedia, extrinsecùs adhibita, bullulas crispent indurentque; ita ut materies transpirare nequeuns, morâ acris fiat, subjectasque partes carneas tum erodat, tum in gangrænam vertat. Ubi ergo violentum adeò erysipelas est, ut malignitatis hujus metus adesse possit, ab his siccis est abstinendum, & calida fomenta lactis, lactis ebutyrati, feri lactis, cum floribus sambuci cocti, diu noctuque adhibenda sunt, interea dum venæ sectio & reliqua cura antiphlogistica exactè instituantur.

Est & Erysipelatis species, *Sydenhamo* descripta Sect. 6. Cap. 6. quæ sæpiùs retrocedit, antequam planè cessaverit morbus. Citra ullam notam causam subitò introvertitur, ingentesque post se relinquit anxietates. Elapsis aliquot horis rediens erysipelas mox quamlibet anxietatem fugat; itumque ac reditum hunc eodem in morbo crebriùs

repetit. Erysipelas etiam in hâc specie nonnunquam in vesicula attollitur.

Sponte liquet, quid vocetur erysipelas bullatum. Tumores ingentes format ichore, aut sero acri turgidos; quibus non crepantibus partes subjectæ foedè exulcerantur, erodunturque. Hinc cutis tensæ perspirabilitas est promovenda, eaque non succedente, puncturâ adjuvanda est.

§. II.

DE FEBRE SCARLATINA.

Scarlatina febris à *Sydenhamo*, sect. 6. c. 2. describitur. Post febrim non vehementem » Cutis universa maculis » parvis, rubris, interstinguitur, crebrioribus certè & multò latioribus, » magisque rubentibus, at non perinde » uniformibus, ac sunt illæ, quæ morbillos constituent. Ad duos tresve » dies persistunt hæ maculæ, quibus » demum evanescentibus, decedenteque » subjectâ cuticulâ, restant furfuracæ » quædam squammulæ, adinstar farinæ » corpori inspersæ, quæ ad secundam » aut tertiam vicem se promunt, conduntque vicissim.

Hanc benignam febrem Scarlatinam *Sydenham* diluente ac modicè refrigerante methodo, sine molestiâ, aut periculo, tam facilè curabat, ut nomine potiùs, quàm re ipsâ, morbum censeat appellandum.

Eodem modo Scarlatinam *Romæ* crebram *Prosper Martianus* ante 140. abhinc annos descripsit, quam *Rossaliam Romanum* Vulgus adpellare dicit. Vidit certè eam æquè benignam, quàm *Sydenham*. Ait enim *Comm. in Epid. Hipp. 2. Lib. Sect. 3. v. 20* " At experientia docet nullum fere ex *Rossaliâ* interire, & nisi miraculo quodam, & ob errata maxima, quæ aut ægri commitant, aut Medici; potissimum verò sanguinem mittentes.

Incautis, aut inexpertis, hæc benigna scarlatina febris imponere potest, falsòque benigna petechialis iisdem dici, quâcum sanè multa similia habet; differre tamen admodum binos hosce inter sese morbos, postea liquebit.

Jam ipsam hanc adeò benignam Scarlatinam Febrim, nunquam periculosam, solâ præposterâ agendi methodo letalem reddi, quis Mortalium crederet? Attamen vidit id, luxitque, *Sydenham*. " Cum è contrario, inquit, si plus

» negotii ægris faceffamus vel lectulis
 » continenter incarcerando, vel cardia-
 » cis, aliisque remediis supervacaneis,
 » nimis doctè, &, ut vulgo dicitur,
 » secundùm artem, supra modum in-
 » gestis, morbus statim intenditur, &
 » æger non rarò, nulla aliâ de causâ,
 » quàm nimiâ Medici diligentia, ad
 » plures migrat.

Porrò si id in tam levi morbo fit,
 nonne veridicum fatebimur *Sydenhamum*,
 asseverantem, ut mox latius pa-
 tebit, Malignitatis inventionem, ipsâ
 pulveris *Pyrii* inventionem letaliorem
 esse generi humano? si morbus, à quo
 naturaliter nemo mortalium unquam pe-
 rit, Malignitatis obtentu letalis fiat,
 quid in *Petechiis*, in *Variolis*, in *Mor-*
billis, per se passim periculosis, eo non
 fiet obtentu?

Est tamen præter hanc *Sydenhami*
Scarlatinam alia, quæ naturâ suâ etiam
 verè maligna dici queat, variis in *Eu-*
ropæ plagis observata. Scribit *Chr. Joan.*
Langius annis 1695. & 1697. *Scarla-*
tinam fatis malignam in *Saxonia* se ob-
 servasse. *Morton*, qui & cum *Sydenha-*
mo, & post eundem, in *Angliâ* vixit,
Tract. de Febr. cap. 5. putat *Scarla-*
tinam à *Morbillis* non differre, nisi

æqualiore rubedine, cæterum eundem cum Morbillis morbum esse, ejusdemque sæpe malignitatis, ut dein exemplis probat. Etiam eruditus *Nerucci*, Medicus *Florentinus*, in Discursu suo *Italico* super inoculatione Variolarum, malignæ admodum Scarlatinæ meminit, aliquot abhinc annis in *Hetruriâ* grassatæ Anno autem 1748. & 1749. pessima Scarlatina, maximè maligna *Hagæ Batavor.* fuit, cum validâ Anginâ inchoans, plurimosque infantes, tum & bene multos juvenes, atque adultos occidens; imò fauces, carnesque buccarum, in ulcera maligna, ossa maxillarum in cariem pessimam convertens, similiaque etiam producens in cruribus. Nonnunquam Parotis, non juvans, sed indurescens, aderat.

Tandem advertimus Scarlatinam, licet infantum duntaxat morbus soleat haberi, nihilominus etiam Adultos quandoque adfligere, imò dum valde Epidemica est, Adultos æquè adoriri, quàm infantes. Id in *Belgio* erat quotidianæ observationis. Idem innuens *Sidenham*
 » Integras familias, ait, infantes verò
 » præ cæteris, infestat «. Hinc antea jam monui, prudentiâ opus esse inexpertioribus, ne pro benignioribus Pe-

techiis eandem salutent. In Benignâ Sydenhami specie, cura Sydenhami omnem absolvit paginam : in malignâ Epidemicâ Curâ antiphlogisticâ ab ipso initio summâ opus est.

§. III.

DE FEBRE PETECHIALI.

Petitchæ, Petechiæ, ex *Italico* idioma-
te, corruptâ appellatione latinâ, Ma-
culas peculiaris generis in putridâ fe-
bre designant. Febris Petechialis ea olim
dicebatur, quæ *Lenticularis* audiebat
Fracastorio, & tempore *P. Foresti* fre-
quens hoc nomine occurrebat : unde
etiam maculæ hæ ob rotunditatem *ger-*
manicè, ac *belgicè*, *Pfefferkorn*, *Peper-*
korn, vocabantur. Apud *Diemberoe-*
ckium frequens quoque ejus mentio est.
Quippe tempore febris pestilentialis
petechiales febres potissimum observa-
bantur, & ejusdem veluti species cre-
ditæ, vim hominum ingentem sterne-
bant. Obtinent autem tempore mini-
mè pestilentiali in *Germaniâ*. *Austria*
nostra, *Hungaria*, ac *Vicinæ* Regio-
nes, his infames sunt. Nec datur an-
nus, quin iisdem plurimi laborent,

multique pereant. Nostrates Medici eruptionem petechialem statuunt criticum Naturæ molimen esse, adeòque haud minus promovendam, quàm eam variolarum, morbillorumque Hanc futuram crisin prævident à signis malignitatis in febribus; ad quæ conspecta, mox calidam admodum atmosphæram ægris conciliant, calida Alexipharmaca & Bezoardica porrigunt, & intra lecti cortinas, stragulaque, artificiosè sepe- liunt. Moris quondam erat, ut ad primam suspicionem malignitatis *Fratres Misericordiæ* advocarentur, qui apta secum involucra afferrent, loris adducenda fibulisque; quibus profectò ita includerent ægros, ut nec movere se illi, nec aëra externum ad ullam corporis possent admittere plagam. Obsolevit quidem mos ille, sed citra illum nulla cura deest, ut immani calore ægri obruantur. Imò nec hîc sollicitudinis meta. Quia enim refrigerium quod fortè ceterorum initio morborum ægri capiunt, in causâ esse posset, quo minùs venenum à corde foras pelleretur, invaluit prudentissima, ut ajunt, consuetudo, omnes ægrotantes, mox à principio quorumcumque morborum, calidissimo, nec renovato, aëre includere;

quo virulenta materies, si fortè adesset, foràs trudi posset. Puerperas etiam, quòd lochiorum impuritate sæpè maligni quid contrahant, ad eamdem carnificinam Vulgus condemnat, condemnat & Medicus; congratulanturque sibi invicem de adhibitâ prudentia, si cutis demum efflorescat: citra hanc enim prudentiam actum de Puerperâ fuisse. Estque persuasio de hâc veluti Criticâ eruptione tam firma apud Medicos, ut, ægro in pejora labente, quiscumque demum morbus illum teneat, clamor, & ejulatus, & suspiria, undique exaudiantur, *utinam efflorescentias cerneremus!* Et vulgus, non Medicum, tam nobile, quàm ignobile omnem inde salutem unicè expectat.

Hoc adeò verum, ut celebrioris cujusdam Urbis Medici coram me testati fuerint, de præstantiâ, ac veritate eorum, quæ *Rat. Med. Part. I.* circa debitum ac salutare ægrorum regimen, verbo exemploque docuissem, persuasissimos sese, convictissimosque, esse; apud ipsos verò ita comparatum esse, ut Doctrina hæc in actum duci nunquam posset. *Malè quippe cum Medicis agi, quorum ægri nec pethechiis, nec miliaribus saltem maculati, ad plures migrant;*

*grent : illos verò Medicos Nobilibus Ignobilibusque impense laudari , qui ægros nunquam nisi variegatâ admodum cute morti tradant : quippe persuasis Medicos tunc saltem , quæ sua essent , fecisse ; Naturam , quoad potuerint coëgisse : quòd verò illa in certamine succubuerit , id eorum culpæ non tribuendum. Adeòque cum boni patrisfamilias esset fortunas tueri , uxoris amatæ , ac caræ prolis gerere curam , cumque id omne à vulgi existimatione penderet , doctrinam meliorem admiraturos se quidem perpetuò forè , nunquam verò imitatu-
 turos. Rogati demum quid illi meliora edocti , pejora secuti , *supremo* demum *Judici* responsuri essent , oculos illi in terram defigere , humeros attollere , suspirare , tacere , prætereaque nihil.*

Hæc igitur cum ita se habeant , operæ pretium erit intueri primò quid *Pettechiæ* sint , quoque modo oriantur , ac pergant ; & demum quid medicè de iis & cogitandum sit , & concludendum.

Febris continua putrida hominem invadit , sæpe cum valido capitis dolore , dolore artuum veluti rheumatico , anxietate præcordiorum , urinâ aliquando rubrâ , sæpe verò ab eâ sanorum vix abludente , & pulsu non rarò sive suppresso , sive

debiliore. Nonnunquam die 4. 7. 9. 11. 14. criticis proinde diebus, punctula rubra, adparent, aut cinerea, aut purpurea, aut livida, aut nigra: sæpe vèro indiscriminatim quovis morbi die, etiam minimè critico, erumpunt. Purpurea, aut livida, aliquando prodeunt, bonâ fanè fortunâ in rubra sensim abeuntia; alias etiam rubra in ortu, in purpurea ac livida sensim mutantur. Contingit quoque ut eant redeantque pluries; contingit ut justo maturiùs evanida, non redeant tamen. Grandescunt nonnullis maculæ, plagas imò formant oblongas, quæ, quod similes virgâ cæsis contingant, vibices adpellantur. Superveniunt etiam aliis exanthematibus febrilibus, vicissimque & hæc illis internascuntur. Miliaribus enim, aut variolis, aut morbillis, aut scarlatinis, Pætechiaë superveniunt; & vice versâ variolæ, morbilli, miliares, ad Pætechias accedunt variolæ autem hæ vix elevant se, mortemque denuntiant propinquam. Pessimis in rebus versatur æger, cui maculæ sub cute profundius hærent; naturâ viribus easdem foràs pellendi deficiente. Loca quæ occupante, sunt collum, pectus, rariùs facies, venter, dorsum, latera, imò extremi omnes in

nonnullis artus. Dum plures invadunt, occidunt multos; five suâ vi propriâ tempore in acutis consueto, five lentiore sphacelum, aut chronicos morbos demum letales inducendo.

Nec sola macularum sedes cuticula est *Pontius*, *Fernelius*, *Morellus* sedem quoque in adipe & carnibus, imò in ipso detexere periosteo. Hujus observati adeò certus erat *Diemerbroeckius*, ut negantem id Chirurgum ipsâ anatomicâ demonstratione iteratâ in cadaveribus eorum, quos petechiæ sustulerant, convicerit petechias a periosteo latâ basi ortas sensim extenuari, & apice demum, pyramidali proinde figurâ, in cute terminari. Vid. *Diemerbr. Tract. de Pest. Noviomag. Lib. 4 Hist. 32.* & latius *Lib. 1. cap. 14.*

Ratione harum macularum pluribus Autoribus *Purpura* morbus audit. Verùm cum videam *Purpuræ* nomen à *Clariss. Hofmanno* omnibusque *Germanis* eruptioni miliari nunc unicè sacrari, nolui cum Antiquioribus petechias hoc nomine adpellare, ne confusio in arte fiat. Sufficiat monuisse purpuram olim morbum lenticularem, five petechialem vocatum fuisse; ne putent Tyrones,

Vetustos miliaria descripsisse, qui tamen de folis egere petechiis.

Petechiæ ita descriptæ, sintne naturæ, an Artis, opus? Naturæ nimirum, crisin morbi molientis; an verò Artis, naturam præposterè subvertentis?

Respondeo criticas petechias dari, testantibus Autoribus gravissimis, *Fracastorio*, *Foresto*, *Diemerbroeckio*, *Sydenhamo* aliisque penè innumeris. Verum enim verò ejusmodi observari duntaxat, adventante, aut vigente febre pestilentiali; aliis verò temporibus petechias hæc criticas esse longè rariores, ex iisdem Autoribus concludere datur. Haud tamen id ita intellectum velim ad si tempore pestilentiali Natura semper crisin petechialem immutabili lege moliretur, sed potiùs eo adaçta, & coaçta, methodo calidâ, ac sudatoriâ, ad pestem curandam observari solitâ. Ita quidem, ut si methodus antiphlogistica *Botalli*, *Sydenhami* paucorumque aliorum, ad pestem curandam, religiosè, & citra ullam consuetæ in peste methodi admisionem, adhiberetur, crisis petechialis rarò, opinor, contingeret.

Si hæc ita se habeant, quid jam de petechiis, tempore minimè pestifero,

eadem creberrimis censeam, aut potius
 confere debeam, sponte liquet. Naturæ
 opus sanè non est. Quid ergo est? *Som-*
niatæ Malignitatis effectus. Adplicemus
 igitur *Germaniæ*, quæ incomparabiliis
Sydenham suo tempore *Angliæ* appli-
 cuit sub finem *Schedulæ Monitoriæ* » Cu-
 » jus de *malignitate*, (sive notionem, si-
 » ve verbum dixeris,) opinionis inven-
 » tio humano generi longè ipsâ pyrii
 » pulveris inventionem letalior fuit. Cum
 » enim eæ febres præsertim *malignæ* di-
 » cantur, in quibus intensioris præ cæ-
 » teris inflammationis gradus conspici-
 » tur, hinc Medici se ad usum cardia-
 » corum & alexipharmacorum nescio
 » quorum contulerunt; quo scilicet per
 » cutis poros expellant quod somniant
 » *venenum*, (hoc enim est dicendum,
 » nisi malint verbis ludere, quàm illud
 » quod potest intelligi seriò proponere,)
 » ex quo factum est ut regimen calidif-
 » simum, methodumque huic parem, iis
 » morbis adaptaverint, quæ frigidissi-
 » ma tum remedia, tum regimen præ
 » cæteris sibi postulabant. Quod qui-
 » dem fati arguitur tum in variolarum,
 » qui ex calidissimis in rerum naturâ af-
 » fectibus est, tum in febrium alia-
 » rum curatione. In quem errorem

» fortè inciderunt ex conspectu *Petechia-*
 » *rum* macularum purpurearum, & cæ-
 » terorum id genus *φανομένων*. Quæ ta-
 » men omnia in plerisque subjectis,
 » inflammationi, ægri sanguine jam diu
 » plus satis à febre accenso, superin-
 » ducte, omnino debentur: *utpote quæ*
 » *rardè sponte suâ efflorescunt*, præterquàm
 » sub adventu pestis ipsius, atque in
 » initio invasionis istarum variolarum
 » confluentium, quæ summæ inflamma-
 » tionis participes sunt.

Atque hucusque *Sydenhamus*. Sed calidioris regiminis patroni jactabunt mihi suas, quas perficiunt curas, integrasque curatorum series: id quod nullatenus contingeret, si ipsorum methodus jure carperetur.

Quod in dias luminis auras plures sanè ipsis curantibus, redeant, facilis dabo. Sed ohe! vellentne igitur methodum tunc tantummodò condemnandam fore, quando occiderit universos? Uti-que ipsis autoribus bellum atrox tuta foret vitæ conservandæ methodus quod illæsi plurimi, truncati non pauci, ex eo superstites redeant, vivantque annosi: sed iterum respondeat hic potiùs *Sydenhamus*: » Quod si quis hîc regerat:
 » An non igitur de facto experimur

» hanc febrim methodo huic quam tra-
 » dis, prorsum contrariâ persæpe fu-
 » gari? “. Respondet ille “ In
 » illâ, de quâ nunc agimus febre, si
 » comperiar ægrum, quo magis calefit,
 » eo magis non tantùm phrenesi, ma-
 » culis purpureis, *Petechiis* &c. obno-
 » xium esse, sed & febrim insuper symp-
 » tomatis omnium generum irregulari-
 » bus & anomalis exinde stipari: è
 » contrario verò si alium ægrum eâ,
 » quam jam proponimus methodo trac-
 » tatum, ab his symptomatibus pror-
 » sum liberum observaverim, ratio dic-
 » tat posteriori hanc praxeos mo-
 » dum longè alteri præstaræ: tametsi
 » uterquæ æger ita diversimodè curati
 » ad sanitatem revertantur. Quod si
 » si plures hâc viâ, quàm aliâ istâ mor-
 » tem effugiant, eo faciliùs solvitur
 » controversiæ nodus “.

Multa de *Petechiis* dicenda super-
 sunt; maxime de iisdem tum prævenien-
 dis, antequam fiant; tum, cum adsint,
 curandis. Verùm cum hæc quoque ad
 miliarem eruptionem pertineant ipsaque
 miliarium historia eam petechiarum elu-
 cidet, atque explanet, unâ fideliâ hunc
 utrumque parietem dealbabo. Sit itaque.

§. IV.

DE FEBRE MILIARI.

Est febris continua putrida, cum anxietate præcordiorum, lassitudine, debilitate, non rarò cum catarrho quodam juncta, cum urinâ & pulsu sæpè non multùm à conditione sanâ abludentibus, nonnunquam cum rheumatico artuum dolore vel & dolore faucium. Cujus febris die 4. 7. 9. 11. 14. imò passim die quocumque non critico, post perceptum non rarò vappescentis veluti aceti vaporis fætorem, oriuntur stigmata rubra, seu maculæ potiùs, quæ mox in perfecta hemisphæria pellucida elevantur, colore albæ aut rubræ; quarum hæ minùs periculosæ illis habentur. Mole minuuntur ad diem suæ eruptionis 4. 5. 6. 7., exsiccantur, & in squammas ut plurimum fatiscunt. Debiles admodum sunt ægri, & ad minimam auram frigidam perceptam perniciosè habent. Imò plures, dum ad necessaria erigere corpus gestiunt, animo relinquuntur. Quando epidemia maligna adest, junguntur ipsi petechiæ, dolores lateris, aliave pessima symptomata;

eoque ipſo tempore epidemico tam multos occidit, ut exemplis conſtiterit vix centefimum ſervari; utque illis, quos mors non abripuerit, dira ſymptomata in pectore, ventre, encephalo, oculis, offibus & juncturis oriantur, quæ ſive diuturnos, perennesve morbos, ſive mutilationes generent. Obſervatumque fuit eorſdem homines eodem hoc morbo pluries in vitâ aliquando affligi; imò eorſdem homines, in eâdem epidemiâ, præfertimque Medicos his ægris inſervientes, eundem hunc morbum bis pati.

De morbi antiquitate diſputatur: aliis ad *Hippocratis* notitiem eundem referentibus; aliis vero ejus epocham ad medium elapſum ſæculum XVII. figentibus.

Antiquitatem *Hippocraticam* redolere morbum, priores ſequentibus adſtruunt argumentis.

1. Epid. 2. ſect. 3. pag. apud *Foës*. 1020. ait *Hipp.* „ In febribus autem „ æſtivis circa 7. 8. 9. diem aſpredines „ quædam miliares, *καὶ χρώδεια* enaſcebantur, culicum morſibus ferè ſimiles, „ quæ tamen non admodum pruriebant, „ in ſummâ cute ſubnaſcebantur, & „ ad judicationem uſque perdurabant, „ ac ne eæ quidem maſculorum ulli

» erumpebant : mulier verò , cui talia
» fierent , nulla mortua est.

2. Coac. præn. n°. 243. » Quibus
» falsa sputa cum tussi subsistunt , iis cor-
» pus velut efflorescentibus pustulis ru-
» bescit , ante obitum verò exasperatur.

3. Coac. n°. 443. » Pustularum erup-
» tiones , veluti summâ cute leniter la-
» ceratâ , aut vellicatâ , totius habitus
» phthisin denuntiant.

4. Hipp. ibidem : » Quibus in febre
» continuâ pustulæ toto in corpore ex-
» citantur , letale ; nisi superveniat apof-
» tema : atque his circa aures maximè
» fieri consuevit.

5. Epid. 1. ægr. 2. pag 969. 970.
» Sileno , octavo sudor frigidus per om-
» nia membra diffusus est , cum pustulis
» rubentibus , rotundis , parvis , varis
» non absimilibus , *είων ίοιφοί* , quæ per-
» manebant , neque abcessum facie-
» bant undecimo obiit.

Vari , *ίονφοί* , Galeno , Aëtio , Foësio ,
Gorræo , sunt tumores parvi & duri ,
crasso succo prognati , nullius ferofæ
tenuitatis participes ; ideòque , cum non
pruriant , ad scalpendum haud invitantes.

An nunc ulla horum in Sileno va-
rorum cum miliaribus similitudo ? Cre-

diderim sanè haud majorem, quàm cum variolis; quas magnus alioqui *Duretus Sileno* adfuisse in *Coacis* p. 369. scribit: id quod etiam contra optimum *Werthosium Clariss. Vratislaviensis Medicus Hahn* statuere conatus est.

Prosper Martianus negat variolas ullis *Hipp.* textibus innui; id quod suo jam tempore quibusdam visum erat; sed simul statuit contra alios non semper planas petechias ab *Hippocrate* indicari. Et sanè fatendum est de maculis nullo modo extantibus, textus hos omnes intelligi non posse. Sed ideone sunt papulæ miliares? *Prosper Martianus* miliares minimè cognovisse videtur, cum alioqui, dubius hîc fluctuans, conjecturando saltem, ut miliares cognoscentes faciunt, harum meminisset.

Hollerius ad text. *Coac.* 243. Scabiei cujusdam suspicionem format, pag. 1109. comm. in *Coac.* Idemque illustris *Hippocratis* Commentator ad Textum n. 4. citatum phlyctænas intelligendas esse credit, vel petechialem, purpuram, cujus letalitatem auferret suppurans Parotis.

Jacotius hunc ipsum textum de quibusdam quidem pustulis intelligit, minimè verò de miliaribus; nullam enim harum aut conjecturam injicit, vel men-

tionem : imò potiùs contrarium quid fuisse censuit , cum hæ pustulæ letum inferrent , nisi Natura , parotide suppurante , se liberaret. Alias vel cum *Galeno* , & *Hollerio* , phlyctænas intelligit , quæ unicâ duntaxat corporis in parte prodire consueverunt , vel cum *Celso* aliud quidpiam genus exulcerantium pustularum. Adde quod plures horum autorum ipsi dubitarint an ἐξανθημάτων vox sæpe non designaret quasdam tantum maculas.

Prosper Alpinus , qui 160 abhinc annis suum immortale *de præfagiendo* opus edidit , hos laudatos *Hipp.* textus crebrò tangens , vel iisdem petechias modo designari credidit , vel aliquod suppurantium genus pustularum : semel tamen *Prosper* testatur *Miliares* se vidisse non maculas , sed veras papulas , easque dixit *aliquando Criticas*. Sed an intellexerit *Nostras* ? Haud putaverim : tum quòd unico in dorso tantum modo eas viderit , tum quòd ut pellucas non descripserit. Si tamen quis id asseveret , haud repugno. Dato autem hoc , facilè textus unus alterve invenietur quibus cognitio *Miliarium* longè antiquior uno seculo evinceretur. Quòd equidem per me licet , qui simili quid ex *Riverio* jam

innuerim, idque modò in animo habuerim demonstrare, quod ante 110. annos rarissima, post annum verò 1680. frequentissima eorum mentio fuerit facta.

Ballonius, eximius ille *Hippocraticus Medicus*, qui 200. abhinc annis, florere incipiens, integro fere dimidio sæculo claruit, *Medicinamque tam egregiè excoluit, ornavit, locupletavitque*, omnes cutaneos morbos Antiquis descriptos, sive febris expertes essent sive eandem comitem haberint, curatissimè rimatus est. Meretur legi. *Lib. 2. Cons. Med. Hist. 5.* Longè autem latèque super cunctis his differens, miliarium nostrorum existentiam prorsùm ignorasse videtur, nomine quamvis *κέρχρω-δέρων*, ut *Hippocrates*, usus; idque duntaxat, ut efflorescentias non eminentes, sed parvas atque rotundulas, easdemque planas designaret. Miliaris pustulæ meminit quidem, sed sine morbo.

Ludovicus Mercatus aliâ ratione Antiquos non intellexit, quàm recensiti Commentatores; id quod ex ejusdem magno *De febribus* opere conspicuum est.

Annis abhinc 150. miliarium nostrorum nulla apud *Germanos* notitia

fuit, ita ut eorum nemo hanc eruptionem *Hippocraticis* viderit in textibus. Uti- que necessariò ejusdem meminisse *Sen- nertus* debuisset, dum febres petechia- les, febrimque *Hungaricam* dictam, tam curatè examinaret, efflorescentiarum- que naturas rimaretur.

Clariss. Vir. *Paulus de Sorbait*, dig- nissimus meus in hâc Cathedrâ anteces- sor, in vasto suo *Praxeos* opere in *Fol.* miliaris eruptionis ne meminit quidem; ut certe ante 90. annos hic morbus *Austriacos* penitùs latuerit.

Epocham ejus Cl. *Hoffmannus* nobis determinare conatus est *Tom. 4. Med. Rat. Syst. part. 5. cap. 3.* quam quin- tam partem anno 1739. ut videtur, edidit. Epocham hanc figit ad intro- ductum in *Germaniam* usum potuum *Asiaticorum*, adeòque ad sua ipsius tem- pora. Imò abusui horum potuum, ut causæ, morbum adscripsit.

Cum tanti nominis veneratione du- bitare mihi de hâc origine liceat: nam nec *Asiaticorum* hoc potu totâ die uten- tium morbus est; nec etiam est mor- bus *Batavorum*, apud quos longè an- tea hîc invaluerat abusus.

At hîc fortè oggeret mihi quisquam, *Ill. L. B. van Swieten* in aphthas com-

mentariis id insinuari, quòd apud *Batavos* aphthæ idem sint quod apud *Germanos* Miliare; adeòque posse illas eandem habuisse cum illis originem.

Respondeo *Ill. Virum* id sententiæ loco non pronuntiasse, sed proposuisse meri instar problematis; ita ut mox subjunxerit: „Omnia tamen hæc dubii instar
 „propono, ut illi, quibus & aphthas, &
 „miliaria exanthemata, frequenter vide-
 „re contigit, judicent, in quantum
 „convenient binæ illæ separationes mor-
 „bosæ materiæ, ad diversa corporis lo-
 „ca depositæ. Dissimulandum enim non
 „est alia quædam symptomata præce-
 „dere, & comitari miliarium eruptio-
 „nem, quæ in aphthis non observantur.

Quod ergo ab *Ill. Commentatore* problematicè tantùm propositum fuit, id minimè infirmare ea potest, quæ mox adversùs *Hofmanni* sententiam adtulerim. Relinquam interea ad tempus hoc ipsum problema, eodem postmodum ad majora probanda usus.

Sed quid si *Cl. Hofmannus* hanc suam de potibus *Asiaticis*, ut miliarium causâ, opinionem, ipse infirmaverit? Id autem est evidentissimum. Ubi enim *Tom. 4. part. 1.* quam anno 1729. edidit, de Febre purpuratâ; id est de

Miliaribus, ab abusu hoc oriundis, differuerat; ubi ad Medicos *Francofurtenses ad Moenam* idem scripserat; ubi denique *Tom. 4. Part. 5.* de Purpurâ agens, causam stabiliverat eandem; cogitur tamen ultimo in opere fateri, longè antequam ille abusus *Germanos* invaserat, miliarem febrim immaniter in *Lipsienses* sæviisse, eandemque ob causam *Lipsiensem morbum*, seu *febrim*, dictam fuisse. Quæ magni viri confessio nos adigit, ut aliam longè morbi causam, aliam omninò ejusdem epocham inquiremus.

Cl. Welschius, & Christ. Langius morbum natum statuunt anno 1652. idque *Lipsiæ*. *Clariss. Trumphius* in peculiari de miliaribus dissertatione innuit *Polonos* morbum in *Lipsiam* intulisse, hosque iterum *Russorum* commercio affectos fuisse eodem. Sed cum de his ultimis suspicionibus nihil certi habetur, plerique omnes scriptores epocham ad annum 1652. *Lipsiæ* ponunt, unde dein sensim *Germaniam* totam, *Hungariam*, *Styriam*, aliasque invasit Regiones.

Dubitare tamen licebit an *Gallia* prior non viderit *Saxoniam* morbum? *Riverius* Lib. 17. cap. 1. agnoscit triplex genus efflorescentiarum in febribus

malignis, quas omnes ad pestilentiales referendas censet. 1°. petechias vibicesque. 2°. Pustulas parvas extantes & suppurantes. 3°. Parvas pustulas granis milii simillimas, albas & rubras, interdum & flavas, lividas, nigraeque; quæ simpliciter exsiccarentur. Porro autor hic scripsit illum 17. suum Librum brevi post Cometam anni 1618. à quo pestilentialem præsentem, de quo scribit morbum cruentaque bella deduxit. Ergo videntur miliares saltem 30. annis, antequam *Lipsiæ* comparuerunt, *Gallis* innotuisse.

Quidquid verò de hisce sit, constanter id verum manet, quod in *Germaniâ*, & potiore *Europæ* parte, morbus, post illam *Lipsiensem* originem, sensim modò innotuerit, & veluti per gradus variis observatus animadversusque Medicis fuerit. Quod enim principio monui, repeto: purpuram quidem anteriore tempore à multis describi, sed petechialem, minimè miliarem: posthac verò miliaribus undique probè notis purpuræ nomen & inditum fuisse, & perpetuò mansisse.

Longè post *Welschii* dissertationem *Posoniensis* Medicus *Reyger* primas miliares *Posonii* vidit, quo quidem anno

notatum non invenio, sed cum *Bonetus* ejus dissertationem in *Med. Sept. 2. Lib. 5. page. 206. & seqq.* habet, quod egregium opus anno 1686. editum fuit, videmus morbum hunc jam ultra 80. abhinc annos *Hungariis* innotuisse. Notavit eruditus vir dum miliares pustulas primas videbat, se ab adstantibus inaudiisse, quod unus alterve iisdem jam affectus ibidem fuisset.

Eruditus *Grunwald* *Diff. de Novâ febre dictâ Miliari*, censet eam anno 1666. in *Bavariâ* primùm adparuisse; *Penninis* verò *Bavariæ Alpibus* anno demum 1733. & 1734.

Regnum *Schotiæ* morbum sat maturè cognovisse videtur. *Robertus Sibbald*, in suâ *Scotiâ illustrata*, editâ *Edimb.* anno 1684. describit inter *Scoticos* morbos speciem scarlatinæ, quæ purpuram nostram ad unguem referre videtur.

Anglia circa idem tempus morbum observasse videtur. *Sydenham* in fine operum suorum, nempe in *Schedulâ Monitoriâ* de novo febris 1685. ingressu, cepit primùm miliarium meminisse, quæ in illâ febre novâ intempestivo *Cardiacorum* usu extorquerentur: alibi hâc occasione non nisi de *petechiis* locutus. Sed doctus *David Hamilton, Hofman-*

no laudatus, exeunte proximè elapso sæculo, ineunteque præfenti miliares *Anglis* familiares fuisse, peculiari *Differ-tatione* evicit.

Itali morbum dudum ignorasse videntur. *Ramazzinus*, qui ad annum 1714. scriptis circa epidemica clarus, vixit; optimus *Tortus*, qui in epidemicis describendis solertissimus, usque ad 1741. vitam duxit, nullam nostræ purpuræ fecere mentionem. Jam verò & nota ibidem est.

Atque hæc de historiâ morbi suffecerint. Quæstio nunc gravis examinanda est, utrum nimirum numerandus inter morbos illos sit, qui ad cutim materiem morbosam criticè determinant, determinandoque corpus sanitati reddant; an verò tota hæc pustularum genesis merè sit symptomatica, aut potiùs accidentalis?

Delicatio ac sanè ponderosior quæstio, eos consulere jubet, qui ex professo, quod ajunt, de hæc materie scripserint; inque iisdem id potiùs, quod experiundo, quàm quod ratiocinando protulerint, examinare.

Egregius *Hoffmannus* experimento *Lipsiensi* coactus alias hujus morbi causas admittere, quam *Asiaticorum* po-

tuum abufum , hanc demum *Lipfiensibus* caufam adfuiffe , præter alias , invenit » Peflima , ait , confuetudine , recep- » tum tunc erat , ut puerperas non fo- » lum arctiùs lecto adstringerent , fed » etiam conclavibus calidis macerarent ; » primisque puerperii diebus jufcula , » & potum , non nifi fervida , iis exhi- » berent. Neque tamen alvum per mul- » tos dies adstrictam , clyftere vel la- » xante folvere , neque etiam lochiis » fubfiftentibus fanguinem evocare au- » derent . . . Id quod experientia etiam » poftmodum luculenter confirmavit. » Pofteaquam enim nocumenta dedere » documenta , & abrogato æftuofò Puer- » perarum regimine , laxantia , & V. S. » admittunt , longè minor ibi eſt hujus » *Exanthematis* proventus , minus ejus » periculum , minorque inter puerperas » *ſtrages.* «

In Vol. 2. act. ph. Med. N. C. Obſ. 146. doctiſſimus *Fuchſius* Medicus *Go- thenſis* , longam habet de purpurâ mi- liari diſſertationem , integra quæ legi meretur. Juvabit meminiffe exordii. » Communis , inquit , & multorum » Medicorum ſententia , & Obſetri- » cum opinio , quòd ſingulæ puerperæ » purpuram perpeti , nescio quo fato ac

» lege , quasi destinatae sint , per ali-
 » quot annos in totâ fere *Thuringiâ*
 » hætenus invalescere cœpit. Hinc
 » mox post partum , ad hanc ex voto
 » expellendam , cor ab illâ præfer-
 » vandum , atque debilitatam puer-
 » peram , & in partu viribus exhau-
 » stam , refocillandam partim bezoar-
 » dicis , cardiacis , sudoriferis pellen-
 » tibus , partim analepticis , diæte-
 » ticis , aromaticis , vinosis , puerpe-
 » ram quasi obruere , & tegumentis ca-
 » lidis quas suffocare , solent. Huic
 » quoque opinioni malam illam vetu-
 » larum consuetudinem , quâ omnibus
 » puerperis , si puerperium felicem ad
 » finem perducere velint , bis aut ter ,
 » per aliquot horas , largissimè sudare ,
 » lege quasi quâdam sancitum est , suam
 » debere originem credo. Quod quidem
 » obtinetur , ut hocce regimine *in puer-*
 » *peris robustis , non adeò sensibilibus , &*
 » concurrente aliquali humorum dyscra-
 » siâ , aut cacochymiâ , hinc inde pustu-
 » læ , purpuræ similes , interdum cum
 » euphoriâ expellantur , & concomitan-
 » te de reliquo legitimo regimine ac
 » diæta , bene cedant : tantum vero
 » abest , ut singulæ hoc impune , & cum
 » eodem salutari utantur effectu , &

» eventu , ut potius sensibiliores , com-
 » motionibus & orgasmo sanguinis obno-
 » xia , graviora inde percipiant sympto-
 » mata. «

Pergit deinde Autor lochiorum sup-
 pressionem , uteri inflammationem , sup-
 purationesque , & gangrænam , hinc
 ortas describere ; idque eo magis , quòd
 in tam calido regimine impossibile sit
 puerperam ita ab omni aeris afflatu præ-
 servare , ut idem quamdam corporis
 partem persæpe non afficiat. Subjungit
 tunc exempla plura calamitosa hujus
 detestandæ praxeos.

Exp. *Trumphius* in suis *Obs.* de pur-
 purâ anni 1737 & 1738. *Goslarie* ,
 ejusque in confiniis grassatâ , §. 14.
 » Ratione aeris externi , inquit , ad ca-
 » lorem in primis respiciendum erat ,
 » qui , quo magis immoderatus fuit , eo
 » magis quoque nocuit. Certum enim
 » est sudorem nimium , ut plurimum ,
 » in exanthematicis febribus pernicio-
 » sum esse , caloremque externum an-
 » xietates nimias excitare ; confirman-
 » tibus id etiam nostris ægris : utpote in
 » quibus sub his circumstantiis , quidem
 » ex voto , uti adstantes reputabant ,
 » minimè tamen cum euphoriâ , purpu-

» ra efflorescebat: manifesto documen-
 » to, quòd regimen nimis calidum plus
 » obfit, quàm profit. Interim tamen in
 » hunc usque diem quibusdam adhuc in
 » more positum est, ut vel sub metu,
 » vel actuali eruptione purpuræ, Hy-
 » pocausa vehementer calefaciant, eum
 » in finem ut hac ratione, & subjun-
 » ctis insimul Bezoardicis calidis, fa-
 » cilius expellatur miasma peregrinum
 » & noxium. *Robustiorum aliqui citra no-*
 » *xam quidem sustinere tale regimen,*
 » *maxima autem pars aliorum, eidem*
 » *expositorum, fatis cessit.* Nec tamen
 » propterea mos hic penitus abrogari
 » potuit; nimis enim altè infidet ho-
 » minum animis opinio à Majoribus,
 » (non quidem seculi prioris) hausta,
 » tegi nempe debere corpus undequa-
 » que, quo malignitas eliciatur. . . .
 » Certum igitur manet quòd temperatus
 » aer purpurâ laborantibus optimè con-
 » veniat. «

Ast verò, mihi objiciet fortè quis-
 quam hoc: laudati textus dicunt qui-
 dem regimine calido purpuram & pe-
 joram reddi, & frequentiore, sed pur-
 puram naturaliter ortam non negant
 criticam esse; adeòque ad propositam
 quæstionem nihil hucusque responsum

est. Et quod plus est, eâdem illâ Dissertatione ultimò laudata *Trumphius* disertis verbis hanc notabilem sententiam subjunxit : » Exanthemata in nonnullis » proruperunt sine regimine calido, aut » adhibitis ullis remediis. Ex quo po- » lam fit *non excitatam fuisse* calidioribus » remediis purpuram, sed materiem » illius antea jam massâ sanguineâ la- » titasse.

Appositè sanè ille, & ad rem : sed advertat modò id mihi in præsentiarum sufficere, ut demonstrem miliaria exanthemata & frequentiora, & pejora, communi tum Medentium, tum vulgi methodo reddi ; id verò quod in quæstione necdum solutum fuerit, id aliis me postmodum soluturum argumentis.

Ut igitur adhunc pauxillulum dictis immorer, miliares pustulæ regimine descripto longè plures occiderunt, quàm quæ dicuntur aliunde ortæ : deinde, fatentibus id laudatis autoribus, prodire hoc regimine, *ubi aliàs non prodiissent.*

Igitur ex concessis, datur ars fatalis pestiferum hunc morbum generandi, iis in corporibus, in quibus produci nullatenus debuissent, adeòque in quibus sine hâc arte nequaquam prodiissent.

Provoco

Provoco ad ipsa citatorum Auctorum verba.

Horrenda utique res est! eam tamen non miramur considerantes quomodo ex *Stalice Vegetabilium & Animalium Reverendi Hales*, & ex Eruditi *Keilii Medicina Statica Britannica*, constet evidentissimè, athmosphæram exhalationibus *Vegetabilium*, *Animaliumque* repleri: deinde corpora humana imbibere tum humiditatem aëris, tum etiam detenta in aëre effluvia. Hominem nunc consideremus putrida vomentem, putrida sudantem, mingentem, alvoque egerentem: clauso interim conclavi, minimèque mutatâ athmosphærâ. Nonne *Keilius* demonstravit juvenem sanum, sed jejunio ac labore confectum, spatio unius noctis 18. uncias poris imbibisse suis? *Hydropicorum* utique exempla nos docuere paucos intra dies ultra 100. libras hominum imbibere poris. Quid jam cogitandum ubi bibula ægrorum vasa de athmosphærâ putridâ incredibilem coiam putridi, corrupti, alcalini volatilis, continuò ad sanguinem, ad lympham, ad spiritus, advehant commisceantque? Imò consideremus ipsum duntaxat haud renovatum aëra! Nonne *Sensdivogii*, *Boerhaavii*, *Gravesande*, *Muss-*

chenbroeckii, nonne omnium Physicorum experimentis evictum est, in aëre non renovato perire pabulum vitæ, & in eodem animalia citò debilitari morique? *Digitone ipso causam tangimus ob quam innumeri ægri ab ipso morbi principio insignem illam debilitatem conquerrantur, quæ Malignitati falsò adscribitur? Est, si velis, Malignitas, sed talis, quam non morbus, non natura, sed ars produxit; abfutura prorsus, si ars defuisset producendi.*

Quàm sapiebant præ nobis Antiqui! Videte apud *Cælium Aurelianum* Methodicos calidis in morbis in id præcipuè intentos, ut Cubiculum & amplum, & aëre bene perflatum & subfrigidum esset. Quid de *Celso* dicant Nostri, libr. 3. cap. 7. in Curâ febris Ardentis monente. » Etiam amplo Conclavi tenendus, » quo multum & purum aërem trahere » possit, neque multis vestimentis strangulandus, sed admodum levibus tantum velandus est. α

Facilè ergo comprehendimus exanthemata milliaria, quo tempore grassabantur, & pejora fuisse, & multos, qui cæterùm immunes fuissent, invasisse. Comprehendimus etiam cur tunc

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 51
contagione afficiantur Necessarii, Custodes; cur quoque morbus fiat non raro ἐπιδημώτατος Sed ultra pergendum est.

Vidit senex *Sydenhamus* miliaria in *Anglia*, ut vidimus, sub finem scedulæ monitoriæ. Si ipsum interrogem num ea critica, ac salutaria, non existimet? respondet solito suo candore: » Licet » miliares eruptiones *sponte sua nonnunquam* ingruant, *sæpius tamen* lecti calore, & cardiacis; extorquentur... » tandem verò cum ex re male gestâ spiritus in confusionem omnimodam adigantur, pulsus inordinatus cum subsultu membrorum subingreditur, quam non ita diù post mors excipit ».

Vidit, descripsit miliaria doctissimus *Porchon*, *Traçtatu de Purpurâ, Variolis, Morbilis*, editio *Paris.* anno 1688. Rogatus num ea critica, saltem nonnunquam, non censeat? negat omninò, & citra ullam exceptionem.

Propria mea observata colligens; miliaria in Nosocomio vidi, vidi in urbe. Dum ea in urbe vidi cum Magnifico Archiatro *Kestler*, cum, expertissimo Medico *Erndl*, cum erudito Medico *Guarin* juniore; dum in nosocomio eadem casu habui, semper vel ego

solus, vel mecum clari, quos laudavi; Medici, ita hos ægros tranctantes, ac si miliaria nullam attentionem mererentur, nihilque ad crisin referrent, semper citi, semper integri, extitimus morbi victores.

Contigerat anno 1756. ut Homo peripneumonius sexto morbi die infortunio quopiam incideret in miliaria alba, cui mox rubra sese interponerent. Prælegebam tunc Auditoribus historiam *Sydenhami* sect. 3. cap 3. qui describens dictam ipsi Variolosam febrim, arguensque Medicos qui diaphoresin excusitando, & promovendo, hanc febrim curare annisi, morbum non curarent, sed malignas potiùs eruptiones in cute producerent, demum subjungit:

» Stante hâc constitutione accersebar
 » ad Virum doctissimum, D. D. *Mor-*
 » *rice*, qui tunc temporis *Londini*, jam
 » *Pethworthiæ*, medicinam cum laude
 » facit, hâc febre cum effusissimis su-
 » doribus, & frequentibus petechiis la-
 » borantem; consentientibus aliquot
 » aliis Medicis, utrique nostrum fami-
 » liaribus, vena secta fuit, surrexit è
 » lecto, absterfo primum sudore, medi-
 » camentis & diætâ refrigerantibus usus
 » est præsentissimo cum levamine, mult:

» tis malis ac periculosis symptomatis
 » mox difflatis; & cum eadem methodo
 » infisteret, *intra paucos dies sanitati*
 » *restitutus est* «.

Itaque imitatus *Sydenhamum*, hominem deterfis sudoribus lecto per aliquot horas ac deinde sæpiùs exemi, sola diluentia & expectorantia ipsi præscribens: unde effectum id, ut intra paucos dies miliaria penitùs evanescerent, & interturbata peripneumonix crisis feliciter & restitueretur & perficeretur. Ne verò Auditores, patrio errore præoccupati, sinistri quidpiam huic hominì in posterum vererentur, eundem, eorum in gratiam, diù sanum vegetumque in nosocomio alui.

Notandum porrò erat hominem hunc ex malo regimine prædispositum fuisse, antequam in nostrum nosocomium deferretur, ad hanc eruptionem; unde posthac levi causâ excitante, præ incuriâ, adjunctâ, exanthema in actum prorupit.

Repetitis igitur omnibus, quæ circa propositam Quæstionem nunc dicta sunt, constat 1º. Exanthemata miliaria & benigniora & rariora contigisse, a remissione regiminis medelæque calidioris. Adfuisse tamen, quum regimen istud,

errore tum vulgi tum medicorum, integrè mutari haud potuerit.

Constat 2°. Observatione *Sydenhami* exanthemata hæc sponte suâ nonnunquam ingruere, sæpiùs tamen arte extorqueri: neutrâ autem ratione critica esse probari *Trumphius* idem quod *Sydenham* notat.

Constat 3°. Observatione eruditi *Porchon*, nullâ ratione unquam critica vocari debere. Clariss. *De Sorbait* petechias, tam in Febre *Hungaricâ* quàm ipsâ *Petechiali*, nihil critici habere censuit, sed abundantiam modò testari pravitatis » *Petechiæ*, quocumque morbi » tempore apparentes, hostile prædominium prænuntiant «. ac paulo post *Petechialem Eruptionem Symptomaticam* vocat, cujus retardatio cum non noceret, putabat *Venæ sectionem* non prohiberi à *Petechiis* jam extantibus.

Constat 4°. Morbos febriles inflammatoriosque, integrè citòque curari, in quibus eruptio hæc, tanquam non adesset, penitùs negligitur. Ergo nullum quidem criseos modum hic obtinuit.

Liceat 5°. Id addere, quod & *Medici complures*, & ego in nosocomio, sive in vigore morborum, sive eorundem in fine, nunquam nostris in ægris, quibus

à principio affueramus, agendique extiteramus arbitri, miliaria deteximus.

Confirmatur autem hoc ipso problemate quod pag. 47. ex *Ill. Præfidiis* in caput de aphthis commentario mihi obijciebatur. Si enim concedamus in morbis acutis id miliaria in *Germaniâ* esse, quod apud *Belgas* aphthæ, tunc hîc ufui veniet observatio magni *Boerhaavii* quam *ultimus vitæ suæ annis* suis communicabat cum auditoribus, immutarum scilicet incredibiliter aphtharum, ex quo *Sylviana* methodus apud *Batavos* proscribi cepisset. Hoc adeò verum, ut Medici frequentissimam ibidem praxin exercentes, aphthas quovis anno pauciores deprehendant ita ut in febribus acutis vix ultra bis, ter, in anno easdem videant: in febribus quidem malignis paulò crebriores, sed simul plane symptomaticas; cæterùm easdem modò vel in Infantibus, vel in Scorbuticis, ut solemne semper erat observantes.

Videremur ergo ad problema *Ill. Viri* affirmando respondere posse: eoque magis quòd apud *Huxham* pluribus observemus in locis in eâdem quidem malignâ epidemiâ & aphthas & miliares & petechias simul prodiisse; quòdque

in *Decad. 2. Act. Berolin. anni 1729.*
& 1730. aphthæ funestæ unâ cum mi-
liaribus invadentes describantur.

Ex quibus cunctis ritè consideratis;
conclusio hæc, ni fallor, consequitur,
Miliaria Exanthemata frequentius malâ
arte progigni sponte longè varius.

At nimis, forsan, propero.

Primo Egregius *Huxham*, *Huxham*
longâ annorum serie Naturæ in Epi-
demiis contemplandæ unicè addictus;
Huxham studio *Hippocratico* clarus plus-
quam quinquagesies observavit, scrip-
tisque notavit, crisin acutorum, tum
miliaribus, tum petechiis, contingen-
tem: imò tempora vixit, ubi in unâ
epidemiâ crisis & aphthis & petechiis
& miliaribus simul contingeret. Ergo
sunt critica.

Secundò, id quod hîc *Huxham*, idem
clari in arte viri passim animadvertunt;
miliares proinde ac petechiales efflo-
rescentias æquè criticas salutantes, quàm
aut variolosas aut morbillosas: ita qui-
dem ut, quemadmodum posteriores aver-
runcare nec debemus, nec possumus,
ita etiam neque priores. Medicos ita-
que, ut variolas morbillosque malâ
arte pejores reddere queant, haud verò
generare; ita etiam miliares atque pe-

techias eos præpoſterâ methodo depravare, creare autem minimè poſſe.

Tertiò, quod egregii Viri *Hofmann*, *Trumpſius* aliique teſtati ſunt, idem boni Practici quotidie experiuntur. Utuntur quippe illi ſive privatis in ædibus, ſive publicis in noſocomiis, temperato regimine ſimilique medelâ. Nihilominus miliaria & petechias oboriri vident, adoleſcere, exſiccari: ut proſectò verum naturæ opus, non artis; ut naturæ criticè agentis, haud verò malâ arte perturbatæ effectus eſſe videantur.

Quartò, id quod acutis in morbis, & die critico fit, & cum omnium emendatione ſymptomatum fit, & cum ſanitate ſenſim redeunte fit, id ſanè vel criticum eſt, vel nihil uſpiam criticum dici poſteſt. Sed attenti Practici teſtantur hoc de eruptione miliari & petechiali. Ergo vel hæc eruptio critica eſt, vel in totâ Medicinâ nihil critici exiſtit.

Proſectò ſi omnia hæc ita ſe habeant, præproperè meam videor formaſſe conſuſionem; quod eo magis demiror quia non formaveram illam, niſi pluribus iisdemque repetitis, tum clarorum in arte virorum, tum meis propriis obſervatis, ſuffultus & innixus. Adeone obſervatis obſervata repugnent? Natura

num sibi contraria, & mendax? Postulat igitur à me, me jubet æquitas, meam jam formatam conclusionem ad tempus reliquam, ut vim datarum objectionum seriâ mente expendam.

Ac primò quidem *Huxhami*, Viri cujus magnum apud me ac venerabile nomen opera 20. annorum revolvens, desidero sæpè in Authore Authorem. Sanè me cogit veritatis amor, ut acerbè conquerar virum hunc & *Hippocraticum* & *Sydenhamianum*, toties præceptorum utriusque oblivisci. Quæ verò causa hujus? Proprii amor systematis, quo irritatum habuit, quòd maligni quidquam pluribus in febribus sublitesceret, calidioribus attenuandum movendumque, sudoribus demum expellendum. Utique plerisque in Epidemiis sudori tum symptomatico, tum vi coacto nimium tribuens fidentisque, miliaris ac petechialis eruptionis incautus extitit, nec ullo modo imitandus admirator. *Sydenhamo* in acutis curandis oppositum passim videatis, præter optima, quæ laudat remedia, ubique ferè commendantem *Confectionem Raleigh*, *Theriacam Andromachi*, *Radice Contrajervæ*, *Serpentariæ Virginianæ*, *Salem C. C. Vinum rubrum cum Mace & Cinamomo ustula-*

zum, &c. Intueamini egregium virum in accuratâ Dissertatione *de Febris* ipsi dictis *Nervosis* anni 1737. quas alio nomine *Malignas* appellamus, quasque miliares & petechiæ toties, ipso observante, concomitabantur. » Cardiaca hæc, » inquit, (mox memorata) eaque re- » petita, frequenter desiderabant lan- » guor continuus, & collabentes assi- » duò vires, quæ & sudores etiam ma- » tuos, criticosque, sæpe movebant, » aut pustulas expellebant. Videte ibi- dem, & ubique, quoties à tali medicatione & aphthæ & miliares & petechiæ oborirentur.

Lubens equidem fateor, cardiaca ejusmodi nonnunquam danda esse, ut labascens in morbis natura ad bonam crisin animetur; at verò omnium morborum curam, in quibus maligni quid adparere supponitur, hisce excitantibus perpetuò aggredi velle, *Hippocraticum non est, Sydenhamianum non est*. Hoc potius est ab unâ parte veras debilitatis in febribus causas non ad amissim distinguere, ab aliâ parte à Scyllâ incidere in Charybdim.

Doleo profectò me hîc cogi tanti viri in praxi revelare errores; sed ante me doctrinam, qualem *Huxham* hic

tradidit, condemnavit Celeberrimus *Chilchrist*, in *Act. Edimb. Part. 4. §. 23.* ubi de his ipsis *Nervosis Huxhami febribus* differens, omnem in iisdem condemnat sudorum provocationem; cum sanguis, liquidioribus dissipatis inspissatus, morâ dein corrumpatur, letalesque generet efflorescentias.

Si quid forte simile ex egregio *Pringle* objiceretur, quàm quod ex *Huxhamo*, simile esto responsum.

Jam alterum objectionis membrum supra relatam aggredior, sistens comparisonem miliarium, cum variolis & morbillis.

Æquane hæc comparatio est 1°. Variolæ & morbilli non superveniunt morbis simpliciter acutis, quemadmodum miliares & petechiæ. 2°. Variolæ & morbilli non superveniunt miliaribus & petechiis, sic ut penitùs prodeant & crescant, sicut quidem hæc illis; sed tantùm eo, quo pag. 32. dictum est modo. 3°. Variolas morbillofque nascentes non suffocamus nec propulsamus; cum subitâ ægri constantique salute; quemadmodum experimentis evicimus Petechias ac miliares propulsari. 4°. Regimine ac medelâ calidis, nunquam Variolas & morbillos, sed quidem milia-

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. *¶*
fēs ac petechias generari, experimentis
probatum est 5. Prodeunt variolæ &
morbilli, copiosi, numerosi, in pluri-
mâ hominum parte, etiamsi ægri tem-
peratissimè tractantur; petechiæ verò
& miliares temperato regimine rariùs.
Nullo ergo jure criticas has eruptiones
posteriores ideò vocant, nullo omninò
jure eas comparant cum prioribus.

Ad tertium objectionis membrum de
lapsi, respondemus minimè nos negare
aut velle, aut posse, miliares aut pete-
chiales eruptiones iis observari Medi-
cis, qui in acutis Naturam nullatenùs co-
gant, sed quam religiosissimè observent
eamdem sequanturque. Sed an ideò ef-
florescentiæ hæc opus Naturæ sunt?
Haud putaverim.

Nam 1°. homines temperatissimè trac-
tati, utroque hoc eruptionis genere
affici contagione possunt, quam ante
morborum, cum affectis consuescentes,
contraxerint.

2°. Calidum regimen plerisque homi-
nibus ita sacrum est, ut principia mor-
borum contentur provocatis vincere
sudoribus, imò ut sæpè calidiora reme-
dia sponte his addant. Desinant ergo
mirari Medici, qui postmodum ad hos
ægros advocantur, aut eosdem sua in

nosocomia recipiunt, quod vel jam adfit eruptio, vel brevi postea compareat; quantumvis temperatè eosdem tractent.

3°. Experimur hanc de utilitate calidi regiminis opinionem tam altas apud plebem egisse radices, ut vix iteratò moniti, minuant auctum athmosphærae calorem: imò, ut minuant eundem solummodò, circa quam horam expectent Medicum; augeant verò mox, atque ille recesserit. Quod de aëre, idem de stragulis verum. Ita ut causam ferè inevitabilem ponant exanthematum.

4°. Vehementer quoque & generant, & contagione multiplicant has eruptiones omnes illæ causæ, quas, *Ill. Præses Libr. de morb. Castr.* recenset: Loca paludosa; multa militum manus artiore spatio collecta; Nosocomia navesque, vulneratos numerosque ægros; angustiore loco ventis haud perlustrato, continentes. Ita enim ex variis his putridis exhalationibus athmosphæra inquinatur, sic quidem ut febres, & febres cum similibus eruptionibus, excitentur. Unde facilè capitur cur postmodum, aucto horum numero, malum propagetur, & epidemicum fiat, quando ægri ejusmodi ad varias plagas, quo aptiùs curentur, deferuntur.

Ex omnibus hisce evidens fit inevitabiliter nonnunquam exanthemata hæc generari, imò obnitente medico produci, & tandem contagio universas afficere regiones posse. Sed collectâ in unum vi omnium objectionum nondum id probatum video, quòd miliaria, aut petechialia, exanthemata, vi naturæ, morbi ratione, impulsu verè critico, crebrò generentur.

Ad quartam objectionem respondeo; haud ita profectò cogitasse, qui critica esse hæc exanthemata negaverint, Authores; licet sibi ipsi hæc objicerent, quæ objectio ista insinuat, Referam modò eorum sententiam. Videntes illi eruptiones hæc, die critico, cum morbi emendatione prodire, ac variis subsequentibus diebus criticis repetere, integramque subsequi salutem; testantur simul se observasse quod vel sudore, vel vomitu, vel urinâ, vel alvo, vel sputis, aut pluribus harum viarum simul evacuatio coctæ morbi materiæ, contingeret. Cum ergo clari hi viri tot aliis exemplis didicissent exanthemata hæc minimè critica fuisse, & cum eorundem eruptione veras evacuationes criticas aliunde observassent, credere crisin quidem consuetis Naturæ viis hîc

contingere, per easdem autem bonas Naturæ vires, quibus & crisis, & quæcumque critica evacuatio contingeret, etiam illud noxium, peregrinum, exanthematicum, ad cutim pelli, & vel ibidem debito tempore hærens exhalare, vel citiùs inde retrocedens per cæteras, jam apertas, excretorias vias eliminari.

Mentem utique horum Authorum sic fuisse ex prægressis patuit. Disertis verbis eruditus *Porchon* hanc esse suam super hisce sententiam declaravit. Nec aliter censuit Clarissimus *Ritterus*, agens de Febre petech. quæ annis 1740. & 1741. in *Hassid* grassabatur. Cæteras enim morbi evacuationes verè criticas expertus conclusit petechiale exanthema minimè criticum, sed merè *accidentale* esse; idque eo magis, quod egregiè curatos cerneret, quibus petechiis, aut prorsum neglectis, aut imprudenter retropulsis, bona cæteroqui medela ad crisin, consuetis Naturæ viis producendam, utilis fuisset.

Attamen non is sum, qui horum Authorum conclusionem certè paulò generaliore ita amplecter ac defendam. Unum alterumve exemplum minimè coactæ efflorescentiæ observasse mihi videor: casus nonnullos criticos à fidis

observatoribus tenere me credo. Negare etiam nollem exanthemata hæc unquam esse morbum sui generis, minimè cæteris supervenientem; cum de petechiali id videatur apud Authores, qui de eo, ut pestilentiali, scripserint, constare. Sed simul me jubet tum clarorum Viro- rum autoritas, tum propria experientia id extra tempora pestis credere, quòd Medici hîc facilè decipiantur, quòdque longè rariores, quàm putent, hi casus sint. Hoc totum quod demonstrare volo.

Multa sanè me in hac meâ confir- mant sententiâ. Plura jam dixi: sed en aliud notabilissimum. Nolo comium *Fra- trum Misericordiæ* multis utique ab an- nis, & quidem ferè usque ad annum 1758. horum Exanthematum crebritate infame erat. Ipsi *Fratres Misericordiæ* mihi facti sunt, calculo ægrotantium quotannis ritè subducto, semper 30. ægros, ex 100. acutè laborantibus, exanthemata perpeffos fuisse. Sed en! quantopere nunc rerum mutata facies! Sex modò ægri, per ultimos duos an- nos, alterutrâ harum eruptionum labo- rarunt: eo quidem cum effectu, ut nu- merus eorum, qui annis superioribus acuto ibidem morbo perire solebant, jam unâ quintâ cum dimidia propemo-

dum si imminutus. Causam tantæ mutationis rogati, responderunt sese à bien-
nio solitos esse aërem lustrare sæpiùs ac
renovare; nitorem loci lectique colere;
lectos quotidie reficere, ne suis in spur-
citiis, aut putridâ atmosphærâ ægri
hæreant; ægros moderatissimè tegere;
nulla ultra medicamenta calida iis ex-
hibere; nunquam ampliùs in morbo-
rum principio citra manifestas indica-
tiones vomitoria dare; potu copiosiore
nunc ægros suos implere; & rationem
medicamentorum nunc planè *Hippocra-
ticam, Sydenhamianam, Boerhaavianam*
esse. Postquam hæc, scripseram, accepi
Extractum a *Fratribus Misericordiæ*,
ex eorum *Necrologio, & Nosologio*,
integrorum quinque annorum. Ex hoc
Extracto constitit, si primò quinque hi
anni in unam summam addantur, dein per
quinque dividantur, 2000. ægros quo-
tannis inibi suscipi, & 700. acutis mor-
bis laborare. Ex 100. solebant 30. has
efflorescentias pati; id est, 210. homi-
nes quotannis ibidem Miliaria, aut pe-
techias patiebantur. Porro circa medium
annum 1758. mutationem illam maxi-
mam, de qua in textu, induxerunt. Ef-
fectum inde, ut ultimo hoc sesquianno
sex modo ægri exanthemata habuerint.

Ergo olim sesquianni spatio 15. ægri habuere exanthemata, ultimo sesquianno sex duntaxat, quamvis ultimo hoc sesquianno numerus acutorum morborum solitum ibidem numerum adhuc superaret. Ergo olim $\frac{30}{100}$ partes acutis laborantium habuere exanthemata, jam $\frac{1}{2}$ duntaxat. Contulit autem huc à bien- nio plurimum *Expertiss. Bertrandus*, Medicus ex eodem conventu in hâc Universitate promotus; tum etiam ab anni retrò spatio dignus ibidem *Physicus*, Dominus Medicus *Guarrin*.

Unde resumere jure mihi videor conclusionem, quam supra ad tempus reliqueram, & dico: exanthemata hæc minus Naturæ opus sunt, quàm artis per- versæ; ita quidem, ut, quæ à Naturâ producuntur, longè rariora invenian- tur, quàm quæ eâdem non cooperante generentur.

Præterea fatendum est petechias, & miliares, nisi imperfecto & erroneo Na- turæ nonnunquam nasci, idque hanc ob causam: *Hippocraticas* leges circa crises vix hîc observant Medici multi. Exactè diem morborum numerant; imò non- nulla audent, vi dierum, prælagire; utinam autem vi dierum etiam medica- rentur! Homo v. c. pleuritide correpta

tus, post aliquot v. s. quarto die sputa quædam mucosa facilè ejicit, urinam utcumque turbidam, brevi aliquid deponentem mingit, leniter transpirat, doloremque olim sævum, jam experitur moderatum, cum bona respiratione. *Æterna Hipp.* observata docent hîc à Medicis nihil esse mutandum, vasa non ultra evacuanda, naturamque suo operi salubriter intentam, minimè debilitandam esse, sed prudenter potius sustentandam, & quâ via ipsa nunc monstrat, eo esse ducendam. Multi nostratium Medicorum, eo quòd dolor quisquam superest, venam denuò secandam esse judicant, idque donec is penitùs absit. Si in consultatione moneantur æternarum naturæ legum, quas hîc infringere nefas; imò, ajunt, *Austriacum id Clima poscit.* Allatura igitur quæ fuisset salutem Natura, jam turbatur, infirmatur; ab incepto opere avertitur; tunc morbosa materies circumfertur, stagnat, corrumpitur, nova contracta acrimonia stimulat solida, exsuscitatque elanguidas Naturæ vires, quæ portionem corrupti inani conatu ad cutim ducant; haud meliori sæpè cum effectu, quàm si idem corruptum diarrhœâ colliquante; per mesentericum aut cœliacum systema, viam capessivisset.

Porro si cui placuerit etiam critica vocare hujusmodi exanthemata, per me quidem id licet; modò is concedat diarrhœam colliquantem, colliquantesve eodem in casu sudores, criticos quoque appellandos esse. *Interim turpe est quotidie gementes hîc Medicos observare, nihilque ita, quàm exanthemata suspirantes, & ea dum, vel è longinquo suspicantur, laudare ovantes, animum erigentes ægris, & familiæ; dum interea tot exemplis convicti esse debeant summæ harum curationum raritatis.*

Quid verò demum generi humano calamitosius, quam quòd & plebe, & Medicis conspirantibus, tot milleni quotannis ægri, ab ipso principio acutorum, in sudores symptomaticos agitentur, ac veluti fundantur, ut coacta omninò crisis, in plerisque aut letalis, aut periculosa saltem, producat; interea dum salutaria Naturæ molimina turbantur, confunduntur, ac penitùs sufflamantur. *Faxit DEUS, ut demum sapiant Phryges!*

Quisquam interim Articulus practicus hic pertractandus superest. Ponamus Medicos vocari in nosocomium, cujus arctiores parietes, majorem vim hominum concludentes, efflorescentias

petechiales aut miliares, exposito antea modo, suis incolis conciliaverint. Ponamus Medicos arcessitos ad ægrotos, qui vel proprio Marte, vel industriâ Medicorum, iisdem jam scateant. Ponamus denique plebejos, militesve ægros hisce jam plenos ad Nosocomia deferri; quid agendum est? Promovendæne erunt eruptiones, ne introversæ occidant? An verò neglectis his cura omnis ad Naturam morbi rationabiliter convertenda?

Theoreticè responsurus, dicam omnes symptomaticas, vel accidentales excretiones, ut ægro noxias, supprimendas, saltem fovendas non esse. Regulas praxeos, ni fallor, omnes hîc mecum habeo consentientes. Sed expedit practicè respondisse, & quidem experimentis.

1. Contigit biennio circiter elapso, ut *Leopoldini* Suburbii nosocomium Quingentos propemodum milites alios post alios exciperet, alios post alios petechiis cerneret laborantes. Solo regimine temperato, claretis Flor. Cordialium cum multo spiritûs sulphuris per campanam, ac Sero lactis vinoso, omnes citò, tutò, jucundè, convaluere: Duodecim duntaxat inter quingentos

exceptis, in quibus malum nimium adoleverat. Aderat ibi Medicus Expert. *D. Kollman*; eoque ægrotante, Expert. *D. Storck*.

2. *Sydenhamus* Collegam suum mediis in petechiis absterfit sudoribus, lecto exemit, atque venâ pertusâ, datisque remediis refrigerantibus, intra paucorum dierum spatium reddidit sanitati: imitatus certè hic *P. Forestum*, qui Lib. 7. obs. 27. eodem modo hominem à sudoribus, calidiore regimine in febre excitatis liberavit, subjunxitque » His & tenebris, & morti quasi » destinatus, ad lucem & vitam re- » vocatus est »

3. Miliaribus correptum peripneumonicum simili, quam *Sydenham*, methodo, in nosocomio nostro paucis diebus integrè percuravimus.

4. Plura exempla Medicinæ Studiosi in nostro nosocomio viderunt prodeuntium sive miliarum, sive petechiarum, in principio febrium aut acutarum, aut inflammatoriarum, quas nempe homines domi sibi, antequam ad nos deferrentur, contraxerant, quæ ultra non progredierentur, quæque citò disparent: interea dum cura morbi propria, nullo habitu ad eruptionem respectu, sanitatem brevi restitueret,

5. In Casibus, in quibus ægros ferè desperatos suscepimus, qui aut hemitritæis neglectis, aut febre continuâ putridâ, eâque pessimâ laborarent, vel qui præ debilitate vix ultra febrientes pessimis quibusvis symptomatibus affligerentur; sive jam miliaria petechiasve haberent, sive easdem brevi, si vitam protraherent, habituri ex antea actis viderentur; læti vidimus dato cortice peruv. copioso, vel sine progressu exanthematum, vel cum uberiore eorundem secretionem, (unicam fœminam si exceperis) sanitatem integram incredibile quàm citò, quàmque perfectè rediisse.

Igitur moderatum regimen, & propria morbi cura, videntur eos servare, qui magno in periculo nondum versantur; cortex verò peruvianus iis omninò necessarius adparet, qui verè malignè decumbunt. *part. 3. Rat. Med. cap. 1.* ut & *part. 4. cap. 1.* evidentia & convincentia exempla dedi.

Innuerat jam olim præstantiam ejus *Ill. Præses Cap. de aphtis, pag. 214.* Sydenham corticem dederat tempore epidemico aphtosis: nam si aphtæ spontè non recederent, febris in intermittentem abibat, tumque & febrim fugabat.

Yugabat cortex, & crustas pellebat
 aphthofas. Suspiciatus ergo *Ill. Commen-*
tator sub aphthis pertinacioribus gan-
 grænam hæere, adeòque corticem pro-
 desse. » Fortè & cum prudentiâ, ait;
 » tentari potest, quid faceret corticis
 » usus in exanthematibus illis, quæ
 » frequentissima occurrunt illis in regio-
 » nibus, ubi aphthæ vel nunquam, vel
 » saltem rarò admodum, observantur
 » in febribus. Aliquoties feliciter ces-
 » sisse hanc methodum novi; sed non-
 » dum satis multa colligere potui expe-
 » rimenta practica, ut circa hanc rem
 » terminare quid audeam. »

Febris *Hungaricæ* dictæ cujus ortum
 ab anno 1566. ducunt, mentionem hîc
 nec feci, nec debui; cum ad febres ita
 dictas malignas castrensesque pertineat,
 & sæpe petechias junctas, sæpe non
 junctas habeat. Authores *Germanici*,
 & præprimis *D. Sennertus*, hîc adeun-
 di sunt. Cæterùm quæ de curâ maligna-
 rum febrium cum petechiis aut miliari-
 bus dicta sunt, ea ad hanc *Hungaricam*
 quoque sunt adplicanda.

Mirabitur fortè etiam quis Pestis hic
 desiderari historiam. Verùm noverit ille
 eam me, DEO favente, nunquam vi-
 disse, adeòque ex *Francastorio*, *Platero*,

Riverio, *Diemerbroeckio*, *Sylvio de le Boë*, *Barbette*, *Sydenhamo*, &c. corradere me eamdem debuisse. Id quod, ut unicuique ejus historiam cupienti facile est, ita minùs mihi conveniens fuit; veluti qui ea, quæ & magis obvia in praxi sint, & passim oculis visa meis, & propriis confirmata exemplis, Auditoribus hîc tantum proponere volui, debui.

§. V.

DE FEBRE VARIOLOSA.

Febris hæc accuratissimè examinari meretur, in variis magni *Sydenhami* operibus, in *Immortalis Boerhaavii* Aphorismis, in operibus *Freindii*, *Mortoni*, *Listeri*, *Meadii*, ubi de Variolis agunt. Compendium horum, cum additamentis practicis, dedi *Rat. Med. part. 2. cap. 3.*

Communi more dividi Variolæ solent 1. in *Regulares*, & *Anomalas*. *Regulares* sunt, quæ consuetum ordinem fervent; *Anomalæ*, quæ eundem perturbatum habeant. Priores *Sydenham* totâ suâ 3. Sectione descripsit; posteriores verò *Sect. 5. cap. 4.* & in *Diff. Epist. ad G. Cole.*

Cum *Regulares* naturalem morbi ideam dare queant, erit ab iisdem petenda morbi descriptio. *Anomalarum* deinde ideam postliminio dabit harum à Regularibus recessus.

Regulares dividuntur in *Discretas*, *Confluentes* & *Cohærentes*; quod ultimum genus quoddam est, *Discretas* inter ac *Confluentes* ambigens.

Primò oritur febris dicta *Variolosa*; quo tempore etiam adesse dicitur *Contagii* stadium. Est illa major, minor, acuta passim, cum valido dolore capitis, dorsi, lumborum, præcordiorum, cum vomitu, aut nausæâ: quibus propensio in sudores in Adultis sæpe jungitur, in Infantibus verò convulsio.

Finiente die tertio, aut quarto inchoante solent in *Discreto* genere apparere in latere Colli, aut in Genâ, aut prope Labia, Frontemve, aut Pectus, rubræ maculæ, sed mox utcumque elevatæ, ut brevi pustulæ minimæ esse videantur; principio autem acicularum puncta magnitudine suâ æquantes, sparsim prodeunt; ventrem, dorsum, superiores, inferioresque artus, successivè obsidentes. Grandescunt paulatim, nisi quòd non rarò una alterave paulatim se

subducatur, nec ultra, saltem eundem in locum, redeat.

Tertiâ ab eruptione die solet pustula jam plena pure videri, eodemque, aut quarto die, cutis pustulis intermedia tenditur, inflammatur, rubet, dolet.

Undenam hæc tensio cutis? à copiâ materiæ variolosæ. Natura ejus partem maximè virulentam, die 3. vel 4. febris in pustulis locare inchoat, dein pergit; reliquam portionem per biduum magis coquit, & in cellulosâ, membranâ sub cute deponit. Hæc nunc cocta materies, partim salivatione in confluentibus, Infantumque Diarrhœâ, evacuat; partim verò metastaticè à facie ad manuum dorso carposque, ab his iterum sæpè ad crura, deponitur; partim denique pustularum augmentum facere videtur, iisdemque exsudare. Docet id reditus puris fusci, & ad superficiem pustulæ indurati, quod licet ablatum, tamen toties renovatur. Confirmat idem experimentum in methodo pustulas maturas percindendi toties observatum, quod pustula quater, quinque, percissa, evacuata, & spongiâ deterfa, tamen novo de integro pure brevi postea scateat: unde simul liquet quantopere hîc perpetuæ cutis hujus

meſtationes profint, omneſque emolli-
tiones, balnea bis ter de die iterata cru-
rum, imò & brachiorum; ut & uſus
continuus internus diluentium ac hu-
meſtantium: ſed redeamus in viam.

In frequentioribus Diſcretis rarum
non eſt obſervare puſtulam planiorem,
inque ſuo centro veluti leviter intro-
preſſam: ſæpe tamen æquali rotunditate
turgeſcit.

Grandeſcentes autem puſtulæ aſpe-
riores fiunt albidioresque, donec die 4.
ab eruptione, die 8. ab initio morbi,
in facie fuſceſcant, maximè in centro;
ibidemque tandem fiſſæ, flavam mate-
riem ſtillent: quæ collecta & ſiccata,
molem ſiccantis ſe puſtulæ auget. In
artubus verò ſolent puſtulæ albidiores
planioreſque conſpici.

Die totius morbi undecimo (ali-
quando citiùs) tumor faciei incipit col-
labi, jamque fiunt tumidæ manus, ac
denique pedes. Sic quidem ut exſicca-
tio & detumeſcentia eo ordine procedat,
quo proceſſerat puſtularum eruptio. Sic-
cantur igitur cruſtæ, ita ut multæ die 12
& 13. jam ſiccæ ſint, die 14. plurimæ,
ac tandem denique per totum corpus.

Ipoſa porrò febris varioloſa de quâ
hic agitur, ad eruptionem Diſcretarum

mitescit, die 5 & 6. morbi sæpè vix advertitur, die 7. & 8. ad maturationem pustularum major, sensim iterum lenescit, ac cessat.

In alterâ Variolarum Regularium specie, *Confluentium*, Febris variolosa se quidem, ut in *Discretis*, habet, sed passim longè violentior est, violentioraque symptomata habet. Minor est in eâdem in sudores propensio, præceditque nonnunquam Diarrhœa eruptionem: ex quorum uno pluribusve signis, confluentium futurarum variolarum conjectura, fallax tamen aliquando, formatur. Solentque confluentes tertio die erumpere, nisi quando Natura aut debilior, aut vi morbi suppressa, ferius easdem, malis cum ægri rebus, propellat. Symptomata febris variolosæ ad Eruptionem haud tam commodè sedantur, quàm in *Discretis*.

Confluentium Eruptio aliquoties ei Erysipelatis, vel & Morbillorum, similis, ab horum alterutro tamen distinguitur, tum febre atque symptomatibus prægressæ febris, tum Epidemiâ regnante: quamvis, ut posthac patebit, aliquando hic falli detur.

Dum crescunt pustulæ, in molem spectabilem vix assurgunt, sed sibimet

invicem implicatæ, instar vesicularum rubrarum vultum contegunt omnem, deinde, ut latæ pelliculæ & albæ, vultui ferè agglutinantur. Post 8. diem ab eruptione elapsum fit hæc pellicula asperior, sensimque non flava, ut in Discretis, sed fusca: asperitas hæc cum Cutis tensione crescit, donec latioribus laminis pellicula disquammetur; id quod 17. 20. vel & seriore die, contingit.

Salivatio in Adultis, Diarrhœa in Infantibus, multis in Epidemiis Confluentes concomitatur, in nonnullis minùs frequenter, in quibusdam rariùs. Quin graves Discretas aliquando Salivatio hæc comitatur, imò nunnquam ipsam Febrim Variolosam, sine Variolis.

Nec perpetuò solis Adultis hæc adest Vidi 2. Jan. 1748. puellam triennem, tertio die, post validæ Scarlatinæ eruptionem elapso, Variolis, iisque confluentibus, occupari; quæ sine Diarrhœâ, sed cum leviori Salivatione, integrè convaluit. Eodemque mense valido diuturnoque Ptyalismo correptam novennem puellam vidi & curavi in confluentibus.

Sunt quoque Epidemiæ, in quibus

Infantum Convulsio benignas Discretas auguretur; sunt aliæ in quibus planè fallax hoc augurium.

Comparando utramque hanc speciem, intelligimus longè tetriorem, & tenaciorem esse materiem Confluentium, quia Natura integro quatridduo plus indiget ad coctionem, & quia hanc ipsam coctionem majore cum vi & periculo elaborat perficitque.

Tertium genus febris Variolosæ, seu Variolarum, *cohærens* appellatur. Discretæ enim licet papulæ sint, denso tamen adedò agmine corpus obsident, tamque vicinæ locantur, ut plurimis in locis racematim cohæreant. Febris in illis major est, quam in Discretis, tardiusque ad 8. morbi diem maturitatem pustulæ adipiscuntur, & tardius tum siccantur, tum decidunt; imò conjunctum aliquoties, quod supra monui, Ptyalismum habent: in genere tamen sunt Confluentibus per omnia tolerabiliores.

In singulâ Variolarum specie tum magnitudo morbi, tum ejus periculum, in genere desumuntur à pustularum numero; deinde etiam ab earum, quæ in facie, crebritate.

Descriptis Variolis Regularibus;

verbo dici poterit quid *Sydenhamo Anomala*. *Anomalas* vocavit, in quarum quâcumque specie, & febris, & eruptio, & natura papularum, colorque earum, & crustæ ipsæ, à descriptis regularibus majore malignitate recedunt, ac stadiorum suorum tempora multimodè mirificèque permutant.

Meritòne igitur ad *Anomalas* referemus *Crystallinas* dictas, pus nullum, ac erodentem potius *Lympham* continentes; quo & *Siliquosæ Freindio* vocatæ, referrentur? Itidem *Verrucosas*, pustulas non purulentas, sed discretas *Verrucas* referentes, nec decidentes, sed temporis lapsu in squammas fatiscentes? Posteriores *Cl. Mead* prioribus pejores habet; nonnullis verò illas sat commodè cessisse vidi. Denique sunt *Sanguineæ*, quasi ipse sanguis *Vesiculas*, putulave, replet; quæ non rarò vel livescunt ipsæ, vel maculas lividas liberâ in cute adjunctas habent. *Sanguineas* hæc, brevi lividas, semel vidi, cum mictu copiosissimo sanguineo, quinto morbi die letales.

Porrò qui omnes has *Variolarum* species attentè considerat, ineptam fortè habiturus non est *Cl. Mead* Divisionem, qua omnes omninò morbi species in

simplices, benignasve duntaxat, & malignas dispescuntur. Usus enim docuit Confluentes nonnunquam dari, quæ minus negotii, quàm quædam Discretæ, faceffant; tum & hinc inde CrySTALLINAS, seu SILIQUOSAS, Verrucosafque observari, quæ citra molestiam terminentur.

Tandem *Variolæ spuria* dantur, eæque nonnunquam epidemicæ, quæ vel nullâ, vel exiguâ febre stipatæ, altero die erumpunt, ac tertio quatorve die disparent. Memoriam causâ hîc tantummodò recensentur, ne quis easdem censeret ad Variolarum classem aliquam referendas esse.

Cæterum, *Cura Hippocratica*, *Sydenhamiana*, *Boerhaaviana*, ut in cæteris efflorescentiis febrilibus, hîc præprimis necessaria est; prout eandem Medicinæ Studiosi in Nosocomio adhibitam norunt, & *part. 2. Rat. Med. Cap. 3.* descriptam habent. Cui id modò addendum censeo, quòd in verâ malignitate, ubi mictus sanguineus, ejusve sputum, aut maculæ purpureæ, lividæ, nigræ apparent, Cortex Peruvianus ex Analogiâ credatur haud minoris efficaciam futurus, quàm quidem in similibus casibus, in quâcumque aliâ

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 83
malignâ febre observatis, demonstratus
fuerit. *Rat. Med. part. III. cap. I.*

Præsentem §. absoluturus, hanc Lec-
toribus animadversionem debeo, quòd
si in ullo unquam morbo constet, quid
præstet Methodus bona, quid mala no-
ceat, id constet in Variolis. Ipso anno
elapso 1759. Medicos præsens audivi
detestantes Variolarum eo anno sum-
mam perniciem, habetque Necrolo-
gium *Viennense* 500. circiter iisdem
anno mortuos elapso. Alios interim
Medicos audivi earundem benignitatem
plurimum laudantes: sed quales? Qui
præceptis *Sidenhamianis*, ac *Boerhaa-
vianis* imbuti, Variolas tractabant. Exp.
Nosocomii Civici Dominus Erndl, ex 59.
Nosocomii pueris unicum modò amisit
vi morbi, & alterum gangrænâ, pridie
ante mortem, dum vocaretur, jam
affectum. Exp. *D. Ummelaiüer* in *Col-
legio Nobilium Theresiano* 24. eo morbo
affectos habuit, integræque valetudini
omnes restitutos vidit. Exp. *D. Prosky* in
Militari Nobilium Seminario 28. juve-
nes nobiles ab hoc morbo integrè cu-
ravit. Imò gloriantem præsens audivi
Strenuissimum ac Nobilissimum virum
Gordon, Seminarii Præfectum, quod
spatio triennii, sub cura *Exp. Proski*,
D vj

Septuaginta nobiles juvenes Variolis laborassent ac *septuaginta & quatuor* Morbillis; omnes autem, ne uno quidem excepto, ad perfectam sanitatem rediissent.

Si igitur iisdem temporibus alii Medici variolarum lamentantur fatalitatem, si Necrologia tam numerosos recensent, necesse est, ut horum plurimi partim neglectu parentum, quod apud pauperes solenne, partim, & maximè, *infortunatâ curandi methodo*, perierint.

§. VI.

DE FEBRE MORBILLOSA.

Primo die observatur rigor, horror, calor, frigus, quæ se mutuò excipiunt pelluntque. Altero die febris manifesta jam adest, cum siti, inappetentiâ, linguâ albâ, humidâ tamen, tussiculâ, gravedine capitis & oculorum; somnolentiâ. Naribus humor oculisque passim extillat. Infantes sternutant, tumet illis palpebræ, adest vomitus aliquando, sed eo tamen crebrior Diarrhœa, morositas.

Quarto die circa frontem, ac reliquam faciem, maculæ parvæ, rubræ,

pulicum moribus per similes, prodire inchoant, quæ tam numero, quam magnitudine, auctæ racematim coalescunt, & faciem maculis rubris variæ figuræ interstinguunt, sensimque à facie ad pectus, & ventrem, & artus pergunt. Verùm in facie eminentiores passim, reliquo verò in corpore extra cutem vix eminent, digito potiùs, quam oculo nudo ibidem extantes deprehendendæ.

Eruptione factâ licet vomitus cesset, tamen Tussicula, Febresque intenduntur, & reliqua symptomata perseverant. Die sexto frons & facies, ruptâ cuticulâ, asperæ fiunt, & maculæ per totum corpus latissimæ ruberrimæque comparent. Octavo die maculæ in facie, & ubique ferè disparent, ita ut die nono vix adsint amplius, sed à disruptâ epidermide quasi farina adhærescat, squammatim postea decidens.

Vulgus judicat Morbillos si die octavo recedant retrocessisse, ait Sydenham, eo quòd sæpiùs febris, anxietas pectoris, tussisque aurescant. At verò, præter tempora insignioris malignitatis, hæc potiùs calidiori regimini tribuenda sunt symptomata, quæ minui cum debuissent, è contrario augmentur; quam eam

dem ob causam idem Author observat Petechias aut adjungi, aut supervenire Morbillis.

Curatio ab eâ variolarum haud multum differt, nisi quòd pectoris habenda sit ratio peculiaris. Venæ Sectio igitur, Refrigerantia, Diluentia, Expectorantia lenia, Demulcentia, Paregorica, Balnea crurum, Enemata, Fodus, continuus oculorum, aliarumque quæ arescunt, partium, egregii hîc usus. Sin autem durante morbo, eove evanido, pectus male habet, v. s. repetenda est, Laxantia & Paregorica exhibenda.

Morbillos eundem hominem, plus simplici vice, æquè quàm variolas, afficere, testis oculatus novi. *Bis eidem Medicus affui.*

Tempore Morbillorum epidemiorum, ut & eo Variolarum, frequentes sunt febres Morbillofæ ac Variolosæ; ita nimirum vocatæ, quod febres hæ eodem modo, iisdemque cum symptomatibus, decurrant, ac si efflorescentiæ hæ subsequuturæ forent, nec subsequuntur tamen. Curatio eadem est, quàm quæ fit in stadio contagioso variolarum ac morbillorum.

Epidemicorum tempore id solemne est, ut febris aut variolosa, aut mor-

billofa, bis, ter, pueros invadat, ac deferat; & vel nec redeat, vel tandem cum alterutrâ harum efflorescentiarum repetat.

Quo tempore uterque hic morbus grassatur, quod aliquoties contingit, haud rarò perambiguum fit utra harum futura sit, febre jam obortâ, eruptio? Ita quidem, ut si ex febris naturâ Morbillos expectaveris, Variolas quandoque prodire cernas, & vice versâ. Imò iisdem hisce temporibus fit, ut horum morborum alterum, sive integrè, sive ferè curatum alter sequatur; imò ut ambo simul eodem in subjecto efflorescant. *Vid. Rat. Med. part. II. cap. 6. pag. 169 & 170.*

Componenti mihi illud *Rat. Med. Caput*, superstes erat rudior similis casûs à me visi memoria, sed non sufficienter firmata, ut publicè id affirmare ausus fuerim. Fortè fortunâ incidit mihi postea Dissertatio in manus, quam ante 12. annos, ex schedulis ante ægrorum lectos compositis, proprios mihi in usus composueram, in quâ invenio me sequentia notasse.

» Puerulus anni unius 22. Maii 1748:
 » febre morbillosa corripiebatur, & die
 » 25. Morbilli prodire, sed brevi adeò

» conferti, ut nunquam magis. Verùm
 » circum os pustulæ minimæ, instar
 » nascentium Variolarum, comparuere.
 » Die 26 inter densissimos Morbillos,
 » toto corpore diffusos, duodecim va-
 » riolæ in facie, binæque utrâque in
 » manu prodire, foveam in medio ha-
 » bentes, albidiores, ac circulo rubro
 » in ambitu ornatae. Tussis interea, ut
 » in Morbillis, infantem immaniter
 » vexat. Parentes jam sæpius à me mo-
 » niti erant, ne calido adeo regimine
 » suffocarent infantem; monitis paruere
 » tandem. Die 27. prodire jam ubique
 » Variolæ Cohærentes in facie totâ,
 » trunco, brachiis, cruribus. Torque-
 » batur interea infans magnis anxiety-
 » tibus, febre, tussi, segni alvo, in-
 » somniis. Multo cum labore pervenit
 » ad octavum ab eruptione variolarum
 » diem, quo die omnia pulchrè siccaban-
 » tur: attamen citò obortâ dyspnœâ
 » periit. «

Et paulò ante » Decimo Maji Puer
 » 3½. annorum incepit laborare febre
 » morbillosâ, ac tertio die morbilli con-
 » fertim apparuerunt. Acutè laboravit.
 » Unde etiam vena ipsi secta fuerat me-
 » tu Peripneumonix in vigore morbil-
 » lorum. Octavâ & decimâ mensis die

» illum Mannâ purgavi. Verum die 10.
 » morbi, id est 19. Mensis, in genâ
 » dextrâ, propè angulum oris, pustula
 » instar variolæ ad paruit, ut variola
 » crescens. Maji 21. variolæ in brachiis
 » comparuere, manibusque. Die 22.
 » prodire in dorso confertissimæ, ac
 » tandem die 26. variolæ numero sex
 » in facie. Infans miserè habet. Pustula
 » illa prima propè angulum oris, scal-
 » pendo vulnerata, in fundo cruenta ap-
 » paret: cæteræ in facie & collo pustu-
 » læ ægriùs maturescunt. In reliquo cor-
 » pore, & numerosæ sunt, & pure plenæ,
 » die Maji 27. Habent omnes foveam
 » in medio, & jam quâvis horâ novæ
 » nascuntur in facie variolæ, ut tandem
 » die 28. tota facies discretis variolis re-
 » pleretur. Anxiè interea admodum habet
 » infans, febresque & vagas & validas,
 » ad noctem præcipuè. Variolæ pri-
 » mùm natæ solito tempore siccaban-
 » tur; sed quæ sexto à prioribus die
 » comparuerant, hæ quinto à sui prin-
 » cipio die, jam perfectam maturita-
 » tem citò adeptæ, siccæ erant. Lan-
 » guit à curatione diutiùs pectore, ocu-
 » lis; tandem ineunte Julio mense Hy-
 » popyon adparuit, quod dissipatum
 » perlam reliquit. Sed vix ulla medi-

» camenta fumere voluerat, aut infide-
» re crurorum Balneo «.

» His annis altero, tertioque die;
» post eruptionem validam Scarlatinæ,
» semel iterumque variolæ prodire:
» sed multoties morbilli «.

» Puella à scabie ferinâ à longo tem-
» pore laborans, jam utebatur pulvere
» composito ex Flor. Sulph. Stib. Diaph.
» Lap. cancr. Rheo. Octiduo post fe-
» bre correpta est, ac prodire demum
» morbilli, sed pessimi, cum Peripneu-
» moniâ. Bis ipsi sanguinem misi in
» vigore morbillorum, tumque demum
» menses ipsi, iique copiosi, profluxe-
» runt. Convaluit, & Scabies rediit
» ferocior, cum febre tertianâ. Itidem
» in aliis ulcerosa scabies ante variolas
» confertissimas, æquè sæva, iis cura-
» tis, rediit «.

Additamentum ad priora, ac proinde.

§. VII.

Est alia febris cum peculiari genere
pustularum, innominata fortassis, nisi
ea sit, quam aut *ignem sacrum*, aut
ignem Sancti Antonii, nonnulli voci-
tent. Sed & de his vocibus discrepant.

Multi cum *Platero* pag. 676. cap. de doloribus superficiei corporis, credunt ignem sacrum esse Herpetem estiomennon, seu papulam feram; plures alii ad Erysipelatis speciem referunt. *Lommius* Med. Obs. Lib. 2. pag. 266. & seqq. ait esse Erysipelas exulceratum, notrumque indicare videretur, nisi peculiare illud circa sedem morbi omisisset. Apud *Batavos* frequenter, *Viennæ* semel, hanc febrem contemplatus, operæ pretium judicavi eandem huic febrium divisioni annectere.

Febris, eaque non rarò valida, oritur, cum dolore in alterutrius lateris abdominis externâ plagâ Die jam 1. vel 2. vel 3. maculæ rubræ eâ in plagâ oriuntur, citò admodum grandefcentes dolentesque, variolis discretis majoribus per similes, sed altiores, & racematim uno in loco secum cohærescentes, tum & interstitia vacua magnaue inter se relinquentes.

Perpetuâ lege, quantum numerosi me casus docuere, nonnisi alterutrum abdominis latus occupant. Ita quidem ut ab anteriore parte nunquam Lineam albam, nunquam à posticâ spinam transcendant. In hâc porrò distantia inter Lineam albam & spinam dorsi, sunt

nonnunquam paucæ racematim cohærentium pustularum insulæ, aliâ vice multæ, aliquando etiam ita, ut zona spithamam lata, paucis liberis plagis duntaxat relictis, medium abdomen perfectè cingat.

Semel *Viennæ* occasionem habui hunc Morbum Auditoribus demonstrandi, idque, quod hucusque nunquam videre mihi contigerat, in solâ facie. Vir odontalgiam passus, dentem sibi evelli curat; unde dolore curabatur quidem, sed vacuo in maxillâ loco molestum sibi aëris conquerebatur ingressum. Hoc totum quod Anamnesis docebat; quæ tamen, num sequenti malo faverit, omninò dubito. Oritur posthac ipsi, mediâ in fronte, tuberculum, triduoque post Febris horrida, cum tumore sinistræ frontis, palpebrarum, genæque ejusdem lateris, tumque pustulæ, quales supra descriptæ, omnia loca dicta exactè implentes, sed ultra mediam faciei lineam minimè excurrentes.

Curatio hîc varia fit. Optima Methodus est venam secare, & curam anti-phlogisticam reliquam instituere, tum loci affecti curam habere peculiarem. Suppurant pustulæ, sponteque aperiuntur, ac manent diu apertæ, cavæ, mag-

næ, pure manentes, triduo, quatruiduo, imò nonnullis per 14. dies. Ipsi porrò loco affecto complures Medici & Chirurgi facculos applicant, aut emplastra, rebus siccantibus, adstringentibus, saturninis, composita; omnium maximè emplastrum defensivum cæruleum, aut unguentum nutritum. Hinc quidem illi has pustulas maturiùs exsiccant, sed simul ita rigidam totam plagam reddunt, ut illa deinceps motui exercendo, ferendoque, inepta sit. Est enim morbus hic vera cutis, subjectique panniculi adiposi inflammatio, ac suppuratio: quæ si, antiphlogistica cura reliqua adjuncta, mollissimis sive fomentis, sive cataplasmatibus, tegatur; diuque etiam post exsiccationem pustularum tecta servetur, ac tandem emolliente unguento diu posthac fricetur, partis affectæ perfecta sequitur & obsequiosa mollitudo; ita ut nihil vitiosi posthac in motu supersit: è contrario verò rerum siccantium adplicatione pustulæ justo citiùs siccantur, cutis cum subjecto panniculo adiposo siccessit, indurescit, accressit musculis, & motum posthac difficilem ac dolorificum experitur: ita quidem ut Junioribus hæc rigiditas annorum lapsu ut plurimum emendetur, Adultioribus ve-

rò in summum usque senium inemendabilis perseveret.

Mirabitur fortè quis post universalem febrim Naturam uno tantum corporis in latere exanthemata producentem; sed quod hîc, id alibi frequenter facit. Febris universalis prægreditur, & ad unam parotidem, ad unam coxam, ad unum brachium, pedemve, tota vis morbi, ejusve materies defertur. In universali Scorbuto uno in crure ulcus, imò foniculus, liberat aliquoties totum fere corpus. Et omnes illæ Crises κατ' ἰξίϛ Veteribus dictæ, quid aliud denotent?

Additamentum alterum, adeòque.

§. VIII.

Considerandum tandem Exanthema quoddam malignum, eorum in Corpore quibus vel à pure corrupto, detentoque, vel ab urinâ intra massam sanguineam in Ischuriâ spurîâ retentâ, putredo ingens nascitur. Maculæ rubræ oriuntur, unum, duos imò digitos latæ oblongæ, irregulares, æquabilissimè elatæ, ut totæ quantæ supra reliquam Cutis superficiem eminere appareant. Pluries eas vidi; semel in Nosocomio in

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 95
Calculoso demonstravi: totum corpus
successivè rapidèque explent, & intra
unum, alterumve diem, saltem quoad
ego observare potui, mortem prænun-
tiant.

D I V I S I O VII.

*Septima Divisio eas continet febres, quæ
ne, ut Natura ipsarum indicare vi-
detur, tractandæ sunt, verùm ut Fe-
bris Stationaria, eo tempore sive gras-
sans, sive paulò ante grassata.*

Sydenham & Huxham hîc sunt accu-
ratè legendi. Ac primò quidem secun-
dum Sydenhamum Febres Stationariæ
semper sunt considerandæ dum Febres
Intercurrentes curandas suscipimus. Sy-
denh. sect. 6. cap. 1. Stationarias fe-
bres eas vocabat, quæ tempore notabili
plures ejusdem regionis incolas succes-
sive invadebant, ut erant v. g. sect. 5.
cap. 3. Morbilli. Febris autem inter-
currens tunc quosdam tantummodò af-
ficiens, erat Continua putrida. Hanc
porrò qui ut communem Continuum pu-
tridam tractabat, infelix erat. Et quid
ita? Hæc Synochus putrida non fere-
bat, sanè contra genium suum, Venæ

sectionem & Enemata. Cur autem non ferebat? Quia morbus Stationarius, si-
ve Morbilli, contra consuetum Morbil-
lorum morem, hæc repudiabant. Igitur
licet febris intercurrentis longè & imma-
nior & diuturnior esset, tamen quia Sta-
tionaria febris V. S. & Enemata non
multum ferebat, ideò nec intercurrentis
Putrida Synochus.

Sect. 5. cap. 5. Stationaria est febris
Continua, sed ejus genii, ut vix unam
ferret, alteramve V. S. Intercurrens
morbus Pleuritis est, eo quòd repenti-
nâ aëris mutatione materies stationariæ
febris ad pleuram & pulmones defer-
retur. Quod nunc attendendum maximè
erat, aliis in pleuritidibus usus frequens
Sydenhamum docuerat easdem rariùs,
nisi 40. unciis sanguinis detractis, cu-
rari; at verò in hac pleuritide Venæ
sectiones copiosius institutæ, quàm Fe-
bris Stationariæ Natura ferebat, Pleu-
ritidi huic nocebant cum maximè.

Imò intercurrentis morbus, quæ vel
Febre carere videbatur, vel eam, si ha-
beret, non nisi per accidens habebat,
erat tamen, quod mireris, non, quem
simulabat, Morbus, sed ipsa, quæ reg-
nabat, quæ Stationaria erat, Febris.
Dubitabimusne? Docuit experientia
magnum

magnum Virum Dysenteriam annorum 1669.... 1672. talem propriè dictam non esse, sed ipsam Stationariam febrim, ad Intestina versam, &, nisi ut talis tractaretur, calamitosam.

Anno 1668. observabatur ipsi Dysenteria, excipiens febrim, quam vocat, Variolosam; ideòque neutiquam ut Dysenteria, sed tanquam ipsa febris Variolosa, curanda; materie scilicet febris ad Intestina modò versâ. Sola igitur cura Antiphlogistica huic Dysenterix curandæ apta nata erat. » Cum verò alia; » inquit, longè diversâ methodo tractaretur, sive exhibitis Rhabarbaro, » aliisque Catharteticis lenitivis (ad deturbandos scilicet mordaces illos succos, qui Intestina ad hujusmodi excretiones putabantur irritasse) sive » etiam Adstringentibus, *ex levi sudâ Naturâ morbo, in exitialem sæpissimè evasit.* Ut qui eo anno concinnabantur, diem obeuntium Indices, plus factis testantur.

Et Sect. 5. Cap. 2. Febri Comatosæ dysenteria, & nonnunquam diarrhoea successit. Judicat illicò ex curâ morbi non esse, ut ait, originalem dysenteriam, diarrhoeamve, sed talem, quæ originem ab eâdem materie duxe-

rat, unde Coma natum: symptomati-
cam porro febris comatosæ tantummo-
dò existere; licet sæpè, ut in verâ dy-
senteria, excretiones mucosæ, ac san-
guineæ, ingenti cum dolore prodirent.
Unde etiam cura comatosæ febris,
V. S. Paregorica, & Evacuantia, hanc
dysenteriam diarrhoeamque curabant.

Vide hîc etiam *Huxham* super dy-
senteria anni 1743. quam credebat symp-
tomata duntaxat esse regnantis febris
catarrhalis, materie jam ad Intestina con-
versâ. Unde etiam in eâdem V. S. opus.

Facilè quisque per se videt has ob-
servaciones, eisque similes, summæ esse
necessitatis, atque utilitatis; sed simul
cujusque Medici non esse, veram earum
determinationem. Multâ hîc patientiâ,
copiosâ praxi, limato judicio, opus est.
*Expediret sane omnes civitatis totius, aut
regionis Medicos amicitiam, in Publici
utilitatem, mutuam colere, mutuas secum
observationes communicare, & sic demum
salutares praxeos regulas condere.*

Ex omnibus his liquet quàm injustè
sæpè Medici morbo adscribant, causis-
ve occultis, difficilem dysenteria cu-
ram; ignari, aut immemores saltem,
salutaris hujus praxeos regulæ. Ta-
ceant ad hæc omnes specificorum con-

tra dysenteriam jactatores inanes! Quodque de dysenteriâ dicimus, id de quocumque intercurrente morbo dicere debemus.

Sed practicè hîc aliquid addendum est. Quamvis hæc dicta in genere sic se habeant, necessariaeque praxeos regulas forment, ultrò tamen fatemur omnes has leges, ut passim alibi, ita & hîc suas pati exceptiones. Inter plura alia, quæ me hujus convicere, fuit Epidemica Constitutio *Hagana* anni 1747. Febres Epidemicæ grassabantur, anomalæ prorsùm ac verè malignæ. Cum insigni debilitate & incohabant & perseverabant. Urina plurimo tempore ruberrima erat, nonnullis tamen subinde etiam pallida, omnibus pauca. Multis Præcordiorum anxietates & oculi flavi; paucis quibusdam excrementa alba & urina icterica. Omnibus verò aderat Nausea, Vomitus, multis verò dysenteria, eaque haud rarò cruenta. Atque haud sanè paucis Ptyalismus adfuit plurimum dierum continuus & copiosus; ut viderim qui spatio Nycthemeri pintam salivæ redderent. Non poteramus hanc febrem, ob Ptyalismum, ad Variolosæ speciem referre, ut suam cum Ptyalismo appellabat *Sydenham*; nam ab octo retrò men-

sibus vix Variolas Morbilloſve civitas viderat. Aderat aliis Angina Synanche, & his quidem febris principio, illis in fine. Nonnullis Aphthæ euntes, ac redeuntes, nihil allevantes. Infomnia, aut datis, aut non datis opiatis, ferè perpetua.

Quod ad curam attinet, V. S. paucos admodum juvabat, lædebat multos. Nil profuere Emetica, etiam repetita; nihil Purgantia: & licet actionem horum Paregorica mitigabant, morbus exasperabatur. Acida, ut Rob varia, Tamarindi, ad bilem putridam indicati, nihil opis afferebant; uti nec ſalia neutra. Dysenteria hinc maximè exasperabatur. Paregorica vix unquam unius horæ ſomnum, liberaliùs etſi data, producebant. Durabant hæ febres 2. 3. 4. imò quando que 6. & 9. ſeptimanis, ſine diebus indicibus aut criticis obſervatis. Ita ut planè æmularentur febres illas ἀκρίσιμους, de quibus *Hipp. Epid.* 1. pag. apud *Foës* 941. & 945. Tum & *Epid.* 3. Sect. 3. pag. 1085.

Experientia demum docebat nullos aut tolerabiliùs, aut breviùs ægrotare, quàm quibus decocta totius Althææ, & cætera involventia atque obtudentia à principio dabantur, diutiùsque continuabantur; interea dum, injectis ſimilibus enematis, venter conti-

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 101
nuò emolliente Cataplasmate involve-
retur. Plures moriebantur, & reconva-
lescentes semel iterumque recidivas pa-
tiebantur. Cogitatum sæpiùs de Corti-
ce dando; sed affecti Hepatis ac sy-
tematis biliosi metus prohibuit. Conta-
giosa certè febris fuit, multos iisdem
in ædibus, vel eos, qui aliis ejusmo-
di ægris affiterant, successivè impetens.

Cum Febris hæc aliquantisper statio-
naria fuerat, oboriebantur Dysenteriaë,
Scarlatinæ, & Anginæ, eæque simul &
frequentes, & contagiosæ; omnium au-
tem maxime Dysenteriaë: ita ut inte-
græ familiæ, vel una, vel pluribus ha-
rum, afficerentur. Scilicet unus horum
trium morborum invadebat iisdem in
ædibus plures, vel omnes hi tres morbi
ibidem varios promiscuè affligebant.

Porrò quod res est, Dysenteria hæc
irritabatur Emeticis ac purgantibus,
licet opiata horum turbas sopirent. Rheo,
Myrobalanis, deinde Adstringentibus,
imò cortice Simarubæ, plures curati
visi, relapsi sunt, & haud pauci inte-
rierunt: sola autem demulcentia & in-
volventia ore assumta, ano immissa, ven-
tri adplicata; id est remedia, quæ fe-
brim stationariam curabant, etiam Dy-
senteriam hanc, spatio paucorum die-

rum, aliquoties autem plurimum, imo 14. dierum, persanabant.

Atque hęc in parte lex supra descripta citra exceptionem erat. Angina verò & Scarlatina, curam tum febris Stationarię, tum Dysenterię, planè respuebant; quod ideò mirabile, cum unâ materie, sed diversa loca afficiente, tam stationaria febris, quàm tres hi intercurrentes morbi nasci viderentur. Deponendum erat igitur totum hoc Ratiocinium, & Naturę vestigia unicè legenda. Nisi purgans semel iterumque, cum his emollientibus, in principio daretur, Scarlatina maligna fiebat, & vel magnâ cum molestiâ suppurabat Angina, vel Parotidem generabat minimè criticam. Parotis hæc indurata vel mortem denuntiabat, crescens, intumescendoque subjecta comprimens; vel post longam infirmitatem dura permanebat. Discebamus hanc observationem, tum propriis conaminibus decepti, quando hos binos morbos, ut stationariam Febrim, & ut intercurrentem Dysenteriam, urare annitebamus; tum exemplis pauperum, qui pluribus diebus sub usu emollientium cum Anginâ, vel Scarlatinâ luctati, demum ingravescente morbo Medicorum opem implo-

rabant. Mutantes igitur nostram Methodum, metuebamus primò ne purgatione alvi materies à faucibus, vel à superficie corporis, ad Intestina deducta, Dysenteriam crearet; sed nemini tamen id contigit: fortè quòd purgantis actione materies tam citò de corpore expelleretur, ut tempus Dysenteriam creandi non haberet.

DIVISIO VIII.

Omnes febres continuæ putridæ, continuæ remittentes, etiamque Inflammatoriæ, dividuntur in Malignas & Benignas.

Benignas vocamus, quæ & consuetis stipentur symptomatibus, & consuetis pareant auxiliis: *Malignas*, quas insolita symptomata, eaque prava, comitentur; quas consueta auxilia imò & multa alia insueta, nedum non levent, sed potiùs exasperent, quæque demum multos perimant.

Ast verò morbum malignum declaraturi primò attentè consideremus, an fortè Morbi hi, anomalis stipati symptomatibus, de naturâ Stationarii haud participent, eandemque ob causam symptomatibus varient: secundò, an per-

versa medicandi ratio febris naturam non inverterit.

Patet iterum necessitas, & emolumentum, cultæ mutuè inter Medicos ejusdem urbis regionisque amicitiaë. Pluribus oculis tunc quisque videns, ad propositam questionem exactiùs respondebit. Id eo magis usui veniet, si de malignitatis Naturâ suprema Potestas inquisiverit. Omnium sanè examine & concursu Responsum justum, atque per omnia constans, dari tunc poterit.

DIVISIO IX.

Hæc eos spectat morbos, qui nihil minùs, quàm febrim redolentes, tamen reipsa & febres sunt, & ut febres curandi sunt.

Observatio hæc tanti momenti est, ut ejus ope id genus morborum facile passim, feliciterque curetur; ejus verò ignoratione sæpè letale fiat.

Clari in arte viri *Sydenham, Morton, Huxham*, detexere Apoplexias, Pleuritides, Colicas, uno verbo omne genus inflammatororum morborum, eorundemque letalium; quos tamen nulla febris signa concomitarentur, excepto fortè nonnunquam lateritio in urinâ

sedimento: qui ipsi morbi paroxysmis repeterent, inque aliquo paroxysmo occiderint. Contingebat v. g. ut homo forti Apoplexiâ corripereetur, arcessitusque Medicus quid sperare vix auderet; facturus tamen, quæ artis essent, venam secaret, emeticum *Anglico* more porrigeret, vesicantia admoveret, & planè lætus atque ovans, totam illam fortem Apoplexiam intra unius diei spatium, devictam cerneret. Exultante cum ægro familiâ totâ die altero, en jam nova Apoplexia ad tertium diem hominem petit; quæ priori methodo denuo adhibitæ cedere falsò credita, demum die 5. vel 7. vitam aufert.

Unde egregius *Morton*, *Libr. de febr. interm.* cap. 9. » Inter innumera illa » symptomata, inquit, hæc febres » (intermittentes) comitari solita, nul- » lum est, quod non adeò vehementer » aliquando sæviat, ut & vita ægri in » præsens discrimen adducatur, & ty- » pus febris in variis suis stadiis, algo- » ris, caloris, sudoris, abscondatur pe- » nitus & opprimatur: ita ut neque ex » urinâ, (primis saltem paroxysmis) » temperie, pulsû, vel alio quoque so- » lito modo, distingui possit; verùm » sub larvâ alboris funesti, vomitionis

» indefinentis , diarrhœæ torminosæ ,
 » cholæræ morbi , hemicraniæ periodicæ ,
 » apoplexiæ , syncopes , rheumatismi ,
 » spalmi universalis , pleuritidis , peri-
 » pneumoniæ , doloris lateris punctorii ,
 » vel alterius morbi securè delitescens ,
 » Medicum à suo scopo non rarò abducat.
 » Symptomata quidem interea reme-
 » diis propriis , sed incassum tentantur.
 » Nam posthabito fermento febrili ,
 » proximâ effervescentiæ periodo priora ,
 » aut deteriora symptomata , inexpect-
 » tatò , recrudescunt , Medicus *Sisyphi*
 » *Saxum volvit* , atque æger vitæ dul-
 » cissimæ dispendio , aut saltem magno
 » sumptu , ignorantia vel incuriæ Me-
 » dici pœnas ferò luit.

Sydenham Epist. Resp. 1. » Hic au-
 tem , inquit , » commemorare libet ,
 » quòd sub primos hujus constitutionis
 » annos symptomata quoddam insigne fe-
 » bribus intermitentibus quandoque su-
 » perveniret. Nempe earum paroxysmi
 » non cum rigore & horrore , quos postea
 » febris excipit , invadebant , sed æger
 » iisdem plane symptomatibus tentaba-
 » tur , ac si apoplexiâ verâ laborasset ;
 » quæ tamen nihil aliud esset , utcum-
 » que hunc affectum æmularetur , quàm
 » ipsa febris caput impetens : ut ex aliis

» signis , ita ex colore urinæ satis lique-
 » bat , quæ in Intermittentibus , ut pluri-
 » mum , rubore saturato extat. Qualis
 » cernitur in urinâ eorum , qui ictero
 » laborant , etsi non adeò intente rubet ,
 » & pariter sedimentum deponit , pul-
 » verem laterum serè referens. «

Interest cum maximè hos morbos cog-
 novisse , cum pluribus apud *Mortonum*
 exemplis constet tertio quatorve insultu,
 hos varios nunc enarratos morbos occi-
 disse ægrotantes. Ubi ergo febris non
 videtur adesse , & tamen gravia hæc
 symptomata , primo die curata , tertio die
 repetant , seriò cogitandum , an *Tertianæ*
perniciosæ typus hîc non sublitescat. In
 Cortice peruviano tunc unica salus. Mo-
 nent *Morton & Sydenham* , urinæ aut ru-
 bræ , aut maximè lateritiæ , hîc attendere
 signum. Verùm plures intermittentes ,
 præcipuè Vernales , & Tertianæ , saltem
 in principio , non habent ejusmodi urinas ;
 & dum eas expectamus , æger interea for-
 tè perit. Unde optimus *Huxham* , tales
 febres advertens , Constit. anni 1737. sig-
 num urinarum expectare noluit , sed mox
 malum ex repetitione notum cortice pro-
 fligavit. Egregius *Laxemburgensis* Me-
 dicus *Lauter* decem egregias curas hu-
 jus Febris Cortice perfecit. Igitur *Syden-*

ham & Morton, signa urinarum experti, corticem dabant: *Huxham*, cum id sæpè fallere adverteret ad repetentes paroxyfmos eo remedio usus est: sed *Laxemburgensis* Physicus, mortem altero jam paroxyfmos advertens, jure meritissimo Corticem dedit mox primo paroxyfmo præterlapfo, ubi femel Epidemiæ naturam detexerat.

DIVISIO X.

Febres comprehendit, quæ nullis toto in corpore signis, quæ febrim denotent, deprehensis, adeoque sano cum pulsu, citra ullam vel sitim, vel lassitudinem tamen in certâ quâdam corporis plagâ dolorem, pulsum frequentiore, ad determinatas quasdam horas habent, & periodicè redeunt.

Casum in Nosocomio, annis abhinc quatuor elapsis, publicè demonstravi. Senex à longo retro tempore violentem habet Cephalæam, determinatâ semper vesperæ horâ, ingenti molestâque cum pulsatione, cæterùm totâ die sanus: quo autem tempore periodicus vespertinus dolor aderat, pacatissimus reliquo in corpore pulsus, sanitasque vigebat per-

DE FEBRIUM DIVISIONIBUS. 109
fectissima. Tutò, brevi, jucundè, pau-
corum dierum spatio curatus est Cor-
tice peruviano.

Ill. L. B. van Swieten Comm. Tom:
2. pag. 534. 535. ejusmodi febres plu-
res descripsit, quarum una *Hemicranica*
fuit, altera *Ophthalmica*, tertia *Bra-
chialis*. *Optimus Morton* etiam obser-
vabat febrim ejusmodi *Hemicranicam*,
quam Cortice fugabat. *Egregius Tortus*,
in doctissima sua *Therapeutice speciali*
pag. 426. ejusmodi febris intermitten-
tis *Ophthalmicæ* meminit, adeo dolo-
rificæ, ut *eminentissimo S. R. E. Car-
dinali* epilepticos minitaretur insultus;
quam similiter Cortex peruvianus feli-
citer pepulit.

DIVISIO XI. ET ULTIMA.

*Continebit febres nonnullas, quas nec ad
certam speciem referre, nec idoneo no-
mine appellare possum.*

Egregius Præceptor Boerhaave Aph.
767. vetat in febre intermittente Cor-
ticem exhibere, si signa adsint internæ
inflammationis. Cum Febres intermit-
tentes nunquam inflammatoriæ audiant,
hæc ita à *Boerhaavio* poni, paradoxo

quid habet. Inania tamen cum nunquam protulerit, casum hunc ipsi observatum fuisse necesse est. Et *Ill. Cmmen-tator* in hunc locum idem asseverat, rariùs quamvis, contigisse. Quin & *Aph. 753.* exponens, confirmat *Boerhaavii* observationem testimonio *Jacotii*, qui ter, eodem in anno, letalem abdominis suppurationem in febre tertianâ observasse se testatus est; ut etiam testimonio *Sydenhami*, anginas inflammatorias, à tertianâ oriundas, enarrantis.

Lapicida & Statuarius in *Hollandiâ* Curæ *Ill. Præsidis*, alius Medici, & mex, anno 1743. suberat. Hic Hemitritæâ tertii generis laborans, sævissimum lateris dolorem quovis die impari patiebatur, die verò pari minimè. Post 14. diem Tertiana lepties adorta filebat; continua autem perseverans, in Hecticam brevi mutata adparebat: donec 30 morbi die rupto abscessu duæ Libræ puris ore rejicerentur, & sequentibus diebus ore, tanquam ex lagenâ, pus commodè effunderetur, tandemque usque ad 131. morbi diem continuis sputis prodiret: postquam homo vires, torositatem, & antiquam sanitatem penitus recuperavit; sputo tamen modico, ac facili, posthac superstite.

Febrim tertianam *Vetula* patitur cum vehementi Abdominis dolore. Primo, ut & altero paroxysmo, post lene purgans, enemata oleosa injici curo, decocta emollientia præscribo, totumque abdomen emollientissimo cataplasmate involvo. Tertius nihilominus paroxysmus bonam *Vetulam* è medio tollit. Veniam incidendi non nactus, conjecturando dico periodicum dolorem priore pleuritico adeò superiorem fuisse, ut tertio jam paroxysmo aut gangrænam induxerit, aut letales Convulsiones.

Udalricus Rumlerus Obs. 94. apud *Manget. Bibl. Med. Tom. 2. pag. 427.* refert anno 1580. Magnum *Hetruriæ* Ducem simplici tertianâ inexpectato occisum. Similis casus, sed, ut patuit, hepate affecto letaliter.

Est utique contra Inflammationum naturam, ut uno die dolor ferocissimus adsit, altero verò die nullus; dum interim suos sive suppurationis, sive gangrænae, effectus prosequatur: sed casus analogi hîc vela ingenii contrahere jubent, & arcanas admirari Naturæ vias. Apud *Cl. Hofmannum, Med. Rat. Syst. Tom. 4. part. 1. Sect. 2. Cap. 3. Obs. 2.* simile quidpiam æquè stupendum

legimus. Ad curam suæ Tertianæ Fæmina à Balneatore *grana oïlo vitri antimonii* accipiens, sursum deorsumque, febre accedente, vehementer evacuat: paroxysmo sedato, vomitus alvusque cessant, sola debilitas superest. Altero paroxysmo sponte sursum ac deorsum se corpus evacuat: paroxysmo absoluto, præter debilitatem adest nihil. Tertio paroxysmo violentiâ vomitus, & dejectionis, & doloris, moritur. In cadavere reperitur inflammatus ventriculus maculis nigris rubisque obsitus; quo eodem modo duodenum annexaque se intestina habebant. Letifer autem pulvis intra rugas villosæ ventriculi tunicæ irretitus deprehendebatur, Mira utique observatio! Ad causam tertianæ causa accedit, quæ feбри ardentissimæ, ad mortem usque continuandæ sufficiat, typum tamen tertianæ non mutet. Causa adest evacuationibus sursum deorsumque in mortem usque continuandis sufficiens, semperque præsens, quæ tamen vomitum atque alvum, nisi vigente tertianâ, nunquam excitet, inflammationem interim, nascentemque perficiat gangrænam.

FINIS.

ANTONII DE HAEN,
CONSILIARII ET ARCHIATRI
S. C. R. A. M A J E S T A T I S,
NEC NON MEDICINÆ PRACTICÆ
IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI
PROFESSORIS PRIMARI, ,
DE
HÆMORRHOÏDIBUS
LIBELLUS.

P A R I S I I S ,

Apud P. FR. DIDOT, Juniorem, Bibliopolam, ad
Ripam Augustinianorum, propè Pontem Sancti
Michaelis, sub Signo Sancti Augustini.

M. D C C. L X I V.

Cum Approbatione, & Privilegio Regis.

VIRO NOBILISSIMO

ILLUSTRISSIMO

GERARDO

L. B. VAN SWIETEN,

CONSILIARIO, ARCHIATRORUM

Comiti, totius per universam Austriam
Medicinæ Præsidi, Bibliothecæ Augustæ
Perfecto, &c.

S. P. D.

A. DE HAEN.

*E*X quo gratiosissimo AUGUS-
TISSIMÆ jussu, tuâque gravis-
simâ commendatione, ad Medi-
cinam per experimenta docendam
admotus fui, id præprimis animo
versabar, ut, præter universalem
doctrinam medicam, eos potissi-
mùm morbos examinandos suscipe-
rem, qui beatam Austriacam gen-

A ij

tem præ reliquis affligere perhiberentur. Obviam autem fuere inter præcipuos malignitatis, bilis, hæmorrhoids. His indagandis integro propemodum quinquennio occupatus, detexi demùm malignitatem latius proclamari, quàm par esset; morbosque malignos ipsos, toties hinc funestos, benigniores reddi posse, & longè rariùs lethales. Quibus proindè exponendis, varioque experimenti genere evincendis, in singulis tomis Rationis Medendi & præsertim in tertio, multam operam dedi: cui addere id quoque possem, quod læta deinceps experientia abundè posthac, quæ ibidem consilia dederim confirmaverit.

Quod autem secundo loco bilis in universum diceretur innumeris in morbis primas agere partes, id refutatione dignum non judicavi; visa enim mihi est accusatio à Medicastro duntaxat excogitata, qua in iis, quæ neuiquàm intellige-

bant, baptizandis, magistros se esse, apud imperitum vulgus probarent: hincque vulgi potius, quam Medicorum, in ore versari.

Cum tertio verò longè aliter comparatum est. Non vulgi vox est, sed Medicorum tantùm non omnium, per omnes hasce, qua latè patent, regiones, hæmorrhoidas inter quasvis fermè causas morborum suas agere partes, suam conferre symbolam, sui petere meretricque attentionem; ut demùm tota profectò Medicina hæmorrhoidalis sit. Animis altè radicata opinio, præterquàm quod pathologiam genuinam obfuscet, reddatque incertam, etiam praxin pervertit, veras diagnoses obnubilat, ac veluti necdum sufficerent, quibus mortales conflantur, calamitates, innumeros propemodum homines diræ servituti mancipat, ejusque tyrannide torquet diu noctuque.

Si nunc volvam animo, quod

*præclara nostra juventus academi-
ca, Hippocraticè docta, magno
demùm in discrimine verjetur, ne
praxin amplexa mente vacillet,
ubi novum hoc, & ante finem sæ-
culi proximè elapsi ferè inauditum
dogma, unanimi omnium propè
Medicorum ore prædicari, pro-
pugnarique, intelliget; opere pre-
tium existimavi veram hæmorrhoi-
dum tum theoriam, tum praxin,
thesium formâ exponere, & typis
evulgare: ut demùm illi suâ qui-
que vice easdem defendentes, in
consultationibus quondam frequen-
tandis haberent, quo ad datas
quæstiones, difficultatesque, res-
ponderent.*

*Porro hæc eò lubentiùs in me
suscepi, quod meminerim, jam à
primo meo hanc in urbem ingressu,
amaras de hac Medicinæ perversi-
sione, tuo sapientissimo ex ore,
me percepisse querelas. Hinc eò ac-
ceptiorem hanc meam tibi fore
opellam arbitror, quod quum ea,*

quam accuratissimam de Medicina habes, idea; cum tuo, quo Europæ universæ inclarescis, antiquo splendori Medicinam restituendi, animo; tuâ denique cum voluntate, qua me Medicinam Hippocraticè tradere, & quoad ejus facere possim, Hippocraticè amplificare jussisti, certo quodam modo conveniret.

Hæc nunc si probaveris, gaudebo; si simile quidpiam circa alias practicas quæstiones facere jusseris, obtemperabo: quum nihil magis volupe mihi esse possit, quàm tibi, nihil nisi publicum bonum, nihil nisi mortalium commoda, nihil demùm nisi Medicinæ incrementum, diu noctuque meditati, ac spiranti, obedire, auxilioque esse posse. Vale; & me, quod facis abundè, amare ac fovere perge. Dabam Viennæ 21. Febr. 1759.

ELENCHUS CAPITUM.

CAPUT I.

Anatomica & Physiologica Hæmorrhoidum consideratio.

CAPUT II.

De Hæmorrhoidum causis.

CAPUT III.

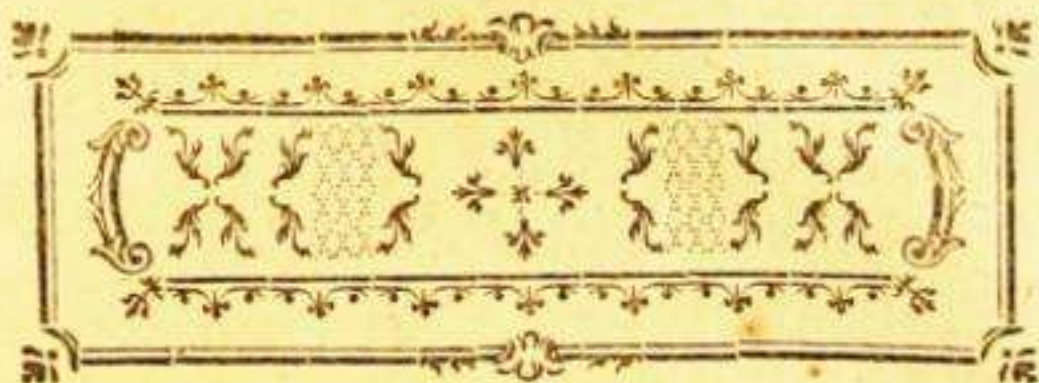
De Hæmorrhoidum utilitate ac damno.

CAPUT IV.

De Origine Hæreseos circa Hemorrhoidas natæ.

CAPUT V.

Quæstiones practicas continens.

DE

HÆMORRHOÏDIBUS

LIBELLUS.

CAPUT I.

De anatomica & Physiologica hæmorrhoidum consideratione.

§. I.

HÆMORRHOÏDES, præterquam quod olim evacuationem sanguinis quamcunque, uteri solius hæmorrhagiam, fluorem album, mucosum ex extremi intestini recti vasis prodeuntem humorem, denique ipsa etiam vasa in fine recti locata significarent; usitatioe nunc significatione illam rubri sanguinis evacuationem designant, quæ de apertis recto in intestino vasis, altiùs profundiùsve hærentibus, profluere solet.

A v

I I.

Vasa hæc vel à systemate *venæ portarum* oriuntur, vel à systemate *hypogastrico*.

I I I.

Ita quidem, ut, si ex *hisce* sanguis fluat, illicò tota cruoris massa, copiosesque, minuatur; lentius verò, minusque, evacuetur systema *venæ portarum*: ex *illis* autem & citius, & copiosius, & directius, systema *venæ portarum* evacuetur; lentius verò parciusque reliquorum vasorum systema.

I V.

Attamen quandam hîc affert varietatem communicatio mirabilis, quam rami arteriæ hypogastricæ habent, cum arteriis à mesenterica arteria inferiore oriundis: quam ipsissimam communicationem *venæ utriusquæ systematis* quoque observant. Hac quippe lege ex *venis, hypogastricarum ramis, fluente sanguine hypogastrico*, aufertur quoque resistentia sanguini systematis *venæ portarum*: & vice versâ, aufertur resistentia sanguini *venarum hypoga-*

stribicarum , dum cruor ex systematis venæ portarum ramulis effluit. Videatur circa hæc omnia *Winslow*.

V.

Quia verò , si fiat evacuatio ex ultima propagine venæ mesentericæ , aut lienalis , impetus columnæ sanguinis directiùs gravitat in illum , qui est ad vasis aperturam , verosimile fit hinc magis depleri systema venæ portarum , quàm systema hypogastricum , lateraliter duntaxat communicans.

V I.

Verumtamen esse in causa spissitudo atrabiliaris cruoris potest , ut lentè is motus , vix aperturâ transfluat ; intereaque sanguis systematis hypogastrici , naturâ fluidior , qua data porta ruat : quam eandem ob rem atrabiliaris homo consueto evacuationis hæmorrhoidalis effectû penitè caret.

V I I.

Quin & sanguis ex propria arteria impetuosius ruens , venamque propriam subiens , superare nonnunquam potest tardiores vim retrogradi sanguinis venosi , præ spissitudine vix ex-

4 CAP. I. DE HÆMORRHOÏDIBUS
tillantibus ; adeoque tunc arteriosus idem
sanguis ex apertura effluet , vix venoso
admistus.

V I I I.

Verbo , quævis communicationes
arteriarum venarumque , utriusque
hujus systematis , efficere possunt , ut
nunc potiùs profiliat floridus , imme-
diatè ferè ex arteria profluens sanguis ,
alio tempore ex venis exeat penè ni-
ger ; & vice versâ ex venis floridior ,
ex arteriis obscurior : prout est major
in uno , quàm altero in vase resistentia.

I X.

Imò nonnunquàm fluit directè ex
ipsis arteriis sanguis hæmorrhoidalibus.

α. Ultimæ arteriolæ , rorem , mu-
cum , smegma , hîc exhalantes , ut in
utero , pulmone , & passim alibi , ita
& hîc possunt anastomosis pati , ut
ipso globulos rubros transmittant.

β. Possunt ipse arteriolæ rubræ dia-
pedesis , ac diæresis pati , quando san-
guis à corde veniens , nimiam offendit
in venis hæmorrhoidalibus resisten-
tiam.

γ. Hirudines ipsæ , dum venis mi-
nimè turgentibus , ad evacuandas hæ-

morrhoidas, adplicantur, æquè fauciare arterias, quàm venas, possunt.

X.

Lineofos citiùs, magisque immediatè, hæmorrhoidum fluxus juvat, si melancholicus humor ex iis vasis effluat, quæ ex ipsa vena lienari sanguinem, retrogrado motu, immediatè evacuant, quàm si hæ venæ modo ex mesenterica vena originem ducunt: alterutro porrò contigit modo; utrumque invenit, depinxit *Eustachi*, *Tab. XXVII. Fig. 2. & 4.* Imò ex ipso liene hæmorrhoidales venas ortas *Weslingius* vidit, *pag. 31.* Unde hoc tertio modo omnium maximè juvat.

X I.

Accuratissimum *Winslow* in dissecan- dis cadaveribus secuti, convincimur facilè inanitatis illius distinctionis, qua ab externis hæmorrhoidalibus vasis tam scrupulosè interna sejungamus, & hinc varium scopum practicum veluti dirigere annitamur. Quippe & internæ arteriæ hæmorrhoidales, ab hypogastricis ortæ, & externæ dictæ à mesenterica inferiore oriundæ, ita usque ad recti finem pergunt, ut fluente in recti

6 CAP. II. DE HÆMORRHOÏDIBUS
margine hæmorrhoidæ, nemo affirmet
utrum ab hypogastricis sanguis profi-
liat, an à mesentericis ramis. Præter-
quam quod, præter omnia hæc vasa,
quæpiam arteria alia hæmorrhoidalis
interna formetur, à ramo iliaco na-
tium dicto, quæ licet interna sit, ta-
men non recti modo finem, sed &
musculos ani perreptat. *Vid. eumd.*
tom. 3.

C A P U T II.

De causis hæmorrhoidum.

§. I.

HABENT hæc hæmorrhoides cau-
sas. 1. Salutare naturæ molimen, quo
illa superfluo se suo exoneret, ut sæpè
& naribus, & aliis variis viis affec-
tat; vel ut sese expurget à melancho-
lico sanguine, qui in systemate venæ
portarum moratus, varia corpori in-
commoda creat. Estque sæpiùs uterque
hic fluxus periodicus.

II.

2. Est ejusdem naturæ salutaris acu-
tis in morbis nixus, ut coctam morbi
materiam hac viâ eliminat.

III.

3. Acrimonia quæcumque sanguinis ; quæ , ut vasa rodendo pulmonis hæmoptoën creat , ut eadem profusis mensibus feminis sæpè & perniciofa ; ita & in aliis corporibus vel stimulo continuo , vel factâ diabrosi , fluxum hæmorrhoidalem producet , vix integrè cessantem , aut enormiter saltem notabili tempore scaturientem.

IV.

4. Omnis hæmorrhoidaliū venarum compressio interna , externa ; qua efficitur demùm id , ut corde pulsus sanguis per arterias , ut fortiores , minusque comprimendas , offeratur quidem , per debiliores verò compressasque venas fursùm remeare nequeat ; ut

α. Gravidus uterus , ultimis graviditatis mensibus , intestinum rectum , vasaque proin hæmorrhoidalia venosa , maximè comprimens.

β. Partus difficilis , ita ut perlongo tempore infans has partes valde comprimat.

γ. Fœces duræ in segniore ventre pluribus accumulataë diebus , intestinum rectum in saccum extendentes , venasque prementes.

8 CAP. II. DE HÆMORRHOÏDIBÛS

δ. Diæta sicca, indigestilis, corpora maximè dura, ut nuclei ceraforum, mespilorum, prunorum, ossicula animalium, copiosa farinacea non fermentata.

ε. Consuetudo latrinis diutiùs insidendi, qua fit, ut extrema recti putrido vaporibus exposita, laxentur admodum, tumeantque.

η. Prava consuetudo socordium, aut occupatarum matrum, atque nutricum, in quibusdam regionibus, qui infantes, ne conspurcent sese, magnam diei partem cogant sellis insidere perforatis; quod nocet tum ob causam ad *lit. ε.* dictam, tum ob totius recti relaxationem. Quippe intestino utcumque laxato & propendente, constringens se ani sphincter, portionem intestini penduli interceptit, vasaque comprimit; unde lapsu temporis diathesis ad hæmorrhoidas nasci potest.

θ. Consuetudo fœces diutiùs retinendi; qua ii præprimis laborant, qui vel nimiam occupatione, vel desidia, quamdiù possint, suas morentur alvos. Fœces hinc in colo, & præprimis in recto, colliguntur, accumuluntur, rectum dilatant, premuntque ita, ut postmodum alvus nequeat, nisi summo cum nisu,

reddi. Hac porrò de causa venæ hæmorrhoidales utriusque generis pressæ, necessariò intumescunt.

4. Intestini recti frequens, & aliquantisper perdurans, prolapsus, ita quidem, ut sæpiùs contracto sphinctere stranguletur, unde venæ, arteriis faciliùs comprimendæ, hîc sensim turgent.

V.

5. Causa, à medicamentis, alimentisque nonnullis, vi quasi propriâ atque specificâ, ad generandas hæmorrhoidas aptis. Talis omnibus auctõribus *aloë* audit. Talis est *allium* apud *Forestum*, *lib. 23. cap. 3.* in scholio, &c. & apud alios alia.

V I.

6. Causa equitationi crebriori ac diuturniori debetur. An quod equitantibus ossis coxygis extremitas sic introrsum premitur, ut postica intestini portio inde comprimatur? An quod ipsi sæpe sua excrementa, quantumvis prementia, retinere cogantur? An quod validè transpirantes, necessariò ex *Santorianis* siccam habere alvum debeant? An etiam quod, equo succuffore pluries vecti, totius trunci perpendicularis

10 CAP. II. DE HÆMORRHOÏDIBUS
pondere podicem violentè contun-
dant?

V I I.

7. A suppressis mensibus, hæmor-
rhagiisve narium, aliave quacumque
evacuazione, sive naturali, sive præter-
naturali, impedita, immunita. Ulcera
ipsa, cacochymiam olim eliminare so-
lita, si eadem minui, supprimique
contingat, huc referuntur.

V I I I.

8. A causa quacumque acri, irri-
tante, in recto trahente moram, illud-
que debilitante, vasa rodendo infir-
mante, tenesmos creante; qualem præ
ceteris dysenteria diuturnior generare
solet.

I X.

9. A morbis vaginæ, ac vesicæ
urinariæ, maximè circa ejus collum,
principiumque urethræ. Vesicæ quippe
scirrho, abscessus, calculi, id quoti-
die demonstrant. Unde demùm has
nonnulli vesicæ hæmorrhoidas appel-
lant. Contingitque idem feminæ à tu-
moribus occupantibus postica vaginæ.

X.

10. A crimine omnium flagitiosissimo, contranaturali, vindictam in cœlum clamante, inter homines ne nominando quidem: de quo qui medicè nosse quidquam opus habent, adeant doctissimi *Astruc* egregium de *lue venerè* tractatum.

XI.

11. A frequentiore hirudinum suctu, inductaque consuetudine huc versus derivandi cruorem.

CAPUT III.

De hæmorrhoidum utilitate ac damno.

§. I.

HÆMORRHOÏDES duas potissimum tollunt plurimorum morborum causas, quarum alteram *plethoram* vocant, alteram *cacochymiam*.

II.

Ita *Hipp. lib. VI. Epid. sect. 3. text. 28.*
 & libro de *Humoribus pag. 51. edit.*
Foës. ipsissimis fere utrobique verbis:

12 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS

» Qui hæmorrhoidibus laborant, in-
 » quit, neque pleuritide, neque peri-
 » pneumoniâ, neque ulcere phagedæni-
 » co, neque furunculis, neque ter-
 » minthis, fortasse neque leprâ, for-
 » tassis neque aliis (sive potius, for-
 » tassis neque alphis, vitiliginis gene-
 » re) corripuntur. intempestivè au-
 » tem curati multi hujusmodi mor-
 » bis non longè postea tentati sunt,
 » perniciosè sic habentes. Quemadmo-
 » dum enim in aliis abscessibus, qua-
 » les, verbi causâ, sunt fistulæ, id
 » observatur, ut aliorum morborum
 » medelâ existant, ita quoque eodem
 » modo, quo hos morbos sanant,
 » etiam, si antea fluunt, eosdem præ-
 » vertunt. «

III.

In *Aphorismis* similia habet. *Aph.* 3-
 30. Hæmorrhoidas proprias iis descri-
 bit, qui jam adulti, morbis inflam-
 matoriis maximè obnoxii hærent.

IV.

Aph. 4-25. » Sanguis fursùm qui-
 » dem, qualiscumque sit, malum :
 » (nempè vomitu cum febre, *Aph.* 7.
 » 37. vel tussi ejectus; excipitur ergo

saluberrima sæpè narium hæmorrhagia-
 quam pluribus in locis nedum con-
 demnat, sed summopere laudat) » deor-
 » sum verò bonum, niger nempe subtùs
 » secedens. « In quem *Aphorismum* pul-
 » chrè *Galenus* : » Possimus quoque nigra
 » sic accipere, quemadmodum ipse in
 » *Epidemiis*, quum de hæmorrhoidi-
 » bus ageret, usurpavit, prout me-
 » lancholicis affectibus medentur. Nam
 » reverâ, melancholiæ jam factæ, ma-
 » ximum remedium est hæmorrhoids
 » aperta; & simul est impedimentum
 » ne accidat quæ futura fuisset. «

V.

Aph. 6-11. » Melancholicis & ne-
 » phriticis hæmorrhoides supervenien-
 » tes, bonum. » Et 6-21. Insanienti-
 » bus (maniacis) si varices, aut hæ-
 » morrhoides, supervenerint, insania
 » solvitur. « Ex *Galenii* in hos *Aphorismos*
Commentariis patet, sanguinem melan-
 cholicum olim universum, jam confi-
 derari ut nunc, sive ad hypochondria
 stagnantem, eademque infarcientem,
 sive renes obstruentem, sive demùm
 opplentem encephalum. Quas omnes
 ob causas hæmorrhoids proficua fense-
 tur, tum iis, qui melancholicos hu-

14. CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
mores toto corpore circumeuntes ge-
rant, tum quibus ii ad systema venæ
portarum deponantur, tum etiam his,
quos nephritis ab hac causa infestet,
tum denique quorum hinc orta insania.
» Quare nihil mirum, ait *Galenus*, &
» melancholiam, & nephritim curari
» per hæmorrhoidas, utpote quæ fan-
» guinis veluti sæcem vacuare soleant. «
Imò ipsos calculos a sæce hac atrabi-
liaria, in renibus stagnante, basin posse
nancisci, ad quam urinæ secretæ ter-
restres particulæ adponant sese, certum
adparet.

V I.

Coac. text. 333. Dejectiones alvi ni-
gras in casu quodam condemnans *Hip-
pocrates*, salutem ex hæmorrhoidibus
succeedentibus prælagit. » Quibus ex
» crebrâ & profusâ hæmorrhagiâ fre-
» quens nigrorum dejectio est, indeque
» suppressio, hæmorrhœici fiunt hi cum
» alvi dolore: sed tamen cum flatibus
» patientes doloribus. « Vide *Duret.* in
hunc locum, pag. 196.

V I I.

Coac. n°. 346. Ab hæmorrhœide
non fatis diu, nec fatis copiosè,

fluente, vertigines oriri ait, quæ paraplectici quiddam ominentur. Ob quam causam tunc phlebotomiâ vult parcioris hæmorrhoidis defectum resarciri n°. 336. de hæmorrhagia narium deficiente, & per venæ sectionem curanda, idem dicit.

VIII.

Coac. n°. 478. » Quæ apoplecticis
» veniunt hæmorrhoides, salutare. »

IX.

Quid quod ipsis phthificis nonnunquam prodesse eas dicat? *Coac. n°. 437.*
» Quæ phthificis accidit sputorum sup-
» pressio, dementiam nugacem infert:
» his spes est apparituram hæmorrhoi-
» dem. «

X.

Quamvis porrò plerique laudati hîc textus etiam de quavis hæmorrhagia intelligi queant, ut patebit, *cap. V. n°. XII.* cum tamen tanti sit usûs hæmorrhoids, meritò scripsit *Hippocrates, Aphor. 6-12.* » Hæmorrhoidas curanti
» diuturnas, nisi una servata fuerit,
» periculum est ne hydrops superveniat
» aut phthisis. «

Rationem quippe dederat textu laudato *Epidemiōn* dicendo: » Quemad-
 » modum enim in aliis abscessibus,
 » cujufmodi v. g. sunt fistulæ, id ob-
 » fervatur, quod aliorum morborum
 » medelâ existant, ita quoque hæmor-
 » rhoïdes. « In quæ verba egregiè *Ga-
 lenus*: » intempestivè fane hæmorrhoi-
 » das curant, qui neque venam perio-
 » dicè tundunt, neque purgantibus
 » aliorsum ducunt (*δὲ ὑπὸ ἡλάτων*: Vid.
 » *lib. de Ration. vict. acut. pag. 387.*)
 » neque per exercitationes corporeas
 » dissipant, neque unam saltem ex
 » illis relinquunt, sed omnes simul
 » tollunt. « An ergo *Galenus* mens fuit,
 non peccare eum omnes auferendo, si
 & venæ sectione, purgantibusque, ma-
 teriem aliorsùm duceret, & exercitio
 corporeo hominem ita disponderet, ut
 transpirando plethoram præveniret?
 Est certe in regulâ generali exceptio,
 ut mox liquidius adparebit.

X I.

Nam ipse *Hipp. libr. de Hæmorrhoid.*
 » Urere, inquit, ita oportet, ut hæ-
 » morrhoïdum nulla inusta relinqua-
 » tur, ἀλλὰ πάσας ἀποκάνσεις, sed ut
 » ad unam omnes urendo auferas, «
 Triplicem

Triplicem deinde methodum omnes auferendi tradit, igne, ferro, erodentibus. Sequiturque illum *Aëtius*, *Tetrabib. 4. ferm. 2. cap. 5.*

Videtur omninò *Hippocrates* distinxisse inter hæmorrhoidum genera. In *Aphorismis* locutus disertè fuerat de *χρονίαις* (antiquis) hæmorrhoidibus, quæ designarent inveteratam jam naturæ consuetudinem, sese hac viâ aut superfluis, aut noxiis, exonerandi. In his igitur unam servandam esse jubet. Ubi verò recentes erant, molestæque eadem, & numerosæ, considerabat topicum vitium occasione natum, minimè verò salutare molimen naturæ: undè easdem cunctas eradicandas censet.

XII.

Ipsaque *Galen*i est eadem mens, clarè percipienda in *Comment. ad Aph. 4-25. Chart. tom. IX. & Comm. libr. de Humor. text. 26. Chart. VIII. pag. 576.* Ubi namque ultimo loco longè latèque de omnium ablatarum nocuentis disseruerat, apertè id de antiquis intelligere se ostendit, de recentibus verò minimè. Undè ait: » Scire » tamen convenit, non semper boni

18 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
» consulendum esse, ut sanguis per
» infernas partes ex hæmorrhoidibus
» effluat, sed tum denique, quum ni-
» gra excernuntur, & quum hominis
» natura multum humoris hujusmodi
» accumulatur. *Alioqui* natura non est
» tali evacuationi assuefacienda; quip-
» pe quæ utrumque excessum pericu-
» losum habeat: tum quando sanguis
» ultra modum excernitur, tum quan-
» do ex toto cohibetur. Nam in im-
» modica vacuatione veremur, ne
» homo derepente moriatur, aut fiat
» hydropicus, aut cachecticus; con-
» trà verò iis, qui ex cohibitis nunc
» hæmorrhoidibus sanguinem coacer-
» vant, secare venam oportet, ne in
» magnum aliquem morbum cadant. «
Patet igitur quo in homine omnes li-
ceat auferre, in quo verò unam oportet
servare apertam.

XIII.

Hinc facilè comprehendimus histo-
riam *Alcippi*, *Epid. 4. pag. 1139.*
» *Alcippus* hæmorrhoidas habens ab
» iisdem curari vetabatur. Curatus ta-
» men fuit, sed simul insanivit. Fe-
» bris acuta succedens, maniam sol-
» vit. « Patet utique hæmorrhoidas

apertas molestasque habuisse *Alcippum*, nec ferre voluisse: dehortamento, ne auferri sibi curaret, non auscultasse, curatum autem in maniam incidisse; à qua, non nisi fortunatâ admodum febre, liber evaserit. *Alcippus* igitur ex iis non fuit, quibus *Hippocrates* integram hæmorrhoidum curationem suassisset, sed eorum est ad classem referendus, quibus una aperta esset servanda.

XIV.

Intelligimus quoque quinam illi fuerint, de quibus *Galenus*, *comm. in text. 26. libr. de Humor.* » Quis tandem ignorat, inquit, plerosque in » melancholiam insaniamque incidisse, » hisce excretionibus inscitiâ Medicorum suppressis? Alii dolore lateris, » alii renum vitiis correpti sunt; aliis » accidit, ut sanguinem è ventriculo » vomerent, aut ex pectore tussî eji- » cerent, aut paraplegiâ, aut hydro- » pe oppressi, interirent «. Antiquos profectò hæmorrhoidarios *Galenum* hîc præ oculis habuisse, ex iis liquet, quæ mox huic textui subdiderit, quæque jam supra laudaverim: » Scire » tamen convenit, non semper boni

20 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
» consulendum esse, ut sanguis per in-
» ternas partes, &c. *Vid. Thes. XII,*
cap. III. supra, p. 17. & 18.

X V.

Cœterum qui considerat quot, quan-
tosque, tum acutos, tum chronicos
morbos, sive plethora sana, morbo-
sive, sive cacochymia peculiaris, olim
evacuari solitæ, jam retineri cœptæ,
necessariò debeant generare; ille mi-
nime mirabitur tot morbos, ab hac
causa genitos, tum textibus enarratis
enumerari, tum longè numerosiores
adhuc posse recenseri. Nam,

1. Pleuritis, peripneumonia, phre-
nitis, paraphrenitis, splenitis, hepa-
titis, gastritis, enteritis, nephritis,
hysteritis, apoplexia, convulsio, te-
tanus, febris ardeus, febris quæcum-
que, à solâ plethorâ suppressâ ducere
originem possunt.

2. Phthisis à retento hæmorrhoidon
fluxu nasci potest; sive quod peripneu-
moniam, pleuritidemve, sequatur
illa, sive quod ex nutritione nimiâ,
exercitio non dissipatâ, nata fuerit;
quam ultimam speciem frequentem
ostendimus *Ratione Medendi, part. 2*
& 3. quamque sane hæmorrhoids leva-

re posset, ut *Thef. IX, cap. 2.* habetur.

3. Hydrops oritur, quando stagnans plethora cacochymiam induit; cuiusmodi exempla cachecticæ & hydropicæ feminæ nobis exhibent, post suppressam evacuationem mensuram.

4. Maniam, paralyfin, similesque morbos, atrabiliaria spissitudo generat, prout ad encephalon, nervorumque sive origines, sive decursus, accubuerit.

X V I.

Hi ergo homines, qui quopiam horum morborum, ratione plethoræ, aut cacochymicæ, laborassent, jam largo hæmorrhoidum fluore ab iisdem morbis degunt immunes, in quantum scilicet hi morbi ab hac causâ oriundi essent.

Equidem homines posse tamen in eisdem incidere morbos, vel indè manifestum sit, quod causæ sufficientes dentur, quæ in medio catameniorum, hæmorrhoidumve fluxu, morbis acutis chronicisque producendis aptæ natæ sint.

Sane hæmorrhoidum fluor nunquam impedit, quo minùs homo in pleuri-

22 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
tidem incidat, quem cursu agitatedum,
rarefacto, eoque moto proinde cruore
turgidum, copiosus gelidæ refecerit
haustus, aut quiescenti gelida afflaverit
aura. Prætereaque exempla quotidiana
sunt causarum, acutos quæ gene-
rent morbos in puerperis, in virgini-
bus, in hæmorrhoidariis, ipso ritè
quamvis pergente fluxu. Quod si de-
mùm tunc fluxus sistatur, sistitur qui-
dem ille à morbo, non verò ille sub-
sistendo morbum creavit. Ecquis prac-
ticorum pluries non viderit, quod aut
fluxûs tempore, aut eo brevi prægresso,
morbos hujusmodi gignant motus,
iracundia, vindicta, mœlilitia, vina,
venus?

XVII.

Collatis igitur, interque sese com-
paratis, antiquissimorum Medicinæ
parentum tum sententiis, tum obser-
vatis, adparet,

1. Hæmorrhoidas vestutiore, con-
servatæ eo usque sanitatis testes, nun-
quàm inculpatè auferri universas.

2. Hæmorrhoidas recentes & licere,
& oportere, aliorsùm ducere, nisi ea-
rum conservationem natura apertè cla-
mitet; ut v. g. esset observata primâ

vice hæmorrhoids, quæ hominem illicò à diuturniore mania sublevaret: cæterum propter periculum five suppressi, five imminuti, five nimium aucti, hujus fluxûs, hæmorrhoidas impediendas, & curandas esse.

3. Hinc sapientissimorum horum virorum sententiam neutiquàm eandem esse cum eâ modernorum, qui audacter asseverent, hunc fluxum viris æquè necessarium esse, quàm feminis menses.

4. Adeoque antiquos hos patres non injunxisse Medicis ut quemvis morbum, seu plethorâ, seu cacochymiâ genitum, hæmorrhoidum provocatione curare satagerent, sed iis tantummodo, quas natura indicasset, viis, hæmorrhoidales hæ fuerint, an aliæ quævis.

XVIII.

Nec aliter censuere celebres in arte viri, per varias Medicinæ ætates. Quamvis enim omnes ærumnas à cohibitis hæmorrhoidibus patheticè recenseant, haud tamen eas ita necessarias credidere, ut naturâ easdem non producente, arte tamen excitandas esse docuerint, utque causam difficilium morborum, harum tantummodo de-

24 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
fectui , tribuerint. Totum id , quod
ex horum monumentis colligitur , uni-
cè eò tendit , ut demonstretur , sæpif-
simè saluari molimine naturæ , hunc
fluxum excitari , periodicè que reverti ;
eiusque sive retardatione sive cessatio-
ne , quam aut ars medica , aut abusus
sex rerum non naturalium effecisset ,
morbos gigni omnis generis , quamdiu
causa , ob quam semel natæ hæmor-
rhoïdes essent , perseveraret. Quo cer-
tè in argumento omnes totius orbis
Medicos secum consentientes habent.
Videri hîc possunt *Sennertus* , *Sorbait* ,
Riverius , *Wepferus* , *Juncken* , *Sancto-*
rini , &c.

Ex his omnibus *Sennertus* audiatur ,
Germanorum Medicorum , 150. ab-
hinc annis , facilè princeps , *tom. IV* ,
pag. 473. » Hæmorrhoides autem ,
» *inquit* , quatenùs tument , pertinent
» ad morbos magnitudinis præter na-
» turam auctæ : si verò sanguinem
» præter naturam fundunt , pertinent ,
» ut *Galenus* scribit , (3. *de sympt.*
» *caus. cap. 6.*) ad symptomata in ge-
» nere excretorum , toto genere præ-
» ter naturam. Neque enim omnium
» hominum est sanguinem his venis
» effundere , sed quorundam... Ete-

» nim quanquam , quum moderatè
 » fluunt , utiles sunt , & à multis mor-
 » bis præservant ; tamen humor , qui
 » ad excretionem naturam stimulat , na-
 » turali modo se non habet , neque
 » sanguis unquam , nisi in feminis ,
 » secundum naturam excernitur. Et
Etmullerus, tom. 2. p. 144. » Quocum-
 » que modo accidunt hæmorrhoida-
 » lia pathemata , omnia sunt præter na-
 » turam , quum hæmorrhoidales affec-
 » tus *naturaliter* nemini contingant ,
 » adeoque semper eorum affectus præ-
 » supponunt statum præternaturalem &
 » morbidum. Hinc sicuti mulieribus
 » *vitio mensium* supervenire solent , &c.

XIX.

Quid , quod pravi successus abundè
 nos de quorundam Medicorum teme-
 ritate convincant , qua ad cogendum
 hunc fluxum naturam perpetuò lacef-
 sitant !

1. Namque malè sæpiùs videmus
 eorum succedere conatus , dum , otian-
 te plane naturâ , illi non piceum illum ,
 qui forsan tota morbi causa , sangui-
 nem educant , sed eum , qui ex iliaco-
 rum vasorum propaginibus floridior ,
 vegetiorque , & quo homo miser ma-

26 CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
ximè indiguisset, profluit. Unde effici-
tur ut ille longè debilior, mœstior,
magisque atrabiliarius reddatur. Quip-
pe, ex *Thef. VI. & IX, cap. I* patuit
incertum 1°. esse, utram venam feriant
hirudines, 2°. an non etiam vulne-
rent arteriam.

2. Summo ægrorum damno fit ut
hypochondriaca passio cum materie
haud satis ab illa, quæ citra mate-
riem fit, distinguatur. Qua distinctio-
nis ignoratione hypochondriaci sine
materie coactis hæmorrhoidibus pessi-
mè mutantur, ut posthac ab aliis, qui
rectiùs sapiunt, vix queant emendari.

3. Scatent practicum observata in-
fortuniis, quæ oborta his, qui, Me-
dico cogente, hæmorrhoidarii redditi,
demùm hunc fluxum aut minùs suffi-
cientem, aut penitùs habuerint sup-
pressum.

4. Ut omnes nimix hæmorrhagiæ
vitam labefactare, hydropem creare,
mortemque possunt, ita etiam hæmor-
rhoïdes. Undè secundum *Galenum* ce-
leberrimus *Venetorum Anatomicus &*
Practicus Sanctorini, Tract. de Hæmor-
rhoid. » Si modum, ait, excedat, ita
» ut nimia sit excretio, quot mor-
» borum funebres apparatus, quantum

» cruciatuum armamentarium ! «

5. Aliam calamitatum classem constituunt furores dicti hæmorrhoidum, uvæ, marisci, rhagades, ficus, diarrhoea, intestini recti relaxatio & prolapsus, tenesmi; ad urinas, stranguriæ, dysuriæ, &c. à quibus omnibus dolores sæpè intolerabiles, aut demùm inflammationes, suppurationes, gangrænæ, ani fistulæ, hydrops, &c. Unde laudatus mox *Sanctorini* addit.

» Hinc & hydropes, & cachexiæ, &
» tabes, & fistulæ, & ulcera. «

6. Tandem præconcepta opinio ubique hæmorrhoidas quærendi, id damni praxi intulit, ut vera causa dolorum in lumbis, in ano, in vesica urinaria, prætervideatur, hominesque, neglectâ verâ ærumnarum causâ, frustra ad hæmorrhoidas torqueantur. Contigit videre in praxi sic dispositiones calculosas, sic recti intestini inflammationes, relaxationesque esse neglectas, neglectu ferè desperatas esse redditas.

XX.

Quum ergo, secundum omnes artis principes, natura hunc fluxum in plurimis haud excitet; quum secundum eisdem, universa sana praxis prohibeat

28CAP. III. DE HÆMORRHOÏDIBUS
homines, *Natura viam non monstrante*,
eidem assuefacere; quum denique mul-
ta incommoda & calamitates ejus occa-
sione contingunt; id apparet eviden-
tissimum, quod modernorum praxis
longè numerosiores morbos creet, mul-
toque plures mortalium reddat ægro-
tantes, quàm ex consueto naturæ or-
dine ægrotare debuissent.

X X I.

Quare etiam secundum optimos
Medicinæ antistites, hæmorrhoidibus
orituris, ortisque, crebrò est reluctan-
dum, quo dispareant demùm. Quum
enim aut sæces duræ, aut consuetudi-
nes pravæ, aut recti prolapsus, res-
ve indigestiles, equitatio, graviditas,
aut alia quæcumque occasionalis causa,
hæmorrhoidum tumores, dolores,
fluores, progenuerint, nec evacuatio
hæc aliundè indicetur, strenuè allabo-
randum est, ut evanescant.

X X I I.

Adde, quod natæ dicto mox modo
hæmorrhoides haud rarò vehementer
nocere queant, si obstructa & inflam-
mata viscerum, partiumque ab aorta
descendente ramos accipientium, mis-

sionem sanguinis potius ex adscendentibus è corde ramis sibi poscerent. Quæ fortassis ratio fuit, quæ magnum *Wepferum* permoverit, ut scriberet, *lib. de morb. cap. pag. 416. obs. 104.* » Certe » hæmorrhoidum apertio, utcumque » ab Italis summè extollatur, in praxi » non illam opem fert, quam præstare » multi pollicentur; quia sæpè alibi » venâ sectâ, laudabilior successus con- » sequitur. α

CAPUT IV.

*De origine hæreseos circa hæmorrhoidas
natæ.*

§. I.

QUUM stabilita hucusque doctrina per omnia notæ Medicinæ sæcula, usque ad proximè præcedentis finem, receptissima fuerit; quæ demùm tantæ in scholamedica mutationis origo?

Alterutrum necessariò verum est: aut corpora humana legibus fuere mutata suis; aut Medici, citra naturæ immutationem, doctrinam medicam, æternæ experientiæ innixam, turpiter mutaverint necesse est. Quum nunc

30 CAP. IV. DE HÆMORRHOÏDIBUS
corpora iisdem prorsus, quibus olim,
legibus regantur, necessario sequitur
damnosam in Medicina hæresin obti-
nuisse.

I I.

Clarissimus *Stahlius*, vir si quis
alius, in chemicis versatissimus, spe-
culationibus autem in Medicina supra
modum deditus, mutatæ hac in parte
Medicinæ, non experiundo, sed spe-
culando, extitit faber; quem mox
schola ejus tota, in eaque principes
Junker, *Alberti*, &c. secuti sunt.

I I I.

Suspectum vel ideò dogma, quod
Cl. *Stahlius*, ut alibi passim, ita di-
sertis, repetitisque sæpius verbis, in
Epistola ad Cl. Alberti, Albertiniano
de hæmorrhoidibus tractatui in quarto
præfixo, palàm fateatur, omnesque
palàm fateatur *Stahliani* novum plane,
insolitum, inauditumque, dogma
esse.

Equidem stat laus sua, honosque,
novis in Medicina observatis, quæ
ejusdem pomœria extendant, illustrent
obscura, dubia firment: sed ea jure
vituperes, quæ nedum experientia na-

ta, sed eidem penitus adversa reperiuntur.

I V.

Quid ergo respondendum ad innumera experimenta, quibus clarissimus novitii dogmatis auctor, schola ejus universa, ex eaque prodeuntes numerosissimi tum aliarum regionum, tum præprimis Germaniæ Medici, hæmorrhoidalem suam doctrinam factam tectam esse arbitrantur? Et imprimis quid de famosa illa *colica hæmorrhoidali*, quam *Stahlianis* imbuti principiis millies observent, curentque, interea dum alii, quibus haud licet adeò perspicacibus esse, eandem vix animadvertant?

V.

Resp. Est colica quædam verè hæmorrhoidalis, à nisu sanguinis versus vasa hæmorrhoidalia, orta; qualem etiam aliquoties feminæ ad ventura patiuntur catamenia. Quem igitur in modum feminæ aptis ad menses provocandos auxiliis ab hac colica liberantur, ita & apta ad provocandas hæmorrhoidas remedia hanc dictam colicam tollunt. De hac re omnes hujusque consentiunt practici.

Verùm ideò quamcumque feminarum colicam velle menstruam adpellare, eamque, ut talem curare, est sane feminas pessumdare millenas.

V I.

Est igitur colica menstrua, suis internoscenda signis, causisque, nonnullis per annos ad quosque menses solemnis, plerisque rarior, multis ignota. At verò præter hanc colicam, mulieres frequenter colicam patiuntur à variis sex non naturalibus rebus dictis, à spasmo, à temperie, à phlogosi, à materie rheumatica, quæ licet sui quæque genii sit, colicam tamen hæmorrhoidalem mentiri possit incautis.

V I I.

Quemadmodum nunc practici colicam in feminis à longè aliis causis, quàm à menstruis, frequentissimè oriundam & norunt, & curant; à fortiore norunt frequenter eandem in viris, curantque, aliundè quàm ab hæmorrhoidibus genitam; quum longè rarior viris hæmorrhœis, quàm fluxus mens-truus feminis.

VIII.

Quum proindè viri infinitò rariùs fluentes hæmorrhoidas habeant, quàm feminæ menses; quum feminæ colicos dolores, aliundè quàm à mensibus natos, millies patiantur; consequitur necessariò id, ut qui centies & millies has hæmorrhoidales colicas sibi videre videantur, etiam centies & millies easdem ut tales, quales minime sint saluent.

IX.

Quippe confundunt communes morborum notities; nam dum colicæ nephriticæ, rheumaticæ, arthriticæ, pictonicæ, idque genus aliæ inchoantes, iis adhuc, quæ veram ejus naturam determinant, signis carent, audacter hæmorrhoidalem, quam nunc vident, appellitant: signis verò eam ritè determinantibus obortis, ineptè prorsum concludunt, ideò hanc determinatam colicæ speciem oboriri, quod colica hæmorrhoidalis suum non sit sortita effectum: quem si sortita fuisset, hanc tunc occasionem nascendi alteri colicæ prærepturam fuisse.

Quare ad quasvis ejusmodi experientias, toties decantatas, cum lau-

34 CAP. IV. DE HÆMORRHOÏDIBUS
dato supra *Sanctorini* respondeo : » Nec
» mihi experimentorum myriades pro
» hujus (hæmorrhoidis) saluberrimo
» usu reponant. Sit experimentis fides !
» At sit cautum , alioquin difficilli-
» mum , experimentorum judicium !

X.

Quid ergo statuendum de *ileo hæmatitide*, *Hippocrati* descriptâ , *libr. de internis affect.* pag. 557. edit. *Foëstianæ* , quam veram , hæmorrhoidalem colicam esse voluit cum suis *Stahlius* ?

Eodem hercle modo , *ileus hæmatitis* est *colica hæmorrhoidalis* , quàm est *inflammatio pleuræ*. Id utriusque historiam inter sese conferenti liquidò constat. Putrida dissolutio sanguinis , cum foetote oris , cum gingivarum à dentibus abscessu , cum ulceribus crurum , cum narium hæmorrhagia , sine ulla facta colici doloris mentione ; ea sane putridi scorbuti historiam aptè referret , nisi alacritas , magnaue ad ambulationes & exercitia promptitudo , contrarii quidpiam designarent.

Attamen si cum *Foëstio* , & *Charterio* , in suis ad hunc textum notis , censeamus hîc necessariò & omissum esse , quia adparentia crurum alia post alia ulcera ,

quæ *Hippocrates* hîc describit, promptitudinem ad exercitia prorsum tollunt, tunc habemus accuratam satis *scelotyrbae* enarrationem. Videte *Comm. ill. Præsid. ad §. 1148.* Quin & copiosus lactis mellisque usus, radices betæ, folia cucumeris agrestis, sal, &c. haud ineptè videntur huic morbo curando ab *Hippocrate* adhibita; qui tamen adjecit morbum multâ medicatione indigere, imò aliquando non curari, sed ad mortem usque perseverare.

Quo nunc jure morbum, sic *Hippocrati* descriptum, colicam hæmorrhoidalem appellent? Utique *Hippocratis* textus nullum symptoma colicæ recenset; recenset verò symptomatum seriem, quorum ne unicum quidem in colica adest. Quod si curationem respicias, dat plura, quæ certè in colica haud convenient; & de sollicitandis hæmorrhoidibus, quod rei totius præcipuum caput est, ne meminit quidem.

Ut meritò concludam eos, qui præconceptas opiniones ineptis argumentis flatuminare cogantur, suæ ad probandum egestatis manifesta indicia prodere.

X I.

Quid tamen judicandum de famosis experimentis *Lutetiæ Parisiorum* habitis, atque in *Thesi* anno 1750, ibidem propugnatis? quorum hoc primum: » Novimus mulierem, ita ascite laborantem, ut ad paracentesin multoties celebrandam coacta confugere, curaretur ad tempus, non sanaretur: Ecce autem artem docente naturâ, curamque suspiciente, larga derepente advenit hæmorrhoidum vacuatio, ægramque liberavit ad annos. « Historia quippe hæc quoddam hæmorrhoidum privilegium clarè demonstrare videtur, quo privilegio ab ejusmodi se liberet morbis, in quibus secundum universas Medicinæ leges sanguinem profundere vetitum est.

X I I.

Resp. Haud scribitur ab auctoribus utrum huic feminæ hæmorrhoides quondam salutare affuissent, an verò vice tunc primâ comparerent?

Si primùm; dico, quandoquidem notante *Hippocrate*, *Aph.* 6-12. Hydrops à suppressis hæmorrhoidibus nas-

ci potest, etiam fieri potuisse, ut fluxus hic restitutus hydropis attulerit sanationem; idque in ejusmodi potissimum corpore, in quo *post pæracentesin, sanitas adparuerit tam illibata, ut ad tempus curata* diceretur.

XIII.

Hinc iterum quæritur, quod in historia deest, qua natus de causa hydrops? An à suppressis hæmorrhoidibus, aut catameniis? An à diathesi eò inclinante?, cacochymiâ? cachexiâ? obstructione?

Talis autem, cui à malis his ultimis causis natus, promotusque, fuerit hydrops, non sustinet tot paracenteses impunè, neque dicitur *post ultimam adhuc paracentesin ad tempus curata*. Nam ut rectè advertunt, exemplisque confirmant, *Acta Ph. M. N. C. vol. 6. obs. 60. & vol. II. obs. 29.* fluxus hæmorrhoidum in hydrope, ab his ultimis causis nato, mortem acceleravit. Ergo non hinc, sed à prima causa, nempe evacuatione hæmorrhoidum aut menstruorum suppressione, oriundus fuit feminæ hujus hydrops.

X I V.

Id si verum, omnes sensati medici, paracentesi factâ in tam bono corpore, mox in revocandas evacuationes animum advortissent, quo demùm corrigent morbi originem. Quod si, his prægressis, forte qui foret corporis in cavo aut relictus, aut de integro collectus liquor, integritate absorbentium vasorum, resorptus is fuisset, communibusque corporis emunctoriis eliminatus.

X V.

At cura profectò hæc non solius fit privilegio hæmorrhoidis. Idem quippe casus esse videtur, cujus meminit *Hippocrates*, *libr. de Viâ. Acut. tex. 39.* de hydropico agens: » Si, inquit, » difficulter spiraverit, fuitque æstiva » anni tempestas, & virium robur ad- » sit, ex brachio sanguis mittendus » est. « In quæ verba sic commentatur *Galenus*: » Hic solus (hydrops) quum » incipit, eget interdùm sanguinis de- » tractione, quum scilicet ex retentio- » ne vel hæmorrhoidum, vel mulie- » brium menstruorum, vel ex aliqua, » quæ ita plethorica sit, causâ, incepe- » rit. «

Est ergo hydrops, sunt corpora hydropica, in quibus venæ sectio conducit, auferendo veram, hydropem quæ genuerat, causam. Ergo & reditus cujuscumque suppressæ evacuationis, hydropem producentis, sive ea hæmorrhagia narium fuerit, sive hæmorrhœis, sive catamenia, corpus tale ab hydrope crurare valeret.

XIV.

Hucusque respondi, vetustiores ipsi hæmorrhœidas fuisse supponens, à §. XII. ad XV. Sed quid si totius vitæ primâ modo vice prodierint? Tunc signârunt vires in hoc corpore tantas superfuisse, ut sanguinis evacuationem innocuè tulerint; signârunt bonitate corporis vasa, post ultimam paracentesin, tam robusta, humoresque tam compactos fuisse, ut regenerandi hydropis causa defuerit, ac sanguinis demùm fuerit promotus fluxus: hincque ipsas has hæmorrhœidas, non curæ causam, sed potiùs ejusdem effectum, extitisse.

XVI.

Altera *Parisiensis* historia feminam sistit annorum 39. quæ asthmate, hepatitide, nephritide, colicâ uno tem-

40 CAP. IV. DE HÆMORRHOÏDIBUS
pore intestinali, alio hystericâ, labo-
ravisset; simulque & à retropressa sca-
bie, & hæreditaria arthritide, admo-
dum malè haberet. Perhibetur venam
secta toties, ut radius, carpus, pes,
cicatricibus fœdati numerosis, nullam
ultrâ admitterent venæ sectionem.
Hanc feminam auctorum thesicos alter
infarctis abdominis vasis laborantem
vidit, pulsus habentem compressos,
tumidasque conquerentem hæmorrhoi-
das. Quam proindè ob causam hirudi-
nes admovit. Hæmorrhoidibus autem
egregiè fluidis, crebròque conspicuis,
integram sanitatem feminæ restitutam
vidit. Nonne solæ hæmorrhoides hîc
ad miraculum curârunt tot, tantorum-
que, vitia viscerum; quæ hæreditariâ
arthritide, repressâque scabie genita,
obstructione & inflammatione confir-
mata, reliquam artis opem conclama-
tam declaraverant?

X V I I I.

Indicat tota historia feminam hanc
nondum ex inflammationibus suppura-
tam, nondum ex obstructionibus scir-
rhosam, effectam esse; adeoque à fre-
quentiore venæ sectione aliquantillam
tulisse opem; tum quia plethorica fuisse
adparet,

ædparet ; tum quia Gallorum corpora frequenti sanguinis missione à teneris affueta , ejus repetitionem crebriùs pofcunt : at verò , quod maximè notandum , fyftema venæ portarum , quod tam variis pathematibus fingularem fui depletionem toties indicâffet , demùm aptam pandiffe fibi viam , qua magnam morborum caufam eliminaret. Ut proindè hiftoria hæc , æque parùm quàm præcedens hæmorrhoidum miracula canat.

XIX.

Tertia in fcenam prodit virgo hæmorrhoidibus curata , poftquàm aliquot ab illinc annis , retardato fluxu menftroo , diris eſſet abdomini crutiata doloribus : ad quos ſedandos innumeræ quidem venæ ſectiones , fomenta , balnea , paregorica , aquæ tam martiales quàm ſulphuræ , at penitùs incaffum adhibita eſſent. Quum auctor intelligeret à *ſpiſſo* , & *viſceribus abdominalibus hærente ſanguine* , univerſam ſymptomatum cohortem , ut plurimum , originem ducere , animadvertit ſimul externarum hæmorrhoidum , earumque quidem turgentium , aſſeſſe congeriem , quibus ſuaſit hirudines

42 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
adplicandas. Verùm anni spatio puella
huic consilio reluctata (mali admodum
tolerabilis argumento) eidem tandem
paruit, & quinquaginta circiter variis
temporibus hirudines passa, conva-
luit.

XX.

Ut præcedentes, ita & præsens hi-
storia, quamvis fronte primâ rerum
mirabilitate veluti percellit, nec miri,
nec extraordinarii, quidquam conti-
net. Imò attentè legenti abundè patet,
& causam, & symptomata morbi, &
ipsas hæmorrhoidas cœcas, id innuis-
se, quod in systemate venæ portarum
fons latitaret malorum, adeoque sui
expulsionem per hæmorrhoidas mani-
festò indicâsse.

CAPUT V.

Quasdam præcticas questiones continens.

§. I.

*A*N homini, hæmorrhoidas ex pletho-
ra quondam passo, jam, iisdem ali-
quandiù non fluentibus, ægrotanti, cura
debeat præcipua esse restituendi easdem?

Ex doctrina antea data, pendet responsio ab examine quæstionis, ejusque distinctione. Vel enim homo plethoricus esse perstitit, vel non perstitit: Si plethoricus existens, nunc ægrotat, jam vel naturam per cæcas hæmorrhoidas, viam hanc referare aperte molientem, *percipit*, vel *minime percipit*. Si *percipit*, convenit indicatum naturæ sequi, & provocare hunc fluxum; si *non percipit*, defectum hæmorrhoidum, doctrinâ Hippocratis & Galeni instructus, venæ sectione supplere debeo.

Requisitam autem depletionem adeptus, auctor illi ero, ut victu moderatiore, ac debitis exercitiis id efficiat, ut plethoricus ultra non fiat. At verò si ne plethoricus quidem ultra est, cessat plane ratio de hæmorrhoidibus cogitandi: cessant consideratio moliminum, quæ natura olim hac viâ fecerit. Morbus est mihi nunc, non ex anamnesi hæmorrhoidum, sed ex symptomatibus præsentibus, curandus.

II.

Quando melancholici, hypochondriaci, atrabiliarii, olim ab atra bile ægrotantes, fluentibus postliminio hæmorrhoi-

44 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
dibus convaluerint, jamque iisdem ces-
santibus, ægrotent; an non illicò re-
feranda hæmorrhoids?

A bonâ quæstionis distinctione apta
pendet responsio: si morbus est planè
idem qui olim, ita ut, quæ nunc præ-
sentia sint symptomata, à spisso venæ
portarum sanguine nasci observentur,
utique omnem navare operam oportet
ad revocandum hunc fluxum. Sin
autem idem homo, seu Naturæ, seu
Artis ope, ab illa abdominali farci-
nâ immunis vixerit, hæmorrhoidibus
quantumvis carens; ipseque præsens
morbus nihil habeant cum atra bile
commune; necesse est curare eundem,
non secundum antiqui, quo dudùm
caruerit, morbi regulas, sed juxta præ-
sentis ægritudinis medicandæ leges.
Haud enim potiore jure huic restitue-
rem hæmorroidas, quàm quo ægro,
quem quondam sudor à morte præser-
vâisset, nunc in morbo à priore ab-
simili, sudatoriâ medelâ curare vel-
lem; quippe quod olim salutares po-
tuit, nunc noxios posset provocare
sudores.

III.

Quid si homo antiquitùs cum hæmor-

rhoïdibus sanus, jam sine iisdem, primâ vice vitæ, melancholicus fiat? nonne ipsi mox illæ revocandæ? Urgere quippe hæc indicatio videtur, quum ab omni ævo, hos usque in dies, toties deprehensæ sint huic morbo salutares.

Quid hîc affirmem, negemve, non habeo, nisi primo noverim qualenam sit istud melancholiæ genus, quo nunc primâ vice laboret? Sitne spisso atrabiliario sanguine, an verò merâ mobilitate solidorum, tenuitateque humorum, oriundum?

Si ab ultima causa; Medicus cogendo hæmorrhoidalem fluxum, insigniter peccat. *Primò* quidem, quod cuncta ejus molimina delicatiores hosce nervos vehementer exagitent, morbique ideò tum symptomata, tum ipsam exacerbent causam. *Secundò* autem, quia hîc ægris, nisi alii urgentiores morbi id expressè jubeant, nihil est evacuantibus perniciosius. Quantumvis enim nonnulli indè videantur principio levari, observantur tamen in pejus postea ruere: quum solidorum inertia, ac fluidorum tenuitas, (immane quantum!) indè augeantur.

Sin verò à causa prima; præprimis inquiram utrum illa, quam præsen-

46 CAP. V. DE HÆMORRHOIDIBUS
tem morbi causam detego, spissa scilicet ac lenta humorum diathesis, systema venæ portarum peculiari modo obsideat, an verò per universam humorum dispersa sit massam?

Si itaque massam totam infecerit, evacuantibus ex sua natura minùs eget, quàm attenuantibus, atque immutantibus, ab arte peculiariter ad id destinatis.

Quia tamen etiam cacochymica plenitudo sui nonnunquàm evacuationem postulat, qua nimirùm spatium bonis sive alimentis, sive medicamentis, concedatur, missio sanguinis quocumque demùm ex vase fiat, ex æquo proderit. Si ex æquo proderit, quocumque fluat de vase, eo potiùs loco eandem institutam, qui & commodissimus sit, & paratissimus, & nullis posthac incommodis obnoxius: neutiquam proinde (*vid. cap. 3. Thef. XII. XIX.*) ex hæmorrhoidalibus.

Sed deprehendat nunc Medicus systema venæ portarum atrâ spissitudine infarciri, quid tum?

Reperiet idem ille Medicus naturam hæmorroidas tumore, pruritu, dolore, indicantem, vel nihil horum. Si nihil omninò, dubitam hoc provocato

fluxu curationem ægro proponat; eo quod, si à remediis internis, si ab emollientibus, stimulantibus topicis, imò si ab ipsis hirudinibus, contigerit, ut vena hæmorrhoidalis, mesentericæ propago, dehiscat, juvamen ingens indè capturus sit; si verò hypogastricarum furculus, sperato sit frustrandus effectu (*vide Thes. omnes 1. cap.*) hancque observationem vide confirmantem *Ludovicum Mercatum, tom. 3. lib. 3. cap. 17.*

Undè ipsissima causa intelligitur, cur his ægris toties laudatæ hæmorrhoides non opitulentur? Et cur iidem homines uno tempore indè insigniter levantur; alio verò tempore nedum levantur, sed ægrius habeant? nam jacturam sanguinis non melancholici, sed fluidoris, impunè non ferunt.

Alia autem res erit si natura viam monstret, venasque inflaverit hæmorrhoidales. Spes utique multò certior ægro datur fore, ut, arte naturæ conamini obsecundante, ingens morbi levamen percipiatur.

IV.

Si homo olim vel acuto, vel chronico
Civ

48 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
in morbo, crisin per hæmorrhoidas habuerit, jam verò denuò acutè chronicève laborat; an nunc iterùm est ad illas disponendus?

Quum, quò vergit, natura eò ducenda sit, si per loca convenientia, oportet eam & hîc sequatur Medicus, si ipsa per se molimina edat, veluti denuò hominem hoc fluxu judicatura. Naturâ autem planè otiante, Medicus sane haud meliore cum jure hæmorrhoidas promovere sataget, quàm si quascumque evacuationes criticas, olim prægressas, in cunctis, quæ postliminio orientur, morbis, resuscitare repetereque, anniteretur. Sic igitur stultè ac ridiculè ageret, qui præsentem morbum vellet promotis curare sudoribus, eo quod hi olim judicâssent eundem; aut eum sanare purgantibus, quem alvus olim judicâssent; ita contra artis præcepta is ageret, qui, propter crisin hæmorrhoidalem quondam prægressam, hæmorrhoidibus ægritudinem tentaret fugare præsentem.

V.

An hæmorrhoides ortæ quondam occasione alvi segnioris, dysentericæ, equita-

tionis, graviditatis, medicamentorum, morborumque vaginæ, intestini, vesicæ, aliquid in posterum pro tuenda valetudine, aut pro curando Morbo, medico indicent?

Ut aptè respondeatur, erunt omnes hi homines tres dividendi in classes.

Primò, habuere horum multi, explicatarum occasionum unâ, hæmorrhoidas; eâque evanidâ, nullum harum aut fluxum, aut tumorem, experti sunt. In his nulla ratio est hæmorrhoidas revocandi, quia nec unquam antea, neque postea, eas indicaverat natura. Ex *Thesi* igitur XIX. cap. III. is peccat in vera artis præcepta, qui citra aliam indicationem hæmorrhoidas provocet.

Secunda classis eorum est, qui, ex una dictarum occasionum, hæmorrhoidas passi, easdem tumidas deinceps, dolentesque experiuntur. His itidem, quum natura illas indicaverit nunquam, non erunt ullatenus revocandæ, (*vide Thes. XII. & XIX. cap. 3.*) sed potiùs dolores ac tumores aptis auferendi auxiliis. Et si ipsis est detrahendus cruor, is eo ex loco ducendus quem ejus, quo nunc laborant, morbi ratio eligendum suadet.

Tertia classis eos continet, qui aut plethorici, aut atrabiliarii, ex occasionali quidem causa, hunc fluxum olim adepti sint, sed tamen posthac, ablatâ, quæ illum produxerat, causâ, crebriùs repetentem, cum euphoriâ, perceperint. His utique sana praxis jubet hunc fluxum conservare, segniorum animare, revocare cessantem. Secùs qui fecerint, suisque tum venæ sectionibus, tum medicamentis, plethoram aut cacochymiam solvere, debellareque se posse arbitrentur, scioli sunt, naturæque non ministri, sed adversarii; ut evidentissimè demonstravit *ill. præses in comm. ad §. 741. & 779.*

VI.

Quid si feminæ gravidæ, aut lactanti, hæmorrhoids fluat?

Evacuationes menstruas, ut gravidæ lactantesque, passim non habent, utque easdem si habeant, illæ cum metu abortûs, hæ cum lactis imminutione, aut jacturâ patiuntur; ita haud infrequenter utrisque, citra ullum aut sanitatis, aut functionis detrimentum, hæ evacuationes contingunt. Nulla proindè hîc regula generalis. Prudens

Medicus, omnem occasionem, quæ menses provocare possit, auferens menses utrisque est permiffurus, dum omnia signa eorum necessitatem, adeoque præstantiam, evincunt; prohibiturus, si contrà. Ipsissima hæc regula, quid in harum hæmorrhoidibus agendum sit, definit. Optimos practicos evolventi, veritas horum comprobabitur.

VII.

An hæmorrhoides non perniciosæ, quæ cum catameniiis alternent; ita ut altero 14. die menses, altero hæmorrhoides, fluant? Exemplum Sennertus habet, tom. IV. pag. 47, idem plures videre practici, vel & has unà cum illis.

Ut non impedimus catamenia, quæ quovis 14. die redeunt; ut etiam non prohibemus eadem, si omni quidem mense exacto, ast duplo copiosiora, redeunt, dum junctam sibi habeant illibatam constantemque sanitatem; ut denique aut nimium, aut frequentior, quàm valetudinis ratio permittit, menstruum fluorem, prudenti operâ imminuimus, ducereque ad justum moderamen anntimur: ita secundum easdem regulas de alternante, aut

52 CAP. V. DE HÆMORROÏDIBUS
simul contingente cum catameniis ;
fluore menstruo , judicaremus. Nec
aliter Sennertus rem considerâsse vide-
tur.

V I.

*Quid faciendum, si femina juven-
cule, menstrui loco, flueret hæmorrhoids?
Aut menstruis ætate debitâ pro more ces-
santibus hæmorroides succederent?*

1°. Fluor hæmorrhoidalis, loco men-
strui, in ejusmodi femina juniore, si
maritata esset, præjudicium fœcundi-
tati inferre posset. Quamvis enim pro-
liferas matres noscamus, quibus nulli
unquàm menses, nulla ferè unquàm
fluxerint lochia; quia tamen feminæ
magis secundum naturam est menses,
quàm hæmorrhoidas habere, & exem-
pla sine mensibus fœcundarum rarissima
sunt, si nunc hæc sterilis, & spem
tamen perennandæ prosapiæ in se ferè
unicâ collocatam haberet, theoreticè
hïc concluderemus siccandam hæmor-
rhoïdem esse, utrumque referandum:
sed practicè hoc opus, his labor foret.
Quæcumque enim emmenagoga &
aristolochica in arte vocantur, æquè
hæmorrhoidalem pellunt, quàm uteri-
num cruorem. Adplicati utero ad ca-

tamenia cienda cujuscumque generis vapores, crurumque adhibita balnea, hæmorrhoidas æquè provocant: missus denique vel ex pede, vel ex brachio, sanguis, ex æquo utrisque prodest aut nocet. Attamen tentari posset, num sectâ brachii venâ, adstringentibusque ad hæmorrhoidas admotis, sisti demùm hunc fluxum contingeret, ac deinceps cura in uterum verâ menses provocaret.

Et forte usui esse exemplum posset; quod invenitur in *Essays and observ. phys. and liter. tom 2. pag. 403. &c.* de menstruis, medio in fluore à frigore suppressis, quæ demùm revocabantur, quando, post balneum vaporis, decem diebus adhibitum, postque purgans aloëticum, arteria cruralis idoneâ ligatura comprimebatur, pudendis interim aquæ tepidæ vaporis expositis.

2°. Mensibus autem debitâ ætate jam cessantibus, si hæmorrhoidis succedat, necessitatem hæc indicat evacuationis, sive plethoræ universæ, sive saltem uterinæ, & ultrâ nihil. Nam si v. g. cessante menstruo hæmorrhagias naturæ natura produceret, indicaret necessitatem phlebotomiæ faciendæ, ite-

54 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
randæque ; haud narium hæmorrhæ-
giæ promotionem. Est enim hæmor-
rhagia hæc , si criticas exceperis , in-
fidum vel ideò auxilium , quod sæpè
aut parciùs , aut copiosiùs , profundat
sanguinem : quapropter practici tunc
solent venam tundere , ut tutiùs omne
superfluum tollant. Quum nunc hæ-
morrhoides idem habeant , pejusque
periculum , quàm narium hæmorrhæ-
gia , omnis ratio militat pro auferen-
dâ hac scaturigine , & aliis viis na-
turâ sublevandâ.

Est porro responsio utraque hæc , ad
duplicem quæstionem data , ita intelli-
genda ut si utrisque his feminis ad-
esset atra bilis in systemate abdomi-
nali collecta , hæmorrhoidalem fluxum
utrisque fovere , ex *Thef. V. cap. V.*
necessariò deberem , si non ad fœcun-
ditatem in priore , sed ad salutem am-
barum medicina peteretur.

Urgebit fortassis quisquam hæmor-
rhoïdis præ aliis evacuationibus , in
defectu mensium , præstantiam , ex
text. 522. Coacarum , ubi *Hippocratis*
» salutare est , inquit . muliebria non
» cohiberi : nam inde veniunt epile-
» psix , quibusdam etiam longa pro-
» fluxia ventris , ut arbitror : nonnul-

» Iis etiam hæmorrhoides. « Imò ipse *Duretus* videtur hîc hæmorroidas ex hoc capite summis extollere laudibus.

Resp. 1°. Ex toto contextu sententiæ *Coacæ* videri hæmorroidas potius in hoc casu vituperandas, quàm laudandas esse; quia auctor ideò malum esse docet catamenia cohiberi, quod ex eo epilepsiæ, diarrhœæ, & hæmorrhoides, nascantur. Ergo hæ sunt in er pravos cohibiti menstrui effectus recensendæ. In *Batavis* puerperis observare aliquoties contigit diarrhœam pro lochiis: perniciofa hæc in genere credita, tamen plures in vita servat, si vires benè conservantur. Est revulsio hæc materiæ ab utero, inque intestina derivatio, bona, respectu interitûs alioqui ex suppressione oriundi; at verò ideò hanc puerperum diarrhœam non laudamus, ut salubrem evacuationem, sed consideramus ut minus malum, quo quidem mors sæpiùs præcaveatur, sed nonnunquàm tamen acceleretur.

Huc referri potest textus *Coac.* 333. quem *cap.* 3. *n.* 6. jam recensui: quo patet hæmorrhagias quandoque suppressi, & diarrhœam, dysenteriamve oriri, imò hanc nonnunquàm iterùm excipi ab hæmorrhagia.

Hinc cum *Hippocrate* pronuntiamus malum esse cohiberi muliebria (vel etiam lochia) quia indè epilepsiæ, longæ diarrhœæ, & hæmorrhoides.

Verùm concedamus in hoc textu laudari hæmorrhoidas, ut suppressorum mensium defectui, ac periculo subvenientes, an solarum harum id privilegium est? minime.

Hinc 2°. dico *Hippocratem* in mensium defectu laudare omnem quâcumque demùm viâ factam vacationem. *Aph. 5-33.* disertè ait » mulieri men-
» struis deficientibus è naribus sangui-
» nem fluere, bonum. « Quomodo bonum? quia majus malum præcavet; sed in se malum semper, quia contra naturæ ordinem. An nunc hinc concludam præstantiam hæmorrhagiæ narium, præ omnibus aliis? Malè concluderem; sed cum eodem saltem jure, quo alii in hoc casu prærogativas hæmorrhoidas faciunt.

Rectè igitur in hunc aphorismum *Galenus.* » Quum multa sint loca,
» inquit, per quæ vacuari queat, aliis
» quidem omnibus sua quædam major,
» minorque, inest læsio, sola verò per
» nares evacuatio innoxia, quam nunc
» laudat *Hippocrates*. Non tamen si qua

» alia comperiaturo citra noxam eva-
 » cuatio, propterea falsus est apho-
 » rismus. Non enim quod sola per na-
 » res vacuatio deficientibus bona sit,
 » edixit, sed ipsam simpliciter com-
 » mendavit, non addito, quod sola
 » sit. Quod si quis eam, quæ per sedem
 » fit, vacuationem ita affectis mulieri-
 » bus utilem esse proferat, non apho-
 » rismo reluctatur. Nonnunquam enim
 » *Hippocrates*, unico velut exempli
 » gratiâ proposito, de similibus om-
 » nibus pronuntiare videtur. «

Ex omnibus his liquet suppressis ca-
 tamenis dari loca periculosa, ex qui-
 bus suppressus profluat sanguis; ut v. g.
 pulmo est: dari alia loca innoxia, ut
 sunt nares, hæmorrhoides &c. quo
 eodem modo hîc innocuas pronuntia-
 remus venæ sectiones.

Quare laudandus optimus *Duretus*;
 dum, postquam in explicando textu
 mox laudato *Coacarum*, fortè quid
 plus, quàm par erat, hæmorrhoi-
 dibus videretur tribuisse, sic demùm
 concludit: » Estque hæc dianoea
 » magistri ut doceat menstruales;
 » quibus menstrua non respondent;
 » non aliter vindicari posse ab illis
 » symptomatis, atque periculis, quæ

58 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
» infert eorum suppressio , quàm per
» hæmorrhagiam , varices , & hæmor-
» rhoïdas : quamvis illa perfugia mu-
» lieribus non sint naturaliter insti-
» tuta , nec consueta , ob eamque
» causam suspecta. «

IX.

Si homo nunc ærotans , qui vel nunquam est expertus hunc fluxum , vel easdem sive casu sive operâ naturæ , olim quidem , sed multis ab annis neutiquam , passus est ; si , inquam , ille , in præsen- ti morbo suo , Medico renuntiet se jam tumorem , prurium , tenesimum , materiæ albescentis tenacisque percipere fluorem : an hinc Medicus reditur certior de conatu naturæ per hanc viam indicato , eique obsecundare debet ?

Cum debita distinctione respondeo
1. examinandum esse an morbus , qui nunc adest , reverâ talis sit , quam hoc evacuationis genus aptius , certiusque , sanet , quàm quodvis aliud ; ut v. g. est vena portarum atrâ bile infarctâ.

2. Si acutus sit præsens morbus , expendo mecum , an tempus sit aptum , quo evacuatio hæc profit ; maximè si illam debeam ut criticam considerare ? Noyi enim quod , si die non bono ,

natura videretur, aut alvo, aut sudore, aut aliâ quâcumque viâ, crisin moliri, eam adjuvare haud liceret.

3. Novi quoties id contigerit, ut inchoans recti intestini prolapsus speciem hæmorrhoidis, intra compressam ani sphincterem eminens, præ se ferat: scio quoties uvæ, marisci, condylomata, cristæ fungi, & id genus alia, nasci incipiant, quæ hæmorrhoidas mentiantur incautis: cognosco demùm horum accretorum corporum pondere, irritatione; quin & relaxati, complicatique intestini rugis; materiem albam ac tenacem, quæ cum futuro hæmorrhoidum fluore nihil commune habeat, exprimi ac profundi.

Ergo examino naturam morbi, morbi tempus, coctionis signa, & ipsum præprimis locum affectum. His omnibus ritè cognitis, regulas practicas exactè adplico, justâque earumdem adplicatione factâ, annuo, abnuo.

X.

An infantes soleant hæmorrhoidibus laborare?

Ita nobis vetulæ custodes jurant, matresque matronæ: factò verò accuratiore examine constat, tenello in

60 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
corpufculo, finem recti laxari sæpiùs;
ejuſque relaxati plicam referre tumo-
rem, quem falſò hæmorrhoida adpel-
litent: vel etiam tumorem hunc &
preſſum, & ani ſtricturâ veluti ſuffo-
catum, ſpeciem gerere corpufculi pro-
fundè rubri, aut lividi; quod hæmor-
rhoïdis appellatione perperàm inſignia-
tur. Inexpertâ manu data infantibus
enemata; peſſimus, iſque frequens ta-
men, mos, ſuppoſitoriis, ex calidiore
femine ſaccharo involuto, eodem af-
ſiduò torquendi; ani tumores, exco-
riationes, imò ſanguinis fluxum exci-
tare quidem poſſunt: at verò ideò hæ-
morrhoides aut non ſunt, aut ſi ſint;
ut per infortunium natæ, curanda
ſunt. Poſſe autem contingere, ut in-
fanti fluxus hæmorrhoidalis, ſpontè
naturâ, naſcatur, inficias haud ivero,
quemadmodum *Etmuller*, tom. 2.
part. 1. pag. 143. in pueris hæmor-
rhoïdas obſervatas eſſe, non ſuâ, ſed
N. C. ann. 4. pag. 299. auctoritate re-
fert; haud, inquam, id nego, modò
mihi concedatur haud minus id in na-
tura monſtrum eſſe, quàm ſi recèns
natæ puellæ menſes fluant, cujus rei
quoque exempla enarrantur.

Sane *Hippocrates* in *Coacis* jam dixit

rat hæmorrhoidas ante pubertatem non observari, neque in *Aphorismis* eas inter pueriles morbos unquam recensuerat: undè egregiè *Duretus*, pag. 417. in *Coac.* » Quia in pueris, » *inquit*, nulla est cacochymia melan- » cholica, per hæmorrhoidas expur- » ganda, nec ulla plethora venarum, » quæ adjacent lumbis, per hæmor- » rhoïdas evacuanda: quæ duæ omni- » nõ sunt causæ cur hæmorrhoides non » sint in pueris; quoniam aliundè cieri » non possunt: nec verò pueriles mor- » bi ejusmodi sunt, ut ἀπόδασιν eò » moveant.»

Equidem haud diffiteor infantili in corpore venæ sectionem nonnunquam requiri, & in acutis eorum morbis, in dentitione difficili, &c. summo cum emolumento subindè fieri; verum hîc humorum potiùs dicas rarefactionem ab acrimonia adesse, quàm nimiam cruoris copiam: neque naturales evacuationes sanguinis, ante manifesta quædam pubertatis indicia, expectamus: imò si contingat, ut fortè humores seu copiâ, seu rarefactione nimii, intra arctiora vasorum spatia paulò ante pubertam vix contineri queant, consuetissima iis fit hæ-

62 CAP. V. DE HÆMORRHOÏDIBUS
morrhagia narium, & nullatenùs hæ-
morrhòis. Undè necessariò consequitur
id, ut licet de profapia genitus sit in-
fans, cui ab ævo immemorabili hæ-
morrhòis familiaris, tamen tempus pu-
bertatis requiratur, antequàm verè ad-
pareat.

X I.

*Cur hæmorrhoides aliis, quàm aliis
nationibus frequentiores?*

1. A natura spissioris sanguinis, quem
calidior atmòsphæra, fluidum vitalis
liquidi continuò dissipans, generare
solet.

2. Ab incrassante diætâ. Lege enim
hydrostaticâ & hydraulicâ, ita nostris
cum humoribus est comparatum, ut
partes solidiores, subtilioresque, sur-
sum; crassiores verò, fungosiores, ra-
mosiores, ferantur deorsùm. Quam ob
causam crassorum humorum fit major
versus infernas corporis plagas deter-
minatio, accumulatio.

3. Sed est tertia ratio, ferè reliquis
omnibus prævalens, prava nimirùm
medentium consuetudo, qua quinquage-
sies fortassè, & ultrà, hunc fluxum
promovere fatagant, ubi vix semel eas
natura indicavisset. Vide prænob. &

XII.

An igitur dolor, ac tensio, pulsatioque, in lumbis, dorso collo, non indicant naturæ ad hæmorrhoidas nisum? Nonne ipse dixit Hipp. Coac. 308, τὰ ἐν ὄσφυϊ ἀλγήματα, αἱ οὐροίμα. Nonne Coac. 312. dixit Ἐν ὄσφυϊ ἐπωδύνω καρδιαλγικὰ προσελθόντα σημεῖα αἱμορροϊώδεα, ἢ καὶ προγεγεννημένα? Et Prorrh. 1. text. 130. Ὁσφυϊ ἐπωδύνω καρδιαλγικὰ προσιόντα σημεῖα αἱμορροϊώδεα σημαί δὲ καὶ προγεγεννημένον σημεῖον.

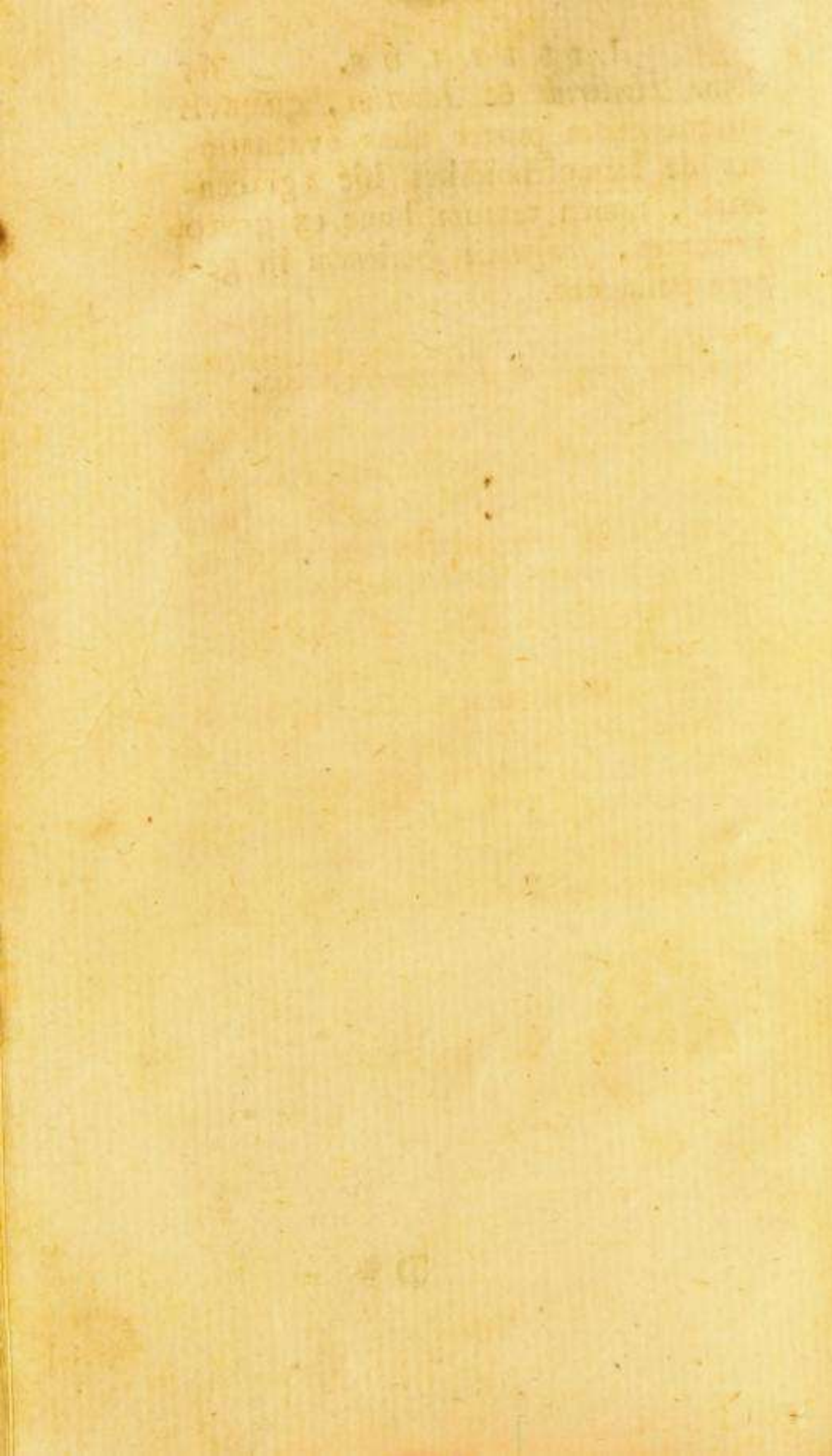
1. Si quis omnes numerosos textus *Coacarum* ordine legat, is videbit hos dolores, tensiones, posterioris corporis, nunc hæmorrhoidas designare, nunc menses, nunc alvi profluvia, nunc deliria, nunc convulsiones, & sic porro. Adeò ut hæmorrhoidas hinc nemo jure concludat, nisi peculiariorum earum signa simul adsint.

2. Plurimi chronici morbi, nephritides, arthritides, rheumatismi, has partes corporis posticas centies dolore ac tensione afficiunt, sine ulla indicata hæmorrhoidæ.

3. *Hæmorrhoidum*, *hæmorrhœicorum*, *hæmorrhœorum* appellatio tam rarò evacuationem sanguinis per ani venas significat, ut unus interpretum vulgari significatione hodiernâ *hæmorrhoidas* intelligat, alius quamcunque sanguinis evacuationem ab *Hippocrate* designatam putet. Et quod magis mirere, horum singuli adeò in interpretando auctore suo sunt incerti, atque inconstantes, ut nunc idem verbum in generali significatione uno in loco, in alio potiùs ad *hæmorrhoidas* peculiari-ter, referant: idque ita, ut ex contextu toto rationem ignores, cur hic potiùs generali, quàm peculiari significatione, id interpretentur. Convincetur hujus, quod dico, qui textum *Coac.* 387. 312. 333. græce legens, interpretationem quæsiverit apud *Duretum*. *Foësius*, *Charterium*, &c. Idem verum est de textu *Prorrhæ.* ubi *Foësius* *hæmorrhoidas*, *Charterius* eruptionem quamvis sanguinis intelligit, licet *Galenus* hunc textum magis de *hæmorrhoidibus* exposuerit. *Prosper Marianus*, *text.* 312. explicans, ita omnem omninò hæmorrhagiam intelligit, ut *hæmorrhoidum* ne meminerit quidem.

dem. *Hollerius & Jacotius*, quamvis utrique etiam præter alias evacuationes de hæmorrhoidibus hîc agi censeant, tamen textum hunc ex græco vertentes, *sanguinis fluxionem* in genere posuerunt.

Finis libelli de Hæmorrhoidibus.

ELENCHUS CAPITUM,

CAPUT I.

Varia de sudoribus in morbis acutis.
Pag. 1.

CAPUT II.

Varia de crisi morborum. Pag. 15.

CAPUT III.

De morbis acutis cum petechiis &
miliaribus. Pag. 75.

CAPUT IV.

Problemata de scorbuto. Pag. 142.

CAPUT V.

De machina ad curandum ileum de-
speratum. Pag. 174.

MEMORIAL

CAPITUM

...

...

...

...

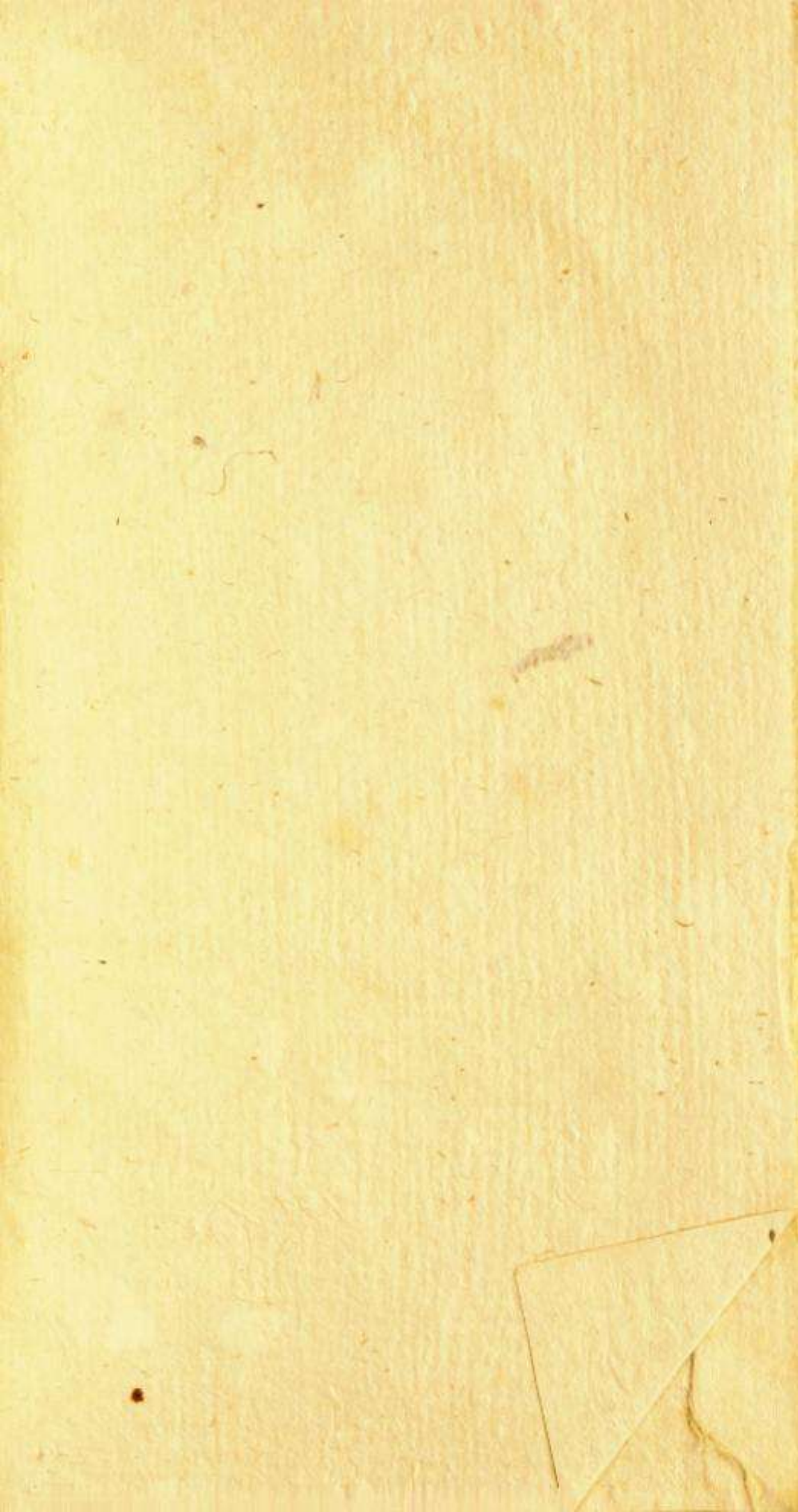
...

...

...

...

...

UNIVERSIDAD DE CÁDIZ

3741912085

